

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”,
CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 37.0(043.3)

ADĂSCĂLIȚEI CRISTIAN

**EDUCAȚIA VOCAȚIONALĂ DIN PERSPECTIVA PREVENIRII
DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ÎN MEDIUL ȘCOLAR**

Specialitatea 531.01 – Teoria generală a educației

Teză de doctor în Științe ale Educației

Conducător științific:

ȚĂRNĂ Ecaterina,

doctor habilitat,
conferențiar universitar

Autor:

Adăscăliței Cristian

CHIȘINĂU, 2023

©Adăscăliței Cristian, 2023

CUPRINS

ADNOTARE	5
ANNOTATION.....	6
LISTA TABELELOR	7
LISTA FIGURILOR.....	8
LISTA ABREVIERILOR.....	9
INTRODUCERE	10
1. FUNDAMENTE TEORETICE ALE EDUCAȚIEI VOCAȚIONALE ȘI ALE DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ȘCOLARĂ	21
1.1. Evoluția conceptelor esențiale: educație vocațională, dificultăți de adaptare.....	21
1.2. Politici și practici ale promovării educației vocaționale.....	43
1.3. Modele ale educației vocaționale vis-à-vis de prevenirea dificultăților de adaptare școlară	49
1.4. Concluzii la capitolul 1	60
2. CONFIGURAȚII METODOLOGICE ALE EDUCAȚIEI VOCAȚIONALE DIN PERSPECTIVA PREVENIRII DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE A ELEVILOR ÎN MEDIUL ȘCOLAR.....	61
2.1. Dimensiuni curriculare ale educației vocaționale.....	61
2.2. Dificultățile de adaptare percepute de elevi.....	73
2.3. Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare	80
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	93
3. VALIDAREA EXPERIMENTALĂ A METODOLOGIEI DE EDUCAȚIE VOCAȚIONALĂ DIN PERSPECTIVA PREVENIRII DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ÎN MEDIUL ȘCOLAR	94
3.1. Cercetarea experimentală de constatare	94
3.2. Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar	108
3.3. Cercetarea experimentală de validare.....	119
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	132
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	134
BIBLIOGRAFIE	137
ANEXE	156
ANEXA 1 Glosar de termeni.....	156
ANEXA 2 Evoluția și semnificația conceptului de educație vocațională	157

ANEXA 3 Extras din Programa școlară pentru disciplina <i>Consiliere și dezvoltare personală</i> , clasele V-VIII	164
ANEXA 4 Fișa de cunoaștere a elevului	166
ANEXA 5 Chestionarul “Adaptare versus dificultăți de adaptare” aplicat la debutul liceului (autor C. Adăscăliței).....	168
ANEXA 6 Scala identității vocaționale (J.L. Holland, D.C. Gottfredson și P. Power)	169
ANEXA 7 Chestionarul adaptării școlare a elevilor (A.K.P. Sinha, R.P. Singh)	170
ANEXA 8 Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar	172
ANEXA 9 Analize statistice	176
ANEXA 10 Produse ale activității elevilor	179
ANEXA 11 Certificat de implementare	186
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	189
CURRICULUM VITAE	190

ADNOTARE

Adăscăliței Cristian

Educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar

Teză de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2023

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, adnotare, concepte-cheie, glosar de termeni, lista abrevierilor, anexe. Publicații la tema tezei: 18 lucrări științifice (articole în reviste de profil și comunicări la conferințe naționale și internaționale din România și Republica Moldova)

Cuvinte-cheie: vocație, educație vocațională, identitate vocațională, educație pentru carieră, consiliere vocațională, adaptare, dificultăți de adaptare, adolescență, prevenire, maturitate vocațională.

Domeniul de studiu: teoria generală a educației

Scopul cercetării constă în elaborarea și validarea fundamentelor teoretico-metodologice ale educației vocaționale, structurate în *Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare*, valorificat în baza *Metodologiei de educație vocațională*.

Obiectivele cercetării vizează: interpretarea epistemologică a esenței conceptelor de bază: *vocație, educație vocațională, identitate vocațională, adaptare, prevenirea dificultăților de adaptare*; precizarea evoluției abordărilor teoretice, principiilor și modalităților practice ale educației vocaționale, ca parte a curentelor psihologice și cele ale teoriei generale a educației; analiza politicilor naționale și internaționale privind prevenirea dificultăților de adaptare și educația vocațională în mediul școlar; argumentarea coordonatelor definitorii ale curriculumului preuniversitar din România și Republica Moldova în contextul realizării educației vocaționale; esențializarea dezvoltării identității vocaționale a adolescenților în contextul precizării specificului dificultăților de adaptare la debutul învățământului liceal, elaborarea și validarea *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*, care integrează fundamente praxiologice, structurate în *Metodologia de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării este obiectivată de: determinarea fundamentelor teoretice și praxiologice din perspectiva dezvoltării identității vocaționale și prevenirii dificultăților de adaptare a elevilor în mediul școlar; elaborarea *Matricii de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară* și a *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare*; proiectarea, implementarea și validarea experimentală a *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Rezultatele științifice principale care au condus la rezolvarea problemei constau în fundamentarea, din punct de vedere teoretic și metodologic, a educației vocaționale, structurată în Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale, experimentat și validat în instituții educaționale, fapt care a confirmat oportunitatea valorificării acesteia, în vederea prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Semnificația teoretică a cercetării: stabilirea fundamentelor teoretice ale educației vocaționale și dificultăților de adaptare în mediul școlar, actualizarea conceptelor de *educație vocațională, educație pentru carieră, consiliere vocațională și dificultăți de adaptare școlară*; definirea noțiunii de *identitate vocațională*; sintetizarea cercetărilor referitoare la orientările științifice privind educația vocațională.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în proiectarea/ implementarea /evaluarea *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare, valorile căreia sunt extensibile și la alte trepte de învățământ.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în cadrul experimentului pedagogic desfășurat cu elevii claselor a VIII-a din patru unități școlare din județul Botoșani, România: trei școli din municipiul Dorohoi – Școala Gimnazială „Mihail Kogălniceanu”, Școala Gimnazială „Al. I. Cuza”, respectiv Școala Gimnazială Nr. 1 și o unitate școlară din orașul Darabani – Școala Gimnazială „Leon Dănăilă”.

ANNOTATION

Adăscăliței Cristian

Vocational education from the perspective of preventing adaptation difficulties in the school environment

Ph.D. thesis in education sciences, Chisinau, 2023

Structure of the thesis: includes introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography, annotation, key concepts, glossary of terms, list of abbreviations, appendices, etc. Publications on the topic of the thesis: 18 scientific works (articles in specialized magazines and communications at national and international conferences in Romania and the Republic of Moldova)

Key words: vocation, vocational education, vocational identity, career education, vocational counseling, adaptation, adaptation difficulties, adolescence, prevention, vocational maturity.

Field of study: refers to the general theory of education

The purpose of the research is to determine, conceptualize, elaborate and validate the methodological foundations of vocational education, structured in the *Pedagogical Model of the development of vocational identity from the perspective of preventing adaptation difficulties*, capitalized on the basis of the *Vocational Education Methodology* intended for students.

The objectives of the research aim at: exposition and epistemological interpretation of the essence of the basic concepts: vocation, vocational education, vocational identity, adaptation, prevention of adaptation difficulties; specifying the evolution of theoretical approaches, principles and practical ways of vocational education, as part of the psychological currents and those of the general theory of education; analysis of national and international policies regarding the prevention of adaptation difficulties and vocational education in the school environment; arguing the defining coordinates of the pre-university curriculum in Romania and the Republic of Moldova in the context of the application of vocational education; the essentialization of the development of the vocational identity of adolescents in the context of specifying the specific difficulties of adaptation at the beginning of high school education, the elaboration and validation of the *Pedagogical Model of the development of the vocational identity from the perspective of the prevention of adaptation difficulties in the school environment*, which includes in an integrative manner theoretical and praxeological foundations, structured in *Vocational Education Methodology* from the perspective of preventing adaptation difficulties in the school environment.

The novelty and scientific originality of the research is objectified by: determining the theoretical and praxeological foundations from the perspective of the development of vocational identity and the prevention of students' adaptation difficulties in the school environment; the development of the *Correlation Matrix aimed at vocational education from the perspective of preventing school adaptation difficulties* and the elaboration of the *Pedagogical Model of vocational identity development from the perspective of preventing adaptation difficulties*; the design, implementation and experimental validation of the *Vocational Education Methodology* from the perspective of preventing adaptation difficulties in the school environment.

The main scientific results that led to the solution of the problem: consist in the substantiation, from a theoretical and methodological point of view, of the vocational education, structured in the *Pedagogical Model* targeted, experienced and validated in the public educational institution, a fact that confirmed the opportunity of its valorization, in order to prevent adaptation difficulties in the school environment.

The theoretical significance of the research: updating the concepts of vocational education, career education, vocational counseling and school adjustment difficulties; defining the notion of vocational identity; synthesizing the research related to the scientific guidelines regarding vocational education; establishing the theoretical foundations of vocational education and the difficulties of adaptation in the school environment.

The applied value of the research consists in: the design/implementation/evaluation of the *Vocational Education Methodology* from the perspective of preventing adaptation difficulties, the values of which are extendable to other levels of education.

The implementation of the scientific results was carried out in the framework of the pedagogical experiment carried out with eighth grade students from four school units in Botoșani County, Romania: three schools in the municipality of Dorohoi - Mihail Kogălniceanu Secondary School, Al. I. Cuza", respectively High School No. 1 and a school unit from the city of Darabani - "Leon Dănăilă" Secondary School.

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1. Caracteristicile noțiunilor de educație vocațională, consiliere și orientare în carieră

Tabelul 1.2. Teorii privind educația vocațională ([146], adaptat)

Tabelul 1.3. *Matricea de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară* [elaborare a autorului]

Tabelul 2.1. Rezultatele elevilor la Chestionarul „Adaptare versus dificultăți de adaptare” (itemii 2, 4 și 5)

Tabelul 2.2. Comportamente adaptive ale carierei, organizate după perioadele vieții, carieră și rolurile importante ale vieții [136, p. 560]

Tabelul 3.1. Designul experimentului pedagogic

Tabelul 3.2. Repartizarea elevilor incluși în cercetare pe clase

Tabelul 3.3. Instrumentele cercetării

Tabelul 3.4. Rezultate privind nivelul identității vocaționale (experiment de constatare)

Tabelul 3.5. Rezultatele adaptării elevilor (etapa de constatare)

Tabelul 3.6. Rezultate obținute în funcție de coeficientul de corelație Pearson pentru factorii: identitate vocațională și adaptare emoțională, socială și școlară

Tabelul 3.7. Metode și tehnici ale *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* în mediul școlar

Tabelul 3.8. *Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* în mediul școlar

Tabelul 3.9. Rezultatele testului One-Sample Kolmogorov Smirnov

Tabelul 3.10. Rezultatele testului Independent Sample T-test

LISTA FIGURILOR

- Figura 1.1. Criterii de dezvoltare specifice educației vocaționale [apud 47]
- Figura 1.2. Caracteristici comune ale activităților de orientare [49, pp. 9-10]
- Figura 1.3. Factori favorizanți ai adaptării școlare [apud 76, p. 318]
- Figura 1.4. Elemente ale teoriei adaptive [145, p. 417]
- Figura 1.5. Factori externi ai adaptării [84, p. 29]
- Figura 1.6. Factori interni ai adaptării [84, p. 30]
- Figura 2.1. Percepția generală asupra învățământului liceal (preexperiment)
- Figura 2.2. Percepția elevilor privind timpul destinat pregătirii pentru ore (preexperiment)
- Figura 2.3. Reprezentarea nivelului general al adaptării (preexperiment)
- Figura 2.4. Traseul realizării vocaționale [elaborare a autorului]
- Figura 2.5. Formele de identitate vocațională la adolescenți [apud 82, p. 12]
- Figura 2.6. Reprezentarea ilustrativă a identității vocaționale [51, p. 59]
- Figura 2.7. Procesul de planificare a carierei [apud 146, p. 182]
- Figura 2.8. *Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*
- Figura 3.1. Distribuția pe școli a elevilor
- Figura 3.2. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 1, 2, 3 și 4)-EC
- Figura 3.3. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 5, 6, 7 și 8)-EC
- Figura 3.4. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 9, 10, 11 și 12)-EC
- Figura 3.5. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 13, 14, 15 și 16)-EC
- Figura 3.6. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 17 și 18)-EC
- Figura 3.7. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 1, 2, 3 și 4)-EV
- Figura 3.8. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 5, 6, 7 și 8)-EV
- Figura 3.9. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 9, 10, 11 și 12)-EV
- Figura 3.10. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 13, 14, 15 și 16)-EV
- Figura 3.11. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 17 și 18)-EV
- Figura 3.12. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 1, 2)-EC-EV
- Figura 3.13. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 3, 4)-EC-EV
- Figura 3.14. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 5, 6)-EC-EV
- Figura 3.15. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 7, 8)-EC-EV
- Figura 3.16. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 9, 10)-EC-EV
- Figura 3.17. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 11, 12)-EC-EV

Figura 3.18. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 13, 14)-EC-EV

Figura 3.19. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 15, 16)-EC-EV

Figura 3.20. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 17, 18)-EC-EV

LISTA ABREVIERILOR

EV – Educație vocațională

SCCT (engl.) - *Social Cognitive Career Theory*

OECD (engl.) – *Organisation for Economic Co-operation and Development*

DOTS – **D**ecizii, **O**portunități, **T**ranziții, **S**ine

IV – Identitate vocațională

ID – Identitate difuză

IF – Identitate forțată

IAm- Identitate amânată

IAs- Identitate realizată

ADVP – Activarea dezvoltării vocaționale și personale

AISS (engl.) - *Adjustment Inventory for School Students*

ISE – Institutul de Științe ale Educației

CRAP - Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică

GC – grup de control

GE – grup experimental

EC - experiment de constatare

EV- experiment de validare

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Contextul secolului XXI diferă de cel de la începutul secolului XX, care punea accent pe ajutorarea oamenilor în a identifica opțiunile ocupaționale adecvate și în a face alegeri vocaționale, cadrul temporal al acestor intervenții fiind limitat de vreme ce orientarea în carieră pentru luarea de decizii vocaționale se axa pe actul alegerii și aborda procesul de luare a deciziei ca pe un eveniment singular, care se petrece la un moment anume în timp. M. Savickas susținea că specialiștii în domeniul carierei ar trebui să reacționeze la schimbările societale care au loc în noul mileniu, afirmând: „Consilierea în carieră/educația vocațională trebuie să țină pasul cu trecerea societății noastre către o eră postmodernă. În consecință, practicienii trebuie să-și înnoiască intervențiile în carieră pentru a se potrivi noului *zeitgeist*” [apud 146, p. 268]. Pe de altă parte, „se impune necesitatea elaborării conceptelor și a modelelor educaționale ce ar valorifica optimal tehnologiile informaționale și comunicaționale și ar ajuta la pregătirea unui individ integrat pe deplin într-o societate modernă, dar și capabil să se adapteze ușor la evoluțiile ulterioare imprevizibile” [79, p. 332].

„Idealurile adolescenților trebuie să concorde cu realitatea, altfel aceștia vor fi dezamăgiți. Astăzi societatea setează expectanțe mult mai mari, raportul cerere – ofertă pe piața muncii este inegal, sunt mulți adolescenți care prelungesc perioada școlarizării până la 23-25 de ani (facultate și master), iar ulterior nu-și găsesc un loc de muncă. Dezvoltarea carierală și vocațională devin din ce în ce mai rar disponibile din cauza inflației, crizei economice, creșterii șomajului; adolescenții sunt confuzi în ceea ce privește rolul lor în societate” [apud 43, p. 20].

Considerând *educația vocațională* actuală din ce în ce mai complexă, C. Cucoș subliniază că o astfel de problematică trebuie să aibă caracter permanent și să genereze autoorientarea educaților în funcție de variabilele imprevizibile ale lumii muncii. Căci, așa cum susține M. Debesse, „educația nu-l creează pe om; ea îl ajută să se creeze” [apud 32, p. 112].

Adolescenții petrec foarte mult timp în școală, fără a realiza o profesionalizare a lor, ci mai degrabă însușirea unei culturi generale. Neangajarea duce la o difuziune a identității, cei care termină o facultate și nu au loc de muncă au sentimente negative în ceea ce privește propriul statut” [apud 43, p. 20].

O serie de documente ale politicilor educaționale internaționale promovează și susțin paradigma centrării pe elev și a unei adaptări reale la posibilitățile și nevoile elevului: *Convenția Drepturilor Copilului* [191], *Cadrul de Acțiune de la Dakar de la Forumul Mondial al Educației* [188]. „La nivelul Uniunii Europene, principala provocare rămâne a garanta fiecărui european un nivel ridicat de educație școlară. În acest context, *asistența psihopedagogică/educația vocațională* este orientată spre *adaptarea elevilor la mediul școlar*, dar, mai ales, spre *adaptarea școlii la nevoile specifice ale elevilor*” [47, p. 20]. Informarea, consilierea și orientarea, în

special în ceea ce privește accesul la educație și formare, este reglementată și susținută de un șir de documente internaționale: *Declarația Asociației Internaționale de Orientare Școlară și Profesională de la Stockholm (1995)* [194], *Declarația de la Copenhaga (2002)* [195], *Rezoluțiile Consiliului Europei (2004, 2008)* [216, 217], *Cartea albă privind viitorul Europei* [189] etc.

În *Cartea albă privind viitorul Europei*, Comisia Europeană constată că, dat fiind importanțele inovări tehnologice și digitale, care conduc la schimbări ale pieței forței de muncă și schimbării demografice, întrucât o parte dintre locurile de muncă de astăzi nu existau acum zece ani, respectiv, multe forme noi de relații de muncă vor fi create și în viitor. În legătură cu acest fenomen, „este probabil ca majoritatea copiilor care încep școala primară astăzi să ajungă să aibă noi tipuri de locuri de muncă inexistente deocamdată”. În consecință, pentru abordarea corectă a acestei situații „vor fi necesare investiții masive în competențe și o regândire a sistemelor de educație și de *învățare pe tot parcursul vieții*”, conform Comisiei Europene, 2017 [apud 45, p. 202].

Corelat politicilor educaționale privind prevenirea dificultăților de adaptare în cadrul educației vocaționale, în Republica Moldova identificăm *Strategia Națională „Moldova 2020”* [219], *Codul Educației* [190], *Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic 2013-2020* [198], *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”* [221], iar în România - *Legea Educației Naționale nr. 1/ 2011* [201], *Strategia Națională de Sănătate 2014-2020* [218], *Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă (2015)* [187], *Memorandumul „România educată”* [202].

În contextul celor afirmate, *educația vocațională* „reprezintă un proces îndelungat, care necesită documentare, solicitând adolescentul să se includă în anumite activități pentru a primi feedback în vederea definirii și formării/conștientizării trăsăturilor de personalitate/vocației și strategiilor de alegere a educației/carierei” [92].

Alt argument al actualității temei de cercetare constă în necesitatea de a răspunde provocărilor implicate de contextul anterior descris și vizează pregătirea pentru liceu, care a fost asimilată cu competențe sociale și comportamentale pozitive la vârsta adolescenței, cât și cu rezultate academice îmbunătățite la nivel liceal. Remarcăm, de asemenea, că în prezent există un număr relativ redus de cercetări în spațiul nostru privind implementarea și utilizarea unor programe de educație vocațională pentru învățământul gimnazial. Vizând promovarea dezvoltării identității vocaționale, dar și a unui învățământ centrat pe elev pentru obținerea unei stări de bine și a performanței academice se distinge nevoia stringentă a acestora în contextul actual. Cercetarea de față se raliază acestor preocupări, fiind vizate atât percepțiile și opiniile unor

experți, cât și cele ale unor practicieni în raport cu *educația vocațională și prevenirea dificultăților de adaptare la vârsta adolescenței timpurii*.

Cercetarea a fost impulsionată și de rezultatele unor studii din literatura de specialitate, care afirmă că „în stadiul incipient, consilierea în carieră/ educația vocațională îi ajută pe adolescenți să-și asocieze efortul academic cu planurile lor de viitor și promovează adoptarea anumitor comportamente moral-civice” [175].

Nu în ultimul rând, alt argument al actualității și importanței temei de cercetare este acela că propune o abordare proactivă a educației vocaționale în spațiul școlar, care reprezintă o evoluție firească a preocupărilor pentru anticipare din sfera educației, aspect susținut și de punctul de vedere exprimat de G. Văideanu [apud 19, p. 46]: „preocuparea de a anticipa s-a accentuat în ultimele decenii, ea se manifestă în toate domeniile”. Această idee o regăsim și la Șt. Bârsănescu care afirma că „studiile de pedagogie prospectivă devin o condiție a înscrierii educației și pedagogiei pe liniile de dezvoltare reală a societății românești” [*Ibidem*].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare

Cercetările în domeniul științelor educației, sociologiei, psihosociologiei, psihologiei, psihologiei dezvoltării exprimă, fiecare, diferitele valori, scopuri și obiective pe care cadrele didactice le atribuie educației vocaționale. Atunci când au ocazia, mulți văd în munca pe o desfășoară posibilitatea de a se exprima și un instrument pentru crearea de sens și scop în viață [146, p. 17]. Diferite aspecte (antropologic, sociologic, psihologic) ale conceptelor de: *vocație, carieră, educație vocațională, adaptare, dificultăți de adaptare* sunt redată într-un șir de lucrări de specialitate.

În spațiul internațional, perspective și abordări din punct de vedere pedagogic și psihologic ale *vocației* le înregistrăm la autorii: J. Dewey, D.T. Hall și D.E. Chandler [apud 39], E. Planchard [63] și sunt completate de modele explicative și teorii privind educația vocațională.

Nivelul de cercetare a problematicii este determinat de evoluția ideilor, conceptelor și practicilor propuse de cei mai reprezentativi promotori ai *intervențiilor în educația vocațională*: E. Claparede [101], D.E. Super [171], M. L. Savickas [156, 157, 158], M. Kidd [128], R. Van Esbroeck [176], R. W. Lent, S.D. Brown [134, 135, 136], A. Hirschi [120], N.A. Fouad [112], S.G. Niles, J. Harris-Bowlsbey [146], C. Carvalho și colaboratorii [99].

Dezvoltarea educației vocaționale și formarea *identității vocaționale* a constituit preocuparea următorilor cercetători, cum ar fi E.H. Erickson [110], G.R. Adams și M. D. Berzonsky [87], R. I. Atkinson, R.C. Atkinson, [91], A. Roe [154], J.E. Marcia [138, 139, 140, 141], J.L. Holland, J.A. Johnston, N.F. Asama [121], M.L. Savickas [156, 157, 158], E. J. Porfeli, B. Lee, F. W. Vondracek, F.W. Weigold [151], P. J. Hartung și coautorii [118], A. Kaplan, H. Flum [126], J.E. Nurmi [147], B.E. Ashforth, M. Fugate [90].

O varietate de cercetători au căutat să articuleze o mai mare relație directă între statutul identitar și deciziile de carieră în timpul adolescenței timpurii (S.L. Archer, A.S. Waterman [89]; L.A. Brisbin, M.L. Savickas [95]; R.W. Lent [134]; E. Schmitt-Rodermund, F.W. Vondracek [160]; V.B. Skorikov, F.W. Vondracek [165]; F.W. Vondracek, J. Schulenberg, V. Skorikov, L.K. Gillespie, C. Wahlheim [177]; F.W. Vondracek, R.K. Silbereisan, M. Reizle, M. Wiesner; [179]; P.M. Westenberg, P.F. Gjerde [184]; P. Akos, T. Konold, S.G. Niles [88]).

Mai multe studii internaționale au indicat faptul că pregătirea temeinică vizând alegerea carierei și claritatea alegerii (*autoclaritatea vocațională*) în adolescență sunt legate de diverse componente ale stării de bine și adaptării (P.A. Creed, L.A. Prideaux și W. Patton [104]; V.B. Skorikov [166, 167], V.B. Skorikov, F.W. Vondracek [168], K.M. Taylor, J. Popma [173]).

În România istoricul și evoluția conceptului de *educație vocațională*, au fost aprofundate și explorate de cercetătorii C. Rădulescu-Motru [72], I. Drăgan [37], Gh. Tomșa [81], L. Stevenson, M. Miclea, A. Opre [223], D. Dumulescu [39], S. Cristea [30], M. Jigău [46], A. Băban [20], G. Lemeni, M. Miclea [49]. Studii valoroase privind formarea și dezvoltarea identității vocaționale sunt elaborate de A. Baban [20], G. Lemeni, O. Negru [50], O. Negru-Subțirică, E.I. Pop [56], E.I. Pop [67], S.E. Turda [82].

Idei valoroase privind esența și caracteristicile definiției ale *adaptării* le regăsim în lucrări ale autorilor A. Coașan, A. Vasilescu [27], T. Rudică [74], V. Negovan [54, 55], L. Tăușan [80]; formele de adaptare au fost descrise de L.R. Gherasim, S. Butnaru [42] etc.

În Republica Moldova, fundamentarea teoretică a acțiunilor și strategiilor practice de *educație vocațională/educație pentru carieră* este regăsită în lucrări ale: O. Dandara [34, 35], A. Afanas [224, 225], M. Zubenschi [86], iar repere vizând integrarea socioprofesională sunt elucidate de M. Cojocaru-Borozan, E. Țărnă, L. Sadovei [28], L. Papuc [60].

Procesul de *adaptare* a fost elucidat de E. Țărnă [83, 84], M. Pleșca [65], E. Puzur [70], O. Paladi [59], N. Silistraru [77], D. Murariu, L. Donoga, A. Tarnovschi, S. Toma [apud 59], M. Vârlan [85], N. Sacaliuc [76], V. Mîslițchi [52], A. Racu, S. Racu [71], care analizează mecanismele biologice, psihologice, sociale, psihofiziologice de adaptare; tendințe educaționale privind *prevenirea și depășirea insuccesului școlar* se regăsesc la M. Șevciuc [78], iar *rezistența la educație* a fost abordată de T. Șova [79]. V. Pascari consideră „că procesul de adaptare este unul complex, producându-se în baza modificărilor biologice, psihologice și sociale” [apud 33].

Despre problema adaptării se menționează și în proiectul Strategiei de dezvoltare „Educația 2030”, evidențiindu-se că „procesul de adaptare psihosocială a copiilor în instituțiile de învățământ este unul continuu. Mediul educațional, abordările metodologice cu privire la socializare, adaptare psihosocială și educațională a copiilor sunt în permanentă schimbare, fiind

determinate de contexte psihosociale reale, de particularitățile psihologice și comportamentale ale copiilor” [apud 59].

Dificultăți de adaptare în mediul școlar pot să apară la trecerea la un nivel de școlaritate superior. Modificările de mediu școlar sunt dăunătoare mai ales la începutul adolescenței, luând în considerare informațiile privitoare la dezvoltarea psihologică în această etapă a vieții. Dovezi provenind din diferite surse [163; 185] arată că dezvoltarea la începutul adolescenței este caracterizată de o creștere a dorinței de autonomie, a orientării către egali, a concentrării asupra propriei persoane și a conștiinței de sine, a accentuării problemelor de identitate, a preocupărilor legate de creșterea capacității de desfășurare a activităților cognitive abstracte. Autorii R.G. Simmons și D.A. Blith [163] au afirmat că, la începutul adolescenței, tinerii au nevoie de siguranță, de medii provocatoare din punct de vedere intelectual, astfel încât să se poată adapta schimbărilor.

Totodată evidențiem necesitatea și importanța *educației vocaționale*, din perspectiva atingerii următoarelor scopuri pentru elevii de gimnaziu/primii ani de liceu: 1. *Sporirea capacității de înțelegere a propriei persoane*; 2. *Învățarea de modalități eficiente implicate în explorarea ocupațională și educațională*; 3. *Planificarea carierei* [146, pp. 378-397]. Pe baza literaturii de specialitate, a programelor de educație vocațională aplicate în diverse arii geografice, sub diferite forme, a conținuturilor programelor școlare vizând educația vocațională a elevilor, constatăm că există o nișă care trebuie acoperită vizând *educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*.

Analiza cercetărilor în domeniu și a practicii educaționale a permis constatarea unor **contradicții** cu privire la:

- Schimbările rapide care au loc în lumea muncii, influențate de dezvoltările tehnologice, de apariția unei economii globale interdependente și de o forță de muncă tot mai diversă și necesitatea de racordare a intervențiilor privind educația vocațională pentru a îndeplini responsabilitățile cu care se confruntă adolescenții/viitori adulți în secolul XXI.
- Reprezentările inadecvate, neconforme despre viața de licean, viitoarea profesie și realitatea obiectivă vizând depășirea dificultăților de adaptare în mediul școlar.
- Dificultățile de adaptare generate de schimbările la care sunt supuși adolescenții (13-16 ani) și fenomenul prevenirii acestora, pentru asigurarea unei integrări corespunzătoare.

Problema cercetării: Care sunt reperele teoretico-aplicative ale dezvoltării identității vocaționale ce asigură prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar, oferind premisele unei dezvoltări armonioase a elevilor?

Scopul cercetării constă în elaborarea și validarea fundamentelor teoretico-metodologice ale educației vocaționale, structurate în *Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale*

din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare, valorificat în baza Metodologiei de educație vocațională.

Ipoteza de cercetare:

Se prezumă că există diferențe semnificative la nivel de dezvoltare a identității vocaționale, dacă elevii beneficiază de activități în baza *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.*

Obiectivele cercetării:

1. Interpretarea epistemologică a esenței conceptelor de bază: *vocație, educație vocațională, identitate vocațională, adaptare, prevenirea dificultăților de adaptare.*

2. Precizarea evoluției abordărilor teoretice, principiilor și modalităților practice ale educației vocaționale, ca parte a curentelor psihologice și cele ale teoriei generale a educației.

3. Analiza politicilor naționale și internaționale privind educația vocațională și prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar;

4. Argumentarea necesității *Matricii de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară* și indicarea coordonatelor definitorii ale curriculumului din România și Republica Moldova în contextul realizării educației vocaționale pentru elevii învățământului gimnazial.

5. Esențializarea dezvoltării identității vocaționale a adolescenților în contextul precizării specificului dificultăților de adaptare la debutul învățământului liceal.

6. Elaborarea și validarea *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*, care integrează fundamente praxiologice, structurate în *Metodologia de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare

Ideile, concepțiile, orientările, teoriile și abordările care au fundamentat cercetarea aparțin domeniului pedagogiei, teoriei generale a educației, psihologiei, filosofiei, psihologiei dezvoltării, psihologiei vocaționale, consilierii vocaționale/educaționale.

În mod deosebit, reperetele teoretice incluse au vizat: conceptul de *educație vocațională* (S. Cristea [30]); *abordările și orientările teoretice vizând intervențiile în dezvoltarea carierei* (S. G. Niles, J. Haris-Bowlsbey [146]); *caracteristicile activităților de educația carierei și orientarea carierei; principiile educației vocaționale* (S. Cristea [30], O. Dandara [34, 35]); *formele de adaptare* (L. Tăușan [80], V. Negovan [54, 55]); *formele dificultăților de adaptare* (E. Țărnă [83], L.R. Gherasim, S. Butnaru [42]); *Modelul lui Holland* (J. Holland [122]); *Modelul de auto-management al carierei* (R. W. Lent, S.D. Brown [136]); *cauzele dificultăților de adaptare în mediul școlar* (E. Țărnă [83], T. Rudică [74]); *comportamentele adaptive ale*

carierei, organizate după perioadele vieții, carieră și rolurile importante ale vieții (R. W. Lent, S.D. Brown [136]); *Modelul cu cinci dimensiuni propus de K. Luyckx și coautorii*-(K. Luyckx [137]); *Modelul de identitate cu trei factori* (E. Crocetti [106, 107]).

Repere epistemologice ale cercetării se regăsesc în lucrări ale autorilor: R. Dawis, L. Lofquist - adaptarea la locul de muncă [229], D. Super - durata de viață, spațiu de viață [171], A. Roe-teoria personalității aplicată în alegerile privind cariera [154], L. Gottfredson - circumscriere, compromise și autocreare [115], J. Holland - personalități vocaționale și medii de lucru [122], J. Krumboltz - teoria învățării în consilierea în carieră [132], R. Lent, S. Brown, G. Hackett - teoria social-cognitivă privind cariera [134], G. Peterson, J. Sampson Jr., R. Reardon, J. Lenz - abordarea procesării cognitive a informațiilor [230], M. Savickas - teoria construirii unei cariere [157], L. Sunny Hansen - planificarea integrativă a vieții [Apud 146], R. Young, L. Valach, A. Collin - teoria postmodernă [231], R. Pryor, J. Bright - teoria haosului în carieră [Apud 146].

Metodele aplicate în cercetare:

1. Metode teoretice: explorarea documentară în domeniu; analiza critică și sinteza informațiilor; clarificarea conceptelor și generalizarea concluziilor; metoda hermeneutică pentru înțelegerea textelor complexe.
2. Metode experimentale: utilizarea chestionarelor pentru colectarea datelor; observarea atentă a fenomenelor în timp real; desfășurarea experimentelor pedagogice; investigarea studiilor de caz și a rezultatelor activității elevilor.
3. Metode de analiză a rezultatelor: abordări matematice și statistice pentru interpretarea datelor; reprezentarea grafică a rezultatelor obținute în cercetare.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării este obiectivată de: determinarea fundamentelor teoretice și praxiologice din perspectiva dezvoltării identității vocaționale și prevenirii dificultăților de adaptare a elevilor în mediul școlar; elaborarea *Matricii de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* și a *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare*; proiectarea, implementarea și validarea experimentală a *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*.

Rezultatele științifice principale care au condus la rezolvarea problemei constau în fundamentarea, din punct de vedere teoretic și metodologic, a educației vocaționale, structurată în *Modelul pedagogic*, experimentat și validat în instituții educaționale fapt care a confirmat oportunitatea valorificării acesteia, în vederea prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Semnificația teoretică a cercetării: stabilirea fundamentelor teoretice ale educației vocaționale și dificultăților de adaptare în mediul școlar, actualizarea conceptelor de *educație vocațională, educație pentru carieră, consiliere vocațională și dificultăți de adaptare școlară*; definirea noțiunii de identitate vocațională; sintetizarea cercetărilor referitoare la orientările științifice privind educația vocațională.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în: proiectarea/ implementarea /evaluarea *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare*, valorile căreia sunt extensibile și la alte trepte de învățământ.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în cadrul experimentului pedagogic desfășurat cu elevii claselor a VIII-a din patru unități școlare din județul Botoșani, România: trei școli din municipiul Dorohoi - Școala Gimnazială „Mihail Kogălniceanu”, Școala Gimnazială „Al. I. Cuza”, respectiv Școala Gimnazială Nr. 1 și o unitate școlară din orașul Darabani-Școala Gimnazială „Leon Dănăilă”.

Aprobarea rezultatelor științifice. Cercetarea s-a realizat în cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Rezultatele cercetării au fost examinate, discutate și aprobate în cadrul ședințelor Comisiei de îndrumare; a conferințelor și simpozioanelor științifice naționale și internaționale: *Premise ale dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*. În: *Educația din perspectiva valorilor*, Alba-Iulia, 2018; *Elemente privind educația vocațională și comunicarea persuasivă în dezvoltarea educațională și profesională a elevilor*. În: Conferința Internațională „Asigurarea egalității de șanse prin management educațional și servicii de asistență psihopedagogică în context european”, Arad, 2019; *Valențele dezvoltării vocaționale ca repere în educație*. În: *Educația din perspectiva valorilor*. Chișinău, 2019; *Implications of vocational education in self-realization of adolescents*. În: *Realizarea de sine – adaptare și integrare socială*, Iași, 2019; *Argumente științifice privind dezvoltarea vocațională și consilierea în carieră a adolescenților*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Creativitatea și dezvoltarea personală: dimensiuni psihologice și filozofice”*, Iași: Academia Română, Institutul de Cercetări Economice și Sociale, „Gh. Zane”. 2020; *Abordarea contemporană a educației vocaționale*. În: Conferința Științifică Internațională „Preocupări contemporane ale științelor socioumane” ULIM, Chișinău, 2018; *Identitatea vocațională - conceptualizare și impact în dezvoltarea carierei*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului”*, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, 2020; *Prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar*. În: *Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice*, Chișinău, 2018; *Retrospectiva dezvoltării educației vocaționale: tendințe și perspective*. În: *Materialele conferinței științifice*

anuale a profesorilor și cercetărilor UPSC, „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului”, Chișinău, 2018; *Oportunități ale implementării programelor de educație vocațională în învățământul preuniversitar*. În: Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice, Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019; *Identitatea vocațională – factor determinant în prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar*. În: The use of modern educational and informational technologies for the training of professional competences of the students in higher education institutions (PROFADAPT), Bălți, 2019; *Dezvoltarea identității vocaționale – premisă a prevenirii dificultăților de adaptare în învățământul liceal*. În: Probleme actuale ale științelor umanistice. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, Chișinău, 2019; *Procesul de evaluare a identității vocaționale la adolescenți*. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, Cahul, 2019.

Publicații la tema tezei: În total sunt 18 publicații științifice, dintre care 5 articole în reviste științifice și 13 articole în culegerile conferințelor și simpozioanelor științifice naționale și internaționale.

Volumul și structura tezei. Teza conține: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 231 surse, 11 anexe. În total conține 137 pagini text de bază, 34 figuri și 15 tabele.

Cuvinte-cheie: vocație, educație vocațională, identitate vocațională, educație pentru carieră, consiliere vocațională, adaptare, dificultăți de adaptare, adolescență, prevenire, maturitate vocațională.

Sumarul compartimentelor tezei

Introducerea include actualitatea și importanța temei de cercetare, fiind reflectată și analizată situația în domeniu și identificată problema de cercetare. Sunt prezentate scopul, obiectul, ipoteza și obiectivele de cercetare, fiind descrisă sinteza metodologiei și metodele aplicate în cercetare; valoarea teoretică și aplicativă, care confirmă din punct de vedere epistemologic, metodologic și praxiologic semnificația practică, noutatea și originalitatea demersului investigational.

Capitolul 1, **Fundamente teoretice ale educației vocaționale și ale dificultăților de adaptare școlară**, conține descrierea conținutului științific al conceptelor de *educație vocațională* și *dificultăți de adaptare*. Expunând esența conceptelor de bază (*vocație, educație vocațională, identitate vocațională, adaptare, prevenirea dificultăților de adaptare*), au fost precizate și explicate conceptele educației vocaționale și conceptele care descriu intervențiile vocaționale. Concomitent cu evidențierea noțiunilor utilizate în diverse spații de cercetare s-a mai precizat că vocația și cariera sunt termeni conecși, interschimbabili, dezvoltând și completând ideile cercetătorilor din domeniul psihologiei. Ca urmare a sintezei teoretice

întreprinse, considerăm că *educația vocațională* constituie o dimensiune specifică a educației, implicând, în mod special, procesul de formare și dezvoltare a personalității prin integrarea componentei identitate vocațională, în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare, realizabilă prin valorificarea deplină a resurselor psihopedagogice, în funcție de cerințele sociale. Cercetarea teoretică include incursiunea în istoricul evoluției abordărilor teoretice, principiilor și modalităților practice ale integrării educației vocaționale în marile curente psihologice și cele ale teoriei generale a educației. În logica demersului cercetării sunt prezentate modele explicative și teorii privind educația vocațională, respectiv ale dezvoltării carierei, subordonate celor două perspective majore: modernă și postmodernă. Examinarea politicile naționale și internaționale ne-a permis să stabilim că preocuparea pentru educația vocațională, dar și pentru prevenirea dificultăților de adaptare în context educațional a evoluat, devenind astăzi cadru de referință și premisă a practicilor educative. Prin urmare, studiul literaturii de specialitate și analiza epistemologică a abordărilor și accepțiunilor cercetătorilor consacrați, au asigurat determinarea fundamentelor teoretice ale *educației vocaționale* și ale *prevenirii dificultăților de adaptare*.

Capitolul 2, **Configurații metodologice ale educației vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar**, prezintă esența dificultăților de adaptare în mediul școlar percepute de adolescenți, cu rol proactiv în pregătirea trecerii de la învățământul gimnazial la cel liceal. Adolescența este o perioadă importantă de pregătire vocațională pentru dezvoltarea viitoare a carierei [171]. O componentă esențială a educației vocaționale în perioada adolescenței este realizarea unei pregătiri temeinice pentru alegerea carierei, care poate fi definită ca disponibilitatea și capacitatea unei persoane de a se angaja cu succes în procesul de luare a deciziilor privind cariera și a ajunge la o decizie bine întemeiată privind cariera [150].

Introducerea unor elemente de consiliere/educație vocațională în programele școlare reprezintă un argument important pentru dezvoltarea serviciilor de informare, consiliere și orientare în școli. Analiza și evaluarea curriculumului preuniversitar din România și Republica Moldova în contextul educației vocaționale, dar și a unor programe de consiliere în carieră aplicate în diverse sisteme educaționale, au permis identificarea varietății de modalități, care mijlocesc dezvoltarea identității vocaționale. Noile realități și perspective sociale au determinat necesitatea formulării finalităților *Consilierii și dezvoltării personale*, nu doar în termeni concreți și pragmatici de obiective, ci, mai ales, din perspectiva dezvoltării competențelor-cheie stabilite la nivel european (la Barcelona, 2002) și, în special, a următoarelor aspecte: competențe interpersonale, interculturale, sociale și civice, a învăța să înveți, cultura antreprenorială, tehnologia informației și a comunicațiilor (TIC).

Configurarea praxiologică a pus în valoare schematizarea dezvoltării identității vocaționale în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare la nivelul unui model pedagogic.

Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare reprezintă o construcție a conceptului de dezvoltare a identității vocaționale, elaborată în baza studiului investigațional teoretic (modele explicative și teorii privind educația vocațională, respectiv ale dezvoltării carierei, principiile educației vocaționale), susținut de dimensiunea conceptuală a cercetării, potrivit căreia dezvoltarea identității vocaționale contribuie la prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar. *Modelul* prezintă la un nivel sporit de complexitate factorii, indicatorii și condițiile care contribuie la dezvoltarea identității vocaționale (dimensiunile pedagogică, psihologică, socială), asigurând prevenirea dificultăților de adaptare școlară prin intermediul practicilor de implementare (*educația vocațională* prin: didactica disciplinelor școlare, consiliere educațională, consiliere psihologică, *Consiliere și dezvoltarea personală*, managementul clasei de elevi), construind un traseu de luare a deciziilor privind viitorul, de realizare a scopurilor care se aliniază cu interesele și atributele personale, și, în cazul ideal, chiar cu *vocația*.

Capitolul 3, **Validarea experimentală a Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar**, include descrierea design-ului cercetării experimentale a dezvoltării identității vocaționale și a prevenirii dificultăților de adaptare la elevii claselor a VIII-a, în contextul pregătirii pentru susținerea examenului de Evaluare Națională (la sfârșitul clasei a VIII-a) și a trecerii la un alt nivel al școlarității. Conținutul capitolului 3 înglobează *Metodologia de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar, dimensiunea investigativ-experimentală de explorare a *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* a adolescenților și rezultatele experimentale. Redarea rezultatelor experimentului de formare este corelată cu analiza impactului formativ al luării deciziilor privind traseul educațional la elevii claselor a VIII-a, ceea ce demonstrează atingerea scopului investigației și soluționarea problemei științifice. Experimentul pedagogic a confirmat **ipoteza cercetării**: Se prezumă că există diferențe semnificative la nivel de dezvoltare a identității vocaționale, dacă elevii beneficiază de activități în baza *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*.

În **Concluzii generale și recomandări** sunt sintetizate și evidențiate rezultatele științifice ale cercetării, care au fost expuse în corelație logică cu scopul și obiectivele prestabilite, realizate în urma valorificării teoretico-aplicative a *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* și a *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar. De asemenea, prezintă recomandări metodologice concepturilor de curriculum, cercetătorilor în domeniu și cadrelor didactice în vederea educației vocaționale și prevenirii dificultăților de adaptare.

1. FUNDAMENTE TEORETICE ALE EDUCAȚIEI VocaȚIONALE ȘI ALE DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ȘCOLARĂ

1.1. Evoluția conceptelor esențiale: educație vocațională, dificultăți de adaptare

Perspectiva privind lumea muncii, a profesiilor, a alegerilor vocaționale suscită din ce în ce mai mult interesul specialiștilor din toată lumea, mai ales sub aspectul identificării din timp a posibilităților de dezvoltare individuală, care să permită o inserție optimă atât în context educațional, cât și ulterior, pe plan profesional. O. Dandara, pornind de la ideea că omul trebuie să fie pregătit pentru schimbare, să fie deschis acestui fenomen și să-i facă față, remarcă substratul reconceptualizării conținutului educațional: „perspectiva îmbrățișării profesiei este substituită cu perspectiva realizării unei cariere, definită ca o succesiune de profesii și ocupații profesionale prin care persoana își valorifică potențialul spre binele societății [222, p. 28].

„Axându-se pe acest deziderat, N. Bucun, Vl. Guțu, reliefând fundamentele psihologice ale *educației*, subliniază că formarea unei personalități conforme idealului educațional presupune angajarea conștientă a teoriilor dezvoltării personalității (esența personalității; tendințele ei de dezvoltare; analiza factorială a componentelor și calităților personalității; caracterul dinamic și evolutiv al personalității); esența psihologică a educației (evidențierea obiectivelor, strategiilor, finalităților, factorilor social-psihologici de adaptare la condiții schimbătoare); cunoștințe despre particularitățile de vârstă și individuale ale personalității; raportul personalitate-societate (exigențele socialului în continuă dinamică constituie mecanismul dezvoltării și adaptării personalității, tendința către idealul educațional)” [apud 59, p. 17]. „Totodată, printre obiectivele educației care sunt orientate spre atingerea mai multor finalități se regăsesc și următoarele: formarea axei valorice personale; formarea competențelor de adaptare la noile condiții în vederea satisfacerii nevoilor personale și sociale” [*Ibidem*].

“A educa înseamnă a adapta individul la mediul școlar ambiant” [62, p. 134]. Astfel, conform lui J. Piaget, metodele noi caută să favorizeze această adaptare, utilizând tendințele proprii copilului, precum și activitatea spontană inerentă dezvoltării mintale; ele se străduiesc să prezinte copiilor de diferite vârste obiectele de învățământ sub forme asimilabile structurii lor și diferitelor stadii ale dezvoltării lor. De aici reiese că în proiectarea curriculară este nevoie să ne gândim la particularitățile elevilor, atât sub aspect cognitiv, dar și afectiv, motivațional, volițional.

Replierea gândirii pedagogice asupra *educației vocaționale* apare nu doar din dorința de a contura caracterul proactiv al orientării în carieră, ci și din necesitatea descoperirii unor metode

mai sensibile, care să permită *prevenirea dificultăților de adaptare* a elevilor în mediul școlar. Prin această problematică se urmărește stabilirea faptului că *educația vocațională* reușește să decripteze nu numai legități, ci și sensuri și semnificații paideutice care presupun reconsiderarea importanței idealurilor educaționale.

În acest context, privită la modul general, educația este un mod de organizare a influențelor mediului sociouman asupra individului [48, p. 124]. Referindu-se la posibilitățile pe care le creează educația, C.G. Jung stabilește că permite individuarea, ca proces prin care omul dobândește o identitate aparte, singulară și valoroasă prin propria sa existență, prin acțiunile și realizările pe care le întreprinde. Individuarea presupune afirmarea psihică a unui eu cu caracteristici proprii, viu și irepetabil [apud 40, p. 10]. În acest sens, afirmația enunțată susține teza unicității și irepetabilității ființei umane. La Platon se regăsește prețuirea individualității, dar în funcție de stat, tocmai prin ceea ce are specific și diferit de ceilalți cetățeanul putând servi statul, îmbrățișând profesia pentru care are vocație: "pe fiecare ar trebui să-i îndrumăm anumitei profesii pentru care l-a hotărât natura" [Apud 227, p. 54].

Din această perspectivă, cercetări științifice elocvente privind educația și alegerea carierei converg spre ideea că *educația vocațională* reprezintă un subiect care suscită o atenție sporită și în prezent, cu aceeași efervescentă de la începutul secolului trecut.

- ***Vocația și educația vocațională***

A avea *vocație* pentru o anumită activitate, ocupație, profesie reprezintă o piatră de grea încercare pentru cel care o posedă, căci aceasta trebuie fructificată în vederea atingerii succesului. Întreaga perioadă a școlii se construiește din cunoștințe care se acumulează, se nasc semne de întrebare care presupun investigații, disciplinele de studiu reprezintă o provocare, însăși adaptarea elevului la mediul școlar reflectă un anumit progres spre atingerea dezideratului educației: formarea unei personalități autonome, capabile să se integreze mediului educațional, și ulterior, profesional.

I. H. Rădulescu leagă dezvoltarea armonioasă de exercitarea unei îndeletniciri practice. Concomitent cu dezvoltarea armonioasă, educației îi revine sarcina de a-i înlesni copilului dezvoltarea vocației sale. Punând problema educabilității, deși încearcă să adopte o cale de mijloc, înclină totuși balanța spre ereditate, considerând că în om există ceva „preursit” (o vocație) la care omul ajunge, dar nu de la sine, ci prin "ducere de mână", condus. Aceasta este, de fapt, educația. Această idee nu este departe de concepția pedagogică a lui Rousseau. Dar cum se poate realiza o astfel de "ducere de mână"? Înlesnind copilului puțința de a veni în contact cu cât mai multe științe și meșteșuguri; numai astfel va putea să dea singur "peste preursirea sa". Educația vocațională se întemeiază pe dezvoltarea armonioasă sau, după expresia lui Heliade Rădulescu, pe "integrala educație". Educația armonioasă și integrală urmărește, în ultimă

instanță, fericirea omului. I. H. Rădulescu prevede adaptarea educației la înclinările și talentele individului, ajutarea acestuia la descoperirea vocației (preursitei) sale [Apud 227, p.192].

După C. Narly, „*vocația* înseamnă împlinirea maximă a originalității noastre specifice; ea se realizează acolo unde s-a trezit spiritul. Fără spirit, nimeni nu poate atinge treaptă supremă a împlinirii, nu atinge cota maximei sale afirmări, nu-și trăiește vocația. Educației îi revine menirea de a arăta fiecăruia drumul spre această supremă realizare. Prin vocație, explică C. Narly, *înțelegem convergența tuturor puterilor omului spre anumite manifestări, în direcția cărora el simte că se realizează pe sine, are sentimentul propriei afirmări*. Sunt necesare două precizări:

- Prima: că în fond, numim "chemare", "vocație" o succesiune de succese și de realizări remarcabile pe care un individ le-a realizat constant și din plinul său spiritual. Prin noțiunea de vocație dăm seama asupra unui individ capabil să-și subordoneze - prin muncă, tenacitate, consecvență, bună-credință - preocupările și angajările de rutină, comune, pe cât de domestice, pe atât de felurite, preocupărilor ce presupun dăruirea supremă/totală, remarcabile, emblematice pentru specia umană; prin vocație dăm, în fond, nume muncii laborioase, creatoare, originale (epuizante) depusă de individ, pusă în slujba adevărului, binelui, frumosului sau sacralului. Prin urmare, numele de "vocație", de „chemare” este dat post-festum, abia ca bilanț al unei vieți de sacrificii și de luptă cu tentațiile ce pândesc la orice pas, în numele unei idei, al unui principiu moral. "Vocația" desemnează o viață mereu îmbogățită de o minte vie și salvată de un suflet curat și un spirit adânc.

-A doua precizare: pentru C. Narly, vocația presupune *convergența tuturor puterilor omului spre anumite manifestări, în direcția cărora el simte că se realizează pe sine*", că „are sentimentul propriei afirmații” [Apud 226, p. 249].

În contextul problemei abordate precizarea semnificației conceptului de *vocație* este un fapt firesc, care constituie un fundal durabil și necesar realmente. Această premisă de definire permite descrierea mai exactă a felului în care se apreciază vocația ca o valoare educațională.

Dicționarul de psihologie Larousse definește *vocația* ca fiind „înclinație imperioasă pentru o activitate profesională sau artistică la o persoană care posedă aptitudini necesare. *Vocația* rezultă din cauze profunde, afective, adesea inconștiente, care împing literalmente subiectul să aleagă o anumită activitate mai degrabă decât alta, în general, o persoană se împlinește atunci când își poate satisface vocația, întreaga artă a psihologului constă în a face distincție între vocațiile veritabile, care se bazează pe aptitudini reale, și proiectele himerice ale unor adolescenți rău adaptați la real” [162, p. 341].

Conform Dicționarului de psihologie socială, *vocația* reprezintă înclinație sau predispoziție specială a individului de a exercita o activitate socială – adesea profesională –

cerând acestuia devotament și abnegație deosebită. Vocația se manifestă la subiect ca o tendință dominantă, ori nevoie puternic resimțită de a efectua un anumit tip de activitate [21].

În 1962, P. Foulquie [apud 21, p. 420] preciza că este trăită ca o dorință intensă, de o asemenea forță, încât creează impresia unei chemări irezistibile în individ de a acționa în domeniul dat. Potrivit domeniilor în care persoanele activează vocația lor poate fi: pentru știință, tehnică, artă, conducere socială, educație, asociind adesea o seamă de interese și aptitudini speciale pentru activitățile date. În structura personalității, vocația este legată de sensul eu-lui persoanei, de scopurile vieții, de semnificațiile muncii pentru sine și pentru colectivitate. Ea include, potrivit autorilor R. Friedman, M. Wallace [apud 21], atât procese raționale și, deci, conștiente cât și inconștiente, impulsiv-afective, toate contribuind la decizia vocațională a subiectului, la afirmarea vocației sale. Vocația nu este înnăscută, cuprinsă în structura biologică a individului uman. Dimpotrivă, ea se formează pe o anumită treaptă a dezvoltării sale psihosociale, sub influența hotărâtoare a primelor experiențe familiale ale copilului cu mediul muncii, pe măsura formării imaginii despre sine și în interacțiune cu factorii socio-culturali, instituționali existenți: școală, organizații culturale, profesie, știință, artă. În cadrul vieții de grup a indivizilor, vocația este trăită și interpretată ca un fel de misiune socială a persoanelor, o angajare prin roluri și acțiune socială la destinul colectivității.

Conștiința propriei vocații într-un context psihosocial, are sensul adânc de angajare responsabilă a indivizilor la progresul acelei societăți. Vocația pentru activitățile sociale se naște și se educă prin participarea nemijlocită la viața colectivității, inițiind, organizând și efectuând acțiuni sociale corespunzătoare [21, p. 420].

Semnificația termenului de *vocație* este redată în Dicționarul Explicativ al Limbii Române drept „aptitudine, chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesie” [196].

Potrivit lui P. Popescu-Neveanu, *vocația* este „chemarea către o anumită activitate sau spre îndeplinirea unor misiuni sociale, întemeiată pe conștiința propriilor aptitudini și pe răspunderea privind valorificarea lor”, presupunând o corelație între sistemul aptitudinal și cel atitudinal. „Sprijinirea tinerilor în sensul unei opțiuni autentice pentru un rol profesional vocațional constă în identificarea unei corespondențe optime între profilul ocupațional și combinatorica particulară a intereselor și aptitudinilor unei persoane” [69, p. 776].

Abordând conceptul de vocație, C. Rădulescu-Motru îl asimila cu o "chemare sădită în sufletul fiecărui om de destinul neamului din care face parte, în fiecare popor, o personalitate, creată de umanitate pentru a împlini ceva din lume” [Apud 228, p. 103].

Vocația este definită de J. Dewey, drept „călătoria, apelul sau traiectoria personală a lucrătorului individual” [apud 129]. Referindu-se la fenomenul esențial personal, autorii E.

Estola și colaboratorii susțin că „energizează și direcționează intențiile, activitățile și interacțiunile individuale ale unei persoane chiar și în condițiile în care acestea continuă să fie modelate de factori externi (de exemplu, poziția societății asupra ocupației, asociații cu genul). Această viziune se referă, de asemenea, la procesul de învățare, care este un proces dependent de persoană” [apud 129]. Din perspectivă culturală, C. Rădulescu-Motru dezvăluie modul în care utilitatea vocației se reflectă în sfera socială: ”Natura întrebuițează pe oamenii de vocație pentru a asigura cristalizarea unei culturi, întocmai cum întrebuițează germenii pentru a asigura continuitatea formelor vieții animale” [apud 86, p. 261].

În literatura de specialitate se consideră că *vocația* este distinctă de carieră, nefiind ceva ce individul alege, ci ceva pentru care el este chemat [105]. Aderăm la ideea exprimată, însă considerăm mai adecvată în contextul problematicii abordate ideea reiterată de A. Hirschi, care îi citează pe B.J. Dik și R.D. Duffy, conform căreia „experimentarea sensului și a scopului în viață, dar și *cariera* reprezintă o componentă centrală a sentimentului chemării sau a *vocației*” [120]. În acest context, procesul definirii vocației, a identificării sensului și semnificației educaționale ca dimensiune importantă a identității devine un factor de stabilitate și autenticitate ce poate constitui o ancoră importantă pentru generațiile actuale [39]. Din perspectivă psihologică conformă, autoarea S. N. Cremen susține că „predarea ego-ului sau a voinței personale într-o relație cu psihicul inconștient permite apariția vocației unei persoane” [105].

În demersul investigativ privind evoluția conceptului *vocație*, după cum remarcă cercetătoarea D. Dumulescu, putem distinge trei perspective: tradițională, modernă și neoclasică. Din punct de vedere *tradițional*, termenul *vocație* are origini religioase, fiind considerat un produs al teologiei creștine [39]. În sensul tradițional, vocația este definită *ca o chemare cu sens spre activități care sunt semnificative moral, social și personal*. Pentru perspectiva modernă sunt reprezentativi cercetătorii D.T. Hall și D.E. Chandler, care definesc vocația ca fiind “intenția unei persoane de a munci ca scop principal al vieții sale” [apud 39], fiind responsabilă “de un număr de rezultate pozitive pentru indivizi, incluzând succesul profesional și psihologic” [apud 98]. Studiul antecedentelor privind vocația aparține perspectivei neoclasice și sugerează că aceasta se datorează atât factorilor individuali, cât și celor externi. De exemplu, încrederea în sine, conștiinciozitatea, o percepție clară a sinelui, religiozitatea intrinsecă și o dorință puternică de a găsi o semnificație pot transforma un interes în vocație [apud 98].

Referitor la dimensiunile distincte de *căutare* și *prezență* a scopului vocației, acestea sunt elucidate de B.J. Dik și colaboratorii, citați de B.C. Buis: “dimensiunea căutării implică gradul în care indivizii *caută vocația*, pe când dimensiunea prezenței implică gradul în care indivizii *percep o vocație*” [98, p. 89].

Reflectând asupra dimensiunilor menționate, putem stabili faptul că *vocația* are conotații multiple și că nu există o perspectivă unitară asupra conceptului investigat. Totuși, importanța studierii vocației este incontestabilă, mai ales prin faptul că adolescenții de astăzi vor fi indivizii pregătiți să acceadă pe piața forței de muncă în următorii ani. *Totodată, în România accentul este puternic plasat pe educație, însă foarte puțin pe îndrumarea vocațională sau vocație în general.* Educația se consideră a fi ingredientul necesar pentru succesul atât personal, cât și profesional [24].

Sensurile noțiunii *educație vocațională* nu reies doar din alăturarea celor doi termeni cheie, ci transcend semnificațiile unor acțiuni menite să descopere vocațiile latente ale adolescenților în vederea activizării și potențării acestora pentru atingerea unui optim al dezvoltării personale.

După cum menționează S. Cristea, *educația vocațională* constituie o dimensiune specifică educației aplicative, tehnologice, implicând, în mod special, procesul de formare și dezvoltare a personalității elevului în perspectiva integrării sale școlare și profesionale, realizabilă prin valorificarea deplină a resurselor psihologice, în funcție de cerințele sociale. În sens restrâns, *educația vocațională* reprezintă *premise psihologică a procesului de formare profesională a elevului*, proces inițiat și intensificat în anumite etape ale școlarității (învățământ secundar și superior, dar și învățământ primar, pentru identificarea vocației artistice și sportive). În sens larg, implică o activitate complexă de orientare individuală – cu funcție de “căutare a unei specificități ce favorizează, dacă nu antrenează, tendințele cele mai profunde ale ființei” și colectivă, socială – cu funcție de diagnoză și de prognoză, la nivel de “orientare școlară care trebuie să devină o orientare a educației”, evitând selecția timpurie (cu excepțiile care confirmă regula – vocația artistică sau sportivă) [30, p. 64].

Cunoscând valoarea anumitor laturi ale complexului proces educațional (educația morală, intelectuală, psihofizică), cercetătoarea O. Dandara susține că „*educația vocațională* reprezintă o preocupare de bază în acest sens, reflectată și în scrierile filozofilor antici. Accentuând conexiunea dintre aspirațiile și capacitățile individului, pe de o parte, și nevoile sociale, pe de altă parte, Platon invoca, în lucrarea „Republica”, ideea că tocmai această corelație va determina conținutul procesului educațional, respectarea ei fiind o condiție esențială a construirii unui stat ideal” [apud 35, p. 12].

Un loc aparte îl ocupă criteriile de dezvoltare specifice *educației vocaționale* și caracteristicile acestora, propuse de B. Law în Fig. 1.1.

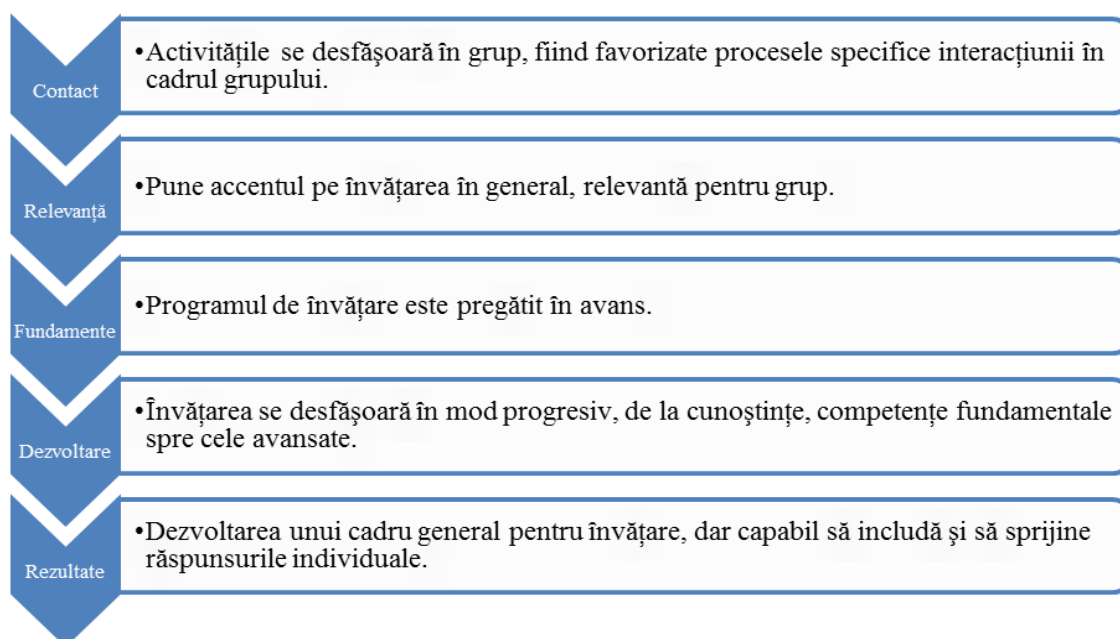

Fig. 1.1. Criterii de dezvoltare specifice educației vocaționale [apud 53]

De rând cu acestea, pledăm, aderent, în favoarea ideii lui C. Cucuș care afirmă că *educația vocațională* trebuie percepută drept posibilă dimensiune a educației tehnologice, iar o atare componentă trebuie să fie îndreptată spre obiective precum:

- „cunoașterea profilului aptitudinal și aspirațional al elevilor; pentru o bună orientare trebuie să știm ceea ce sunt, pot, speră să devină elevii noștri;
- informarea adecvată a elevilor cu privire la orizontul devenirii profesionale;
- conexarea adecvată a intereselor personale cu lumea profesiunilor, cu evoluțiile și dinamica acestora” [32, pp.107-108].

La rândul lor, G. Lemeni și M.Miclea consideră *educația pentru carieră* „o intervenție de dezvoltare, în avans, a deprinderilor și abilităților necesare tinerilor pentru dezvoltarea și managementul propriei cariere” [49, p. 9].

În lucrarea „Orientarea în carieră. Ghid pentru profesori” L. Stevenson, M. Miclea, A. Opre definesc tranșant *educația pentru carieră*: „un program planificat de activități curriculare și experiențe de învățare” al cărui scop este „de a-i ajuta pe tineri să-și dezvolte cunoștințele și abilitățile necesare pentru a face alegeri de succes și a administra tranziția de la perioada de studiu la un loc de muncă”. În continuare, autorii stabilesc repere ale educației pentru carieră care îi ajută pe elevi:

- „să investigheze oportunitățile de învățare și pe cele legate de carieră;
- să analizeze în cunoștință de cauză oportunitățile de studiu și opțiunile profesionale;
- să înțeleagă cum îi vor ajuta alegerile educaționale și profesionale să își îndeplinească aspirațiile;

- să îi ajute să își administreze cu succes principalele momente ale perioadei de tranziție” [223, p. 9].

În accepțiunea M.M. Gârdan, „în concepția actuală, *educația pentru carieră* vizează formarea unei atitudini active și pozitive față de activitățile de autocunoaștere, dezvoltare personală, explorarea oportunităților educaționale și profesionale” [41, p. 8].

În aceste circumstanțe, *principiile generale ale educației vocaționale* sunt:

1. *Autocunoașterea*: Ajutarea indivizilor să-și înțeleagă interesele, valori, aptitudinile și personalitatea este esențială pentru a-și identifica potențialele cariere potrivite.
2. *Explorarea opțiunilor de carieră*: Furnizarea informațiilor despre diferitele domenii de carieră, oportunitățile disponibile și cerințele acestora pentru a ajuta indivizii să-și lărgescă perspectiva asupra posibilităților lor.
3. *Planificarea carierei*: Învățarea abilităților de planificare a carierei, stabilirea obiectivelor și dezvoltarea unui plan de acțiune pe termen scurt și lung pentru a atinge aceste obiective.
4. *Dezvoltarea abilităților de căutare a locurilor de muncă*: Învățarea cum să-și pregătească CV-ul, să scrie scrisori de intenție, să se pregătească pentru interviuri și să navigheze în procesul de căutare a locurilor de muncă.
5. *Gestionarea tranzițiilor de carieră*: Oferirea suportului pentru indivizii care se confruntă cu schimbări majore în carieră, cum ar fi schimbarea de domeniu sau reîntoarcerea la muncă după o pauză.
6. *Colaborarea cu profesioniștii*: Dezvoltarea parteneriatelor cu angajatori, mentori și profesioniști din diverse domenii pentru a oferi perspectiva directă asupra cerințelor industriale și pentru a oferi experiențe de învățare practică.
7. *Evaluarea constantă și ajustarea*: Încurajarea indivizilor să își reevalueze periodic obiectivele de carieră, abilitățile și interesele, și să ajusteze planurile în consecință pentru a rămâne relevanți pe piața muncii.
8. *Abordarea individualizată*: Înțelegerea faptului că fiecare individ are nevoi și circumstanțe unice, ceea ce înseamnă că sfaturile și orientarea pentru carieră trebuie să fie personalizate.
9. *Utilizarea resurselor tehnologice*: Folosirea tehnologiei, inclusiv platformele online de căutare a locurilor de muncă, instrumente de evaluare a personalității și alte resurse digitale, pentru a sprijini procesul de educație pentru carieră.
10. *Consilierea continuă*: Oferirea suportului pe termen lung, pe măsură ce indivizii evoluează în carieră, se confruntă cu schimbări sau iau decizii majore în viața profesională.

Aceste principii oferă un cadru pentru dezvoltarea și implementarea programelor de educație vocațională care să pregătească elevii pentru succesul în domeniile lor alese și pentru a se adapta la cerințele în continuă schimbare ale pieței muncii.

În această direcție, S. Cristea stabilește prerogativa conform căreia *principiile educației vocaționale* concentrează cerințele psihologice și sociale implicate în optimizarea deciziilor de *orientare școlară și profesională*. Sunt incluse la nivel de sistem:

- principiul accentuării rolului orientării în raport cu selecția școlară și profesională;
- principiul asigurării orientării spre domenii profesionale largi;
- principiul valorificării prioritare a atitudinilor pentru un domeniu profesional;
- principiul integrării problematicii orientării în structura curriculumului școlar;
- principiul consilierii la nivelul corelației dintre cunoașterea elevului – cunoașterea tendințelor de dezvoltare socio-economică afirmate global, național și local [30, pp. 64-65].

În cele ce urmează, prezentăm sintetic caracteristicile principalelor intervenții de *educație vocațională, consiliere și orientare în carieră*, (Tabelul 1.1) abordate analitic de mai mulți specialiști în domeniu. Particularitățile semnalate nu sunt datorate doar viziunii individuale, ci și faptului că educația vocațională este un domeniu *in act*, mai bine zis, un proces care se reface continuu. În anumite cazuri, intervenția vocațională este mai accentuată, mai evidentă la suprafață.

Tabelul 1.1. Caracteristicile noțiunilor de educație vocațională, consiliere și orientare în carieră

Noțiuni	Definiție/trăsături	Tip de acțiune/ adepți
Orientarea școlară și profesională	„sistem de acțiuni și măsuri, în care un individ sau un grup este ajutat să-și aleagă instituția de învățământ, respectiv profesia, în concordanță cu înclinațiile și aptitudinile proprii și cerințele societății” [26].	-educațională/ psihologică - I. Holban, I. Drăgan, V. Lăscuș, D. Salade
Orientarea în carieră; ghidarea în carieră	„termenul care acoperă gama cea mai largă de activități, de la informare și evaluare, la consiliere și educație pentru carieră”[49].	- educațională; - psihologică -O. Dandara
Consilierea în carieră	„vizează dezvoltarea abilităților unei persoane sau ale unui grup de persoane pentru rezolvarea unei probleme specifice legate de carieră (indecizie, anxietate legată de carieră, insatisfacție academică)” [49].	- psihologică - M. Jigău
Educația pentru carieră	„intervenție educațională de dezvoltare, în avans, a deprinderilor și a abilităților necesare tinerilor pentru dezvoltare și managementul propriei cariere” [49].	- educațională - G. Lemeni, M. Miclea, Z. Pavlov

Educația vocațională	„premise psihologică a procesului de formare profesională a elevului, proces inițiat și intensificat în anumite etape ale școlarității” [30].	- educațională; - psihologică - M. Zubenschi, O. Dandara, S. Cristea
Asistența psihopedagogică	„ansamblul acțiunilor organizate în plan social, la nivel pedagogic, cu scopul de a asigura condiții optime de dezvoltare” fiecărei personalități și de a preveni, combate, elimina situațiile negative (conflictuale – în raport cu realitatea obiectivă și subiectivă; de inadaptare, stres, supramotivare/submotivare, orientare școlară și profesională inadecvată, necunoaștere/nevalorificare a resurselor proprii) [31].	- educațională; - psihologică; - Gh. Tomșa, S. Cristea

L. Stevenson, M. Micle și A. Opre specifică domeniul de intersecție al *orientării în carieră* cu *educația vocațională/ pentru carieră*. Prima contribuie la utilizarea cunoștințelor și abilităților pe care și le dezvoltă pentru a lua decizii legate de tipurile de învățare și muncă, în raport cu potențialul individual [223]. În contextul celei de-a doua intervenții, beneficiarul dezvoltă cunoștințele și abilitățile necesare deciziei pentru carieră, operează cu cele învățate pentru integrarea socioprofesională [36, p. 40].

Acceptând importanța tuturor definițiilor, vom face referire la opinia lui G. Lemeni și M. Miclea care stabilesc faptul că deși prezintă diferențe specifice, activitățile de orientare vizează o serie de suprapuneri, expuse în Figura 1.2.

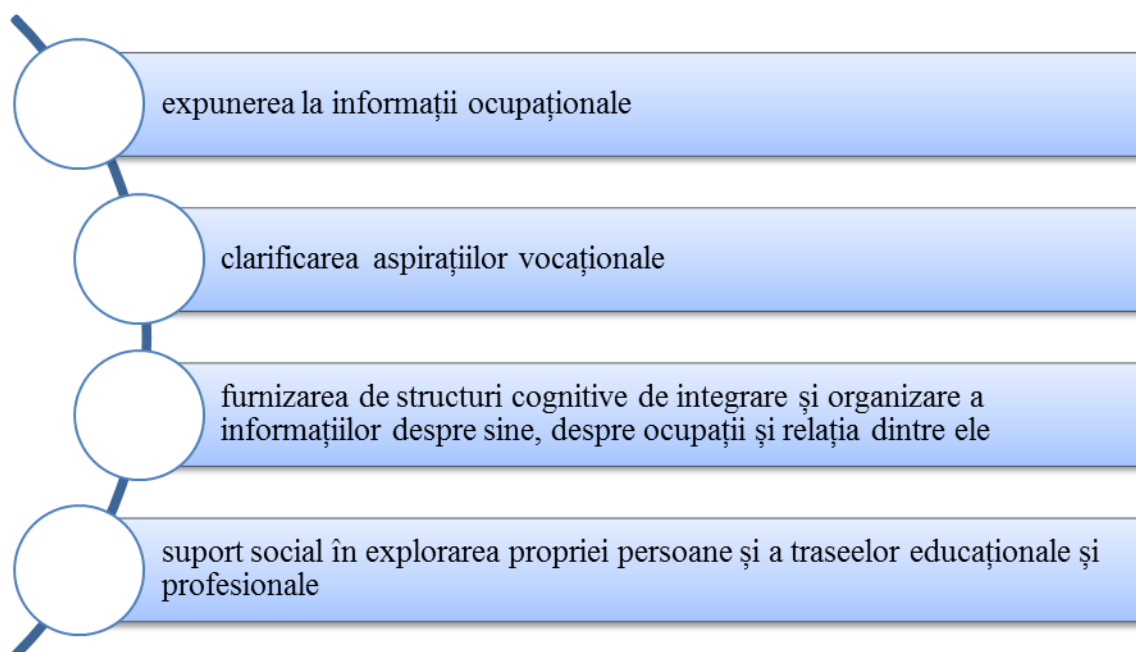

Fig. 1.2. Caracteristici comune ale activităților de orientare [49, pp. 9-10]

O gamă largă de perspective teoretice poate dezvălui atingerea scopurilor *educației vocaționale*. În acest context, analiza ideilor cercetătorilor ne permite să afirmăm, plecând de la elucidarea conceptelor de *vocație* și *carieră*, faptul că putem distinge între *teorii ale*

vocației/carierei și teorii ale educației vocaționale/consilierii carierei. Primele se referă la modul în care indivizii experimentează *vocația* lor, cum iau decizii referitoare la carieră și mediile în care sunt luate deciziile, în timp ce ultimele teorii se axează pe cum este mai bine să se intervină pentru a ajuta indivizii în dezvoltarea carierelor lor [128, p. 1]. Astfel, în opinia L. Popa-Buda, aceste teorii încorporează perspective diferite ale carierei, prezentând-o ca pe un proces al vieții, ca pe un proces de rezolvare de probleme și de luare a deciziilor, ca și creatoare de sensuri și, nu în ultimul rând, ca pe o experiență individuală [68, p. 4].

O idee inedită este sugerată de Johnson, citat de S. Coertse, J.M. Schepers [102, p. 57], care stabilește faptul că teoriile *educației vocaționale* pot fi grupate în două categorii: structurale (teoriile trăsătură-factor, teoriile personalității și teoriile socio-economice) și ale dezvoltării (abordarea dezvoltării a lui Super, 1957; teoria deciziei a lui Tiedeman, 1979; abordarea comprehensivă a lui Crites, 1981). La acestea, cei doi cercetători menționați adaugă teoria socio-cognitivă a carierei.

M. Stan-Popa, citându-l pe Osipow (1983) consideră că „perspectivele majore care acoperă acest subiect sunt: abordările din perspectiva teoriilor trăsăturilor și factorilor; modelul sociologic al dezvoltării carierei; teoria selfului; perspectiva teoriei personalității și abordarea behavioristă a personalității” [215, p. 5-6].

Pentru observarea intervențiilor privind educația vocațională, sunt relevante două perspective, care constituie adevărate temelii pentru cercetătorii și practicienii din domeniu:

- modernă, care conține șase orientări majore: teorii trăsătură-factor (F. Parsons, 1909; J. Holland, 1959; R. Dawis, L. Lofquist, 1969), teorii ale personalității (concepția A. Roe, 1956; teoria compozită a lui Hoppock privind alegerile profesionale; concepția potrivirii persoană-mediu a lui J. Holland), teorii ale dezvoltării (E. Ginzberg, 1951, D. Super, 1953, concepția L. Gottfredson, teoria dezvoltării profesionale a lui D.V. Tiederman, R.P.O’Hara), perspectiva psihodinamică/psihanalitică a carierei (E. Bordin, 1963), teorii cognitiv-comportamentale (teoria învățării sociale asupra dezvoltării carierei, J. Krumboltz, 1976) și teorii emergente ale educației vocaționale (teoria socio-cognitivă a carierei, R.W. Lent, S.D. Brown, G. Hackett, 1996; teoria procesării cognitive a informațiilor, G. Peterson, J. Sampson Jr., R. Reardon, J. Lenz, 1996; modelul alegerii carierei bazat pe valoare, S.D. Brown, 1996; modelul integrativ al planificării vieții, L.S. Hansen, 1997);
- postmodernă, care se îndepărtează de tradiția pozitivistă care a dominat cercetarea privind cariera și vocația. În această categorie, M. Kidd [128, p. 100] include abordările narative; teoria acțiune, R. Young, L. Valach, A. Collin (1996); metateoria lui M. Savickas (2005) privind constructivismul.

Abordarea trăsătură-factor dezvoltată de F. Parsons, la începutul secolului al XX-lea, concepe educația vocațională ca o îndrumare a individului în vederea alegerii profesiei, trecând prin trei stadii: a) primul stadiu privește înțelegerea clară a aptitudinilor, disponibilităților, intereselor, ambițiilor, resurselor și limitelor, dar și a cauzelor acestora (cunoașterea de sine); b) al doilea stadiu urmărește cunoașterea diverselor domenii de activitate (cunoașterea lumii profesiilor); c) al treilea stadiu compară capacitățile și disponibilitățile individului cu cerințele diverselor profesii, urmărind astfel efectuarea alegerii profesiei care i se potrivește (ghidarea opțiunii profesionale) [C. Boiangiu [22], Gh. Tomșa [81], Fr. Parsons].

Modelul lui Holland (teoria alegerii profesiei) a oferit o rațiune teoretică importantă pentru potrivirea persoană-mediu, o abordare diagnostică a consilierii în carieră. Conform teoriei, activitatea consilierului este evaluarea intereselor ocupaționale și identificarea ocupațiilor care se potrivesc cu profilul intereselor clientului. Plecând de la concepția lui J. Holland [128], indivizii caută ocupații congruente cu interesele lor profesionale (definite ca preferințe pentru un anumit tip de activitate).

Interesele planează pe diverse sectoare și diviziuni ale realității sociale. În funcție de preponderența indivizilor de a manifesta interese pe anumite domenii, J. Holland a reperat șase sectoare și le-a configurat sub forma unui hexagon (realist, convențional, întreprinzător, social, artistic, investigativ), reliefând specificitatea structurală a fiecărui domeniu în parte (tipuri-interese-activități-abilități-valori).

Aplicarea chestionarului lui Holland permite identificarea structurii combinate a primelor trei tipuri de interese. De pildă, J. Holland arată că un singur domeniu nu este relevant în identificarea identității vocaționale a indivizilor, acestea subsumând un număr de trei patternuri vocaționale. Așadar, primele trei domenii sunt relevante pentru opțiunea profesională personală, însă, și aici intervine, după J. Holland, o anumită orientare profesională reflectată în gradul de similaritate versus nonsimilaritate a domeniilor. Astfel, el arată că dacă individul manifestă preferințe pentru domeniul artistic, social și investigativ el este coerent și are toate șansele de reușită în domeniul ales. Dacă subiectul manifestă opțiuni și pentru artistic și pentru convențional, de pildă, el se află sub o anumită tensiune, presiune, iar acesta se va reflecta în planul dispozițiilor și opțiunilor profesionale prin conflict preponderent și indecizie profesională.

O altă tendință în abordarea modernă, explorată frecvent în educația vocațională de către practicieni, este *orientarea bazată pe psihologia personalității*. Concepția A. Roe stipulează că tendința individului de a utiliza, într-o manieră specifică, propria energie psihică, se moștenește. Autoarea încearcă să explice, pe de o parte, relația dintre factorii genetici și experiențele de viață acumulate în timpul copilăriei, și pe de altă parte, comportamentul vocațional”. Astfel,

modificările nivelului ocupațional pot fi influențate de factori precum mediul, intensitatea nevoilor, dar în limitele „zestrei” genetice a individului” [apud 22, p. 29].

La mijlocul secolului XX, literatura de specialitate înregistrează un adevărat salt prin teoreticieni precum E. Ginzberg, S. Ginsberg, S. Axelrad și J. Herma (1951), R.J. Havighurst (1951,1964), A. Roe (1956), D.E. Super (1957), care percep copilăria ca o perioadă de formare importantă pentru educația vocațională.

O altă orientare în educația vocațională, cea a *dezvoltării*, presupune o viziune pe termen lung; scopul individului este să gestioneze diverse sarcini ale dezvoltării pe parcursul stadiilor succesive ale vieții, pentru a progresa. În ceea ce privește *teoriile dezvoltării* (sau ale *conceptului de sine*), orientările dezvoltării vocației/carierei și ale educației vocaționale au două trăsături esențiale în comun. În primul rând, surprind faptul că alegerea unei cariere și dirijarea dezvoltării carierei implică un proces continuu care se desfășoară de-a lungul vieții. În al doilea rând, folosesc concepte din psihologia dezvoltării, cum ar fi stadiile dezvoltării și maturitatea carierei, pentru a descrie și explica procesul dezvoltării *vocației*. Autorul asociat frecvent cu abordarea dezvoltării este D. Super, care susține că educația vocațională se realizează prin etape în care individul caută „să implementeze conceptul de sine” într-o ocupație. Teoria originală a stadiilor a lui D. Super (1957), descrie dezvoltarea carierei ca implicând cinci stadii: creștere, explorare, stabilire, menținere și declin [apud 128, p. 99].

Teoreticienii dezvoltării susțin că intervențiile educației vocaționale trebuie să fie corelate cu stadiul dezvoltării individului. De exemplu, în stadiul exploratoriu al carierei (15-24 ani), accentul este pus pe luarea deciziilor educaționale și profesionale și pe tranziția spre muncă [128, p. 100].

„*Orientarea psihodinamică* își are originea în psihanaliza freudiană și constituie o teorie psihologică cu privire la natura umană, care, concomitent, poate fi considerată ca orientare și metodă de cercetare atât în psihoterapie, cât și în consilierea psihologică” [73, p. 35] și educația vocațională. Spre deosebire de hegemonia abordărilor raționale ale orientării vocaționale, C. Jung consideră că o trăsătură definitorie a vocației, dincolo de ereditate sau mediul înconjurător, este un „factor irațional”, pe care l-a asemănat cu o voce interioară. Cu toate acestea, același autor este de părere că pentru a auzi această voce interioară se impune despărțirea de căile și presupunerile normative [apud 105, p. 6].

Teoriile cognitiv-comportamentale ale carierei au apărut în cadrul psihologiei comportamentale; aplicate educației vocaționale evidențiază o abordare a rezolvării problemelor bazate pe schimbare și pe procesele cognitive prin care indivizii își monitorizează comportamentul.

Teoria lui J. Krumboltz [132] a fost dezvoltată din teoria învățării sociale a lui A. Bandura. J. Krumboltz susține că indivizii dezvoltă credințe despre ei și despre muncă prin două tipuri de experiențe de învățare: instrumentale și asociative. Învățarea instrumentală apare când indivizii dezvoltă preferințe pentru un anumit tip de activitate atunci când realizările lor sunt recompensate. Învățarea asociativă apare când indivizii observă comportamentul altora din jur semnificativi și modalitățile în care sunt recompensați sau pedepsiți. Indivizii își formează „generalizări de autoobservare” (credințe despre propriile abilități, interese, valori) ca rezultat al acestor experiențe și învață „abilități de abordare a sarcinilor” (abilități de luare a deciziilor și orientări către muncă). Secvențe ale unor astfel de experiențe de învățare formează bazele dezvoltării carierei [128, p. 100]

În cadrul *teoriilor emergente ale educației vocaționale* se distinge *teoria socio-cognitivă a carierei (SCCT)* propusă de autorii R.W. Lent, S.D. Brown, G. Hackett și care propune un *model de auto-management al carierei* bazat pe teoria socio-cognitivă a lui A. Bandura, explică o serie de variabile care afectează dezvoltarea carierei, în perspectiva conform căreia credințele personale despre capacitatea de a plănuși și a realiza sarcini în cursul dezvoltării carierei sunt importante [123].

Perspectiva postmodernă reunește orientările care evidențiază experiența subiectivă și implicarea personală a individului în dezvoltarea vocațională. Postmodernitatea în educație desemnează o nouă abordare a activității de formare-dezvoltare a personalității, formulând ca obiectiv major dezvoltarea integrală a personalității umane. Paradigma postmodernă pune în centrul preocupărilor ființa umană dintr-o perspectivă globală, totalizatoare și integratoare [66, p. 70]. În condițiile în care viitorul este sau devine nesigur, unde dificultățile de orice natură pot să apară la fiecare pas, este necesar ca școala să apeleze la o concepție holistică care presupune „interacțiunea, completarea domeniilor de învățare, corelarea procesului de formare cu cel de rezultativitate, acestea având ca obiect întregirea acțiunii educative” [Ibidem, p.73].

Analizând informația referitoare la cele două perspective din *educația vocațională*, am elaborat următorul tabel de sinteză al orientărilor științifice (Tabelul 1.2.), lucru care permite a prezenta în linii generale ideile de bază, într-o esențializare graduală pentru paradigma modernă a educației. Tabelul nu reprezintă însă o ierarhizare exhaustivă a teoriilor și a formelor de reflectare în educație.

Tabelul 1.2. Teorii privind educația vocațională [146, adaptat]

Teorii	Teoreticieni	Orientare	Noțiuni-cheie
Abordarea trăsătură-factor	Fr. Parsons, 1909	Trăsătură-factor	Cunoașterea de sine Cunoașterea lumii profesiilor Ghidarea opțiunilor profesionale
Teoria alegerii ocupaționale	E. Ginzberg, 1951	De dezvoltare	Interese și aspirații Cerințe sociale ale realității
Durata de viață, spațiu de viață	D.E. Super, 1953	De dezvoltare	Stadii ale carierei Dezvoltare a carierei Spațiul de viață Conceptul despre sine Maturitatea carierei Adaptabilitatea carierei
Personalitate Teoria alegerii carierei	A. Roe, 1956	Teoria personalității Psihodinamică	Experiențele copilăriei Ierarhiile nevoilor Domeniu/ Nivel
Personalități vocaționale și medii de lucru	J. Holland, 1959	Trăsătură-factor Alegerea carierei	Congruență Consistență Diferențiere Identitate vocațională
Perspectiva psihodinamică a carierei	E. Bordin, 1963	Psihanalitică Psihodinamică	
Teoria compozită privind alegerile profesionale	R. Hoppock, 1967	Teoria personalității	Nevoi dominante Anticipație Ocupații de viitor
Ajustarea muncii	R. Dawis, L. Lofquist, 1969	Trăsătură-factor Ajustarea/ alegerea carierei	Satisfacție Capacitate de satisfacere Persoană într-un mediu Corespondență
Teoria învățării consilierii în carieră	J. Krumboltz, 1976	Învățarea socială Dezvoltarea alegerii carierei	Experiență de învățare Generalizări de observare personală Generalizări ale viziunii despre lume Competențe de abordare a sarcinilor acțiunilor Întâmplare planificată
Circumscripție, compromis și creare de sine	L. Gottfredson, 1981	De dezvoltare/ Sociologică Alegerea carierei/ dezvoltare	Circumscripția Compromisul
Teoria social-cognitivă a carierei	R. Lent, S. Brown, G. Hackett, 1996	Dezvoltarea alegerii social cognitive privind cariera	Eficacitate de sine Așteptările rezultatelor Scopuri personale Modelul triadic reciproc
Abordarea procesării informațiilor cognitive	G. Peterson, J. Sampson Jr., R. Reardon, J. Lentz, 1996	Alegerea cognitivă a carierei	Piramida procesării informației Ciclul CASVE Procesare executivă

Planificarea integratoare a vieții	L. S. Hansen, 1997	Alegerea/ajustarea contextuală a carierei	Justiția socială Schimbarea socială Conectarea Diversitatea Spiritualitatea Planificare a carierei
Teoria acțiunii	R. Young, L. Valach, A. Collin, 1996	Postmodernă	Context Acțiune comună Proiect de carieră Interpretare Pași funcționali
Teoria construcției carierei	M. Savickas, 2005	Perspectiva diferențială, de dezvoltare și dinamică a carierelor	Personalitate vocațională Teme de viață Adaptabilitatea carierei
Modelul constructivist al consilierii sociodinamice/ narativ	V. Peavy, L. Cochran, 2007	Postmodernă	Instrument cultural Ajutorarea sociodinamică

Psihologia vocațională și educația vocațională conțin multiple perspective teoretice și abordări privind vocația și cariera. Au existat eforturi de depășire a acestor schisme prin crearea unui cadru comun de către autorii Pahon și McMahon (1999, 2006), denumit *Cadrul Teoriei sistemelor*. În ciuda tendințelor spre abordări constructiviste și narative, majoritatea teoriilor despre educația vocațională a fost înrădăcinată într-o viziune asupra lumii pozitivistă logică, susținând empiricismul, măsurarea și luarea deciziei ca un proces rațional bazat pe date „obiective” [apud 105, p. 2]. Cu toate acestea, M. Savickas [158] menționează că abordările pozitivistă logică au fost criticate ca inadecvate pentru abordarea crizelor de semnificație și imaginație de care mulți suferă astăzi în mijlocul unei rețele schimbătoare și complexe de cereri între personalitate, comunitate și școală. Astfel, introducerea interdisciplinarității în domeniul orientării vocaționale a pledat pentru a depăși acest lucru, fapt pe care îl susținem.

Acceptând importanța tuturor teoriilor și a caracteristicilor acestora, putem adapta definiția propusă de S. Cristea pentru **educația vocațională**: „dimensiune specifică a educației, implicând, în mod special, procesul de formare și dezvoltare a personalității” [30, p. 64] prin integrarea componentei de identitate vocațională, în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare, „realizabilă prin valorificarea deplină a resurselor psihologice, în funcție de cerințele sociale” [Ibidem].

- ***Dificultățile de adaptare în mediul școlar***

Evident este indicat că demersul teoretic trebuie să includă definirea conceptului *adaptare* pentru a putea face o comparație între cele două dimensiuni. De altfel, ideile din domeniul științelor educației [30, 55, 74], cât și cercetările efectuate de noi [1, 3, 5, 6] ne-au determinat să constatăm că noțiunea de *adaptare* apare preponderent în educație și literatura

tematică, considerându-se că definirea *dificultăților de adaptare* presupune întocmai precizarea a ceea ce nu este adaptarea.

De altfel, în ultimii ani observăm o creștere a numărului de lucrări elaborate, în special teze de doctorat în psihologie, din Republica Moldova, cu privire la conceptul de adaptare/dificultăți de adaptare: M. Pleșca [65], E. Puzur [70], D. Murariu, L. Donoga, A. Tarnovschi, S.Toma etc. [apud 59, p.37].

În *Adaptarea studentului în mediul universitar*, E. Țărnă evidențiază că, potrivit cercetătorilor, studenții care se percep ca fiind adaptabili la schimbare și care simt că dețin controlul asupra mediului în care trăiesc, care posedă abilități de rezolvare a problemelor și fac față provocărilor cu care se confruntă și au avut un grad înalt de autonomie în familie, se adaptează ușor și repede în primul an universitar. Autoarea menționează că pentru a asigura adaptarea studentului într-un mediu special și pentru a depăși dificultățile de adaptare, trebuie să acordăm o deosebită atenție fiecărui factor implicat în procesul de adaptare. Totodată se prezintă modelul de adaptare propus de G. Matthews, I.J. Deary, M.C. Whitteman [apud 59, p. 51].

În România, cercetarea efectuată de un grup de specialiști ai ISE în 2012, intitulată *Acomodarea copilului cu trecerile de nivel din învățământul obligatoriu*, a încercat să evidențieze care sunt principalele căi de adaptare ale copilului la mediul școlar când se confruntă pentru prima dată cu el (în clasa I sau în clasa pregătitoare), dar și când intră în gimnaziu (în clasa a V-a). Aceștia au fost interesați de ceea ce trăiește copilul în aceste etape de schimbare, cum este el ajutat în familie și cum îl sprijină școala [214, p. 9]. *Studiind dificultățile de adaptare pe care le are copilul la intrarea la școala primară și în gimnaziu, putem descoperi și pârghiile care ne sunt la îndemână ca părinți, cadre didactice și decidenți în educație pentru a putea sprijini eficient copilul în efortul lui de adaptare* [Ibidem, p. 3].

Deci, în literatura de specialitate conceptul de *adaptare/dificultăți de adaptare* este studiat din diverse perspective.

Adaptarea în sensul larg al cuvântului, când se combină două aspecte - biologic și social - este adaptarea la schimbarea condițiilor externe și interne. Fenomenul adaptării este privit în mod tradițional în trei dimensiuni: 1. *proces* - când se studiază adaptarea ca proces, se iau în considerare schimbarea etapelor procesului, dinamica modificărilor componentelor emoționale, comportamentale și cognitive în timpul tranziției de la o etapă la alta; 2. *stare* - când se vorbește despre adaptare ca stare, înseamnă gradul de adaptare-dezadaptare a individului în acest moment; 3. *proprietate, calitate* - proprietatea este înțeleasă ca adaptabilitate, ca o caracteristică a unui individ: aici pot fi luate în considerare caracteristicile adaptive ale unei personalități, strategiile adaptative de comportament etc. [apud 59, p. 37].

C.G. Jung [apud 83, p. 17-18] declară că un individ poate fi integrat, dar nu adaptat, pentru că adaptarea presupune mai mult decât o înscriere perfectă în situația momentului și în anturajul imediat. Adaptarea presupune respectarea unor legi mai generale decât condițiile date într-un anumit moment sau loc.

K. Horney, în explicarea conceptului de *adaptare/ dificultăți de adaptare*, pune accentul pe determinanți socioculturali. Autoarea denotă că în viziunea psihologică a adaptării mecanismelor de apărare în societate, se poate recurge la una dintre strategiile conform cărora o persoană poate decide să se supună prin inferioritate „față de societate” sau prin încercarea de a „supune” pe ceilalți slăbiciunilor sale [apud 59, p. 39].

În lucrarea „Psihologie și pedagogie”, J. Piaget definește *adaptarea* ca un „echilibru între două mecanisme indisociabile—*asimilarea* și *acomodarea*, echilibru a cărui cucerire durează în tot cursul copilăriei și al adolescenței și definește structurarea proprie a acestor perioade ale existenței” [55, p. 136]. În concepția psihologului A.V. Petrovski, *adaptarea* este percepută ca un moment special, ca o fază în devenirea omului, de care, într-o măsură oarecare, depinde caracterul dezvoltării ulterioare a personalității [apud 76, p. 318].

Referindu-ne la *adolescență*, aceasta a fost adesea descrisă ca o perioadă caracterizată de tensiuni și stres, deoarece adolescenții încearcă să-și negocieze propria identitate. Ei sunt expuși presiunii din partea părinților, a colegilor și a societății pentru a deveni un anumit tip de persoană și de a desfășura anumite activități. Aprecierile și percepțiile legate de propria persoană sunt dependente în mare măsură de dezvoltarea autoaprecierii, având efecte semnificative asupra reducerii problemelor și a dificultăților cu care se confruntă adolescenții pentru o adaptare eficientă.

Perioada adolescenței este una dintre cele mai discutate perioade de dezvoltare ontogenetică. Actualmente sunt acceptate diferite limite în diferențierea perioadelor de vârstă precum vârstele între 14/15 și 18/19 ani (A. Леонтьев); 12-18/20 ani (E. Erikson); 14-23 ani (R. Cattell); 14-18/20 – adolescența propriu-zisă, iar între 18/20 și 24/25 ani – adolescența prelungită (U. Șchiopu, I. Jude) etc., deoarece în baza clasificărilor sunt puse diferite criterii. Unii autori, precum H. Sullivan, vorbesc despre preadolescență, adolescența timpurie și adolescența târzie excluzând vârstele concrete, dar descriind caracteristicile și abilitățile esențiale pentru fiecare perioadă. Adolescența se distinge ca o etapă importantă a dezvoltării umane, perioadă în care survin multiple și profunde schimbări biologice, fizice, psihice, morale etc. În această perioadă a dezvoltării se estompează trăsăturile copilăriei, cedând locul unor trăsături complexe și foarte bogate, unor manifestări psihice individuale specifice. Adolescentul este un nonconformist și un luptător asiduu pentru realizarea doleanțelor sale, un original în adaptarea soluțiilor urmărite, în

modul de a percepe și de a se adapta la lumea înconjurătoare. Individualizarea și conștiința de sine devin mai dinamice și capătă dimensiuni noi, tânărul este interesat de responsabilități.

De asemenea, puternică este și interacțiunea aspirațiilor în cadrul societății, includerea treptată a dimensiunilor vocaționale și dezvoltarea profesională, care, în esență, cuprind și elementele semnificative ale perspectivei asupra realității și existenței. [apud 59, p. 62].

Savanții și practicienii interesați de specificul vârstei adolescente evidențiază trei funcții fundamentale ale acesteia:

- funcția de definire a personalității – implică adolescentul într-o permanentă căutare și descoperire de sine, asigurându-i derularea procesului complex de individualizare, diferențiere și stabilire a propriei identități;
- funcția de depășire – orientează adolescentul spre perfecțiunea continuă;
- funcția de adaptare la mediu – determină și ghidează integrarea adolescentului în viața socială [apud 61, p. 77].

Problema adaptării este abordată și de P. Brânzei [apud 84], care afirmă că trebuie să considerăm importantă semnificația bio-psiho-socială a procesului de adaptare. Personalitatea trebuie acceptată ca pe o expresie dinamică a interacțiunilor dintre particularitățile temperamentale (înnăscute), modelate sub influența diversității factorilor instructiv-educativi și instituționali, ca particularități ale caracterului și care sunt comutate în acțiuni sau nonacțiuni deliberate, corespunzătoare trebuințelor și motivațiilor fiecărui individ în raport cu ansamblul de norme ale unei societăți sau instituții date [84, p. 20].

Ca formă a adaptării sociale, *adaptarea școlară* poate fi definită din aceeași perspectivă a interacțiunilor elevului cu membrii comunității școlare care îi recunoaște identitatea, capacitățile, locul și statutul, care impune norme, reguli și obligații de participare la viața comunității, în baza unor valori specifice [55, pp. 172-173].

Conform Dicționarului enciclopedic de pedagogie, *adaptarea școlară* este percepută drept „proces complex inițiat și dirijat de profesor, preluat și autodirijat de elev, în anumite stadii superioare de evoluție, în perspectiva realizării obiectivelor educației/instruirii în contextul procesului de învățământ” [30, p. 78].

Dicționarul enciclopedic de psihopedagogie specială menționează că *adaptarea școlară* propriu-zisă „implică în plan biopsihologic asimilarea și crearea unor cerințe funcționale din ce în ce mai complexe de utilizare a potențialului individual în raport cu factorii de mediu” [apud 27, p. 13].

Adaptarea școlară este văzută de A. Coașan și A. Vasilescu drept o capacitate complexă, care este descrisă prin numeroase categorii de factori favorizanți (Figura 1.3.):

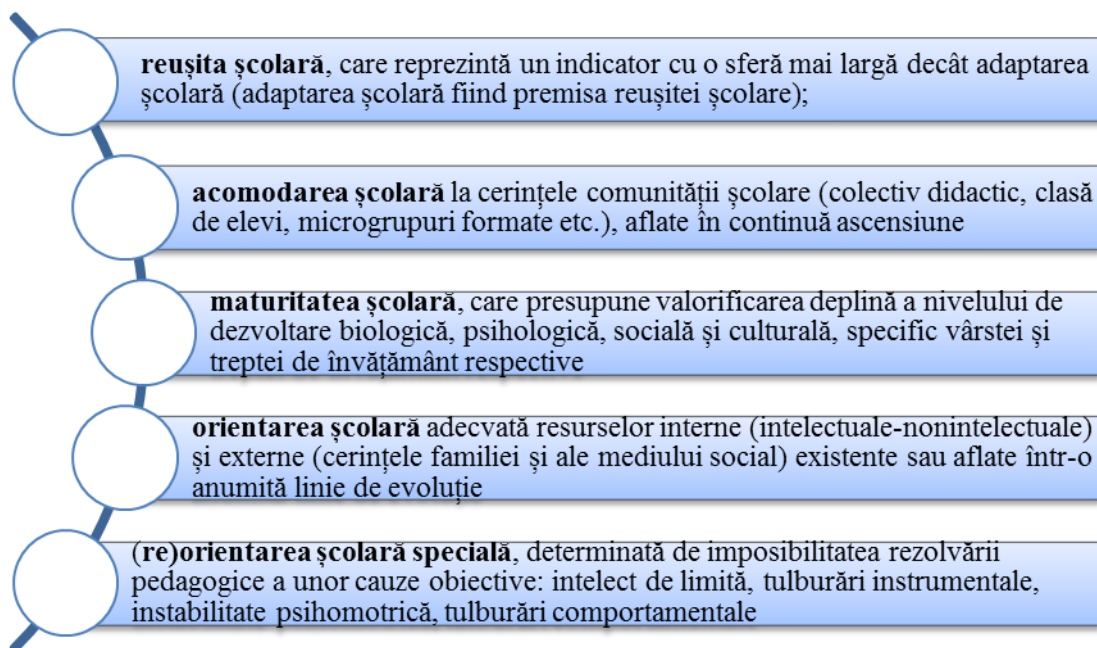

Fig. 1.3. Factori favorizanți ai adaptării școlare [apud 76, p. 318]

În opinia L.Tăușan, *adaptarea școlară* poate fi detaliată în două dimensiuni: adaptarea pedagogică (instrucțională) și adaptarea relațională. Adaptarea pedagogică desemnează capacitatea elevului de a asimila cunoștințe, informații și de a-și forma priceperi, deprinderi, capacități, abilități și competențe solicitate de procesul instructiv-educativ și exprimate la nivelul obiectivelor acestuia, iar adaptarea relațională exprimă capacitatea elevului de a relaționa cu profesorii, elevii, de a asimila normele și regulile de conduită care sunt acceptate și funcționează în interiorul mediului școlar și extrașcolar [80, p. 17]. Existența unei raliere între cerințele obiectivelor educaționale și răspunsul comportamental potrivit al elevului față de acestea reprezintă un factor important al adaptării școlare. Cu alte cuvinte, „esența adaptării școlare constă în ajustarea reciprocă a procesului de educație, pe de o parte, și caracteristicile de personalitate ale elevului, pe de altă parte” [62, p. 284]. „*Dezideratul școlii este asigurarea condițiilor pentru o învățare eficientă a tuturor, conform cerințelor sociale. Un învățământ diferențiat „pe măsură”, cum recomandă E. Claparede, contribuie la diminuarea și eliminarea pierderilor școlare*” [78, p. 53].

Acceptând importanța tuturor formelor de adaptare, vom face referire la clasificări atestate în literatura de specialitate [76, 80, 94].

În general, adaptarea presupune o interacțiune între subiect și obiect, de o asemenea natură încât primul să-l poată încorpora pe cel de-al doilea, ținând cont de particularitățile lui. Adaptarea este cu atât mai avansată, cu cât această asimilare și această acomodare sunt mai bine diferențiate și se completează mai bine.

În contextul vizat, G. S. Korotajeva precizează aspectele *adaptării* individuale care nu sunt izolate și care se influențează reciproc: fiziologic, psihologic și social. În studiile semnate de L.N. Rjumjanceva, T. Slezakova, G.E. Aleksandrovna, *adaptarea psihologică și socială* sunt privite ca un întreg sub termenul adaptare „psihosocială” sau „sociopsihologică”, de vreme ce în adaptare procesele psihologice și sociale nu pot fi izolate, adaptarea fiind întotdeauna condiționată de factorii psihologici. Din acest punct de vedere, conform opiniei T. Slezakova, A. Tirpakova, adaptarea psihosocială este considerată un proces de reglare activă a individului la condițiile din mediile social și psihologic [apud 94].

Definirea *dificultăților de adaptare* este făcută în termeni de negare a adaptării, atât adaptarea, cât și inadaptarea depinzând de particularitățile celui care urmează să se adapteze și de particularitățile mediului sau sistemului în care urmează să se integreze [59, p. 40].

Esența identificării *dificultăților de adaptare* în context școlar este depășită în practică de preocuparea pentru prevenirea acestora în vederea dezvoltării armonioase a personalității, care astfel să permită descoperirea vocației. „Acțiunea de prevenție constă în identificarea situațiilor complicate, din timp și a grupurilor de risc, înainte ca acestea să aibă un impact negativ, declanșând *crize* personale sau de grup” [73, p. 24].

Prin *psihoprofilaxia dificultăților de adaptare* se înțelege „un sistem de măsuri de prevenire a abaterilor în dezvoltarea psihică emoțională, comportamentală și în dezvoltarea personalității. Ea prevede crearea condițiilor psihologice favorabile de dezvoltare” [85, p. 8]. În acord cu aceste provocări, susținem ideea conform căreia *educația vocațională* reușește să integreze optim corelatele comportamentului educabilului cu elementele unui fenomen educațional complex, referitoare la dezvoltarea personalității adolescenților doar în cazul unui demers practic competent de sprijinire în vederea prevenirii dificultăților de adaptare școlară.

În felul acesta, analiza și sinteza literaturii de specialitate [120, 128, 136, 156, 157, 158, 176 etc.] constituie fundamente ale recunoașterii faptului că pentru reușita *educației vocaționale* se impune cunoașterea trăsăturilor comune, a istoricului evoluției abordărilor teoretice, a principiilor și a integrării acestora în practica educațională. În acest sens, E. Herr susține că a existat „o diferențiere între practicienii din educația vocațională și cercetători” [119]. Chiar și între teoreticienii carierei au fost urmate diferite căi, în funcție de paradigme specifice, pe care M. Savickas le-a numit „o pletoră de teorii, poziții filosofice și câmpuri de cercetare” [128].

- ***Identitatea și identitatea vocațională***

Importanța stabilirii unei identități clare este recunoscută pe scară largă în diferite teorii ale dezvoltării. Cu toate acestea, cercetările asupra formării identității variază substanțial în accentul și abordările lor, unele concentrându-se pe conținutul identității, în timp ce altele se axează pe structura sau procesele identității formate. Mai mult, există diferențieri privind

conceptualizările despre *identitate*. În general, trei componente de bază au fost recunoscute: caracterul distinctiv (a vedea sinele ca unic și distinct de ceilalți), coerența (percepând sinele ca fiind similar în domenii), și continuitate (perceperea sinelui ca aceeași persoană în timp) [109].

După cum susține Gh. Bobâna [25], conceptul de *identitate* este fundamentat teoretic de sociopsihologul american E. Erikson. Cercetătorul a pus în evidență *caracterul adaptiv* al conduitei individului, calitatea esențială a căruia este reprezentată de *identitate*. El definește această noțiune ca un sentiment al apartenenței organice a individului la societatea sa. În opinia cercetătorului *identitatea persoanei* presupune o sincronizare între ideile, imaginile, valorile și acțiunile proprii individului, imaginea sa sociopsihologică și admiterea de către persoană a existenței sociale ca ceva propriu. E. Erikson analizează identitatea sub următoarele aspecte:

- *Identitatea-Eu*, reprezentată de două componente distincte: cea organică, care se referă la trăsăturile fizice exterioare și capacitățile native ale individului, și cea individuală, care implică conștientizarea unicătății sale, dorința de dezvoltare și exprimare a potențialului propriu și a intereselor personale.
- *Identitatea socială*, la rândul său, este divizată în identitatea de grup și identitatea psihosocială. Identitatea de grup presupune integrarea personalității în diverse comunități, în timp ce identitatea psihosocială reprezintă ceea ce conferă individului sentimentul de relevanță în cadrul societății în care trăiește și exprimă perspectiva societății asupra sa.

Persistența identității garantează abilitatea individului de a atinge o armonie constructivă între percepția sa personală și modul în care este perceput de ceilalți, creând astfel o conexiune între aspectul său individual și cel social al "Eului".

În acest context, Adams și Marshall arată cum procesele de diferențiere și integrare stau la baza relației dintre individ și context și cum *identitatea* modelează și este modelată de mediul înconjurător. Într-o altă perspectivă care a fost pusă în discuție de Yoder se detaliază diferite "bariere" externe puse în calea dezvoltării și modul cum pot ele să limiteze opțiunile de dezvoltare individuală [apud 131]. La rândul său, adaptarea reprezintă un proces dinamic, fiindcă în procesul de dezvoltare a oamenilor identitatea lor este influențată de realitățile lumii exterioare schimbătoare. Pentru a se manifesta, o identitate (individuală, de grup sau culturală) presupune existența unui *nucleu identitar*, configurat și susținut prin sentiment și voință. Concomitent, identitatea se conturează printr-un proces vast de învățare, adaptare la societate și asimilare culturală. Identitatea nu se cristalizează doar independent, ci și ca efect al interacțiunii cu diversitatea din jur. Raportarea la celălalt se dovedește vitală pentru constituirea identității. Identitatea înseamnă că o persoană sau un lucru este ceea ce este, ceea ce nu devine altceva, nu se schimbă.

Așadar, *identitatea* (lat.: *identitas*) provine din *id* și *ens*, care, ca noțiune, desemnază însăși esența (*ens*: ceea ce este în sine și se manifestă existând).

Este evident faptul că identitatea personală este construită pe baza unor credințe, valori, cutume, care determină orizontul de timp și spațiu în care trăiește persoana. Însă identitatea personală poate avea și o accepțiune fluidă. Aici se are în vedere capacitatea individului de a deveni și de a se autodefini în permanență, precum și inconsecvența raportărilor definatorii pe care le practică cu privire la ceilalți, pe fondul schimbărilor lumii în care trăim.

Anume din această perspectivă, este fertilă cercetarea asupra unor fenomene pe care le surprindem prin conceptul de *identitate vocațională*. Felul în care ființa umană își înțelege identitatea vocațională fluctuează, variază în funcție de conjuncturi, evenimente, situații speciale de viață și, mai ales, în funcție de importanța și de semnificația pe care o conferă acesteia. Identitatea vocațională devine conceptul central al viziunii privind educația vocațională într-un context de prevenire a dificultăților de adaptare școlară. Prin acesta, se pune în evidență faptul că există o tendință spre consistență în jurul unei teme educaționale cu valori actualizate și racordate la necesitățile zilei [8, 10, 12,13,14,15,18].

În felul acesta, pornind de la opțiunile lui J. Holland [122] și S. Cristea [30], putem defini *identitatea vocațională* ca o îmbinare a diverselor interese, valori, competențe, abilități ale elevului, pe care acesta și le cunoaște sau și le intuiește și le pune la baza preferințelor sale pentru un anumit tip de activitate educațională sau de muncă (profesională în viitor). Identitatea vocațională reprezintă rezultatul combinației între experiențele de învățare și cele de muncă ale individului, reflectând nivelul său de maturitate în perioada adolescenței. Ea este în permanentă construcție și reconstrucție.

1.2. Politici și practici ale promovării educației vocaționale

Pregătirea pentru un viitor profesional este, în general, considerată una dintre principalele sarcini de dezvoltare în adolescență și, conform OECD (2004), țări din toată lumea au recunoscut importanța educării adolescenților în pregătirea cu succes a carierei.

O serie de documente ale politicilor educaționale internaționale promovează și susțin paradigma centrării pe elev și a unei adaptări reale la posibilitățile și nevoile elevului: *Convenția Drepturilor Copilului* [191], *Cadrul de Acțiune de la Dakar de la Forumul Mondial al Educației* [188]. La nivelul Uniunii Europene, principala provocare rămâne a garanta fiecărui european un nivel ridicat de educație școlară. În acest context, *asistența psihopedagogică* este orientată spre adaptarea elevilor la mediul școlar, dar, mai ales, spre adaptarea școlii la nevoile specifice ale elevilor [204, p. 20].

Dezvoltarea *educației vocaționale* în plan european presupune o concentrare a interesului asupra: tendinței de descentralizare a demersurilor formative în planul educației vocaționale; intențiilor de a dezvolta practici care să faciliteze integrarea școlară și ulterior cea profesională; implicării factorilor responsabili în asigurarea unor politici coerente privind evaluarea și reușita școlară/profesională; eforturilor de a adapta mediul școlar astfel încât să răspundă cerințelor complexe ale elevilor

Politicele europene în domeniu reconfirmă importanța esențială a serviciilor de informare, consiliere și orientare în procesul „facilitării accesului la oferta de educație și formare continuă” și sprijinirea integrării socio-profesionale a tinerilor și adulților [46, p. 8].

Conform Declarației Asociației Internaționale de Orientare Școlară și Profesională de la Stockholm (1995), rolurile serviciilor de consiliere și orientare sunt centrate pe sprijinirea tinerilor în:

- înțelegerea de sine și evaluarea personală mai profundă;
- dezvoltarea abilităților eficiente de comunicare interpersonală;
- crearea de planuri bine fundamentate pentru carieră și formare educațională adecvată;
- explorarea opțiunilor de carieră alternative;
- abordarea cu succes a diverselor obstacole care apar în drumul către integrarea în societate și piața muncii [47].

O atitudine principială referitoare la consiliere și orientare este expusă în *Declarația de la Copenhaga*, din 2002, privind întărirea cooperării europene în domeniul formării profesionale, unde se menționează drept priorități majore care vor fi urmărite la dimensiunea *transparență, informație și orientare*: „Consolidarea, în statele membre, la toate nivelurile de educație, formare și angajare, a politicilor, sistemelor și practicilor care sprijină informarea, consilierea și orientarea, în special în ce privește accesul la educație și formare și transferabilitatea și recunoașterea competențelor și a calificărilor, pentru a sprijini mobilitatea geografică și ocupațională a cetățenilor din Europa” [195].

Atât A.G. Watts cât și R.G. Sultana, într-un studiu comparativ al sistemelor europene de consilierea carierei – *Career Guidance Policies in 37 Countries: Contrasts and Common Themes* [180], observă tendința contemporană de a acorda o mai mare importanță orientării și educației vocaționale în școli. În curriculumul școlar din multe țări sunt incluse activități de educație vocațională, acordându-li-se ponderi diferite în procesul educațional. Se pot constitui în discipline școlare de sine stătătoare sau pot fi subordonate unei alte materii ori chiar integrate unor discipline compatibile cu acest domeniu.

Analizând contextul global, se impune conturarea unei imagini de ansamblu asupra politicilor de cooperare, de susținere a educației și de consiliere vocațională în perspectiva

prevenirii dificultăților de adaptare, propuse de structurile guvernamentale naționale, regionale, locale responsabile de implementarea politicilor educaționale.

Într-un raport privind evaluarea situației privind furnizarea serviciilor de *educație vocațională* pentru elevii din instituțiile de învățământ secundar din Republica Moldova, din 2015, se apelează la definiția internațională formulată de OECD (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, 2004): „servicii (informații despre profesii, orientare și consilieri) destinate pentru a ajuta persoanele de orice vârstă și la orice etapă a vieții lor să ia decizii în ceea ce privește educația, formarea și profesia, precum și de a-i ajuta în gestionarea propriei cariere” [197, p. 11]. După cum precizează autorii R.G. Sultana și A.G. Watts, această definiție introdusă și reconfirmată de OECD marchează o schimbare de paradigmă în cercetarea *educației vocaționale* și în aspectele de elaborare a politicilor în domeniu. În acest context, se remarcă o deplasare a accentului dinspre abordarea activităților de educație vocațională în anumite etape-cheie din viață spre o perspectivă care vizează tot parcursul vieții, de la o abordare psihologică la una pedagogică [180].

Pornind de la teza axiomatică enunțată de *Legea Educației Naționale nr. 1/2011* din România, care stabilește scopuri specifice corespunzătoare fiecărui nivel de învățământ (Capitolul IV), „în învățământul preuniversitar curriculumul național este centrat pe formarea și dezvoltarea/diversificarea competențelor cheie care conturează profilul de formare al elevului” [201].

Cele opt competențe esențiale recomandate de Parlamentul European trebuie percepute ca un întreg unitar și nu separat, constituind un model complex cu interconexiuni și interdependențe variate, în concordanță cu mediul social interconectat în care cetățenii europeni își desfășoară activitatea. În această direcție, în România, *Planul de acțiune 2019-2030* [205] propune creșterea calității rezultatelor serviciului public de educație pornind de la îmbunătățirea stării de bine în comunitățile școlare: stimularea dezvoltării personale, a sănătății și a stării de bine a elevilor și a comunității școlare mai largi. Creșterea ponderii opțiunilor individuale de studii pentru elevii din ciclul secundar superior, combinată cu flexibilizarea studiilor din acest ciclu și cu sporirea relevanței învățământului profesional și tehnic, vor juca un rol semnificativ în stimularea motivației elevilor de a se implica în învățare și vor contribui la îmbunătățirea performanțelor școlare. Acest obiectiv strategic – creșterea calității experienței școlare și de învățare – contribuie fundamental, în viziunea noastră, la prevenirea dificultăților de adaptare școlară în cadrul educației vocaționale.

Corelat politicilor educaționale privind prevenirea dificultăților de adaptare în cadrul educației vocaționale în Republica Moldova identificăm *Strategia Națională Moldova 2020* [219], respectiv *Strategia Educația 2020* [220], *Codul Educației* [190]. În cadrul primei

Strategii, soluția numărul unu pentru *creșterea economică și reducerea sărăciei* este *Studiul axat pe carieră*, în care este reliefată necesitatea de a combina cererea și oferta, îmbunătățirea calității resurselor umane, alinierea la standardele Uniunii Europene, concentrarea pe cercetare, inovare și educație în carieră. *Strategia Educația 2020* [220] cuprinde obiectivul 1.10 care se concentrează pe dezvoltare și orientarea în carieră și a sistemului de planificare pe întreg parcursul vieții. *Codul Educației*, articolul 130, stabilește faptul că centrele de ghidare și consiliere în carieră au misiunea de a susține elevii în procesul de proiectare a carierei și de realizare a educației pentru carieră [190].

În conformitate cu *Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a Centrului de excelență din Republica Moldova*, pct.9, Centrul de excelență exercită funcția de ghidare în carieră și promovare a învățământului profesional tehnic prin realizarea următoarelor atribuții: 1) oferirea serviciilor de orientare profesională pentru elevii din instituțiile de învățământ general; 2) oferirea serviciilor de ghidare în carieră pentru elevii din instituțiile de învățământ profesional tehnic; 3) coordonarea activităților de ghidare și consiliere în carieră, inclusiv a activităților școlilor profesionale și colegiilor arondate [203].

De dată recentă este *Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2030*, care la Obiectivul de dezvoltare durabilă 4 prevede „asigurarea unei educații incluzive, echitabile și de calitate și promovarea oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții” [221].

Educația elevilor, concepută în sensul larg al acestei sintagme, este preconizată de *Concepția Dezvoltării Învățământului în Republica Moldova, Legea Învățământului, Programul Național de Dezvoltare a Învățământului în Republica Moldova, Concepția educației în Republica Moldova, Concepțiile disciplinelor școlare, Curriculumul de bază, Curricula disciplinelor școlare*. Toate acestea vizează un nou învățământ, adecvat problemelor și valorilor lumii contemporane, dar și specificului mediului educațional al Republicii Moldova. Problemele și valorile lumii contemporane sunt conturate de documentele UNESCO, de alte lucrări în domeniu, consultarea cărora oferă reperele educației contemporane [60, pp. 134-135].

Documentele de politici existente în Republica Moldova sunt completate cu revizuirea practicilor în domeniul consilierii și ghidării în carieră, manifestate prin dezvoltarea unor noi servicii de instruire, informare și consiliere dezvoltate în ultimii ani. *Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică (CRAP)* reprezintă o entitate de natură publică, aflată în subordinea Ministerului Educației și Cercetării (MEC), responsabilă de coordonarea strategică a Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică în conformitate cu direcțiile metodologice stabilite.

Misiunea CRAP constă în asigurarea dreptului la educație de calitate pentru toți copiii, iar scopul rezidă în organizarea la nivel republican a asistenței psihopedagogice [203].

Obiectivul general, rezultat la nivelul orientării și consilierii elevului în contextul societății postmoderne, vizează „demnitatea persoanei ca valoare unică” și proiectarea sa pe termen lung „prin provocarea autoformării” [apud 30, p. 65]. Dezvoltarea identității vocaționale se constituie drept unul din obiectivele principale ale întregului proces de învățământ. Concomitent, formarea și dezvoltarea identității educaționale și a celei vocaționale implică acțiuni concentrate de antrenare, stimulare a elevilor în vederea dobândirii de cunoștințe, abilități, deprinderi în vederea pregătirii pentru alegerea parcursului educațional, a prevenirii dificultăților de adaptare și a elucidării privind, în final, alegerea unei profesii.

În acest context, constatăm în ultima perioada creșterea importanței acordată educației vocaționale prin multitudinea eforturilor și a proiectelor, programelor care se desfășoară în domeniul educațional și social.

La nivel european există *Programul European de Consiliere Vocațională Axis Elite* prin care se efectuează consilierea carierei pentru elevi și tineri. Programul Axis oferă o perspectivă obiectivă asupra posibilităților candidatului, asupra cerințelor domeniului pe care l-a ales și asupra eforturilor necesare. Programul Axis cuprinde 4 etape: • interviul; • aplicarea testului; • etapa de cercetare și analiză; • etapa de evaluare/autoevaluare [207].

În Republica Moldova, *Programul 28 ore pentru cariera mea* are drept scop formarea atitudinii responsabile față de cariera profesională prin extinderea hotarelor autocunoașterii, prin dezvoltarea personală și extinderea cunoștințelor referitoare la lumea profesiilor. Ca obiective ale programului sunt: formarea unei imagini integre despre particularitățile individual-psihologice ale personalității; crearea condițiilor pentru alegerea conștientă a profesiei; identificarea schemei profesionale personale; orientarea în lumea profesiilor prin corelarea cerințelor profesiei cu interesele, aptitudinile și abilitățile personale; exprimarea importanței autodirijării în obținerea succesului profesional [208]. *Programul de orientare în carieră și educație antreprenorială (Joboteca)* este un program pilot de pregătire a tinerilor din Moldova pentru piața muncii 2021-2024. În cadrul acestuia, *Orientarea în carieră și Educație pentru carieră* își propune să ofere tinerilor suport în orientarea profesională, punându-le la dispoziție un set de instrumente pentru a-și analiza situația și a realiza un plan de dezvoltare personală, care să cuprindă competențele necesare atât pe piața muncii locale, cât și internaționale. Competențele vizate în acest curs sunt comunicarea, cooperarea, flexibilitatea, gândirea critică, creativă și strategică, planificarea [209]. Proiectul *Revoc II* a contribuit la reconceptualizarea și promovarea educației vocaționale. În desfășurarea proiectului, au avut loc mai multe acțiuni axate pe educație și orientare în carieră, cu scopul de a susține promovarea egalității de gen și asigurarea accesului echitabil la servicii de orientare în carieră. Printre aceste acțiuni se numără adaptarea sau crearea modulului intitulat

"Proiectarea carierei și dezvoltarea spiritului antreprenorial", integrat în programa disciplinei "Dezvoltare personală", specific pentru învățământul profesional tehnic [210].

În România, *Programul Motivați pentru carieră* își propune să evalueze aptitudinile, interesele și caracteristicile individuale ale elevilor din categoria țintă. Acest program urmărește, de asemenea, să analizeze opțiunile lor școlare și profesionale, având ca obiective esențiale autocunoașterea, dezvoltarea personală și orientarea corespunzătoare atât în ceea ce privește parcursul școlar, cât și perspectiva profesională, având în vedere resursele individuale disponibile. Ca și obiective la nivelul elevilor, urmărește: evaluarea inițială psihopedagogică; obținerea profilului vocațional; posibilitatea comparării rezultatelor testării cu rezultatele școlare; informarea în legătură cu alegerea vocațională potrivită, în funcție de trăsăturile de personalitate, interese și aptitudini [211].

Programul Orientarea în carieră se adresează tuturor elevilor dar, în special, celor din clasa a VIII-a și a XII-a, având ca tip de activități desfășurate: Autocunoaștere și dezvoltare personală; Comunicare și abilități sociale; Planificarea carierei; Educație antreprenorială; Marketing personal. În cadrul programului, consilierea și orientarea în carieră constituie un ansamblu de servicii care au ca scop:

- descoperirea și accesarea resurselor personale în vederea orientării școlare și profesionale;
- exersarea de tehnici de comunicare eficientă în contexte variate din punct de vedere social și cultural;
- dezvoltarea abilității de autopromovare și a încrederii în sine a persoanelor din grupul țintă în vederea luării de către acestea a deciziei privind propriul parcurs școlar și profesional;
- dezvoltarea imaginii de sine în vederea debutului într-o carieră profesională [212].

Orientare Profesională, oferit de *Junior Achievement România* propune elevilor o inițiativă menită să-i ajute să înțeleagă importanța continuării studiilor și să-și descopere valorile și pasiunile pentru a face alegeri informate legate de viitoarea lor carieră. Acest program se bazează pe abordarea "learning by doing", cuprinzând activități practice, dezbateri și sesiuni de consultanță cu profesioniști din lumea afacerilor. Scopul este să aducă școala mai aproape de realitatea cotidiană și de mediul economic, dezvoltând în elevi competențe variate, utile indiferent de direcția profesională aleasă. Printre aptitudinile pe care aceștia le dobândesc se numără: explorarea diverselor opțiuni de carieră, abilitățile de cercetare și planificare, dezvoltarea gândirii critice, capacitatea de a lua decizii și exprima opinii, conștientizarea consecințelor alegerilor, înțelegerea funcționării economiei de piață, colaborarea eficientă, adaptarea la schimbări, conectarea cunoștințelor școlare la realitățile economice, precum și identificarea riscurilor și oportunităților [213].

Investigațiile [9, 7, 17] au demonstrat că prin programele de educație vocațională se intenționează orientarea și motivarea adolescenților în modificarea comportamentelor indezirabile, care denotă anumite probleme (dificultăți de integrare și adaptare școlară, indecizie, absenteism școlar, stimă de sine scăzută).

1.3. Modele ale educației vocaționale vis-à-vis de prevenirea dificultăților de adaptare școlară

În cercetare suntem interesați de capacitatea individului de a fi flexibil și de a rezista la șocuri (resilience), de a face față stresului, care contribuie la o bună adaptare și permite analiza *modelelor de adaptare* în termeni de: incidența factorilor de risc, condiții de vulnerabilitate și factori de protecție. În această arie de idei V. Negovan susține că adaptarea socială/școlară implică mult mai multe decât ajustarea în situații stresante și decât rezistența prin flexibilitate la încercările curente sau mai puțin obișnuite. Perspectiva ecologică asupra adaptării (recurgând la analiza situațiilor în care persoane cu aceiași factori de risc evolutiv – dezavantajul cultural, relațiile familiale problematice – parcurg atât trasee de dezvoltare pozitive cât și negative și au capacități diferite de recuperare în situații stresante) operează mai mult cu accepțiunea ei propusă de autorul Zani, de „funcție de sistemele de susținere socială (materială, economică etc.) și de mediatorii disponibili (valori, abilități de *coping*)” [55, p. 175].

În acest context, se presupune existența unui spectru amplu de reacții care implică aspecte afective, cognitive și comportamentale, facilitând atât adaptarea eficientă la situații specifice, cât și capacitatea de a combina resursele disponibile într-un mod creativ, în conformitate cu cerințele mediului înconjurător. Prin urmare, mintea umană găzduiește numeroase mecanisme psihologice intricate, care sunt declanșate selectiv în funcție de contextele culturale.

Referindu-se la variația trăsăturilor de tipul caracteristicilor personalității, cea mai restrânsă concepție reflectă, pur și simplu, o variație aleatorie, lipsită de semnificație adaptativă; adică ele conferă minților umane a varietate pitorească, însă niciun avantaj pentru supraviețuire [145, p. 159]. Un alt mecanism reflectă faptul că o persoană s-ar putea să aleagă strategiile de adaptare în funcție de caracteristicile sale înnăscute, dar formulează și explicații evolutive ale influenței ambientale asupra personalității.

Conform autorilor R. Zeidner și G. Matthews, trăsăturile sunt constituite din numeroase înclinații minore legate de numeroase procese, diferitele niveluri de manifestare a trăsăturilor sunt unificate prin faptul că susțin un scop adaptiv comun [*Ibidem*].

Propunând o *teorie adaptivă*, autorii menționează că aceasta leagă *părțile componente* ale unei trăsături de o adaptare sau de o adecvare în tratarea unui mediu sau a unei situații

specifice. În viziunea aceluiași autori, o astfel de teorie ar trebui să precizeze cel puțin următoarele (Figura 1.4.):

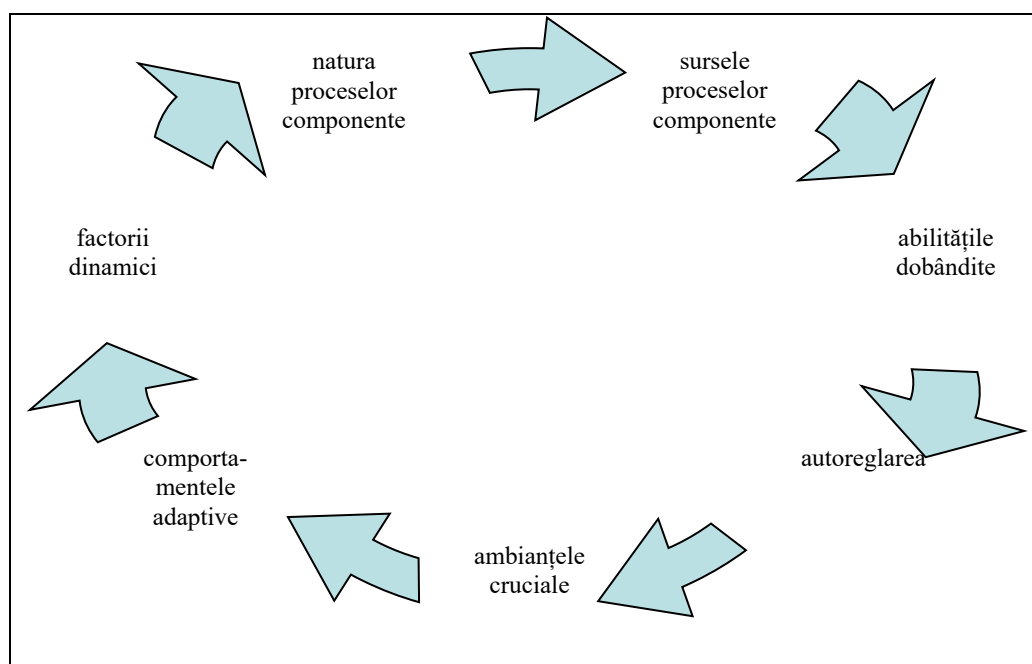

Fig. 1.4. Elemente ale teoriei adaptive [145, p. 417]

În acest context, în studiul complex al personalității umane, teoriile care vizează natura și dezvoltarea proceselor componente joacă un rol crucial în înțelegerea diferențelor individuale și a modului în care acestea se manifestă într-o varietate de contexte. Aceste teorii aduc în discuție concepte esențiale care abordează atât componente neurale și prelucrarea informațiilor, cât și influențele genetice și ambientale asupra dezvoltării umane. Astfel, sunt abordate mai multe aspecte semnificative, cum ar fi abilitățile dobândite, autoreglarea, ambianțele cruciale și comportamentele adaptive.

Teoriile care investighează procesele componente trebuie să definească înclinațiile distincte din componentele neurale și ale prelucrării informațiilor care caracterizează fiecare trăsătură distinctă. În același timp, aceste teorii ar trebui să ofere o perspectivă coerentă cu dovezile comportamentale-genetice, pentru a explica modul în care genele și influențele mediului modelează aceste procese cruciale pe parcursul dezvoltării individuale. De asemenea, este esențial să înțelegem că adaptarea în viața reală depinde nu numai de procesele componente elementare, ci și de abilitățile dobândite. Înclinațiile în procesele elementare, cum ar fi cele asociate cu trăsăturile, pot influența modul în care indivizii dezvoltă și dobândesc abilități specifice. Acest lucru este evident în cazul exemplurilor precum avantajele extravertiților în utilizarea limbajului, care conduc la dezvoltarea unor abilități sociale mai pronunțate. Un aspect important al personalității este autoreglarea, care reflectă capacitatea individului de a-și gestiona

abilitățile în funcție de situații și obiective. Oamenii dezvoltă mecanisme active de autoreglare pentru a evalua succesele și eșecurile lor adaptative, iar aceste mecanisme pot determina dacă aptitudinile sunt utilizate la potențialul lor maxim sau dacă sunt împiedicate de factori precum anxietatea. În continuare, examinarea ambianțelor cruciale reprezintă o necesitate, deoarece teoria ar trebui să specifice contextele în care trăsăturile determină succesul sau eșecul adaptativ. De exemplu, înțelegerea mediilor dificile din punct de vedere social în cazul trăsăturii de extraversiune poate oferi o perspectivă asupra modului în care aceasta interacționează cu contextul în care individul evoluează. În final, această teorie trebuie să contureze comportamentele adaptive care influențează realizarea obiectivelor și succesul adaptiv în contextele relevante. Aceste comportamente nu sunt doar direcționate către obiectivele explicit stabilite, ci și către crearea condițiilor interne și externe favorabile pentru atingerea acestor obiective.

Prin îmbinarea acestor elemente esențiale - natura proceselor componente, influențele genetice și ambientale, abilitățile dobândite, autoreglarea, ambianțele cruciale, comportamentele adaptive și factorii dinamici – poate fi dezvoltată o înțelegere comprehensivă a dezvoltării personalității umane într-un context complex și dinamic.

Autorul A. Adler pleacă de la ideea că dezvoltarea personalității este condiționată de factorii socioculturali, accentuând importanța influențelor educative (familie, societate) în formarea Eului, fără a pierde însă din vedere substratul biologic. Influențele sociale se concretizează în plan psiho-comportamental, în două aspecte:

- adaptarea – modificarea variabilelor personale în funcție de mediu;
- modelarea – modificarea variabilelor de mediu în funcție de configurația personală [apud 83, p. 14].

Contextul școlar presupune actualizarea unor resurse și combinarea lor în scopul adaptării la cerințele din ce în ce mai complexe ale mediului și ale nevoii de prevenire a dificultăților de adaptare în diverse etape. Extinderea și intensificarea funcțională a proceselor psihice ale memoriei și gândirii facilitează asimilarea și prelucrarea unui material și mai vast de cunoștințe de către elev pe care, în anumite situații, datorită nevoii de originalitate, tinde să-l redea într-o formulă practic individuală.

Studiul și analiza viziunilor și accepțiunilor cu privire la educația vocațională expuse în Subcapitolul 1.1 au permis să observăm specificul celor două mari categorii de perspective: modernă și postmodernă. În acest context, ne vom referi în cele ce urmează la *modele explicative privind educația vocațională*. Astfel, în corelație cu educația vocațională, un loc aparte îl ocupă dezvoltarea *identității vocaționale* și modelele de acțiune generate de aceasta, care prezintă importanță în prevenirea dificultăților de adaptare a elevilor în mediul școlar.

Modelul statusului identității creat de J.E. Marcia [138] identifică patru stiluri diferite (sau statusuri) prin care adolescenții abordează roluri și valori definitorii în ceea ce privește identitatea. Celor patru stiluri le-au fost asociate diferite trăsături de personalitate, experiențe subiective și stiluri de interacțiune.

Statusurile identității au fost inițial conceptualizate de J.E. Marcia ca trăsături topografice ale unor structuri de fond ale identității. Cu cât există mai multe zone sau domenii în care s-a dezvoltat identitatea, cu atât probabilitatea ca o anumită structură a identității să fie prezentă este mai mare. Indivizii care și-au dezvoltat identitatea au pornit în explorarea unor direcții în viață înainte să-și asume angajamente, în vreme ce indivizii cu *identitate forclusă* și-au asumat anumite angajamente înainte să facă anumite explorări semnificative. Cei cu un status de identitate în *moratoriu* sunt implicați în procesul de căutare a rolurilor și valorilor de adult, dar nu și-au asumat angajamente ferme, în vreme ce aceia cu un status *difuz* nu par interesați să-și găsească roluri și valori de adult expresive în plan personal. Astfel de tineri nu-și asumă, probabil, angajamente din mai multe motive, pornind de la o abordare superficială a vieții până la psihopatologii grave [131].

În baza modelului lui J.E. Marcia au avut loc evoluții majore în domeniul identității în ultimii ani, remarcă autorul S.J. Schwartz [161]. Au fost propuse însă și noi modele care abordează principalele critici ale modelului lui J. E. Marcia, cum ar fi faptul remarcat de J.E. Cote și C. Levine că acesta prezintă o perspectivă mai degrabă statică, decât dinamică a dezvoltării identității.

Un astfel de model este *modelul cu cinci dimensiuni*, propus de K. Luyckx și colegii săi [137]. Acesta susține că identitatea este un proces dinamic și surprinde patru aspecte: explorarea pe orizontală, angajamentul, explorarea în profunzime, identificarea cu angajamentul, în timp ce explorarea ruminativă este considerată un factor de risc pentru dezvoltarea identității. Aceste aspecte sunt folosite pentru a descrie două faze în dinamica identității, de aceea acest model este numit *model cu dublu ciclu*. În timpul primului ciclu, formarea angajamentului, adolescenții explorează diverse opțiuni și fac niște angajamente inițiale, iar în timpul celui de-al doilea ciclu, evaluarea angajamentului, adolescenții explorează aceste opțiuni în profunzime și fie identifică angajamentele inițiale, fie încep un nou ciclu al formării angajamentului [143, p. 607].

Modelul de identitate cu trei factori elaborat de E. Crocetti privește identitatea ca o interacțiune dinamică a formării identității și a menținerii ei prin trei procese interrelaționate: angajament (credință puternică și de durată privind un scop personal), explorare în profunzime (investigare detaliată a alegerilor actuale prin strategii de autoanaliză) și reconsiderarea angajamentului (renunțarea la alegerile curente personale când nu mai sunt potrivite) [56]. Reconsiderarea angajamentului are o anumită similitudine cu explorarea în lățime, deoarece

cuprinde sortarea prin diferite alternative. Impulsul acestei căutări, totuși, vine din evaluarea angajamentelor actuale și constatarea că acestea nu mai sunt suficiente sau satisfăcătoare. Ca atare, modelul tridimensional introdus de Crocetti et al. se concentrează în mod explicit asupra unor mecanisme implicate în construirea și revizuirea identității [130].

Teorii recente ale carierei au subliniat influența factorilor de mediu și au fost întreprinse studii pentru a explica interacțiunea dintre factorii individuali de dezvoltare a carierei și contextele din mediu folosind *Teoria socio-cognitivă a carierei (SCCT)* propusă de R.W. Lent, S.D. Brown, G. Hackett. Acest *model de auto-management al carierei* bazat pe teoria socio-cognitivă a lui A. Bandura, explică o serie de variabile care afectează dezvoltarea carierei, în perspectiva conform căreia credințele personale despre capacitatea de a plănuși și a realiza sarcini în cursul dezvoltării carierei sunt importante [134].

Pentru a răspunde provocărilor contemporane ale dezvoltării vocaționale, *modelul de auto-management al carierei* reunește într-un cadru conceptual larg mai multe curente de cercetare din literatura psihologiei vocaționale și organizaționale, extinzându-se ulterior și în spațiul educațional. Autorii propun sintagma de *comportamente adaptive ale carierei* prin care desemnează „comportamentele la care apelează persoanele pentru a-și facilita direcționarea propriei dezvoltări în carieră” (și educațională), atât în condiții obișnuite cât și stresante. Acestea includ comportamente folosite atât proactiv, cât și reactiv (fie atunci când se anticipează o sarcină de dezvoltare dată sau o provocare contextuală sau după ce se întâlnește). Dezvoltarea vocațională cuprinde perioadele de pregătire, intrare, adaptare și schimbare [136, p. 559].

E. Schein este de părere că subiecții aflați în pragul opțiunilor profesionale ar trebui să acorde priorității exclusive anumitor determinanți care țin de sfera individualului. Incluși într-o sferă conceptuală mai largă, fiind numiți chiar ancore, acești factori se evidențiază în orice context prin stimularea, inhibarea, condiționarea, frânarea, facilitarea a unor comportamente care se grupează periodic având ca și efect reușita – versus eșecul în muncile prestate. E. Schein evidențiază opt ancore care se actualizează pe parcursul evoluției în carieră și care acționează ca și repere în specificitatea funcțională a indivizilor [159] :

1. competența funcțională, concretizată în existența unei serii de abilități a căror efecte se individualizează în obținerea unor produse imediate care generează satisfacții;
2. competența managerială, manifestă prin tendința instinctivă de a conduce, dirija și subordona, subiecții manifestându-se ca experți în activități manageriale;
3. autonomia personală, manifestă prin acordarea exclusivității valorii personale în procesul activităților, prin tendința de a-și realiza programul la propriu, în strictă independență de reguli diriguitoare externe;

4. securitate– stabilitate, individualizată în tendința indivizilor de a se axa pe elementul securizant care conferă siguranță și stabilitate în procesul muncii;
5. creativitatea antreprenorială, manifestă prin tendința indivizilor de a fi întreprinzători, de a întreprinde, demara și finaliza diverse afaceri; ei sunt promotorii diverselor idei de afaceri;
6. dedicarea unei cauze-cuprinzând totalitatea persoanelor care se axează pe profesii cu rol strict umanist;
7. provocarea pură-specifică persoanelor cărora le place ambiguitatea, mediile nedefinite, sarcinile nestructurate și care manifestă opoziție vis-a-vis de activitățile cu caracter rigid și inflexibil;
8. stilul de viață specific persoanelor care urmăresc condițiile de activitate care să le ofere posibilitatea de a-și pune personalitatea în valoare.

Aspectul *prevenirii dificultăților de adaptare* la cerințele impuse de mediul școlar devine unul important, însă și dificil din cauza particularităților de vârstă ale elevilor și a metamorfozei privind lumea profesiilor, referitor la cerințele pe care le reclamă. Cercetătorii din domeniul științelor educației și psihologiei [20, 23, 49, 80] susțin ideea includerii în procesul instrucțional a unor activități educațional-formative cu rol de prevenție a unor „disfuncționalități și dezechilibre în dezvoltarea personalității lor (elevilor), concretizate în comportamente dezadaptative, indezirabile și chiar deviante” [38, p. 103].

O diversitate de factori interni și externi care sunt permanent în interacțiune influențează nivelul de adaptare a persoanei. Detalii despre aceste caracteristici sunt evidențiate în abordările diverșilor autori. *Factorii interni* ai adaptării optime depind de personalitatea elevului, iar *factorii externi* sunt condiții obiective independente. O sinteză a acestora este surprinsă elocvent în lucrări aparținând lui M. Zlate, V. Negovan și E. Țărnă și este prezentată în fig. 1.5. și 1.6.

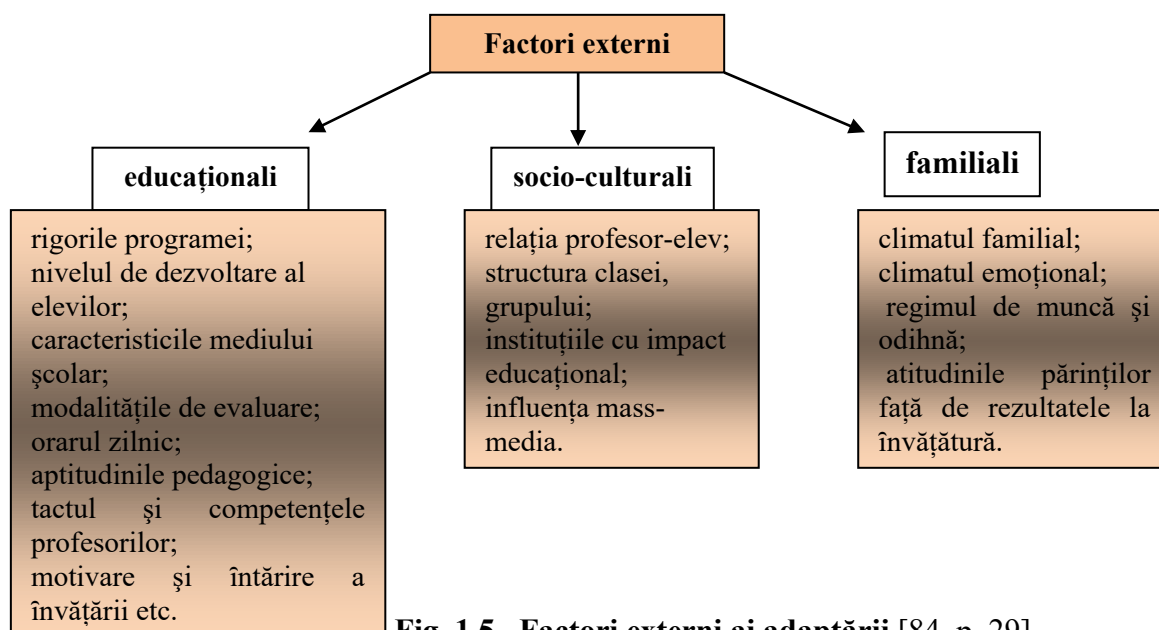

Fig. 1.5. Factori externi ai adaptării [84, p. 29]

Factorii interni sunt de ordin biologic și de natură psihologică (intelectuali și non-intelectuali).

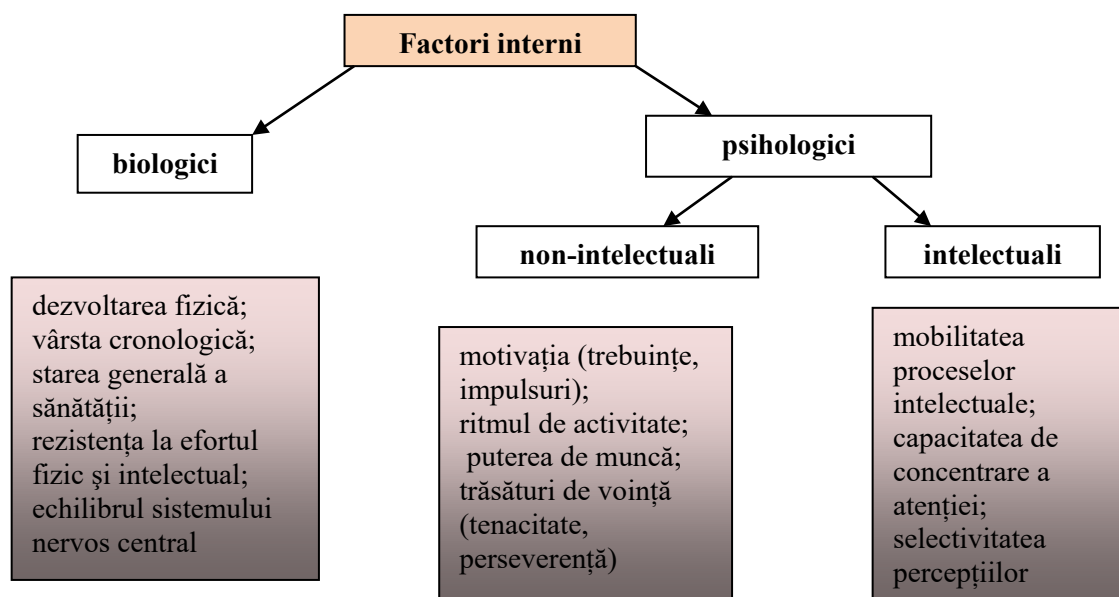

Fig. 1.6. Factori interni ai adaptării [84, p. 30]

În baza analizelor care au vizat fenomenul adaptării studenților în mediul universitar, autoarea E. Țărnă a elaborat *Modelul psihopedagogic de optimizare a procesului de adaptare a studentului în mediul universitar* (MPOAS) care constă dintr-un sistem dinamic de activități, iar implementarea acestora poate fi extrapolată și în mediul școlar preuniversitar, facilitând prevenirea dificultăților de adaptare școlară.

Modelul reprezintă o construcție orientativă pentru dinamizarea procesului de adaptare și depășirea dificultăților de adaptare la noile condiții de învățare și relaționare [84, p. 48], care subliniază importanța tuturor dimensiunilor, *toți factorii incluși având un rol complementar, echilibrând acțiunea celorlalți*.

Modelul reflectă clar relațiile dintre trei dimensiuni - pedagogică, socio-culturală și psihologică, reontologizându-le în procesul de adaptare într-un anumit mediu. Pentru autoare, între toate elementele componente există o adecvare originală: factori interni și externi, valori, motivații, comportament etc., un raport izomorf foarte strâns și imposibil de anulat. Astfel, se susține ideea că individul este, în fapt, o ființă „adaptabilă”.

Dorind să realizeze o cercetare complexă, multidimensională în scopul promovării *modelelor de formare a unui echilibru dezvoltativ în relația orientare valorică – adaptare psihosocială*, O. Paladi propune *Modelul de cercetare a orientărilor valorice și a adaptării psihosociale a adolescenților din perspectiva factorilor psihosociali, dimensiunilor, direcțiilor și metodelor cercetării*. Conform dimensiunilor cercetării (valorică și motivațională; de control;

metacognitivă; emoțional-reglatorie; de evaluare și autoevaluare) au fost fundamentate direcțiile cercetării care cuprind orientările valorice ale adolescenților; adaptarea psihosocială a adolescenților; precum și relațiile dintre acestea cu alte dimensiuni ale personalității [59, p. 70]. Ținând cont de faptul că adaptarea psihosocială este un element esențial în structura personalității, se impune studierea relațiilor dintre adaptare și adaptare psihosocială cu alte dimensiuni de personalitate, precum: extraversiune / introversiune și neurotizism (instabilitate /stabilitate emoțională); încredere în sine, curajul social și inițierea contactelor sociale; inteligența emoțională; locul controlului subiectiv; afirmarea de sine; motivare pentru succes/frică de eșec; optimismul; sociabilitatea; autoaprecierea voinței; stima de sine; orientările sensului vieții; autoaprecierea adaptabilității psihologice; autoaprecierea adaptabilității emoționale; independența și influențabilitatea.

Apreciind importanța tuturor modelelor privind procesul de adaptare ne raliem ideii că strategiile de prevenire a dificultăților de adaptare reprezintă „ansamblul eforturilor cognitive și comportamentale destinate controlării, reducerii sau tolerării exigențelor, cerințelor externe și/sau interne care amenință sau depășesc resursele unui individ” [84, p. 50].

Valoarea praxiologică a teoriilor și abordărilor psihopedagogice în sfera educației vocaționale este demonstrată prin analiza raționamentelor logice și/sau a impactului educației vocaționale adresată elevilor în direcția prevenirii dificultăților de adaptare. Prin urmare, în abordarea cea mai generală, teoreticienii din domeniul dezvoltării umane sunt de acord că una dintre sarcinile principale ale adolescenței este prevenirea dificultăților de adaptare, care, alături de descoperirea vocației, să permită adolescenților să fie pregătiți astfel încât, în final, să-și poată asuma un rol viabil pe piața muncii.

Educația vocațională vizează un set de intervenții specifice desfășurate de cadre didactice, psihologi, consilieri școlari, manageri în baza abordărilor științifice și a experiențelor avansate din domeniile științelor educației și psihologiei vocaționale. În funcție de contextul concret, de specificul abordărilor și tendințelor specifice privind *prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar*, cadrul didactic își va individualiza intervenția. Prin educație vocațională este favorizată luarea deciziilor privind traseul educațional și profesional de către elevi în direcția dezvoltării *identității vocaționale* și a personalității, în ansamblul său.

„Activitățile de orientare, ce se vor realiza în vederea luării de către elevi a unor decizii cât mai corecte și cât mai realiste în legătură cu viitorul lor. Un aspect ar fi profilul liceului, potențialul elevilor precum și dorințele acestora, dar toate acestea vor ține cont de realitățile din planul socio-economic” [225, p. 270].

Abordarea conceptuală expusă mai sus se cere simetrizată cu anumite fundamentări aplicative, aici intervenind *Matricea de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară* (Tab. 1.3):

Tabelul 1.3. Matricea de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară [elaborare a autorului]

		EDUCAȚIA VOCAȚIONALĂ			
		Factori	Indicatori	Riscuri	Mijloace de verificare
PREVENIREA DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ȘCOLARĂ	1. Capacitatea de înțelegere a propriei persoane	-înțelegere privind influența concepției pozitive asupra comportamentului vocațional; -formarea de abilități interpersonale complexe	-afirmare a personalității; - descoperirea vocației; -descoperirea aptitudinilor -relaționare optimă cu cei din jur; - adaptare emoțională	-stimă de sine scăzută; -depresie; -anxietate -dificultăți de relaționare; -dificultăți de adaptare emoțională	Conștientizare asupra trăsăturilor de personalitate
	2. Învățarea de modalități eficiente implicate în explorarea ocupațională și educațională	-înțelegerea tranziției de la realizările academice la oportunitățile profesionale; -înțelegerea relației dintre muncă și învățătură; -formarea de abilități de procesare a informațiilor despre vocație; -formarea de abilități de căutare a unui loc de muncă	-asocierea efortului academic cu planurile de viitor; -congruență majoră dintre studii și carieră; -adaptare educațională; -explorare activă a posibilităților; -decizia de a se implica în diferite activități, de a stabili obiective și valori de urmat	-insatisfacție academică; -anxietate legată de carieră; -dificultăți de adaptare educațională; -neexplorarea posibilităților; -neimplicarea în activități	Compararea socială Feed-back primit de la cei din jur
	3. Formarea de abilități de luare a deciziilor eficiente	-înțelegerea interrelaționării rolurilor de viață; -aprofundarea cunoștințelor despre diferite ocupații; -înțelegerea procesului de planificare a carierei	-perspective clare privind rolul de elev, student, muncitor; -adaptare socială; -alegerea unei ocupații; -luarea deciziei privind cariera	-ambiguitatea rolurilor; -dificultăți de adaptare socială; -nivel crescut de indecizie în carieră	Autoeficacitate privind luarea deciziilor de educație și carieră Dezvoltarea identității vocaționale

Pornind de la cercetările științifice și cele empirice lansăm ideea că *educația vocațională* presupune un proces complex, având la bază un ansamblu de activități educative, instructive, de consiliere, orientare și dezvoltare personală desfășurate mai ales în adolescență, dar și ulterior.

În contextul social actual, *educația vocațională* în spațiul școlar constituie un proces-cheie cu ajutorul căruia se pot atenua sau evita eventuale dezechilibre de adaptare a tinerilor în momentul trecerii din mediul școlar în cel social după finalizarea studiilor, proces de valorificare a potențialului de care dau dovadă aceștia, de responsabilizare și adaptare dinamică a lor față de cerințele din plan social privind reușita personală și profesională a unui individ [19, p. 22].

În general, persoana trebuie privită sub aspectul nivelului pe care îl prezintă posibilitățile sale, al nivelului său de realizare și al nivelului de aspirații. Sub acest din urmă aspect este necesară confruntarea între aspirație și posibilități. Rolul școlii în satisfacerea posibilităților (prin instruire și educație) și în echilibrarea aspirațiilor este considerabil [44, p. 61]. În același timp, după cum remarcă C. Cucos, orientarea se face nu numai pornind de la aptitudini, ci și de la atitudini, valori pragmatice, sfidări ale producției contemporane; profesiunile-țintă vor fi multiforme, polivalente, se va lucra în echipe de profesori într-o viziune interdisciplinară, vor fi cooptați în acest proces și alți factori ai educației, precum părinții, comunitatea locală, reprezentanți ai patronatelor, ai asociațiilor profesionale. O condiție importantă în ceea ce privește pertinenta orientării constă în cunoașterea profundă a opțiunilor elevilor; acestea trebuie să fie realiste, adecvate timpului și spațiului comunitar, liber exprimate și nu supuse unor constrângeri (parentale, sociale, economice) [32, p. 108].

Individualizarea învățământului și orientarea profesională impun diagnosticarea vocațională a elevului. Elaborând un studiu amplu pe tema *vocației*, filosoful și pedagogul român C. Rădulescu-Motru susține în multiple rânduri că în formarea personalității „principalul rol îl au aptitudinile din fondul psihofizic” și că „toate sistemele de educație care nu scot în relief aptitudinile de specializare în munca elevului sunt de puțin ajutor la formarea acestuia” [72, p. 228].

Educația contribuie în mod semnificativ la *identitatea vocațională* prin dobândirea abilităților de muncă, conștientizarea elevilor cu privire la interesele lor de carieră și posibilitățile lor de a se ghida spre propria lor carieră. Influențele educației asupra identității vocaționale sunt în principal promovate prin integrarea circumstanțelor și condițiilor de muncă viitoare în curriculum, de exemplu prin stagii. În sfera de aplicare a caracteristicilor curriculumului, implicarea adolescenților în școală este legată de persistență și succes, adică de continuarea școlii până la absolvire.

Pe de altă parte, sunt necesare „activități extraprofesionale precum: hobby-uri, activități desfășurate în timpul liber, voluntariat, școli de vară, activități part-time – toate sunt oportunități de dezvoltare vocațională a adolescenților” [43, p. 20].

P.M. Raskin a sugerat că implicarea în *comportamentele de explorare a carierei* de către adolescenții mai tineri poate duce la dobândirea unei cunoașteri mai profunde de sine, care, la rândul său, îi ajută să-și construiască un sentiment crescut de *autoeficacitate* în ceea ce privește comportamentele exploratorii [152]. Combinația de comportamente exploratorii ale carierei și cunoștințele dobândite contribuie la dezvoltarea identității vocaționale, care poate începe încă din școala gimnazială.

Unul dintre scopurile sau funcțiile principale ale explorării diferitelor trasee privind cariera este „autoconstrucția, care se referă la procesul de dezvoltare a unei identități coerente și semnificative și implementarea acelei identități într-un plan de viață” [111, p. 382]. Contemplând la carierele viitoare, adolescenții sunt provocați să-și coreleze personajele din copilărie atât cu așteptările societății, cât și cu dezvoltarea sentimentului lor de descoperire a vocației, culminând cu începutul unei identități vocaționale.

„Elevii clasei a VIII-a fac tranziția de la copilăria târzie la începutul adolescenței și încep să manifeste comportamente explicite de explorare bazate pe carieră care se adresează intereselor și abilităților lor specifice. De exemplu, F.W. Vondracek și colaboratorii au studiat relațiile dintre ego-statusurile identitare și capacitățile de luare a deciziilor în carieră ale elevilor din liceu. Ei au raportat o relație semnificativă între statutul de identitate și indecizia carierei adolescente. În general, elevii care s-au implicat mai pe deplin în comportamentele exploratorii (adică, cei clasificați în statusuri de atins și moratoriu) au afișat mai puțină indecizie în carieră decât cei care au explorat doar minim sau deloc (adică cei clasificați în stări blocate și difuze)” [177].

Dat fiind faptul că școlaritatea este o experiență în mod inerent socială, este important să se țină seama de *rolul relațiilor interpersonale* în funcționarea academică a elevilor. În „mediul clasei școlare, *relațiile interpersonale* contribuie în mod direct la eficiența actului educațional. Printre factorii care își exercită influența la stabilirea sau menținerea interrelațiilor în mediul școlar se numără și cei legați de organizarea actului didactic, climatul școlar, relația profesorilor cu elevii, dar și cu colegii de muncă, pregătirea profesională și experiențele directe” [apud 75, p. 3]. A. Rus menționează că pentru favorizarea dezvoltării proceselor sociale de învățare, școala își propune atingerea unor aspecte asociate acestora: „învățarea ancorată în cunoaștere, relații sociale funcționale, experimentarea unui sistem normativ eficient, experimentarea trăirilor emoționale pozitive, învățarea unor mecanisme de autoreglare emoțională în situații dificile și organizarea eficientă a timpului alocat învățării și relaționării” [75, p. 3]. Într-adevăr, cercetările

anterioare au demonstrat impactul semnificativ al sprijinului social pozitiv și negativ în viața academică a elevilor de liceu [103, 142, 144, 153].

Prevenirea dificultăților de adaptare este un proces complex care implică variabile ce vizează adolescentul, familia, școala, comunitatea. Din perspectivă ecologică, procesul de prevenire a dificultăților de adaptare este un fenomen activ, ca un proces de învățare pe care îl experimentează fiecare elev.

1.4. Concluzii la capitolul 1

1. Preocuparea pentru educația vocațională ca factor de prevenire a dificultăților de adaptare în mediul școlar a evoluat, devenind astăzi parte integrată a practicilor educative. Necesitatea unor inserții vocaționale este evidențiată la momentul când se conștientizează universul vocației, ca o zonă a existenței absolut accesibile cunoașterii umane.

2. Expunând esența conceptelor de bază (*vocație, educație vocațională, adaptare, prevenirea dificultăților de adaptare, identitate vocațională*), sunt precizate și explicate concepte sinonime educației vocaționale și concepte utilizate evolutiv și care descriu intervențiile vocaționale. Concomitent cu evidențierea termenilor utilizați în diverse contexte de cercetare (european, american) s-a precizat că *vocația* și *cariera* sunt termeni conecși, interschimbabili, dezvoltând și completând ideile cercetătorilor din domeniul psihologiei. S-a ajuns la concluzia că *educația vocațională* constituie o dimensiune specifică a educației, implicând, în mod special, procesul de formare și dezvoltare a personalității prin integrarea componentei *identitate vocațională* în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare, realizabilă prin valorificarea deplină a resurselor psihologice, în funcție de cerințele sociale.

3. Abordând și analizând dinamica dezvoltării educației vocaționale, s-a corelat fenomenul investigat cu evoluția conceptului de *educație vocațională*, cu studiul și definirea orientărilor științifice ale acestui proces și s-au dezvăluit unele tendințe de dezvoltare a domeniului vizat.

4. Sinteza realizată privind reperele teoretice ale *adaptării școlare* a contribuit la elaborarea *Matricii de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară* și la ilustrarea specificului dezvoltării *identității vocaționale*, scoțând în relief următoarele elemente originale: *identitatea vocațională presupune o îmbinare a diverselor interese, valori, competențe, abilități ale elevului, pe care acesta și le cunoaște sau și le intuiește și le pune la baza preferințelor sale pentru un anumit tip de activitate educațională sau de muncă (profesională în viitor)*.

5. Studiul abordărilor științifice, al politicilor internaționale și naționale, al tendințelor în educația vocațională a adolescenților, au constituit un reper în structurarea unor demersuri analitice de prevenire a dificultăților de adaptare în mediul școlar.

2. CONFIGURAȚII METODOLOGICE ALE EDUCAȚIEI VOCAȚIONALE DIN PERSPECTIVA PREVENIRII DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE A ELEVILOR ÎN MEDIUL ȘCOLAR

2.1. Dimensiuni curriculare ale educației vocaționale

Este știut faptul că inițierea procesului de adaptare instructivă începe de la grădiniță, școală, continuă la universitate și se va completa treptat în următorii ani de perfecționare profesională. „Faza de punere în evidență a factorilor potențiali ai dificultăților de adaptare trebuie să fie urmată imediat și nemijlocit de aplicarea diferențiată a măsurilor care sunt menite să prevină și să lichideze condițiile ce determină inadaptarea”, după cum afirmă și E. Țărnă [83, p. 2].

De asemenea, „se știe că o modalitate principală de evitare a riscurilor de eșec adaptiv este alegerea unor sarcini sau profesii în acord cu interesele și aptitudinile proprii reale” [74, pp 297-298]. Dezvoltarea atât a capacităților de autocunoaștere și autoevaluare obiective, cât și a abilităților de învățare eficientă prin metode și procedee diagnostice și formative aplicate în școli ar constitui un real ajutor pentru exprimarea unor opțiuni adecvate de către elevi.

Introducerea unor elemente de consiliere/educație vocațională în programele școlare reprezintă un argument important pentru dezvoltarea serviciilor de informare, consiliere și orientare în școli. Conținutul programelor diferă de la o țară la alta, dar acestea includ o serie de aspecte fundamentale, conform modelului DOTS, creat de către B. Law și A.G. Watts:

- conștientizarea posibilităților: oportunități, exigențe, interes pentru client, avantaje oferite;
- cunoașterea de sine: capacități, aptitudini, deprinderi, nevoi, valori și interese;
- luarea deciziilor: învățarea modalităților de luare a unei decizii realiste;
- dezvoltarea capacității de a face față schimbărilor prin punerea în aplicare a deciziilor și asumarea consecințelor acestora [apud 53, pp. 526-527].

Pentru ideea pe care o urmărim, este relevant să observăm, în succesiunea reperelor metodologice, „mișcarea” importantă, care ajunge spre accente tot mai evidente pe educația vocațională. Se diferențiază, astfel, o nouă atitudine, o transgresare spre noi raporturi și noi structuri formative. În felul acesta, putem surprinde asociații la diverse niveluri, de natură diferită, care traduc în fapt aderențe originale la ideea *identității vocaționale*. Chiar și o simplă analiză de date se dovedește pertinentă în scopul justificării evoluției noțiunii de educație vocațională în domeniul pe care îl examinăm.

„Conținutul diferitelor discipline școlare trebuie și poate constitui - fără a deturna cu nimic obiectivele lor de bază - mijloace indirecte de orientare școlară și profesională, insuficient

explorate încă, pentru că acestea au, în mod implicit, în subsidiar, un potențial adecvat actului conturării unei opțiuni a elevului pentru o anumită carieră” [46, p. 16].

În această ordine de idei, abordarea *Activarea dezvoltării vocaționale și personale* (ADVP) constituie fundamentul teoretic pentru o serie de modele și metode de educație pentru orientare, utilizate în prezent în Franța (*Educația pentru alegeri -Education des choix*, destinată elevilor de gimnaziu și *Chemin faisant*, adresată tinerilor care au finalizat studiile și sunt în căutarea unui loc de muncă). ADVP a fost creată în anii 70’ de un grup de universitari canadieni: Pelletier, Noiseux, Bujold, pe baza ideilor lui Super (psihologia dezvoltării), Guilford (psihologia cognitivă) și Rogers (psihologia umanistă) [53].

Activarea dezvoltării vocaționale și personale face apel la experiențele subiectului, abordate din punct de vedere cognitiv (principiul euristic) și din perspectiva fenomenologiei (principiul experiențial). Conform ADVP, subiectul parcurge în dezvoltarea sa o serie de stadii, asociate fiecare cu un proces cognitiv, conform Modelului intelectului propus de Guilford:

- „explorarea”, care presupune examinarea posibilităților existente și căutarea activă a unor informații diverse despre sine și lume, proces care solicită gândirea divergentă;
- „cristalizarea” se desfășoară prin ordonarea și structurarea informațiilor dobândite în stadiul anterior, proces care face apel la gândirea conceptuală;
- „specificarea” este asemănătoare cu decizia și se realizează prin alegerea direcției potrivite pentru beneficiar, proces care necesită gândire evaluativă;
- „realizarea” se referă la concretizarea deciziei, trecerea la acțiune, proces care este asociat cu gândirea implicativă [53, pp. 528-529].

Educația pentru alegeri „pune accentul pe consilierea tinerilor în procesul de adaptare la condițiile societății contemporane, în dobândirea controlului asupra propriei vieți și identificarea unor soluții la problemele cu care se confruntă, în acest mod fiind sprijiniți pentru a învăța să se orienteze”.

În concepția lui Pellerano, educația pentru alegeri are ca obiective: pregătirea elevilor pentru alegerea carierei; dezvoltarea capacității beneficiarilor de a se orienta pe parcursul vieții școlare, personale și profesionale; dezvoltarea motivației pentru învățare și facilitarea reușitei școlare a elevilor; implicarea părinților, ca parteneri ai sistemului de educație [53, p. 534].

Un alt exemplu de curriculum este *Programul comprehensiv de consiliere și orientare* pentru școlile din Michigan, SUA (1992). „Acesta include o serie de experiențe structurate ale dezvoltării, prezentate sistematic în cadrul activităților de consiliere de grup desfășurate în grădiniță sau școală. Scopul urmărit se referă la abilitarea elevilor în a învăța să învețe, a învăța să muncească pe tot parcursul vieții și a învăța să trăiască. Domeniile majore abordate sunt:

cunoașterea de sine și a altora, dezvoltarea educațională și a carierei, explorarea și planificarea carierei” [53].

Asociația Consilierilor școlari din Michigan sugerează ca timpul care s-a alocat activităților din curriculumul de *Consiliere și orientare* să fie repartizat astfel:

- în învățământul primar: 30-40%;
- în învățământul secundar inferior: 20-30%;
- în învățământul secundar superior: 15 – 25% [53, pp. 535-536].

Conform lui S. Cristea, semnificativă este viziunea despre educația vocațională/profesională promovată ca: modalitate de adaptare la schimbări sociale ample, culturale, economice și politice; parte componentă a curriculumului școlar, proiectată în forme de organizare de tip formal, dar și nonformal, prin obiective pedagogice de cultură generală, cultură de profil și cultură de specialitate [30].

În concepția lui M. Savickas, „activitățile de orientare trebuie să vizeze *educarea* tinerilor pentru independență și flexibilitate în cinci domenii de competență: cunoștințe despre sine, informații ocupaționale, luarea deciziei, planificare, rezolvare de probleme. Aceste competențe dobândite permit exercitarea unui control asupra propriei dezvoltări și asigură flexibilitate în managementul carierei” [apud 46, p. 205]. În acest sens, subliniem valoarea acestor optici pentru semnificarea tematicii abordate deoarece identitatea vocațională include componente care nu apar de la sine, ci se formează în procesul educației. Analiza punctelor de referință privind teoriile actuale ale carierei denotă că *identitatea vocațională* conferă individului sentimentul coerenței sale în lumea muncii (școlare/intelectuale, gospodărești/practice etc.), a profesiilor și, în final, a carierei profesionale.

În acest context, este incontestabil rolul jucat de educația vocațională, care, potrivit autorului L.E. Santana, trebuie integrată în curriculum: a) pentru a ajuta elevii în procesul lor de învățare; b) pentru a sprijini profesorii în procesul predării; scopul final fiind îmbunătățirea calității educației. Rolul cadrelor didactice, consilierilor școlari, managerilor este de a crea un set de experiențe pentru a facilita aplicarea educației vocaționale în scopul asigurării nevoilor educaționale, ca și al dezvoltării identității vocaționale.

Aspectele teoretice și praxiologice ale cercetărilor asupra identității vocaționale și ale impactului demersului în formarea acesteia au stat la baza elaborării Curriculumului Național (2017) pentru clasele V-VIII în România.

Aria curriculară *Consiliere și orientare* a fost inclusă în Curriculumul Național din România în anul școlar 1998-1999, fiind creat, astfel, un cadru sistematic pentru desfășurarea activităților de consiliere și orientare școlară și de grup. În perioada 2003-2006, cercetători și practicieni în domeniu au elaborat și au perfecționat continuu Programele de *Consiliere și*

orientare. De altfel, implementarea deplină a acestei programe în cadrul orei de dirigință, de la toate nivelurile învățământului, a demarat în 2006, în urma unui amplu stagiu de formare a aspiranților la statutul de diriginte.

Etapa actuală a curriculumului este influențată de factori, evenimente, procese care pot fi atribuite exploziei informaționale și orientării prospective într-o societate axată pe schimbare. Aceste influențe au impulsionat necesitatea modernizării curriculumului național pentru clasele V-VIII. Curriculumul modernizat la disciplina *Consiliere și dezvoltare personală* este conceput pentru a răspunde provocărilor societății contemporane, contribuind la „realizarea profilului de formare din perspectiva a cinci dimensiuni ale dezvoltării personalității elevului, care vizează: competențe de autocunoaștere, competențe socio-emoționale, competențe de management al învățării, competențe de management al carierei și adoptarea unui stil de viață sănătos” [193]. Necesitatea aceasta este dictată de prevenirea dificultăților în mediul școlar în vederea asigurării unui traseu educațional fertil, care să permită educabilului axarea pe învățare, în deplină concordanță cu raportarea la obiectivele trasate care vor conduce la dezvoltarea identității vocaționale.

Noile realități și perspective sociale au determinat necesitatea formulării finalităților *Consilierii și dezvoltării personale* nu doar în termeni concreți și pragmatici de obiective, ci, mai ales, din perspectiva dezvoltării competențelor-cheie stabilite la nivel european (la Barcelona, 2002) și, în special, a următoarelor aspecte: competențe interpersonale, interculturale, sociale și civice, „a învăța să înveți”, cultura antreprenorială, tehnologia informației și a comunicațiilor (TIC).

Revizuirea programelor școlare pentru clasele V-VIII, la nivelul ariei curriculare *Consiliere și orientare*, are în vedere racordarea, deja din învățământul gimnazial, a obiectivelor și a conținuturilor învățării la cerințele formulate pentru educația de bază. Se creează astfel premisele ca, pe parcursul școlarității, elevii să dobândească cunoștințe, abilități și atitudini care să le faciliteze adaptarea și viitoarea integrare școlară și profesională.

Planurile-cadru de învățământ în vigoare cuprind *Consilierea și dezvoltarea personală* ca disciplină de trunchi comun atât în învățământul primar cât și în cel gimnazial și liceal. Astfel, proiectarea curriculară a acestei discipline impune asigurarea coerenței orizontale și verticale.

Concepția didactică a disciplinei reflectă libertatea cadrului didactic „de a utiliza exemplele de activități de învățare pe care le propune programa școlară sau de a le completa astfel încât acestea să faciliteze un demers didactic adecvat situației concrete de la clasă. Se asigură, în acest fel, premisele aplicării contextualizate a programei școlare și a proiectării unor parcursuri de învățare adaptate nevoilor elevilor” [206]. Caracterul activităților educaționale corespunzătoare disciplinei *Consiliere* contribuie la formarea unei personalități capabile de a

depăși condițiile generatoare de stres, neîncredere, dificultate, mai ales în preajma unor momente hotărâtoare din viața de elev (în preajma examenelor, la alegerea unui traseu educațional, la trecerea la o altă treaptă de școlarizare etc.).

Cu referire la tematica în discuție, menționăm că noul curriculum modernizat permite abordarea procesului de formare a identității vocaționale într-un mod care implică luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații (conform competenței generale expuse în programă). Ținem să explicăm că termenul de educație vocațională s-a concretizat sub diverse forme corelate, programa de *Consiliere* pentru clasele V-VIII incluzând drept obiectiv „dobândirea abilităților de explorare și planificare a carierei”, ceea ce denotă acțiuni specifice educației vocaționale.

Analizând curriculumul modernizat, delimităm faptul că există în conținutul său indicații referitoare la domeniul tematic *Managementul carierei*. Avantajele incontestabile ale curriculumului, în conformitate cu studiul nostru, țin de intenția ca elevii să exploreze lumea educației și lumea muncii și să-și dezvolte capacitatea de a lua decizii referitoare la educație, carieră și stil de viață.

Din acest punct de vedere, reformarea curriculară din România, începând cu seria elevilor de clasa a V-a, din anul școlar 2017-2018, se circumscrie acestei concepții, vizând în același timp și dinamica istorică a socialului.

„Având ca punct de plecare *Profilul absolventului*, care impunea ca acesta să primească în școală competențe al căror efect să se reflecte pe parcursul vieții de adult și să-i faciliteze acestuia deschiderea spre o activitate permanentă de învățare, dar și politicile curriculare europene, anticipând forma finală a tabloului competențelor-cheie care aveau să fie legiferate printr-o nouă *Recomandare a Parlamentului European* din 2018, în anul 2016 România stabilește reformarea curriculumului”[206].

Noile programe au diferențe esențiale de viziune prin faptul că la baza demersului de construcție curriculară au avut documentele de politici educaționale promovate în spațiul comunitar.

„Conceptul de *învățare pe tot parcursul vieții* a fost pus în valoare prin introducerea competențelor-cheie. În aceeași ordine de idei, flexibilitatea și implicarea elevului în a-și conștientiza progresul, măsurabil prin raportare la standardele de performanță și corelat cu aspectul pragmatic al disciplinei de studiu, au creionat profilul absolventului” [*Ibidem*].

În ceea ce privește finalizarea învățământului gimnazial, asocierea procesului învățării cu formarea de competențe reprezintă o etapă care facilitează transferul la un alt tip de învățare, autonomă, pe tot parcursul vieții.

Actualele programe din România sunt elaborate astfel încât să formeze elevilor cele opt competențe-cheie, esențiale pentru cultura generală pe care trebuie să o posede un adult flexibil, adaptat, capabil să dețină strategii care să-i lărgescă orizontul cognitiv, prin calificările pe care le poate obține de-a lungul inserției profesionale.

Programa școlară pentru disciplina *Consiliere și dezvoltare personală* reprezintă oferta curriculară dimensionată pentru clasele V- VIII. Conform *Planului-cadru de învățământ*, aprobat prin OMENCS nr. 3590/5.04.2016, aceasta are alocată o oră pe săptămână. „Concepția acestei programe are la bază următoarele documente: recomandări cuprinse în *Rezoluțiile Consiliului European* (2004, 2008) [216, 217], care subliniază rolul consilierii și orientării ca suport concret pentru câștigarea autonomiei în învățare, pentru deciziile cotidiene ale individului și facilitarea accesului la activități de consiliere, pe tot parcursul vieții; recomandările elaborate în cadrul rețelei *European Lifelong Guidance Policy Network* (2007-2015) cu privire la importanța dezvoltării timpurii a competențelor de management al carierei (CMS) și a necesității includerii acestora, în acord cu formulările existente și în Rezoluțiile anterior menționate, ca elemente obligatorii ale curriculumului școlar; recomandări ale unor strategii naționale și europene din domeniul sănătății și mediului, cum ar fi *Strategia Națională de Sănătate 2014-2020* [218] care susține promovarea aspectelor socio-emoționale în cadrul activităților curriculare sau *Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă* (2015)” [187].

Programa de *Consiliere și dezvoltare personală* respectă prevederea art. 2 (1) din Legea nr. 1/ 5 ianuarie 2011, Legea Educației Naționale, cu modificările și completările ulterioare: „promovarea unui învățământ orientat pe valori, creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și capacități acționale, cunoștințe fundamentale, cunoștințe, competențe și abilități de utilitate directă în profesie și în societate” [201].

Programa favorizează educația și formarea profesională a copiilor, a tinerilor, conform prevederilor din Legea Educației, „având ca finalitate principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/abilități și aptitudini necesare” [201, p. 2].

Elementul de noutate din programele de consiliere pentru carieră trebuie să îl reprezinte o abordare proactivă a posibilelor dificultăți ale actualilor elevi, viitori absolvenți, care pot apărea după finalizarea studiilor. De ce? Este necesară o abordare analitică a planului de carieră, dar este relevantă și valorificarea elementelor inovative, creative care generează o atitudine practică față de muncă și viață în general. Această abordare proactivă a programelor de consiliere pentru carieră își propune să introducă în conținutul lor activități care să dezvolte tinerilor abilitățile „soft” (competențe sociale) și inteligența emoțională, după cum remarcă R. Axinte [19, p. 43].

În *Nota de prezentare din Programă*, se face referire la faptul că disciplina *Consiliere și dezvoltare personală* „contribuie semnificativ la starea de bine și la consolidarea încrederii în sine a elevilor, ca persoane unice și valoroase, care își cunosc potențialul individual, interacționează armonios cu ceilalți, învață cu eficacitate și iau decizii școlare, personale, de carieră și stil de viață sănătos” [206, p. 1].

Competențele-cheie formate la disciplina *Consiliere și dezvoltare personală* sunt, în principal:

- Competența de *a învăța să înveți*;
- Competențe sociale și civice.

Contribuția la realizarea profilului de formare a disciplinei *Consiliere și dezvoltare personală* vizează, după cum am menționat anterior, cinci dimensiuni ale dezvoltării personalității elevului: competențe de autocunoaștere, competențe socio-emoționale, competențe de management al învățării, competențe de management al carierei, adoptarea unui stil de viață sănătos și a managementului comportamentelor de risc.

La nivel gimnazial, în cadrul învățământului obligatoriu, disciplina *Consiliere și dezvoltare personală* oferă spațiul unei arhitecturi corecte, complexe și armonioase a personalității umane, situată diacronic în paradigma postmodernității.

O dimensiune esențială a demersului didactic prin care programa se implementează în școală o reprezintă dobândirea de competențe generale precum „a adopta”, „a relaționa”, „a reflecta”, „a lua decizii”.

Actuala programă își propune să asigure dezvoltarea armonioasă a personalității, elevul învățând prin experimentare, autorefecție, autoevaluare, precum și prin comunicare și raportare la ceilalți, profesorul deținând rolul de facilitator al învățării. În acest sens, competențele dobândite în cadrul acestei discipline au un caracter instrumental, susținând procesul de înțelegere și învățare formală, informală, nonformală, dar acestea asigură și dezvoltarea competenței-cheie *a învăța să înveți*, pe termen lung.

Competențele generale vizate de programă sunt:

1. *„Adoptarea atitudinilor pozitive față de sine și a unui stil de viață sănătos și echilibrat*
2. *Relaționarea armonioasă cu ceilalți în contexte școlare și extrașcolare*
3. *Reflectarea asupra motivației și eficacității strategiilor pentru progres în învățare*
4. *Luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații”* [206].

Prin dezvoltarea competențelor generale și specifice ale tuturor elevilor din clasele V-VIII, finalitatea urmărită de programă este de „a preveni comportamentele de risc și de a asigura

o bază generală pentru succes școlar, stare de bine, integrare armonioasă în școală și în societate” [ibidem].

Prezentarea conținuturilor în liste distincte pentru domeniile *Autocunoaștere și stil de viață sănătos și echilibrat*, *Dezvoltare socio-emoțională*, *Managementul învățării*, *Managementul carierei* s-a efectuat din rațiuni metodologice, deoarece în actul didactic acestea fuzionează, ceea ce implică predarea integrată.

„Programa propune conținuturi sistematizate pe teme care reflectă la nivel de maximă generalitate vârsta școlară a fiecărei clase” [206]. În acest mod, universul cunoștințelor elevului de gimnaziu se construiește treptat. Conținutul vehiculat în programă propune abordări ale celor patru domenii grupate pe axa simplu-complex, ținând cont de specificul fiecărei vârste.

Programa prevede abordarea conținuturilor în progresie tematică, fiind vizate toate competențele generale.

Competența 1 – Adoptarea atitudinilor pozitive față de sine și a unui stil de viață sănătos și echilibrat.

Exemple de unități tematice care vizează prioritar această competență sunt: „Cine sunt eu?” și „O viață sănătoasă” (clasa a V-a) „La început de călătorie” (clasa a VI-a) „Echilibru și sănătate în mediul real și virtual”, „Este momentul meu!” (clasa a VII-a), „Autocunoaștere și stil de viață sănătos și echilibrat” (clasa a VIII-a).

Competența 2 – Relaționarea armonioasă cu ceilalți în contexte școlare și extrașcolare.

Exemple de unități tematice sunt: „Ce simțim?”, „Cum relaționăm?” (clasa a V-a), „Călătorie prin emoții și cuvinte” (clasa a VI-a), „Periplu cu emoții și cuvinte” (clasa a VII-a), „Dezvoltarea socio-emoțională” (clasa a VIII-a).

Competența 3 – Reflectarea asupra motivației și eficacității strategiilor pentru progres în învățare.

În acest context pot fi promovate învățarea experiențială, prin care elevul participă direct și activ într-o experiență concretă de învățare, deosebit de importantă pentru existența sa și contextul în care trăiește; învățarea socială și comunicațională, care favorizează învățarea prin observarea celorlalți, prin conversații structurate cu ceilalți și prin colaborare și cooperare; învățarea reflexivă, plasează elevul în calitate de judecător care analizează experiențele proprii de învățare în direcția îmbunătățirii instrumentarului învățării eficiente pe viitor.

Propuneri de unități tematice sunt: „De ce și cum învăț?” (clasa a V-a), „Pași în învățare” (clasa a VI-a), „Provocările învățării” (clasa a VII-a) și „Managementul învățării” (clasa a VIII-a).

Competența 4 – Luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații.

Ca și în cazul celorlalte competențe, conținuturile se studiază gradual, de la simplu la complex, de la „Cine vreau să devin?” (clasa a V-a) și „Drumuri spre viitor” (clasa a VI-a) la „Oportunități pentru educație și carieră” sau „Pregătește-te să strălucești!” (clasa a VII-a), respectiv „Managementul carierei” (clasa a VIII-a).

Orice experiență, comunicare sau reflecție a elevilor poate declanșa ciclul învățării, bineînțeles, corelat cu specificul temei abordate și preferința pentru un anumit tip de învățare.

Propunerile de conținut, centrate pe competențe, sunt prezente pe fiecare domeniu, corespunzător fiecărei clase de gimnaziu și sunt redată în Anexa 3.

În aceste circumstanțe, în cadrul procesului educațional, dezvoltarea abilităților de management al carierei reprezintă un aspect esențial pentru formarea tinerilor în perspectiva unei alegeri informate și adecvate a traseului profesional. Această dezvoltare se desfășoară într-o manieră progresivă, în etapele de școlarizare, cu scopul de a oferi elevilor competențe solide pentru navigarea în lumea educațională și profesională.

La nivelul clasei a V-a, se pune accent pe familiarizarea cu conceptul de educație ca bază pentru alegerea unei cariere. Elevii sunt încurajați să înțeleagă modul în care educația poate influența traseele profesionale și pot beneficia de o perspectivă inițială asupra diversității ocupațiilor și domeniilor de activitate. Acest fundament inițial îi ajută să își contureze o imagine clară asupra avantajelor pe care le poate aduce o anumită carieră, precum și impactul acesteia asupra societății.

În clasa a VI-a, accentul se mută către analiza detaliată a diferitelor trasee educaționale în contextul alegerii carierei. Elevii își extind cunoștințele despre diversele ocupații și învață să compare trasee educaționale, având în vedere responsabilitățile specifice, condițiile de lucru și consecințele acestora asupra stilului de viață. Astfel, aceștia își îmbunătățesc capacitatea de a face comparații informate și de a-și orienta opțiunile în funcție de interese și abilități personale.

Pe măsură ce ajung în clasa a VII-a, elevii sunt încurajați să își formuleze scopuri personale referitoare la educație, carieră și stil de viață. Această etapă reprezintă un moment crucial în care aceștia încep să își conștientizeze aspirațiile personale și să le alinieze cu cerințele ocupațiilor. Prin evaluarea corespondenței dintre aspirații și cerințele carierei, elevii dobândesc abilități esențiale în identificarea conexiunilor dintre interesele personale și alegerile educaționale.

În clasa a VIII-a, elevii ajung la punctul de a lua decizii personale fundamentale legate de educație, carieră și stil de viață. Ei sunt învățați să argumenteze aceste decizii prin evaluarea corespunzătoare a traseelor educaționale și a opțiunilor de carieră. În plus, construirea unui plan personal de educație și carieră devine esențială pentru a traduce aceste decizii în acțiuni concrete și pentru a stabili obiective, strategii și resurse pentru viitor.

În ansamblu, acest proces de dezvoltare a competențelor de management al carierei în etapele școlarizării este esențial pentru asigurarea unei tranziții eficiente de la școală la carieră. Elevii sunt ghidați pentru a lua decizii informate, care sunt aliniate cu interesele, aspirațiile și abilitățile lor, asigurându-le astfel o bază solidă pentru succesul viitor în lumea profesională.

În cadrul orelor de *Consiliere și dezvoltare personală*, strategiile didactice aplicate pot fi cele inspirate din modele ale învățării experiențiale (exerciții de cunoaștere și autocunoaștere; exerciții de gândire critică; proiectarea unor hărți mentale; jocul de rol și simularea, studiul de caz, proiectul, artterapia), modele ale învățării sociale și comunicaționale (interviul, explicația, demonstrația, dezbaterea), modele ale învățării reflexive (problematizarea, planul personal de educație și carieră – planul personal vocațional – portofoliul personal de învățare) sau o combinație de metode, tehnici și instrumente didactice ale celor prezentate.

De rând cu aceste competențe și conținuturi, programa propune și activități de învățare, prin care elevii pot aplica și monitoriza învățarea personală. Prin flexibilitate și eliminând abordările excesiv teoretizante se creează premisele unui demers instrucțional eficient, care se poate obiectiva într-o modalitate personalizată de interiorizare a situației de învățare de către elev, capabilă să genereze modificări ale structurilor cognitive, afective sau psihomotorii. M. Jigău stabilește faptul că „mijloacele cunoscute utilizate până de curând în școală în favoarea educației vocaționale nu sunt nicidecum perimate, dacă acestea sunt supuse unui inevitabil proces de adaptare, adecvare la realitatea zilelor noastre, modernizate, actualizate și integrate în noile conținuturi ale învățământului conturate de curriculumul național” [46, p. 13].

„Disciplina *Dezvoltare personală* face parte din aria curriculară *Consiliere școlară și dezvoltare personală* și se implementează în învățământul primar, gimnazial și liceal din Republica Moldova începând cu anul școlar 2018-2019. Acest curriculum este construit pe baza valorificării cercetărilor din domeniul educațional și a teoriei dezvoltării personalității. Conceptele și ideile ce se conțin în curriculum au rezultat din valorificarea bunelor practici ale specialiștilor din diverse domenii și din partea societății civile” [193].

Este important faptul că noul curriculum reflectă o orientare prospectivă și dinamică a conținuturilor, dar și a modurilor de organizare a învățării, astfel încât elevii să fie implicați în acțiuni cu valoare formativă care să se convertească în patternuri pozitive ale evoluției lor ulterioare.

Conform programei, disciplina *Dezvoltare personală* este structurată în cinci module:

1. *Arta cunoașterii de sine și a celuilalt care pune accent pe cunoașterea și acceptarea de sine, explorarea și autoevaluarea resurselor personale, familia ca valoare: responsabilități, roluri de gen, stereotipuri, comunicarea asertivă, non-conflictuală și non-violentă, autoeducarea, voluntariatul etc.*

2. *Asigurarea calității vieții, cu accent pe integritate, gestionarea eficientă a resurselor, responsabilitate pentru o dezvoltare durabilă, o bună gospodărire etc.*

3. *Mod sănătos de viață care îi ghidează pe elevi în aspecte care țin de sănătatea fizică, emoțională, alimentația sănătoasă, contracararea viciilor: drogarea, alcool, fumat, influențe de diferit gen etc.*

4. *Proiectarea carierei personale și dezvoltarea spiritului antreprenorial care pune accent pe înțelegerea profesiilor din perspectiva pieței muncii, planificarea carierei și luarea deciziilor de carieră, dezvoltarea spiritului antreprenorial ca opțiune de carieră etc.*

5. *Securitatea personală ce oferă elevilor contextul de formare a unui comportament orientat spre asigurarea securității proprii și a celorlalți [193].*

În argumentarea importanței și necesității curriculumului axat pe dimensiunea dezvoltare personală este abordarea contemporană centrată pe elev și pe opțiunile acestuia pentru învățare, conform intereselor și capacităților sale, în vederea pregătirii pentru o societate „dornică” să-l integreze, dar care, la rândul său, revendică anumite standarde.

O analiză paralelă pe care o întreprindem este și cea asupra modului *Dezvoltare personală și proiectarea carierei*, din cadrul disciplinei școlare Educație civică și Dirigenție, clasa a X-a, din Republica Moldova și care are drept competență de bază proiectarea carierei, iar două din cele patru competențe specifice se referă explicit la dezvoltarea *identității vocaționale*: „competența de realizare a marketingului personal și vocațional”, „competența de a lua decizii privind traseul educațional și profesional în baza sistemului de atitudini și valori”. Conform A. Bolboceanu, „competența de orientare și dezvoltare în carieră, de rând cu altele, asigură autonomia personalității, forța ei de decizie, responsabilitatea pentru propria viață și dezvoltare – valori, de sorginte europeană, la care se realizează în prezent și Republica Moldova” [23, p. 5].

În baza interviurilor realizate cu cadrele manageriale și cadrele didactice din instituțiile de învățământ general în cadrul *Studiului calitativ privind consilierea și ghidarea în carieră a elevilor cu cerințe educaționale speciale din învățământul general și profesional tehnic în Republica Moldova*, realizat sub egida Centrului „Speranța”, Chișinău, 2018 se constată următoarele: „cele mai multe activități de orientare școlară și profesională organizate în cadrul instituțiilor de învățământ general constau, de fapt, în discuții despre profesii la orele de dirigenție și Educația civică. În cadrul orelor de dirigenție sunt alocate 10 ore obligatorii destinate orientării profesionale a elevilor începând cu clasa a V-a și până în clasa a IX-a. La disciplina educație civică, de asemenea se realizează 10 ore la modulul „Dezvoltarea personală și proiectarea carierei” în clasele V-IX, în baza Curriculumului la Modulul: *Dezvoltarea personală și proiectarea carierei*, elaborat în cadrul proiectului **Reconceptualizarea orientării profesionale și consilierii în carieră (REVOCC)** și aprobat în 2016 de MECC” [197].

Anticipând expunerea esenței experimentului pedagogic, menționăm că dezvoltarea identității vocaționale este un proces care include:

- adaptarea adolescentului la contextul educațional în care se află;
- interiorizarea valorilor legate de muncă;
- manifestarea intereselor prin comportamente de apropiere față de anumite activități;
- transmisia valorilor personale în procesul activității în mediul școlar.

Conform curriculumului național în vigoare, conținuturile specifice disciplinei *Consiliere și dezvoltare personală*, care contribuie la dezvoltarea competențelor raliatate identității vocaționale constau în activități care urmăresc identificarea factorilor personali, situaționali, relaționali, în termeni de resurse care susțin luarea unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață, la nivel individual și de grup și adoptarea unor modalități prin care se facilitează construirea unui plan personal de educație și carieră, cu rol proactiv în prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar. În aceste circumstanțe, am realizat o fuziune între competențele specifice disciplinei *Consiliere și dezvoltare personală* (<http://programe.ise.ro>), modalități de intervenție educațională la nivelul grupului școlar în diferite etape de dezvoltare și activități de învățare. Deoarece a fost prevăzut ca *educația vocațională* să fie realizată în context formal, acest lucru a presupus asocierea activităților de formare a competențelor specifice regăsite în programa școlară a disciplinei. Asocierea competențelor generale cu cele specifice selectate pentru a fi integrate în activitatea experimentală este prezentată în Anexa 3.

Această asociere este esențială pentru dezvoltarea unei învățări eficiente și pentru luarea de decizii informate în ceea ce privește continuarea studiilor și cariera. Sub categoria de competențe generale se regăsește "Reflectarea asupra motivației și eficacității strategiilor pentru progres în învățare". Aceasta implică abilitatea de a analiza și evalua motivele care stau la baza învățării și eficacitatea strategiilor utilizate pentru a progresa în învățare. Sub această competență generală, se încadrează două competențe specifice esențiale. Prima dintre ele, "Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate", subliniază importanța de a putea menține motivația și concentrarea în diverse medii și circumstanțe de învățare. A doua competență specifică, "Manifestarea interesului pentru învățare, ca proces personal, autonom și continuu, în contexte formale, nonformale și informale", redă nevoia de a dezvolta o înclinație constantă pentru învățare, indiferent de mediu sau context. Categoria de competențe generale "Luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații" implică capacitatea de a lua decizii informate și potrivite pentru parcursul educațional și carieră. În această situație se regăsesc două competențe specifice deosebit de relevante. "Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață" subliniază importanța de a putea argumenta deciziile luate cu

privire la educație, carieră și modul de viață ales. "Construirea unui plan personal de educație și carieră" subliniază necesitatea de a elabora un plan personalizat pentru a atinge obiectivele de educație și dezvoltare profesională.

Procesul dezvoltării *identității vocaționale* corelează cu procesul prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar, adică cu procesul conștientizării individului în creștere a propriei persoane, a potențialului, a aptitudinilor sale precum și a perspectivelor de dezvoltare [16].

Astfel, revenim la ideea că identitatea vocațională poate preîntâmpina apariția dificultăților de adaptare și chiar poate determina atingerea satisfacției academice/profesionale.

Orice demers care își propune o analiză a factorilor ce contribuie la prefigurarea finalităților unui sistem de învățământ, la felul în care va arăta absolventul este un demers complex ce reunește argumente și considerații de natură psihologică, pedagogică, economică, politică, culturală. Constatăm un efort interesant în direcția abordării educației vocaționale, deoarece o anumită literatură de specialitate este corelată în mod deosebit dezvoltărilor curriculare la această temă [24].

Deci, în baza analizei, sintezei și precizării aspectelor evidențiate, conchidem că este nevoie de implicare activă în susținerea elevilor pentru a-și găsi vocația și a preveni apariția dificultăților de adaptare școlară, ceea ce presupune mecanisme elaborate de evaluare a identității vocaționale și, ulterior, de dezvoltare a acesteia.

2.2 Dificultățile de adaptare percepute de elevi

În perioada pubertății (între 10/11 și 14/15 ani), se observă o frecvență ridicată a manifestării comportamentelor dezadaptate. Această etapă psihologică se caracterizează prin contradicții, întrucât trăsăturile specifice copilăriei, cum ar fi atitudinile puerile, coexistă cu trăsăturile proprii adolescenței, precum capacitățile crescute de abstractizare și anticipare. Cercetătoarele L.R. Gherasim, S. Butnaru, citând un șir de idei ale specialiștilor, menționează formele în care pot să se exprime dificultățile de adaptare școlară: scăderea performanțelor școlare, superficialitate în abordarea sarcinilor de învățare, scăderea motivației pentru cunoaștere și a implicării în învățare, absentism, abandon școlar, apariția unor probleme de conduită sau de adaptare emoțională la provocările cotidiene, abuzul de substanțe, afilierea la grupuri cu comportament deviant. Ele pot să se manifeste accidental sau continuu, singular sau în combinații din ce în ce mai complexe, care pot periclita grav și pe termen lung evoluția școlară, profesională și socială a persoanei [apud 14, pp. 13-14].

Dificultăți de adaptare în mediul școlar pot să apară la trecerea la un nivel de școlaritate superior. Modificările de mediu școlar sunt dăunătoare mai ales la începutul adolescenței, luând în considerare informațiile privitoare la dezvoltarea psihologică în această etapă a vieții. Dovezi

provenind din diferite surse [110, 128, 163] arată că dezvoltarea la începutul adolescenței este caracterizată de o creștere a dorinței de autonomie, a orientării către egali, a concentrării asupra propriei persoane și a conștiinței de sine, a accentuării problemelor de identitate, a preocupărilor legate de creșterea capacității de desfășurare a activităților cognitive abstracte. Autorii R.G. Simmons și D.A. Blith au afirmat că, la începutul adolescenței, tinerii au nevoie de siguranță, de medii provocatoare din punct de vedere intelectual, astfel încât să se poată adapta schimbărilor. Din prisma acestor nevoi, modificările de mediu asociate frecvent cu trecerea la liceu par a fi dăunătoare mai ales prin faptul că accentuează competiția, compararea socială și capacitatea de autoevaluare într-o perioadă în care atenția asupra propriei persoane este în creștere. Natura modificărilor de mediu, alături de un curs normal al dezvoltării individuale, se va reflecta într-o incompatibilitate de dezvoltare, astfel încât „adecvarea” dintre adolescent și mediul clasei este deosebit de slabă, determinând o creștere a riscului de scădere a motivației și a dificultăților de adaptare [87, pp. 169-170].

Pledăm, aderent, în favoarea ideii unor autori [J. S. Eccles, R.W. Roeser], care susțin că aspectul rebel al comportamentului adolescenților nu este determinat de schimbările fiziologice, ci de metodele de relaționare artificiale promovate de societate. Cercetările privind frecvența problemelor de adaptare ale adolescenților arată că 80% fac față destul de bine tranziției adolescenței, iar 20% întâmpină probleme, mulți dintre aceștia nebeneficiind de ajutorul de care au nevoie. De multe ori, aceste probleme școlare sunt asociate cu dificultăți privind reglarea motivațională și emoțională – scăderea încrederii în sine, a interesului și motivației intrinsece pentru activitățile de învățare, concomitent cu accentuarea anxietății față de evaluare, a neajutorării învățate, a sentimentelor de autodeprecieri, lipsă de valoare, nefericire și a credinței că sunt depășiți de situație și ridiculizați [apud 87, p.23].

Sunt rezonabile opiniile lui T. Rudică, care precizează condițiile care generează tulburările de comportament, privite ca și consecință directă a dificultăților de adaptare, la nivel microsocial (familie, școală, grup de prieteni), dar și la nivel macrosocial. „Elevul nu este un primitor pasiv al cerințelor sau al constrângerilor venite din exterior, cărora el trebuie doar să se supună – continuă autorul. Elevul își are propriul său sistem de preferințe și referințe care, întocmai unei prisme, va selecta și va aprecia într-un anumit fel influențele venite din exterior. Așa se explică, de altfel, marea diversitate a răspunsurilor umane la una și aceeași situație de viață. Este insuficientă, deci, explicația adaptării/dezadaptării doar prin factorii externi, ignorându-se particularitățile *echipamentului adaptiv individual*” [74, p. 297].

Conform opiniilor cercetătorilor din domeniul științelor educației [74, 83, 84, 85], se consideră că una din premisele *prevenirii* și *înlăturării dificultăților de adaptare* constă în cunoașterea cauzelor acestora.

Ca și cauze ale **dificultăților de adaptare** se menționează:

- „Factorii individuali. Țin de capacitatea personală a fiecărui elev de a reacționa, adică de resursele personale, de bogăția și calitatea “schemelor de adaptare”; astfel, unii elevi au un potențial mai mare de adaptare (de maleabilitate, comunicare, acceptare a interdicțiilor, de toleranță la frustrare), iar alții unul mai redus (sunt mai rigizi, mai intoleranți, mai puțin permisivi în raporturile lor cu ceilalți). În general, acești factori individuali pot fi grupați în două categorii: factorii constituționali, dependenți de zestrea ereditară și de structura neuro-psihică a copilului (de exemplu, hiperemotivitate, autism, tendințe agresive); unele particularități ale personalității în formare (de exemplu, diferite tulburări de caracter sau atitudini negative, formate sub influența unor factori defavorabili ai mediului).

- Factorii externi în determinarea conduitelor de dezadaptare școlară: factori psihopedagogici de ordin familial (deficite de climat familial și de structură familială, copilul și divergențele dintre membrii adulți ai familiei, dezacordul dintre cerere și ofertă), factori psihopedagogici de ordin școlar (sub- și supraaprecierea capacităților reale ale elevului, dezacordul asupra motivațiilor conduitei elevului, conflictele individuale în cadrul clasei)” [74, pp. 287- 293].

Aceste considerații ne permit să configurăm **parametrii** prevenirii dificultăților de adaptare în context școlar prin dezvoltarea identității vocaționale:

- indicatorii reușitei școlare: frecvența la ore, situația școlară, progresul școlar, cooperarea între colegi;
- ierarhia valorilor și diverse variante de atitudini a elevilor față de norme și reguli: acceptarea emoțională, atitudini formale, comunicare asertivă;
- integrarea elevului în grupul de colegi și lipsa conflictelor;
- maturitate socială: respect, răbdare, gândire pozitivă, nivel înalt de dezvoltare a autoaprecierii și a pretențiilor, interdependența scopurilor ideale și reale, formarea structurii ierarhice a orientărilor valorice.

- *Cercetare preexperimentală*

În acord cu parametrii menționați, în anul școlar 2018-2019, la sfârșitul semestrului I, am întreprins o **cercetare preexperimentală** la care au participat 56 de elevi din două unități de învățământ liceal din România, clasele a IX-a, mediul urban. Clasele au fost selectate aleatoriu, elevii cuprinși în cercetare fiind înmatriculați la următoarele profiluri: matematică-informatică, științe ale naturii, științe sociale.

În cadrul cercetării preexperimentale am urmărit determinarea principalelor dificultăți de adaptare cu care se confruntă elevii la debutul clasei a IX-a și înregistrarea nivelului de adaptare: emoțională, socială și educațională.

Probele experimentale pentru elevi au inclus *Chestionarul "Adaptare versus dificultăți de adaptare"* (Anexa 5) și *Chestionarul AISS (Adjustment Inventory of School Students)* propus de autorii A.K.P. Sinha și R.P. Singh, tradus în limba română de noi (Anexa 7).

În contextul celor expuse mai sus, am concretizat dimensiunile pentru determinarea nivelului adaptării la liceeni: emoțională, socială și educațională (*Chestionarul AISS*). În acest scop a fost aplicat chestionarul cu 60 de itemi, unui număr de 56 elevi din clasele a IX-a. Răspunsul întrebărilor conține două variante da/nu, din care elevul selectează doar una singură. Cei 60 de itemi sunt reprezentativi celor trei dimensiuni stabilite: emoțională (itemii 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58), socială (itemii 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59) și educațională (itemii 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48, 51, 54, 57, 60). Pentru fiecare răspuns „da” se acordă câte un punct, iar pentru răspunsul „nu”, nu se acordă puncte. Se totalizează punctele obținute la răspunsurile itemilor pe cele trei dimensiuni, obținându-se scoruri corespunzătoare fiecăreia în parte, cât și un scor general al adaptării. În funcție de aceste scoruri, subiecții se pot situa în una din cele 5 categorii: A=excelent; B=bine; C=mediu; D=nesatisfăcător; E=foarte nesatisfăcător.

În cercetare am ținut cont și de faptul că un rol deosebit în prevenirea și depășirea dificultăților de adaptare școlară revine anumitor repere de referință (*Chestionarul "Adaptare versus dificultăți de adaptare"*): percepția generală asupra învățământului liceal (itemul 1), percepția asupra disciplinelor studiate (itemii 2, 4, 5), timpul destinat pregătirii pentru ore (itemul 3), acomodarea cu colegii (itemul 6) și cu profesorii (itemul 7), viziunea față de părăsirea timpurie a liceului (itemul 8).

Prin acest chestionar am urmărit să aflăm principalele dificultăți de adaptare școlară pe care le întâmpină elevii la debutul clasei a IX-a. Chestionarul a fost aplicat de către cadrele didactice de la clasele supuse cercetării, în prezența consilierului școlar și cuprinde opt itemi, iar întrebările au fost astfel formulate încât să permită alegerea unei opțiuni din trei variante de răspunsuri.

Optica asupra învățământului liceal, comparativ cu cel gimnazial, este redată prin itemul 1 al chestionarului, iar rezultatele exprimate procentual sunt redată în Figura 2.1.

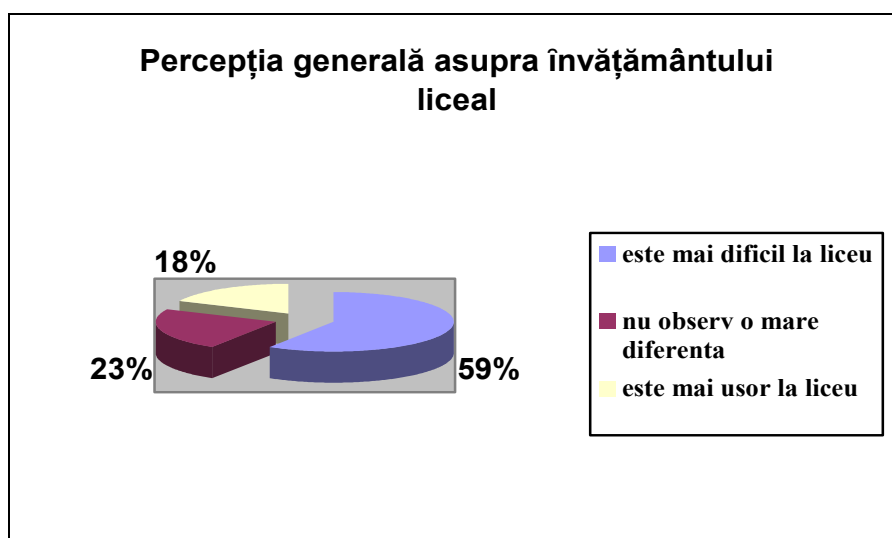

Fig. 2.1. Percepția generală asupra învățământului liceal (preexperiment)

Din datele obținute, observăm că cei mai mulți dintre elevii claselor a IX-a – 59% consideră că este mai dificil la liceu, pe când 23% susțin că nu observă o diferență mare între cele două niveluri de școlarizare. 18% dintre elevi menționează, totuși, că este mai ușor la liceu.

Situația privind percepția asupra disciplinelor studiate în semestrul I al clasei a IX-a este reprezentată în Tabelul 2.1.

Tabelul 2.1. Rezultatele elevilor la Chestionarul *Adaptare versus dificultăți de adaptare* (itemii 2, 4 și 5)

Varianta de răspuns	Preexperiment		
	<i>Dificultatea disciplinelor de studiu (itemul 2)</i>	<i>Implicarea în proiecte sau alte activități (itemul 4)</i>	<i>Gradul de comprehensiune a informațiilor (itemul 5)</i>
1	62% - 35 elevi	72%- 40 elevi	70% - 39 elevi
2	18% - 10 elevi	14% - 8 elevi	5% - 3 elevi
3	20% - 11 elevi	14% - 8 elevi	25% - 14 elevi

Din datele obținute la itemul 2, un procent mare de elevi – 62%, consideră că disciplinele studiate în liceu sunt mai grele comparativ cu cele din gimnaziu; 18% din elevi declară că sunt mai ușoare și 20% apreciază nivelul de dificultate al disciplinelor actuale similar celor de până în clasa a VIII-a.

72% dintre elevi consideră că volumul implicării în proiecte sau alte activități de învățare sau socializare (itemul 4) este sporit față de anii anteriori, și doar 14% menționează că au remarcat același volum de implicare. Un procent similar de elevi, 14%, nu au putut face o estimare a implicării lor în proiecte sau alte activități comparativ cu etapele precedente.

În ceea ce privește gradul de comprehensiune a informațiilor oferite de disciplinele de studiu din liceu (itemul 5), 70% dintre elevi se declară copleșiți și remarcă faptul că au mari dificultăți; 25% declară că doar uneori se întâmplă să înțeleagă mai greu informația prezentată, iar 5% nu întâmpină niciodată dificultăți.

Referindu-ne la părerea elevilor cu privire la timpul destinat pregătirii/învățării pentru ore (itemul 3), redăm în figura 2.2. situația procentuală a răspunsurilor înregistrate:

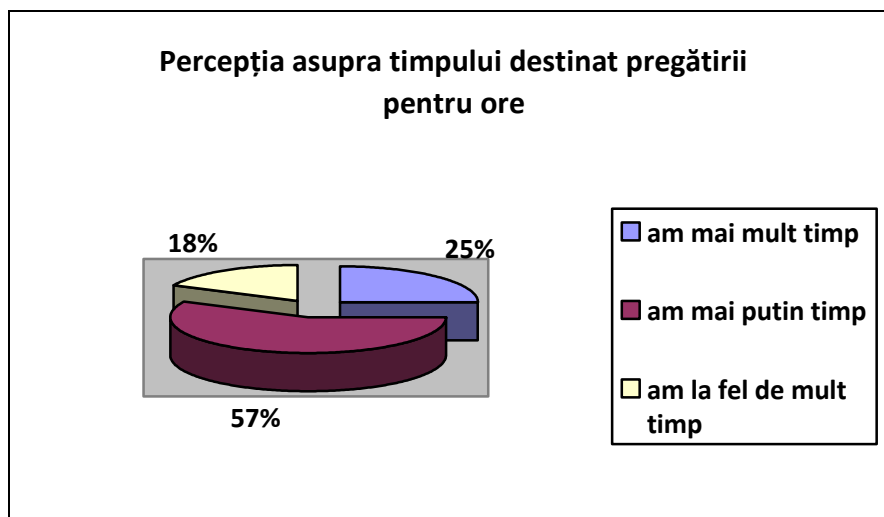

Fig. 2.2. Percepția elevilor privind timpul destinat pregătirii pentru ore (preexperiment)

După cum observăm, 57% dintre elevi susțin că au mai puțin timp pentru pregătirea pentru ore, 18% declară că au la fel de mult timp ca în clasa a VIII-a destinat acestei activități și doar 25% sunt de părere că timpul este mai generos. Facem remarcă conform căreia timpul destinat pregătirii/învățării pentru ore este un predictor al unor posibile înregistrări ale dificultăților de adaptare școlară, și de aceea este important să știm cum percep elevii acest parametru.

Itemul 6 al chestionarului care vizează aprecierea adaptării din primul semestru al clasei a IX-a cu noii colegi, a înregistrat următoarele răspunsuri: *repede* (32% - 18 elevi), *mai greu decât credeam* (18% - 10 elevi), respectiv *nu cred că voi mai avea colegi ca în gimnaziu* (50% - 28 elevi).

Similar, itemul 7 surprinde aprecierea adaptării cu noii profesori: *repede* (21 % - 12 elevi), *greu* (63% - 35 elevi), respectiv *sunt la fel ca cei din gimnaziu* (16% - 9 elevi).

Conținutul itemului 8 se declară diametral opus celui vizând adaptarea-„*Ați dori să abandonați liceul?*”. Răspunsurile înregistrate au fost: *da, însă în anii următori* (38% - 21 elevi), *nu, deloc* (32% - 18 elevi), *nu știu* (30% - 17 elevi).

Prin aplicarea *Chestionarului AISS* în etapa preexperimentală am determinat nivelul de adaptare a elevilor. Rezultatele obținute, în funcție de scorul general al adaptării sunt prezentate în Figura 2.3.

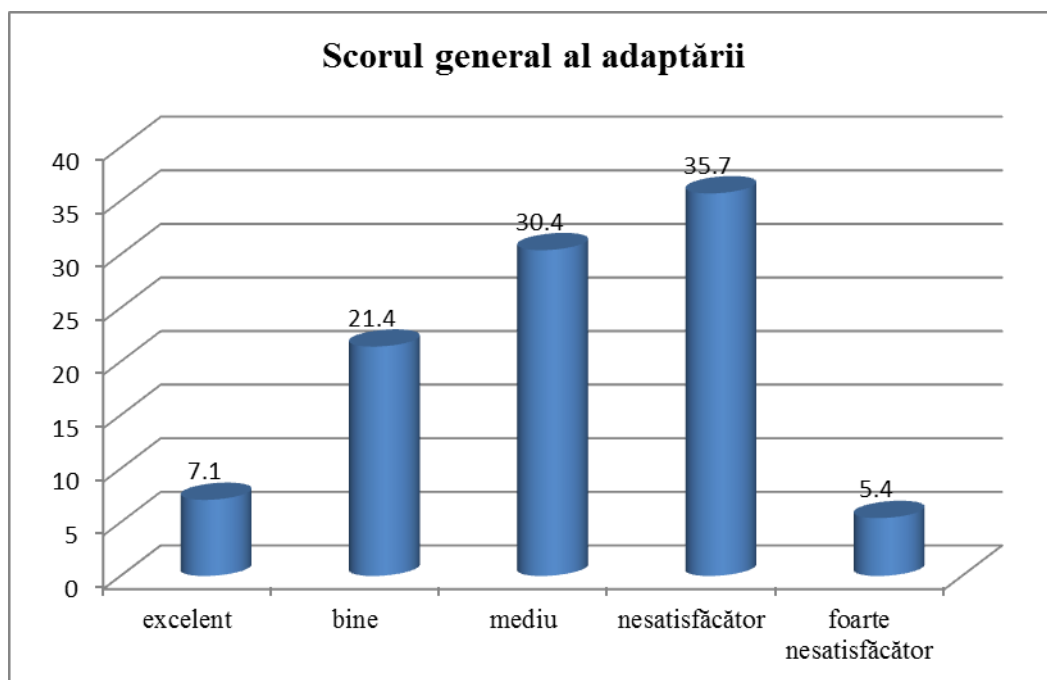

Fig. 2.3. Reprezentarea nivelului general al adaptării (preexperiment)

Raliindu-ne afirmației lui V. Negovan, suntem și noi de părerea că pentru specialiștii în promovarea adaptării școlare și combaterea inadaptării este mai important să stabilească natura și tipologia rezistențelor și dificultăților elevilor în a participa la viața concretă din câmpul școlar, în a-și asuma și respecta normele și obligațiile impuse de școală, de asemenea să analizeze setting-ul comportamental specific școlii, cu programul propriu de *setting* (reprezentat de secvențele ordonate în timp de activități și de schimburi interpersonale) care poate fi mai bogat sau mai sărac în roluri și responsabilități oferite, ceea ce poate predispuce prin el însuși la pasivitate și neimplicare [55, p. 178].

Considerăm că noul mediu de învățare este o provocare pentru elevii testați. Rezultatele au demonstrat faptul că, la debut, aceștia înregistrează dificultăți de adaptare care afectează traseul lor ulterior. Astfel, reieșind din rezultatele obținute la primele două probe preexperimentale și ideea formulată mai sus, se remarcă necesitatea implicării elevilor în programe de educație vocațională încă din perioada gimnaziului și cu precădere pe parcursul clasei a VIII-a pentru prevenirea dificultăților de adaptare pe care le-ar putea manifesta la debutul clasei a IX-a.

Datele obținute în urma preexperimentului indică faptul că, în clasa a IX-a elevii se adaptează mediului școlar în maniere diferite, care țin de construcția personalității fiecăruia, dar și de numeroși alți factori, supuși deja discuției. Acest aspect presupune existența unor capacități

ale elevului pentru a răspunde solicitărilor mediului educațional în raport cu cerințele cadrelor didactice. Plecând de la aceste considerații, se configurează un punct de vedere conform căruia traseul interogativ al realizării educației vocaționale astfel ca elevii să se adapteze mai ușor în mediul școlar nou ar trebui să urmeze următoarea structură din Figura 2.4.

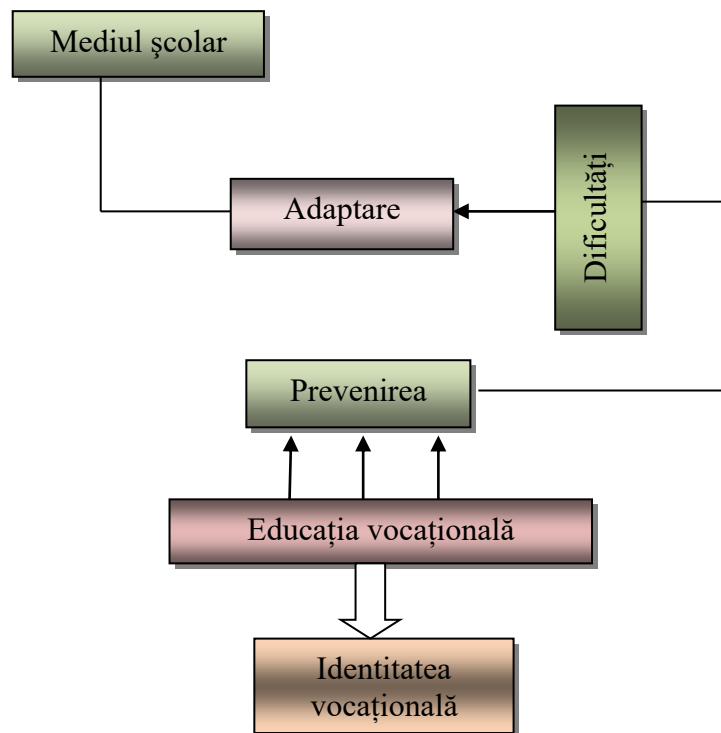

Fig. 2.4. Traseul realizării educației vocaționale [elaborare a autorului]

În felul acesta, formularea răspunsului la întrebarea „Cum relaționează identitatea vocațională și adaptarea la mediul școlar pentru a crea starea de bine” devine un obiectiv investigativ de bază.

Astfel, se distinge faptul că depășirea dificultăților de adaptare școlară poate fi realizată doar în condițiile unui climat oportun de relaționare cu colegii și profesorii, de înțelegere a rolului de elev și de luare în considerație a responsabilităților ce revin din acesta. În aceste circumstanțe, apare necesitatea implementării programelor de educație vocațională care pot contribui la dezvoltarea identității vocaționale, care să permită elevilor găsirea acelor resurse personale care să favorizeze adaptarea emoțională, educațională, dar și socială.

2.3 Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare

Adolescența a fost identificată, după cum am afirmat anterior, ca o fază de dezvoltare a vieții în care indivizii explorează lumea muncii pentru a evalua opțiunile potențiale în pregătirea pentru tranziția ulterioară de la școală la muncă [172]. În timpul adolescenței timpurii, în special, indivizii se angajează în explorarea oportunităților educaționale, încep să dezvolte o identitate

vocațională, să contemple viitoare cariere și să ia decizii de carieră provizorii (E. Betz [93]; H.Flum, D.L. Blustein [111]; S. Gore, S. Kadish, R.H. Jr. Aseltine [114], A.M. Jantzer, D.J. Stalides, P.J. Rottinghaus [124]). Elevii încep să dezvolte identități în adolescența timpurie, timp în care sunt influențați de experiențele școlare timpurii, cum ar fi identificarea cu diverse profesii, stereotipurile de gen, clasă și evaluarea socială (B.B. Brown [96], S.D. Brown, C.C. Rector [97], L.S. Gottfredson, [115]; A.D. Trice, M.A.Hughes, C.Odom, K.Woods, N.C. McClellan, [174]) care pot influența dezvoltarea carierei ulterioare [apud 14].

Anterior am evidențiat faptul că identitatea vocațională, poate fi asociată ca percepția clară asupra intereselor ocupaționale, abilităților, scopurilor, valorilor și structura semnificațiilor care leagă aceste autopercepții de rolurile în carieră. La nivel teoretic, identitatea vocațională acordă semnificație și direcție către cariera unei persoane, crește abilitățile de adaptare în fața stresului și a provocărilor și acordă șansa individului de a-și alege o muncă care să reflecte punctele lui/ei forte, interesele, preferințele și scopurile. Identitatea vocațională se formează prin activități de pregătire a carierei precum: planificare, explorare, luare de decizii etc., și este influențată de factori personali [199]. În etapa de explorare, care este cea mai importantă pentru educația în vederea alegerii carierei, sprijinul trebuie să se concentreze asupra următoarelor aspecte: să ofere elevilor posibilitatea de a-și dezvolta o imagine realistă și corespunzătoare despre ei înșiși; să-i ajute să-și testeze conceptele despre sine (în special conceptul vocațional); să-i sprijine, de asemenea, să-și dezvolte maturitatea necesară pentru a face față problemei luării deciziei în această etapă (de exemplu, tranziția spre învățământul liceal/superior, spre viața în câmpul muncii etc.); dezvoltarea abilităților de luare a deciziei; extinderea cunoștințelor lor cu privire la domeniul muncii [19, p. 66].

În ce privește dezvoltarea identității ca atare, este un lucru nu atât de ușor de realizat, însă un reper foarte util îl atestăm la J.E. Marcia, care pornind de la teoria lui E.H. Erikson, a postulat concepția potrivit căreia dezvoltarea identității implică patru posibile statusuri ale identității individului (identity status), patru căi de rezolvare a crizelor de identitate (Figura 2.5):

- **„ID** - difuzia (identity diffusion): nu este experimentată nicio criză, nu au loc angajamente;
- **IF** - închiderea, oprirea (identity foreclosure): dezvoltarea de valori ezitante, induse de ceilalți;
- **IAm**- moratoriul/amânarea până la scadență (identity moratorium): manifestarea unor crize de identitate, fără a duce la bun sfârșit scopurile;
- **IAs**- realizarea (identity achievement): au fost experimentate și rezolvate multiple crize, au fost făcute angajamente relativ permanente” [Apud 82].

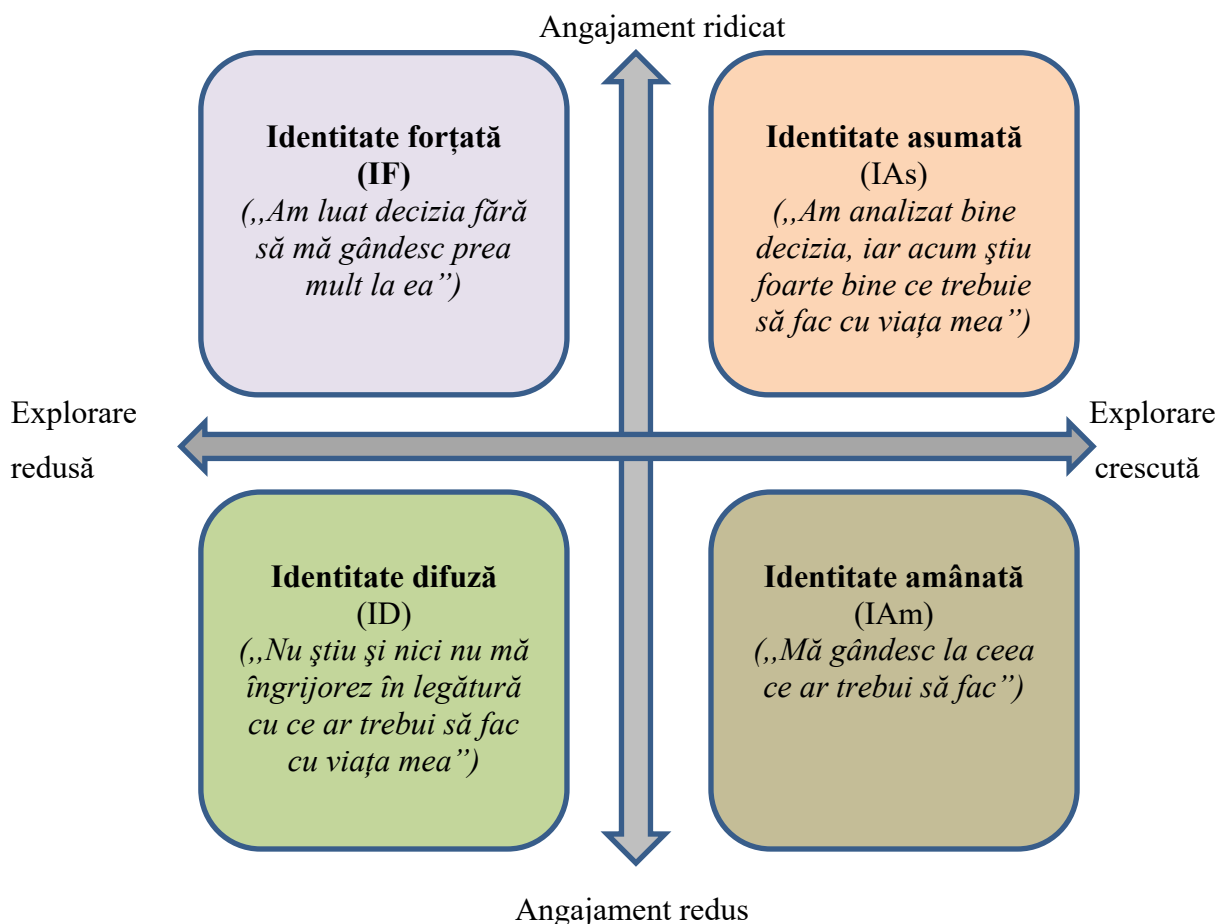

Fig. 2.5. Formele de identitate vocațională la adolescenți [apud 82, p. 12]

Am menționat anterior că teoriile sociologice ale identității „presupun că identitatea se formează printr-un proces de socializare în cadrul căruia interiorizăm rolurile sociale pe care le deținem și așteptările asociate acestora” [54, p. 30].

În acest sens, este concludentă viziunea autoarei E. Țărnă care realizează o sinteză a mai multor păreri despre statut și rol, desprinzând în mod clar următoarele idei:

- rolul contribuie la formarea personalității;
- personalitatea se manifestă încontinuu prin rol;
- statutul definește poziția unei persoane în societate [83, p. 26].

Parafrazând cele expuse mai sus, trebuie să menționăm că raportând aceste idei specificului adolescentului, acesta va trebui să conștientizeze cine este și ce conduită îi este benefică. În același timp, însă, statutul acționează și din interior asupra lui și determină maniera complexă de stimă de sine și nivelul său de aspirație [Ibidem, p. 26]

Rolurile adolescentului, explorarea și alegerea unor trasee educaționale care pot conduce spre alegerea carierei potrivite ulterior, reprezintă pași importanți ai dezvoltării. Conform lui D.E. Super, „stagiul exploratoriu este o explorare critică a carierei când adolescenții își găsesc propriile potențialități și interese, își stabilesc un scop al carierei și se angajează în planificarea specifică carierei” [171].

Deși teoriile carierei și constructul de identitate vin din două domenii diferite teoretic și empiric, diverși autori (D.L. Blustein, Noumair; V.B. Skorikov, F. W. Vondracek) au examinat legăturile dintre dezvoltarea carierei și identitatea vocațională sub incidența ipotezelor lui E.H. Erikson despre formarea identității în adolescență. Studii empirice [165] oferă bază pentru relațiile dintre adaptare și formarea identității vocaționale, pentru legătura dintre identitatea vocațională și cea personală și pentru rolul determinant al dezvoltării identității vocaționale în alte domenii de dezvoltare a identității.

În consens cu dezvoltarea identității vocaționale este *teoria deciziei vocaționale* propusă de N. Gysbers. Autorul consideră că procesul de selecție a unei cariere reprezintă o succesiune specifică de etape în dezvoltarea personală și implică parcurgerea unui traseu format din mai multe faze distincte: în prima etapă, se desfășoară construirea unui portret mental personal și subiectiv al diferitelor profesii; urmează etapa experienței, în care se explorează și se testează calitățile personale în contextul diverselor sarcini de muncă; în final, etapa alegerii conștiente se materializează prin selectarea unei profesii potrivite, bazată pe o evaluare realistă și justificată a opțiunilor [117].

Aici trebuie să amintim și de o altă abordare originală, în baza unui criteriu integrator, lansată de către E. Schein – ancorele carierei. Autorul accentuează importanța considerării unei cariere atât prin prisma evoluției sau a progresului persoanei într-o ocupație (cariera externă), cât și prin cea a percepțiilor privind activitatea sa (cariera internă). Teoria ancorelor carierei promovează ideea că persoana își alege meseria și urmează traseul profesional în funcție de priorități, deci fiecare dintre noi are o “ancoră” care îl menține într-un anumit mediu profesional. Cele opt ancore identificate de E. Schein sunt: competența tehnică/funcțională, competența managerială generală, autonomia/independența, securitatea/stabilitatea, creativitatea antreprenorială, dedicarea unei cauze, provocarea pură, stilul de viață [159].

Inspirându-se din teoria privind durata de viață, teoria spațiului de viață a lui D.E. Super și M.L. Savickas, împrumutând modelul contextual integrat de dezvoltare a carierei de la S.L. Turner și R.T. Lapan, taxonomia competențelor carierei a lui G. Hackett, având în vedere discuțiile privind sarcinile de pregătire pentru carieră ale lui R.W. Lent, autorii R.W. Lent și S.D. Brown propun o listă parțială a comportamentelor adaptive, organizată pe perioade ale vieții.

În Tabelul 2.2. este redată lista comportamentelor adaptive, corespunzătoare perioadelor dezvoltării de creștere, respectiv explorare, elocvente pentru domeniul investigat.

Tabelul 2.2. Comportamente adaptive ale carierei, organizate după perioadele vieții și carieră [136, p. 560]

Perioada dezvoltării, rolul primar al vieții	Lista comportamentelor adaptative
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Creștere <p>Copil, elev</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dezvoltarea abilităților de autoreglementare de bază (stabilirea obiectivelor, studiul, gestionarea timpului) - Dezvoltarea obiceiurilor și atitudinilor pozitive referitoare la muncă - Dezvoltarea abilităților sociale - Dezvoltarea abilităților privind rezolvarea de probleme - Dezvoltarea abilităților privind luarea deciziilor - Dezvoltarea abilităților academice specifice subiectului - Dezvoltarea abilităților extracurriculare (RIASEC) - Dezvoltarea unor interese și valori preliminare referitoare la muncă - Formarea aspirațiilor vocaționale provizorii și a conceptului de sine (simțul posibilității de potrivire persoană-mediu), tipic, fără un plan exact – <i>Aș putea fi un într-o zi</i>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Explorare <p>Adolescent, elev</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Continuarea și elaborarea unor sarcini ale perioadei creșterii - Dezvoltarea pregătirii profesionale și a abilităților privind cariera - Explorarea unor posibile trasee ale carierei (prin citire, observare, autoevaluarea intereselor, abilităților și valorilor atât formal, cât și informal) - Acumularea experiențelor și abilităților relevante pentru carieră (prin școală, job part-time, voluntariat) - Luarea deciziilor importante pentru carieră (privind activitățile de timp liber, alegerea cursurilor) - Implementarea deciziilor (aplicarea pentru un job, training, facultate) - Gestionarea tranziției (școală-școală, școală-job, școală-facultate) - Formarea unor scopuri și planuri vocaționale specifice – <i>Vreau să devin....și iată cum îmi propun să ajung acolo</i>

În acord cu aceste comportamente adaptive, susținem ideea potrivit căreia *educația vocațională* reușește să îmbine în mod optim aspectele de ordin psihologic cu cele de ordin pedagogic, referitoare la dezvoltarea identității vocaționale doar în cazul unui demers practic competent de prevenire a dificultăților de adaptare a adolescenților.

Câteva studii menționează clar că dezvoltarea vocațională începe din copilărie. Dovezi preliminare sugerează că progresul constant în explorarea vocațională, conștientizarea, aspirațiile și așteptările, interesele și adaptabilitatea în timpul copilăriei facilitează dezvoltarea identității personale și a conexiunii cu lumea socială și interpersonală. Un astfel de progres, în același timp, poate reduce probabilitatea dificultăților de adaptare școlară. Sprijinul acordat *educației vocaționale*, este important pentru definirea activităților din cadrul etapei de creștere și al etapei de explorare.

Arhitectura educației vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare se constituie din rezultatul atingerii scopurilor pe care elevii le urmăresc, dar presupune competențe

generale de analiză, abilități intelectuale (planificare, organizare, autocontrol al activității) și practice, formate sub influența procesului didactic, dirijat și susținut de metodologii adecvate. Identitatea profesională reunește aspecte legate de înțelegerea propriei direcții, principiilor, abilităților și aptitudini, pe de o parte, cu inclinația către un anumit tip de activități, modalități de interacțiune și medii de lucru, pe de altă parte. Aceasta se cristalizează în punctul de intersecție dintre varietatea experiențelor de învățare și munca diversificate ale adolescenților, devenind un indicator al procesului lor de maturizare [apud 55, p. 29]. Figura 2.6. redă componentele relaționale ale identității vocaționale.

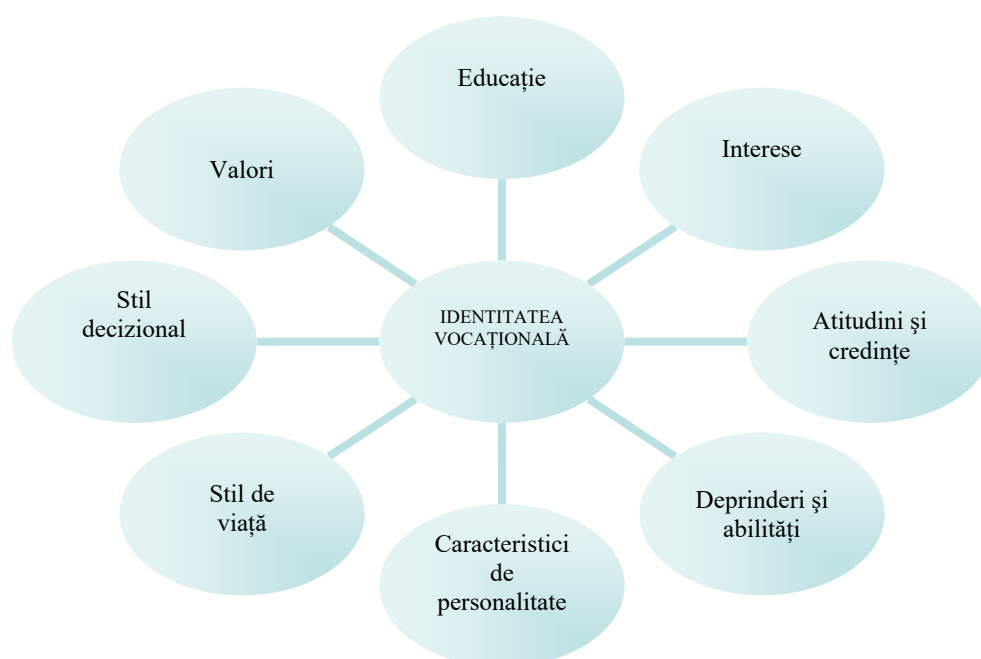

Fig. 2.6. Reprezentarea ilustrativă a identității vocaționale [51, p. 59]

Așadar, reiese că identitatea vocațională promovează adaptarea vocațională și a carierei în adolescență. În acord cu cele afirmate, A. Hirschi precizează că studii longitudinale indică faptul că angajamentele vocaționale sunt legate de creșterea satisfacției de viață a adolescenților, mai mult decât explorarea vocațională. Conform lui J.E. Nurmi și colab., ultima este asociată cu mai multă primejdie, dar, de asemenea, cu o concentrare intrinsecă puternică privind alegerile pentru carieră [apud 56].

În aceeași ordine de idei, O. Negru-Subțirică și colab., preia ideea din spațiul internațional de cercetare referitoare la faptul că identitatea vocațională a fost corelată longitudinal cu *adaptabilitatea carierei* (grija privind cariera, control, curiozitate, încredere), procesele de angajament vocațional fiind cei mai puternici predictorii pozitivi pentru adaptabilitatea carierei [56].

Bineînțeles că studierea, cunoașterea și valorificarea oportunităților privind mecanismele expuse de O. Negru-Subțirică optimizează procesul de educație vocațională a adolescenților, inclusiv spre sfera prevenirii dificultăților de adaptare.

M. Fugate, A.J. Kinicki și B.E. Ashforth au stabilit că identitatea vocațională acționează ca o *hartă cognitivă* care direcționează și motivează indivizii să se adapteze în mod activ provocărilor pentru a crea oportunități care să corespundă aspirațiilor lor [100, p. 157].

Explorarea reușită a valențelor educației vocaționale contribuie la atingerea *maturității vocaționale*. În acest sens, cercetările empirice privind maturitatea vocațională în copilărie susțin teoria. Datele indică faptul că pe măsură ce trec de la copilărie la adolescență indivizii evoluează de la orientarea bazată pe fantezie spre cea bazată pe realitate în comportamentul lor privind luarea deciziilor. Creșterile în funcție de vârstă în maturitatea vocațională apar atât la nivelul dimensiunii atitudinale, cât și cognitive, deoarece copiii devin mai orientați spre viitor, se angajează în comportamentul exploratoriu și devin mai informați despre lumea muncii și deciziile legate de carieră [118, p. 411].

Același sens se degajă și din ideile expuse de C. Cucuș, care apreciază faptul că maturitatea vocațională este o condiție, dar și o consecință a educației pentru alegerea unei profesii. Atingerea acestei calități este un demers îndelungat și sinuos ce presupune coparticipare, deliberare, responsabilizare [32, p. 108].

În studii privind elevi ai liceelor din S.U.A. menționate de S. Gore, S. Kadish, R.H. Aseltine, V.B. Skorikov, S.W. Vondracek, orientarea pozitivă a carierei și o pregătire mai bună a carierei previn problemele de comportament și promovează starea de bine și scăderea stressului [120, p. 145].

În acest context, identitatea poate fi privită ca un „bun al dezvoltării” care contribuie la o dezvoltare pozitivă. În țările occidentale, de exemplu, formarea identității a devenit o sarcină a dezvoltării deosebit de dificilă pentru unii adolescenți. Simultan, dar și paradoxal, presiunea de a face alegeri este foarte crescută în adolescență, mai ales în domeniul vocațional. Noile modele ale identității, care subliniază diferite tipuri de difuzie și moratoriu, contribuie la specificarea legăturilor între formarea identității și adaptarea psihologică [133, p. 3].

Pentru prevenirea dificultăților de adaptare trebuie să ținem cont de ceea ce reprezintă adaptarea la mediu, care, conform savantului A. Лазурский, presupune intensificarea elementului activismului în atitudinea omului față de lumea înconjurătoare. Subiecții slab înzestrați, de obicei, se supun în întregime influențelor din partea mediului, adaptându-se pasiv la condițiile și cerințele lui, iar cei bogat înzestrați, dimpotrivă, influențează activ asupra mediului înconjurător, adaptându-se conform doleanțelor și tendințelor lor [apud 83, p. 12].

Din contextul analizei efectuate cu referință la corelația *dezvoltarea identității vocaționale – prevenirea dificultăților de adaptare* în mediul școlar [12], deducem faptul că educația vocațională nu constă numai în fenomenul *prevenției*, ci de a oferi sprijin beneficiarilor ca aceștia să se dezvolte deplin, pentru a se cunoaște și în funcție de diversitatea combinatorică a intereselor, capacităților, abilităților, pentru a accede spre un viitor profesional la care tind.

Procesul dezvoltării identității vocaționale este unul complex și continuu, cuprinzând multiple cicluri decizionale [146, p. 182]. Luarea unei decizii în cunoștință de cauză se subordonează următorului mecanism (Figura 2.7):

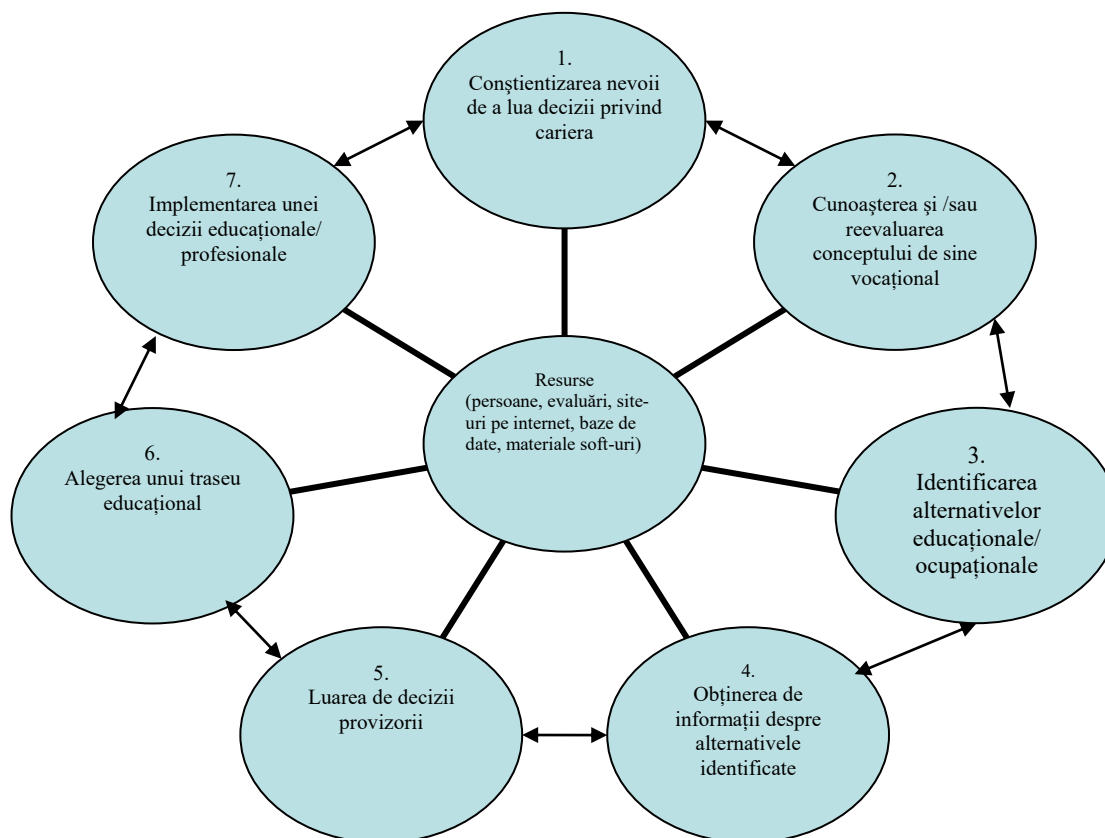

Fig. 2.7. Procesul de planificare a carierei [apud 146, p. 182]

Pasul 1: Conștientizarea nevoii de a lua decizii privind cariera

Uneori, elevii conștientizează nevoia de luare a unei noi decizii și pot cere sfatul, sprijinul celor din jur sau se pot documenta din diverse surse. Există însă frecvent situația întâlnită în școlile gimnaziale sau licee, când elevilor li se poate solicita să participe la orele de *Consiliere și dezvoltare personală* sau să ia legătura cu profesorul consilier școlar pentru a fi ghidați în planificarea carierei. Profesorul are la îndemână anumite instrumente de evaluare pe care poate să le utilizeze în această fază, pentru a oferi anumite informații despre gradul de conștientizare și nevoile specifice ale elevilor.

Pasul 2: Cunoașterea și/ sau reevaluarea conceptului de sine vocațional

În această etapă, cadrul didactic și/sau consilierul școlar poate apela la interviu pentru a obține mai multe informații sau la evaluarea de tip formal (teste sau chestionare de evaluare a intereselor, a aptitudinilor, abilităților, valorilor și/sau a caracteristicilor de personalitate) sau informal (listă de verificare, sortare de cartonașe).

Pasul 3: Identificarea variantelor ocupaționale

Se identifică variante educaționale (licee vocaționale, teoretice, învățământ profesional) sau ocupații în care elevul își poate fructifica vocația.

Pasul 4: Obținerea de informații despre variantele identificate

Elevii sunt încurajați să adune cât mai multe informații referitoare la posibilele ocupații, trasee educaționale, citind materiale tipărite, accesând website-uri sau prin activități de tip vizite în unități de învățământ sau alte instituții care pot asigura acțiuni de tip job shadowing sau interviuri de informare.

Pasul 5: Luarea de decizii provizorii

Elevii pot compara variantele existente și pot încerca să reducă o parte din ele, plasându-le pe cele rămase într-o ordine prioritară. Chiar dacă opțiunile privind traseul educațional pot fi identificate pe baza intereselor, abilităților și / sau a tipului de personalitate, vocația ar trebui să constituie premisa variantelor care au prioritate.

Pasul 6: Alegerea unui traseu educațional

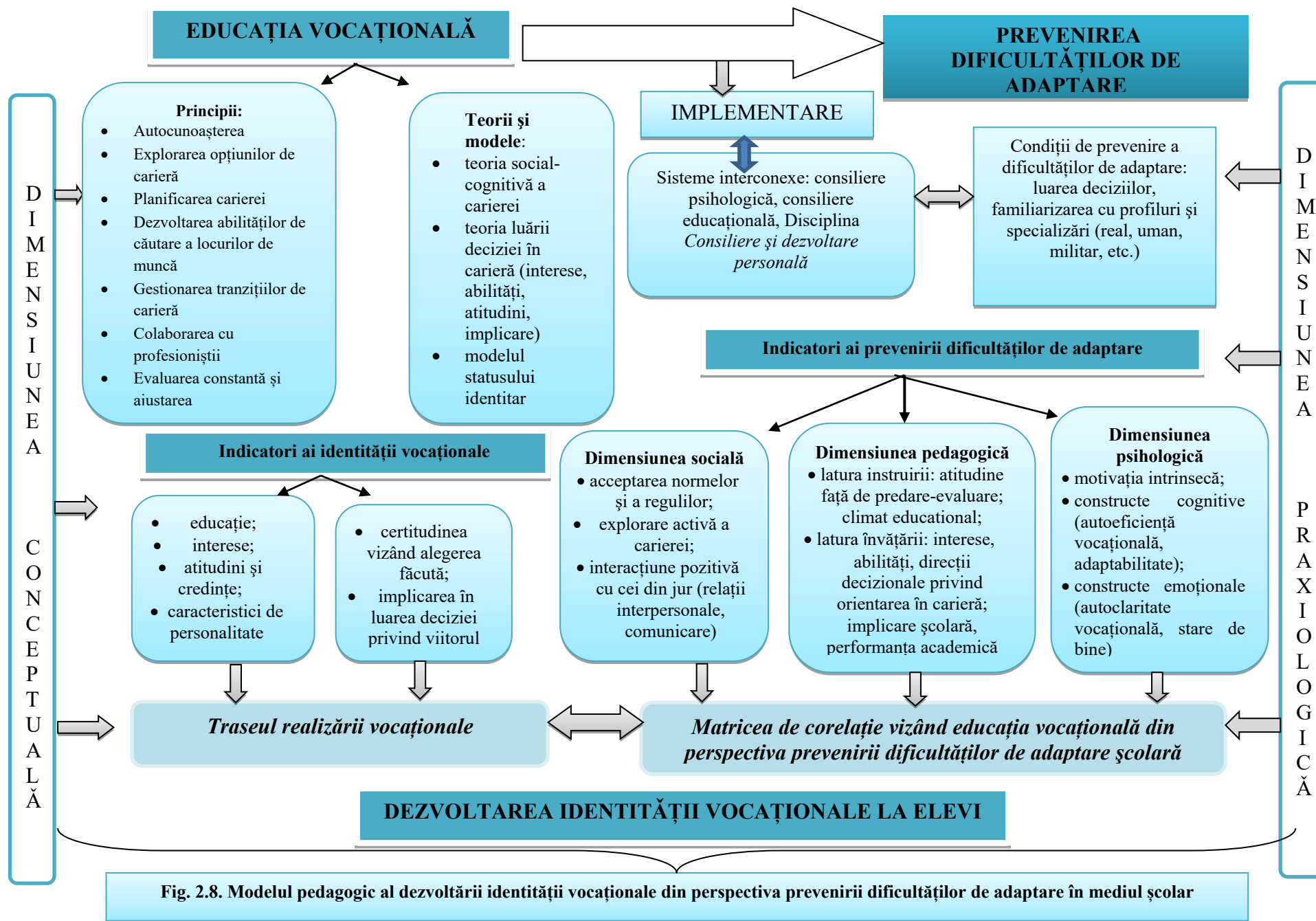
S. G. Niles [146, p. 184] este de părere că *alegerile de natură educațională – cursurile din învățământul liceal, specializarea academică, tipul și locul educației postliceale – ar trebui să pornească de la selecția ocupațiilor cu prioritate ridicată.*

Pasul 7: Implementarea unei decizii educaționale / profesionale

Se referă la clarificarea conceptului de sine vocațional și exprimarea opțiunii referitoare la alegerea făcută.

Elaborarea unui model de dezvoltare a identității vocaționale și aplicarea unor măsuri eficiente de prevenire a dificultăților de adaptare școlară în mediul preuniversitar, la tranziția spre învățământul liceal, bazate pe o investigare a modului în care adolescenții se implică în orientarea spre viitor și în realizarea scopurilor care se aliniază cu interesele și atributele personale, reprezintă o alternativă în contextul actual al educației.

În această perspectivă, a fost elaborat *Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar* (Figura 2.8.).

Cercetările au arătat că explorarea traseului educațional/profesional de către elevi poate avea un efect pozitiv asupra angajamentului școlar. De asemenea, cercetările au confirmat că elevii care sunt implicați în educația lor, consideră școala ca o experiență valoroasă și doresc să participe la activitățile școlare sunt mai predispuși să demonstreze performanțe academice ridicate și sunt mai puțin susceptibili să renunțe la școală [14].

Cercetând factorii, indicatorii și condițiile care contribuie la educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară, trebuie să remarcăm:

- dimensiunea psihologică: attribute ale personalității (temperament, aptitudini, caracter creativitate), motivația intrinsecă, constructe cognitive (autoeficiență vocațională, adaptabilitate), constructe emoționale (autoclaritate vocațională, stare de bine);
- dimensiunea pedagogică: latura instruirii (atitudinea față de predare-evaluare a elevilor; climatul educațional), latura învățării (interese, abilități, direcții decizionale privind orientarea în carieră; implicare școlară);
- dimensiunea socială: analiza manifestărilor comportamentale (acceptarea normelor și a regulilor, explorare activă a carierei) și de interacțiune (relații interpersonale, comunicare cu cei din jur).

Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar reprezintă o viziune orientativă pentru intervențiile în dezvoltarea vocațională pentru dinamizarea procesului de prevenire a dificultăților de adaptare.

Înțelegerea stadiului în care se află evoluția profesională a elevilor de gimnaziu este esențială pentru elaborarea obiectivelor intervențiilor în dezvoltarea vocațională, cu rol proactiv în prevenirea dificultăților de adaptare. S-a folosit o grupare de trei dimensiuni (psihologică, pedagogică și socială) legate de identitatea vocațională, în contextul prevenirii dificultăților de adaptare școlară, pentru a distinge măsura în care activitățile educaționale sau de redresare le pot influența.

După cum am menționat anterior, elevii de gimnaziu prezintă tipare distincte ale nevoilor legate de capacitatea lor de a lua decizii privind cariera. Unii elevi manifestă indecizie sau amânare a deciziei cu privire la carieră, normale pentru stadiul de dezvoltare în care se află, alții prezintă nevoia unor intervenții de consiliere personală și pentru carieră mai centrate și mai active, în timp ce alții pot să respingă prematur manifestarea identității vocaționale, renunțând la procesul de luare a deciziilor profesionale.

Vizând **Dimensiunea psihologică** din cadrul *Modelului pedagogic* ne vom referi la patru paliere: cogniție, afectiv-emoțional, personalitate și motivație.

Dacă e să ne referim la *adaptabilitatea*, atunci trebuie să subliniem faptul că majoritatea elevilor sunt înscriși în instituții de învățământ care solicită să ia decizii în momentul în care trebuie să treacă de anumite niveluri (de exemplu, elevii din clasa a VIII-a trebuie să aleagă ce liceu și ce profil vor urma). Astfel, în copilărie și adolescență este folosit termenul de *maturitate*

profesională în relație cu abilitatea de a lua decizii privind cariera. Deși inițial pentru abilitatea unei persoane adulte de a lua decizii privind cariera s-a preferat termenul de *adaptabilitate profesională* (chiar și autorul D. Super a aplicat „adaptabilitatea” la domeniul dezvoltării carierei adulților), ne declarăm în asentimentul autorilor S. G. Niles și J. Harris-Bowlsbey care sugerează faptul că termenul poate să fie de asemenea aplicat în cazul copiilor și adolescenților. În ciuda relativei omogenități privind dezvoltarea vocațională comparativ cu adulții, la adolescenți și tineri apar diferențe legate de abilitatea de a gestiona sarcini specifice evoluției educaționale și profesionale. Unii întâmpină dificultăți în mediul înconjurător care le influențează negativ dezvoltarea identității vocaționale; altora le sunt oferite experiențe de mediu care le favorizează evoluția vocațională (de exemplu, șansa de a se înscrie la școli foarte bine cotate, posibilități de a participa la multiple activități școlare recreative și complementare programei școlare). Evident, deosebirile dintre „posibilitățile” contextuale au implicații în dezvoltarea vocațională/ a carierei. În consens cu cele menționate, și M. Savickas [156, p. 247] declară că „adaptabilitatea profesională ar trebui să înlocuiască maturitatea profesională ca fiind conceptul decisiv din perspectiva dezvoltării”.

Identitatea vocațională este de valoare în crearea și realizarea oportunităților de carieră și a aspirațiilor, fiind asociată pozitiv cu abilitățile legate de carieră, cum ar fi explorarea carierei, luarea deciziilor privind cariera și autoeficacitatea [116].

Abilitățile, interesele, valorile, convingerile și aspirațiile autopercepute, conectate la vocație și trasee educaționale, îi permit unui viitor licean să răspundă la trei întrebări principale: (1) „Cine sunt eu?”, (2) „Cine vreau să fiu?” și (3) „Pot să ajung acolo?” menționează F.W. Vondracek, F. W. și V.B. Skorikov [178]. Întrebarea „Cine sunt eu?” își propune să descopere punctele forte, capacitățile și posibilitățile educaționale/profesionale și implică recunoașterea propriilor talente individuale. La întrebarea „Cine vreau să fiu?” se presupune luarea în considerare a ideilor, intereselor și aspirațiilor profesionale care conduc la posibile obiective sau rezultate ale viitorului profesional și este considerată ca explorare a carierei. Trecerea de la idei la realizare necesită o atenție deosebită, deoarece mulți adolescenți dețin imagini nerealiste ale oportunităților și perspectivelor lor. Ei tind să supraestimeze recompensele financiare, să pună valoare pe existența timpului liber și să subestimeze eforturile necesare. „Sunt în stare să ajung acolo?” exprimă o întrebare referitoare la așteptările privind performanța și reflectă vocația și valorile. *Autoeficacitatea vocațională* este versiunea personalizată a autoeficacității lui A. Bandura (2006) și exprimă convingerea unui elev că el sau ea este sau nu este capabil/ă să îndeplinească cu succes sarcinile necesare pentru o ocupație [125]. Răspunsurile la cele trei întrebări principale pot fi concepute ca fiind: *imaginea de sine vocațională* (*Cine sunt eu?*), *imaginea viitorului vocațional* (*Cine vreau să fiu?*) și *autoeficacitatea vocațională* (*Sunt capabil să ajung acolo?*) ca și componente conceptuale ale identității vocaționale.

Personalitatea, așa cum este definită de E.L. Herr, poate fi descrisă ca „organizarea integrată și dinamică a caracteristicilor psihice, sociale, morale și fizice ale unui individ în interacțiune cu mediul” [119, p. 4]. Pe baza acestui lucru, poate fi făcută presupunerea că indivizii se deosebesc din punct de vedere al personalității, care la rândul său, le va influența dezvoltarea vocațională. Mai multe variabilele de personalitate au influență asupra dezvoltării vocaționale și asupra capacității individului de a planifica și alege eficient o carieră. Taylor și Popma au confirmat acest lucru într-un studiu efectuat cu studenții, indicând o legătură între anumite variabile de personalitate și dezvoltarea carierei. Au fost identificate relații pozitive semnificative între dezvoltarea vocațională și comportamentul extrovertit, stima de sine, interese și conștiințiozitate.

Întrucât formarea identității este determinată în mare măsură de identitatea vocațională, se presupune că factorii de personalitate explică diferențele în identitatea vocațională [169]. Studii au arătat relații pozitive între trăsăturile de personalitate- extraversiune, conștiințiozitate și imaginație și identitate vocațională.

Motivația și reziliența sunt caracteristicile maleabile. Motivația de realizare ar trebui să contribuie la orientarea spre obiective, care este legată de imaginea viitorului vocațional și de autoeficacitatea vocațională. Motivația intrinsecă este văzută ca fiind mai puțin maleabilă decât motivația extrinsecă, iar aceasta din urmă poate fi încurajată, de exemplu, prin oferirea de burse sau alte recompensări ale rezultatelor.

Starea de bine este definită ca evaluările cognitive și afective ale unui individ asupra vieții sale [108, p. 63]. Aceste evaluări include reacții emoționale la evenimente și judecăți despre satisfacție și împlinire. Starea de bine este un concept dinamic care include dimensiuni subiective, sociale și psihologice, dar și comportamente referitoare la sănătate [155].

Printre competențele noncognitive a căror dezvoltare este asociată cu creșterea succesului educațional se numără: caracterul, creativitatea, temperamentul, aptitudinile, concentrarea asupra învățării.

Dimensiunea pedagogică: latura instruirii (atitudinea față de predare-evaluare a elevilor; climatul educațional), latura învățării (interese, abilități, direcții decizionale privind orientarea în carieră; implicare școlară).

Un alt concept important, central al unei cariere este cel al interesului individului pentru un anumit domeniu. Interesul este descris de D.E. Super ca „o poziție sau motivație relativ constantă pozitivă sau negativă spre o activitate specifică care se bazează pe personalitate și care dirijează comportamentul” [170, p. 300]. Când luăm în considerare dezvoltarea vocațională, este important să îi ajutăm pe indivizi să analizeze abilitățile și interesele lor, pentru a-și alinia mai bine nevoile pentru creștere și dezvoltare în lumea muncii, luând în considerare nivelul lor de maturitate vocațională.

Implicarea școlară se presupune că este maleabilă. Angajamentul școlar emoțional se referă la atitudinile față de școală și școlarizare. Se disting două aspecte ale angajamentului școlar emoțional: (1) *sentimentul de apartenență* — măsura în care elevii se angajează să fie la școală—și (2) *valorizarea rezultatelor școlare* —măsura în care elevii apreciază importanța performanțelor școlare. Cercetări privind implicarea școlară în timpul anilor de gimnaziu (adică, începutul clasei a VI-a până la sfârșitul clasei a VIII-a) au constatat în mod constant că implicarea comportamentală și psihosocială a elevilor a scăzut brusc în această perioadă. Acest model de declin sugerează că mulți elevi ajung la liceu cu așteptările diminuate pentru ceea ce le poate oferi educația.

În această manieră, datorită educației și învățării, adolescenții interiorizează comportamente eficiente, care le oferă șansa să se adapteze la cerințele mediului și contribuie la prevenirea dificultăților de adaptare școlară.

2.4. Concluzii la capitolul 2

1. Studiul și perspectivele teoretico-practice ale identificării dificultăților de adaptare în context școlar și ale dezvoltării identității vocaționale a adolescenților au favorizat reflecția asupra rolurilor adolescentului în context educațional. După o analiză, descriere și interpretare a rezultatelor experimentului preliminar, au fost stabilite dificultățile de adaptare percepute de adolescenți și formele de identitate vocațională la adolescenți, care ne-au permis să realizăm o listă a comportamentelor adaptive, corespunzătoare perioadelor dezvoltării de creștere, respectiv explorare, ceea ce a asigurat observarea și desemnarea particularităților specifice de comportare și ne-a orientat în elaborarea acțiunii de prevenție.
2. Din perspectiva teoriilor sociologice ale identității, teoriei deciziei vocaționale, teoriei ancorelor carierei și a modelelor generate de educația vocațională (*Modelul de auto-management al carierei; Modelul cu cinci dimensiuni propus de K. Luyckx și colegii; Modelul de identitate cu trei factori*), care prezintă importanță în prevenirea dificultăților de adaptare a adolescenților în mediul școlar, au fost formulate idei concludente privind luarea deciziei privind viitorul de către adolescenți, prezentând pașii planificării carierei.
3. *Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar* reprezintă o viziune orientativă pentru intervențiile în dezvoltarea vocațională în vederea dinamizării procesului de prevenire a dificultăților de adaptare. Au fost prezentați și argumentați științific factorii, indicatorii și condițiile care contribuie la educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară, pe cele trei dimensiuni fundamentale: psihologică, pedagogică, socială. Pe baza analizei curriculumului preuniversitar a fost justificată asocierea activităților de formare a competențelor specifice din programa școlară a disciplinei *Consiliere și dezvoltare personală* cu *Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*.

3. VALIDAREA EXPERIMENTALĂ A METODOLOGIEI DE EDUCAȚIE Vocațională DIN PERSPECTIVA PREVENIRII DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ÎN MEDIUL ȘCOLAR

3.1. Cercetarea experimentală de constatare

Rezultatele investigației teoretice și principiile educației vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar configurate în *Modelul pedagogic* au constituit fundamentul cercetării experimentale. Educația vocațională intensificată la trecerea spre un alt ciclu de școlaritate (de la gimnaziu la liceu) este premisa desfășurării demersului experimental care vizează prevenirea dificultăților de adaptare școlară.

Scopul cercetării experimentale este de a justifica necesitatea implementării *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare destinată elevilor claselor a VIII-a, în vederea creării unor oportunități de dezvoltare a identității vocaționale în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară.

Obiectivele cercetării:

-elaborarea și implementarea *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare a elevilor claselor a VIII-a pornind de la analiza de nevoi identificate în etapa de constatare;

-analiza nivelului de eficiență a *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare;

-determinarea impactului pe care *Metodologia* îl are asupra dezvoltării *identității vocaționale* pentru procesul de alegere a unui traseu educațional și profesional (decizia privind viitorul).

Experimentul pedagogic s-a desfășurat în trei etape :

-etapa de constatare a nivelului inițial al identității vocaționale și al adaptării emoționale, sociale și educaționale;

-etapa formativă, de aplicare a *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare;

-etapa finală, de verificare a dezvoltării unei identități vocaționale favorabile în direcția prevenirii dificultăților de adaptare școlară.

În cercetarea de față am utilizat un plan experimental clasic, cu un grup experimental și un grup de control și care a presupus efectuarea a două măsurări: înainte de intervenția experimentală și după intervenție. Includerea grupului de control „permite realizarea unei comparații semnificative a rezultatelor ducând la creșterea magnitudinii efectului studiat” [82]. Structura acestuia este redată în Tabelul 3.1.

Tabelul 3.1. Designul experimentului pedagogic

	Etapa de constatare	Etapa de formare	Etapa de control
Grup experimental	Pretest (adaptare școlară, identitate vocațională, decizia cu privire la carieră)	Intervenție - <i>Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar</i>	Posttest (adaptare școlară, identitate vocațională, decizia cu privire la carieră)
Grup de control	Pretest (adaptare școlară, identitate vocațională, decizia cu privire la carieră)	-	Posttest (adaptare școlară, identitate vocațională, decizia cu privire la carieră)

Aceste etape au fost implementate în baza rezultatelor unei cercetări preliminare pe un lot experimental independent (descrisă în Subcapitolul 2.1.) care a vizat validarea a *Adjustment Inventory for School Students (AISS, A.K.P. Sinha, R.P. Sinha; 1971)*.

Ipotezele cercetării

1. Se prezumă că elevii la nivelul cărora a fost valorificată *Metodologia de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare înregistrează o *identitate vocațională* dezvoltată (scoruri mai ridicate în ceea ce privește decizia asupra viitorului) în comparație cu elevii care nu au beneficiat de aceste activități.
2. Se prezumă că între rezultatele elevilor GE și GC vor exista diferențe statistice semnificative la toate dimensiunile cercetate privind adaptarea în mediul școlar (emoțională, socială, educațională), ca urmare a impactului *Metodologiei de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare.

Variabilele cercetării

Variabile independentă: condiția participării la *activități de dezvoltare a identității vocaționale*

-grup de control: nu au beneficiat de *activități de dezvoltare a identității vocaționale*

-grup experimental: au beneficiat de *activități de dezvoltare a identității vocaționale*

Variabile dependente

-Decizia asupra viitorului/dezvoltarea identității vocaționale

-Adaptarea-emoțională;

-socială;

-educațională.

Participanți

În cadrul cercetării au participat un număr de 126 elevi cu o medie de vârstă $M=14.5$, dintre care 63 au fost repartizați în condiția de control și 63 în condiția experimentală. Aceștia au o medie a rezultatelor la învățatură pe semestrul întâi $M=8,93$, ceea ce poate confirma faptul că în studiu au fost implicați elevi conștiincioși, cu preocupări față de viitorul lor.

Participanții au fost desemnați elevii claselor a VIII-a din 4 unități școlare din județul Botoșani, România: trei școli din municipiul Dorohoi - Școala Gimnazială „Mihail Kogălniceanu”, Școala Gimnazială „Al. I. Cuza”, respectiv Școala Gimnazială Nr. 1 și o unitate școlară din orașul Darabani-Școala Gimnazială „Leon Dănăilă”. Cercetarea s-a derulat în anul școlar 2020-2021, fiind în total 8 clase selectate. Repartizarea elevilor pe clase este redată în Tabelul 3.2.

Tabelul 3.2. Repartizarea elevilor incluși în cercetare pe clase

Școala	Clasa	Nr. elevi
Școala Gimnazială „Mihail Kogălniceanu”	a VIII-a A	19
	a VIII-a B	8
	a VIII-a C	4
	Total:	31
Școala Gimnazială Nr. 1	a VIII-a	27
Școala Gimnazială „Al. I. Cuza”	a VIII-a	7
Școala Gimnazială „Leon Dănăilă”, Darabani	a VIII-a A	24
	a VIII-a B	20
	a VIII-a C	17
	Total:	61

Dimensionarea eșantionului s-a realizat cu scopul de a obține un rezultat statistic semnificativ pentru validarea mărimii efectului și puterii testului, demonstrând diferența și intensitatea asocierii dintre variabile. Distribuția elevilor din cele patru școli este prezentată în Figura 3.1:

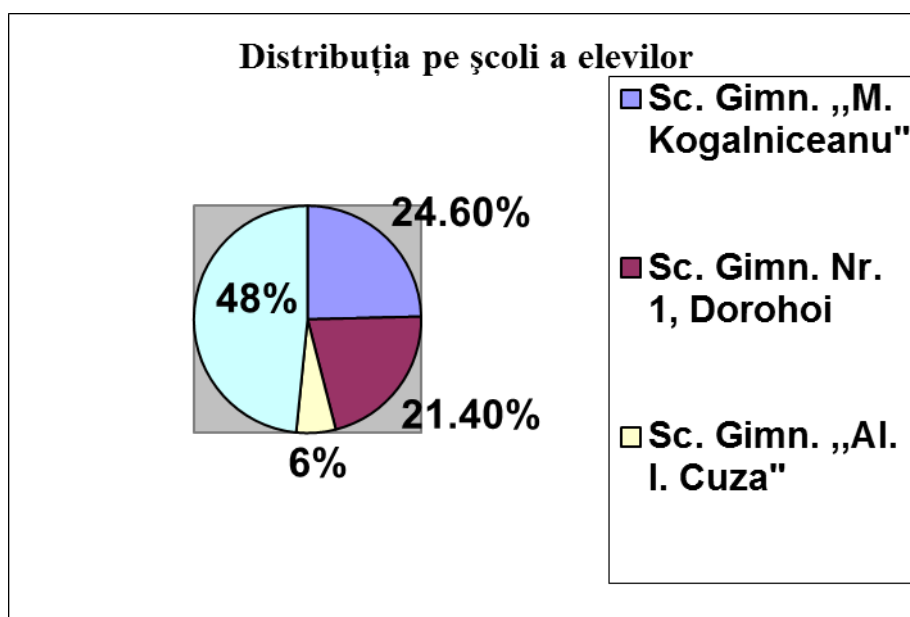

Fig. 3.1. Distribuția pe școli a elevilor

Vârstele elevilor se situează între 13 și 16 ani. Au fost aleși tocmai acești elevi, deoarece ei pot întâmpina dificultăți școlare, probleme de adaptare la început de liceu, ceea ce le influențează evoluția școlară ulterioară.

Etapa I. Constatarea: identitatea vocațională și adaptarea

Cercetările constatativă și de verificare s-au desfășurat în mediul online și au presupus completarea unui chestionar în Google Forms care a cuprins cele două instrumente: decizia asupra viitorului (identitatea vocațională) și adaptarea emoțională, socială, școlară, dar și alte date relevante pentru studiu (fișa de cunoaștere a elevului).

De la început, elevilor le-a fost prezentat consemnul cercetării: că datele sunt confidențiale și că au posibilitatea să renunțe oricând la completare dacă există situații în care întrebările din instrumente le încalcă anumite credințe sau principii.

Metodologia de cercetare a inclus observația, chestionarea, analiza comparativă, calitativă și cantitativă, analiza statistică.

Instrumentele cercetării au inclus fișa de cunoaștere a elevului, Scala identității vocaționale (*Vocational Identity Scale, Holland, Gottfredson și Power*), Chestionarul adaptării școlare (*AISS – Adjustment for School Students, A.K.P. Sinha, R.P. Singh*), după cum am expus sintetic în Tabelul 3.3. Au fost aplicate tocmai aceste instrumente de cercetare vizând conceptele-cheie ale investigației deja recunoscute în literatura din domeniu și care au fost deja validate (*Vocational Identity Scale* – coeficient Alpha-Cronbach=.86-.89; *AISS* - coeficientul de fiabilitate a chestionarului prin Split half, Test retest și, respectiv, formula KR - 20 este .95, .93 și .94.). O altă rațiune pentru alegerea acestora a fost aceea de a putea fi aplicate și completate în

15-20 minute de către elevi deoarece fiecare item a necesitat un răspuns închis prestabilit (*da sau nu*).

Tabelul 3.3 Instrumentele cercetării

N r	Instrumentul de cercetare	Grupuri experimentale
1.	Fișa de cunoaștere a elevului	126 elevi (63 EE și 63 EC)
2.	<i>Scala identității vocaționale (Vocational Identity Scale, Holland, Gottfredson și Power)</i>	126 elevi (63 EE și 63 EC)
3.	<i>Chestionarul adaptării școlare (AISS – Adjustment for School Students, A.K.P. Sinha, R.P. Singh)</i>	126 elevi (63 EE și 63 EC)

Descrierea instrumentelor de cercetare

1. Fișa de cunoaștere a elevului (Anexa 4) reprezintă un scurt formular elaborat de noi pentru obținerea unor date despre elevi privind clasa, materia preferată, domeniile de interes, meseria pe care și-o doresc și anii de studiu necesari pentru a o putea practica, situația la învățătură, conduita, activismul, comunicarea, particularități specifice de personalitate, situația în familie.

2. Scala identității vocaționale (*Vocational Identity Scale, Holland, Gottfredson și Power*)

Decizia/angajamentul în carieră a fost măsurat cu *Scala identității vocaționale* (Anexa 6). Aceasta măsoară un grup de caracteristici pozitive care includ atitudini vocaționale, angajament vocațional, convingeri dezirabile în carieră, atitudini dezirabile de rezolvare a problemelor și stiluri raționale de luare a deciziilor privind cariera. Scala este compusă din 18 itemi de tip adevărat-fals (da/nu). Se acordă câte 1 punct pentru răspunsurile „nu”. Se totalizează toate răspunsurile „nu”. Scorurile mari reflectă un sentiment clar de identitate. Elevii au fost rugați să ia în considerare situația lor actuală atunci când au ales dacă afirmațiile (de exemplu, „Nu sunt sigur totuși ce ocupații aș putea îndeplini cu succes”) semănau cu situația lor personală.

În cercetarea de față s-a obținut un coeficient Alpha Cronbach= .864 ceea ce înseamnă că există o coeficiență internă foarte bună a itemilor (Anexa 9).

3. Chestionarul adaptării școlare (*AISS, Adjustment Inventory for School Students, A.K.P. Sinha, R.P. Singh*), evaluează dimensiunile adaptării școlare: emoțională, socială și educațională. Chestionarul cuprinde 60 de itemi, formulați sub forma unor întrebări. Răspunsul întrebărilor

conține două variante plauzibile (da/nu), din care elevul selectează doar una singură. Cei 60 de itemi sunt reprezentativi celor trei dimensiuni stabilite, câte 20 de itemi pe fiecare dimensiune: emoțională (itemii 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 20, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58), socială (itemii 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59) și educațională (itemii 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48, 51, 54, 57, 60). Acordarea punctajului se face în următorul mod: dacă răspunsul elevului coincide cu cel din grilă (prezentată în Anexa 6) se acordă câte un punct, iar dacă nu coincide, nu se acordă puncte. Se totalizează punctele obținute la răspunsurile itemilor pe cele trei dimensiuni, obținându-se scoruri corespunzătoare fiecăreia în parte, cât și un scor general al adaptării. În funcție de aceste scoruri, subiecții se pot situa în una din cele 5 categorii (conform Anexei 7): A=excelent; B=bine; C=mediu; D=nesatisfăcător; E=foarte nesatisfăcător.

Conform manualului de scorare [164], semnificația este următoarea pe cele trei tipuri ale adaptării:

- Adaptare emoțională: scorurile mari indică o emoție instabilă. Elevii cu scoruri mici tind să fie stabil emoțional.
- Adaptare socială: Elevii care obțin scoruri mari sunt supuși și se retrag. Scoruri mici indică un comportament agresiv.
- Adaptare educațională: scorurile individuale ridicate sunt caracteristice elevilor slab adaptați programelor curriculare și co-curriculare. Elevii cu scoruri mici sunt interesați de programele școlare. Scorul ridicat la fiecare subscală și scorul total al testului sunt considerate sindrom de inadaptare.

Chestionarul AISS este de încredere și valid. Autorii au găsit o consistență internă ridicată atunci când au realizat testarea instrumentului, precum și o fiabilitate în cadrul retestării.

Pentru acest instrument, în cercetarea de față s-a obținut un coeficient Alpha Cronbach=.848 ceea ce înseamnă că există o coeficiență internă foarte bună a itemilor (Anexa 9).

În prima etapă a experimentului ne-am propus să concretizăm caracteristicile dezvoltării vocaționale și ale adaptării elevilor implicați în cercetare, să verificăm modalitățile de lucru, valoarea alternativelor de testare, condițiile optime de aplicare a chestionarelor selectate, tehnicilor de colectare a datelor.

În experimentul de constatare am aplicat chestionarele pe loturile stabilite. Datele care reflectă nivelul identității vocaționale în cadrul experimentului de constatare sunt redată în Tabelul 3.4.

Tabelul 3. 4. Rezultate privind nivelul identității vocaționale (experiment de constatare)

Item	GC				GE			
	Nu		Da		Nu		Da	
		%		%		%		%
1. Am nevoie de încurajări că am făcut alegerea corectă privind liceul/ ocupația viitoare.	17	27%	46	73%	29	46%	34	54%
2. Sunt îngrijorat/ă de faptul că prezentele mele interese s-ar putea schimba de-a lungul timpului.	24	38%	39	62%	28	44%	35	56%
3. Sunt nesigur/ă referitor la meseriile pe care le-aș putea practica bine.	32	51%	31	49%	23	37%	40	63%
4. Nu știu care sunt punctele mele forte și care sunt cele slabe.	35	56%	28	44%	36	57%	27	43%
5. Meseriile pe care le pot face s-ar putea să nu fie așa de bine plătite încât să trăiesc viața pe care mi-o doresc.	34	54%	29	46%	39	62%	24	38%
6. Dacă ar fi să fac o alegere privind profesia chiar acum, îmi este teamă că aș face o alegere greșită.	28	44%	35	56%	30	48%	33	52%
7. Trebuie să aflu ce tip de meserie ar trebui să urmez.	19	30%	44	70%	18	29%	45	71%
8. A fost o problemă de durată și dificilă pentru mine să mă hotărâsc asupra profesiei.	27	43%	36	57%	23	37%	40	63%
9. Sunt confuz/ă despre întreaga problemă privind decizia asupra unei profesii.	23	37%	40	63%	33	52%	30	48%
10. Nu sunt sigur/ă că alegerea prezentă privind profesia este cea potrivită pentru mine.	31	49%	32	51%	33	52%	30	48%
11. Nu cunosc destule despre ceea ce fac muncitorii în diferite profesii.	34	54%	29	46%	30	48%	33	52%
12. Nicio profesie nu mă atrage puternic.	37	59%	26	41%	45	71%	18	29%
13. Sunt nesigur/ă referitor la ce meserie mi-ar plăcea.	33	52%	30	48%	35	56%	28	44%
14. Aș dori să cresc numărul de profesii pe	23	37%	40	63%	24	38%	39	62%

care ar trebui să le iau în considerare.								
15. Aprecierile abilităților și aptitudinilor mele variază mult de la an la an.	21	33%	42	67%	18	29%	45	71%
16. Nu sunt sigur/ă de mine în multe domenii ale vieții.	18	29%	45	71%	32	51%	31	49%
17. Am știut ce profesie doresc să urmez de mai puțin de un an.	42	67%	21	33%	32	51%	31	49%
18. Nu pot înțelege cum de unii indivizi pot fi așa de setați referitor la ceea ce doresc ei să facă.	24	38%	39	62%	36	57%	27	43%

Analizând datele prezentate în tabel, observăm că mulți elevi (73% - GC; 54% - GE) sunt de părere că au nevoie de încurajări că au făcut alegerea corectă privind liceul/ ocupația viitoare (Itemul 1). Numeroase contexte structurează drumul dezvoltării vocaționale începând din adolescență și extrapolând, de-a lungul întregii vieții, iar dezvoltarea individuală are loc ținând cont de constrângerile și de oportunitățile ivite în cale.

Rezultatele arată faptul că elevii pot, totuși, să experimenteze presiuni sporite, stres și îndoieli cu privire la angajamentele lor în carieră. Aceste provocări pot afecta nu doar realizările lor academice și profesionale, ci și adaptarea lor psihologică pe termen scurt și lung.

Îngrijorarea de faptul că prezentele interese s-ar putea schimba de-a lungul timpului (Itemul 2) este manifestată de 62 % dintre elevii GC, respectiv 56 % dintre elevii GE. Interesul, ca stare, comportă câteva aspecte calitative: focalizarea atenției, trăirea pozitivă, tendința de apropiere, implicarea în activitate. În aceste condiții, devine esențial ca educația vocațională să implice evaluarea intereselor vocaționale, pe de o parte și a valorilor, aptitudinilor și/sau structurii de personalitate pe de altă parte.

Orientarea spre viitor se reflectă prin meseriile pe care elevii consideră că le-ar putea practica. 49% dintre elevii GC, respectiv 63% dintre elevii GE se declară nesiguri în această privință (Itemul 3). Explorarea și alegerea unor trasee educaționale care vor conduce spre alegerea carierei potrivite ulterior reprezintă pași importanți ai dezvoltării. Stagiul exploratoriu este o *explorare critică a vocației* când adolescenții își găsesc propriile potențialități și interese, își stabilesc un scop al vieții și se angajează în planificarea specifică traseului educațional.

Itemul 4 „Nu știu care sunt punctele mele forte și care sunt cele slabe” vizează o explorare obiectivă a sinelui, dar și stabilirea clară a abilităților și aptitudinilor fiecăruia. Totuși, din cele două grupuri ale cercetării, mai puțin de jumătate declară că nu știu care sunt aceste puncte forte, respectiv slabe. Acest rezultat ne face puțin sceptici în privința modului în care s-au evaluat elevii, dat fiind faptul că chestionarea elevilor s-a bazat pe autoraportare. La acest nivel

de dezvoltare, este decisiv ca educația vocațională să stimuleze continuu curiozitatea elevilor. Sunt șanse mari ca elevii interesați de conceptele de sine în formare (de exemplu, interesele lor profesionale și de petrecere a timpului liber, abilitățile și valorile) să se implice într-un comportament exploratoriu de dobândire a informațiilor de care au nevoie în clarificarea conceptelor de sine. Rezultatele procentuale ale itemilor 1, 2, 3 și 4 sunt prezentate în Figura 3.2.

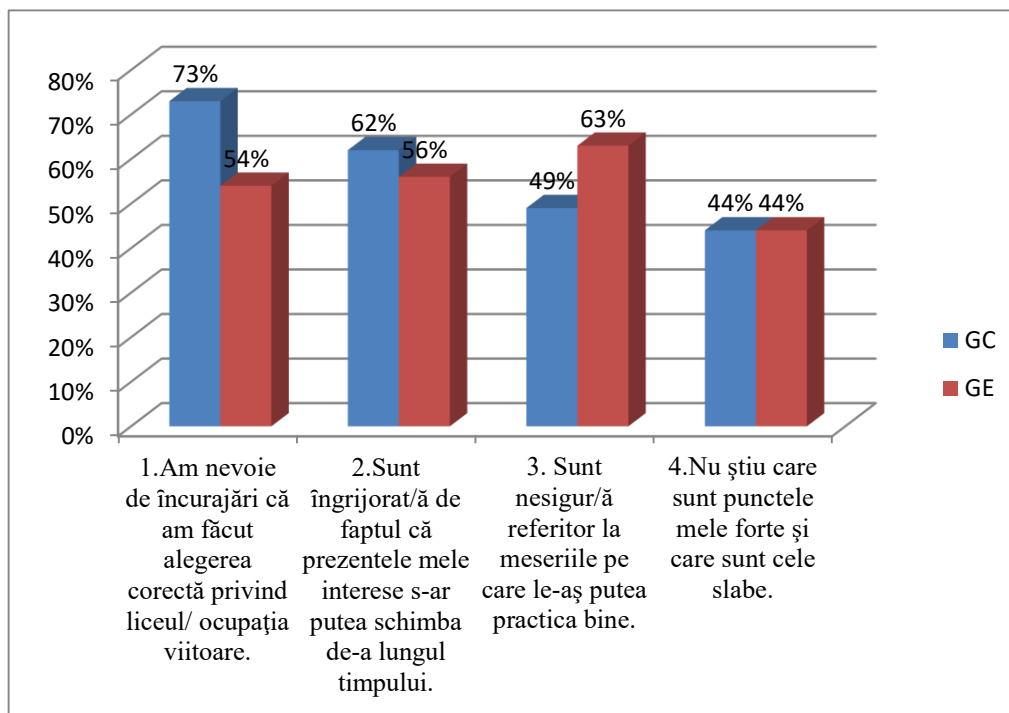

Fig. 3.2. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 1, 2, 3 și 4) - experiment de constatare

Recompensa financiară a meseriilor pe care le-ar putea practica reprezintă un centru de interes pentru 46% dintre elevii GC, respectiv 38% dintre elevii GE. Teama de a fi remunerați necorespunzător astfel încât să-și poată asigura traiul dorit este un aspect care guvernează gândurile adolescenților. Trecerea de la idei la realizare necesită o atenție deosebită, deoarece mulți adolescenți dețin imagini nerealiste ale oportunităților și perspectivelor lor (Dacă ar fi să fac o alegere privind profesia chiar acum, îmi este teamă că aș face o alegere greșită – itemul 6 - 56% elevi GC, 52 % elevi GE). Ei tind să supraestimeze recompensele financiare, să pună valoare pe existența timpului liber și să subestimeze eforturile necesare.

Aproximativ 70% dintre elevii celor două grupuri experimentale susțin că trebuie să afle ce tip de meserie ar trebui să urmeze (itemul 7). În plus, 57 % dintre elevii GC, respectiv 63 % dintre elevii GE, declară că a fost o problemă de durată și dificilă să se hotărască asupra profesiei (itemul 8). Rezultatele procentuale ale itemilor 5, 6, 7 și 8 sunt prezentate în Figura 3.3.

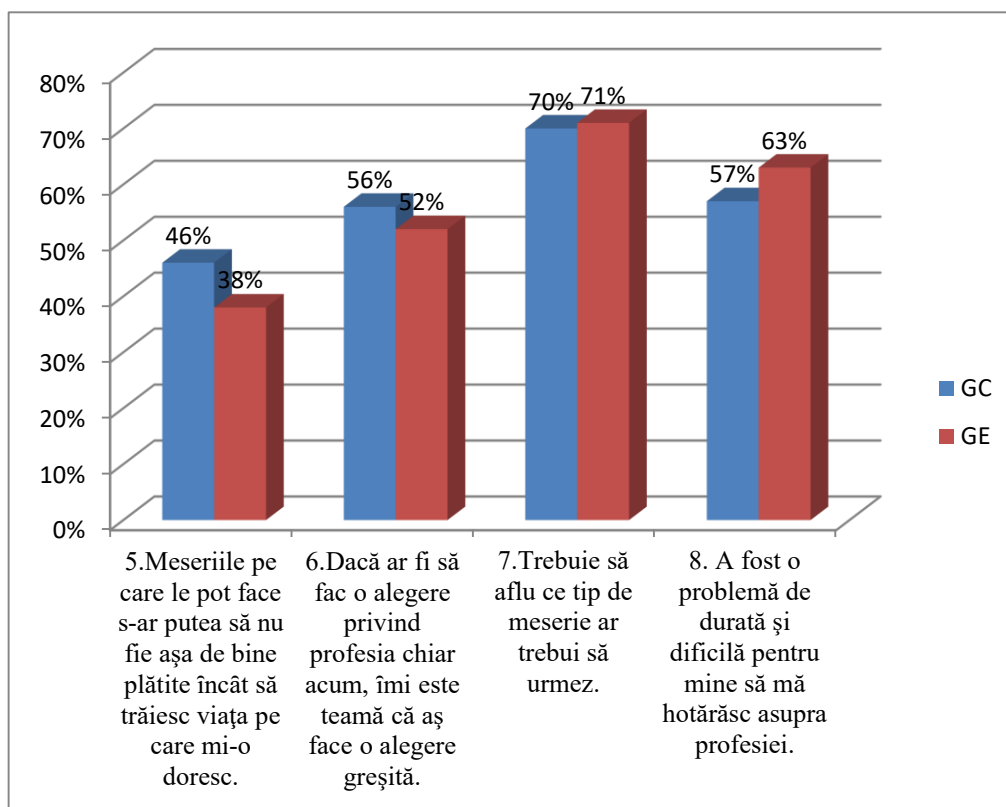

Fig. 3. 3. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 5, 6, 7 și 8) - experiment de constatare

Confuzia despre întreaga problematică privind decizia asupra unei profesii (itemul 9) este recunoscută de către 63 % dintre elevii GC, respectiv 48% dintre elevii GE. 51 % dintre elevii GC, respectiv 48 % dintre elevii GE declară „Nu sunt sigur/ă că alegerea prezentă privind profesia este cea potrivită pentru mine” (itemul 10).

Pare destul de surprinzător numărul elevilor (46% elevi GC, 52% elevi GE) care menționează că au neclarități vizând specificul anumitor profesii (itemul 11). Pornind de la teoriile în domeniu (D.E. Super, J.L. Holland, M. Jigău, N. Jurcău, Gh. Tomșa), care evidențiază rolul cadrelor didactice și al părinților în cadrul procesului decizional privind cariera, remarcăm că identitatea vocațională începe să se formeze timpuriu sub influența acestora, devenind tot mai complexă pe măsură ce copiii și adolescenții sunt încurajați să exploreze piața muncii. Specialiștii în domeniul carierei au subliniat faptul că rolurile de adolescent în timpul liber și de adolescent-elev, care au cel mai mare impact în adolescență, le oferă multe ocazii de a se pregăti pentru piața muncii.

Itemul 12 se referă la atracția exercitată față de o anumită profesie („Nicio profesie nu mă atrage puternic”- 41% dintre elevii GC, 29% dintre elevii GE). Rezultatele procentuale ale itemilor 9, 10, 11 și 12 sunt prezentate în Figura 3.4.

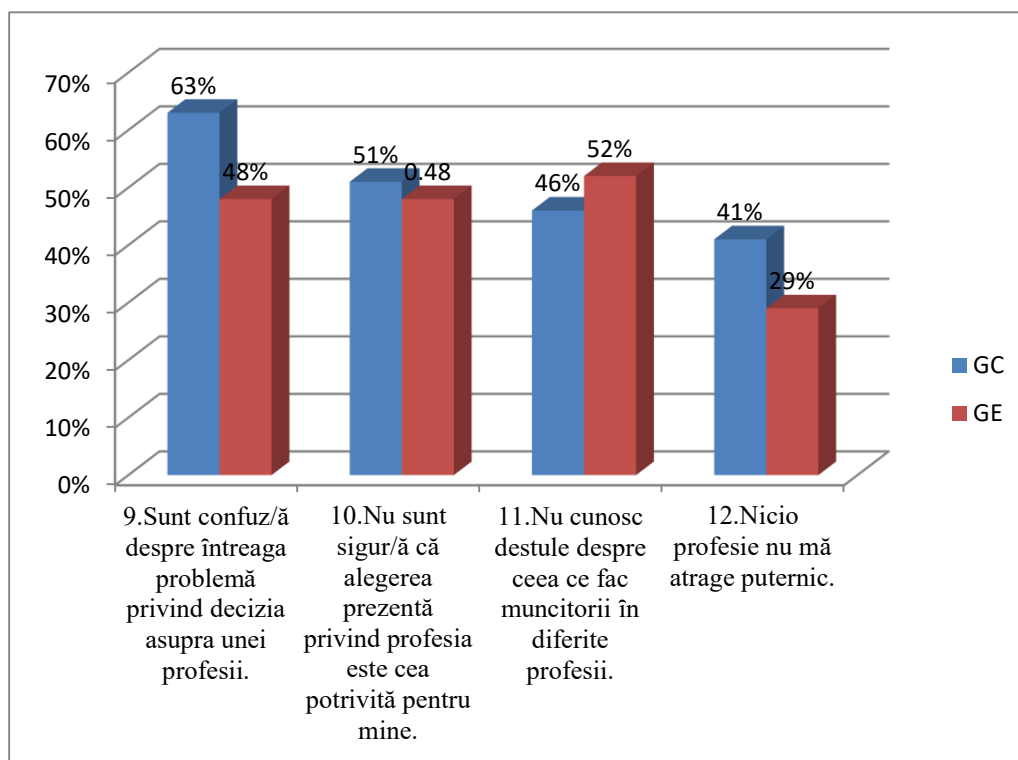

Fig. 3.4. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 9, 10, 11 și 12) -experiment de constatare

Itemii 13, 14 fac trimitere la siguranța vis-a-vis de profesia îndrăgită („Sunt nesigur/ă referitor la ce meserie mi-ar plăcea” - 48% dintre elevii GC, 44 % dintre elevii GE) și dorința de a crește numărul profesiilor luate în considerare („Aș dori să cresc numărul de profesii pe care ar trebui să le iau în considerare” - 63% dintre elevii GC, 62 % dintre elevii GE)

Inconsecvența privind aprecierile referitoare la abilitățile și aptitudinile elevilor (itemul 15) este recunoscută de 67% dintre elevii GC, respectiv 71% dintre elevii GE, iar nesiguranța față de propria persoană în multiple domenii ale vieții (itemul 16) de 71% dintre elevii GC, respectiv 49% dintre elevii GE. Este posibil ca elevii să fie influențați de schimbările rapide care se petrec în jurul lor, de modelele oferite de persoanele semnificative din viața lor sau de statusurile lor identitare. *Sprijinirea elevilor în a identifica modele de rol și a se conecta la ele poate, de asemenea, să faciliteze un sentiment de control intern și de perspectivă asupra viitorului, care pot, fiecare în parte, să conducă la comportamente de planificare și la formarea unor abilități de rezolvare eficientă a problemelor.* Rezultatele procentuale ale itemilor 13, 14, 15 și 16 sunt prezentate în Figura 3.5.

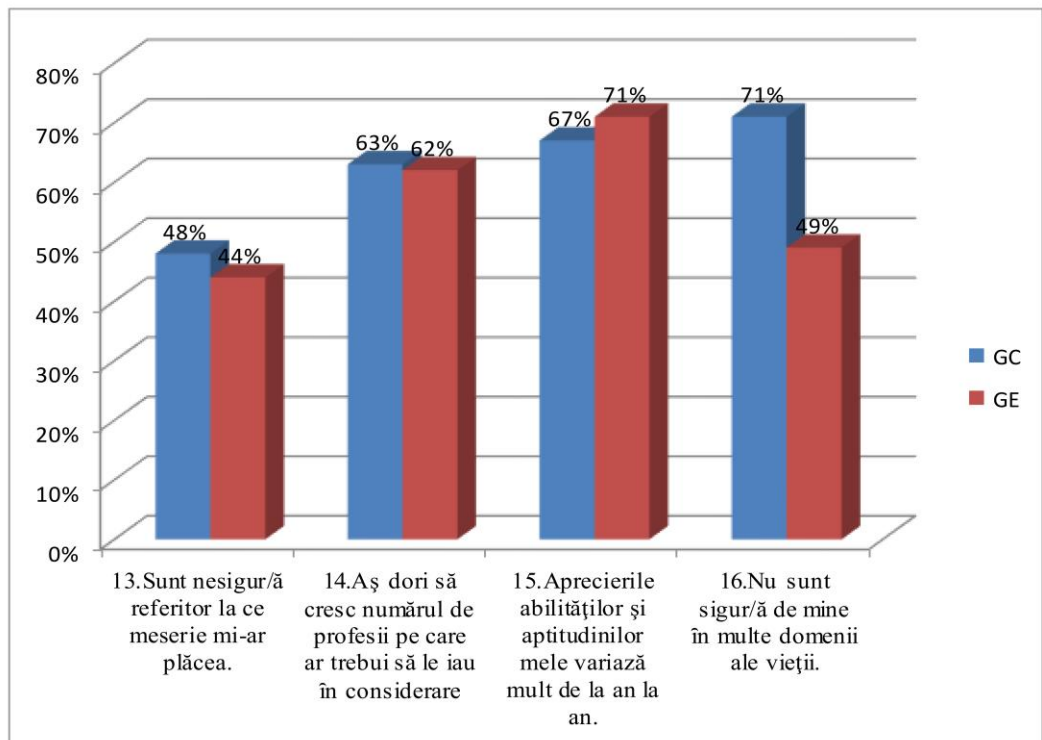

Fig. 3. 5. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 13, 14, 15 și 16) -experiment de constatare

Autoclaritatea vocațională este prezentă la 33% dintre elevii GC, respectiv 49% dintre elevii GE (itemul 17), iar 62 % dintre elevii GC, respectiv 43 % dintre elevii GE, „nu pot înțelege cum de unii indivizi pot fi așa de setați referitor la ceea ce doresc ei să facă” (itemul 18).

Prin urmare, rezultatele chestionarului demonstrează în ce măsură elevii claselor a VIII-a au o identitate vocațională dezvoltată și care sunt tiparele nevoilor legate de capacitatea lor de a lua decizii privind vocația și cariera, lucru reflectat și în Figura 3.6.

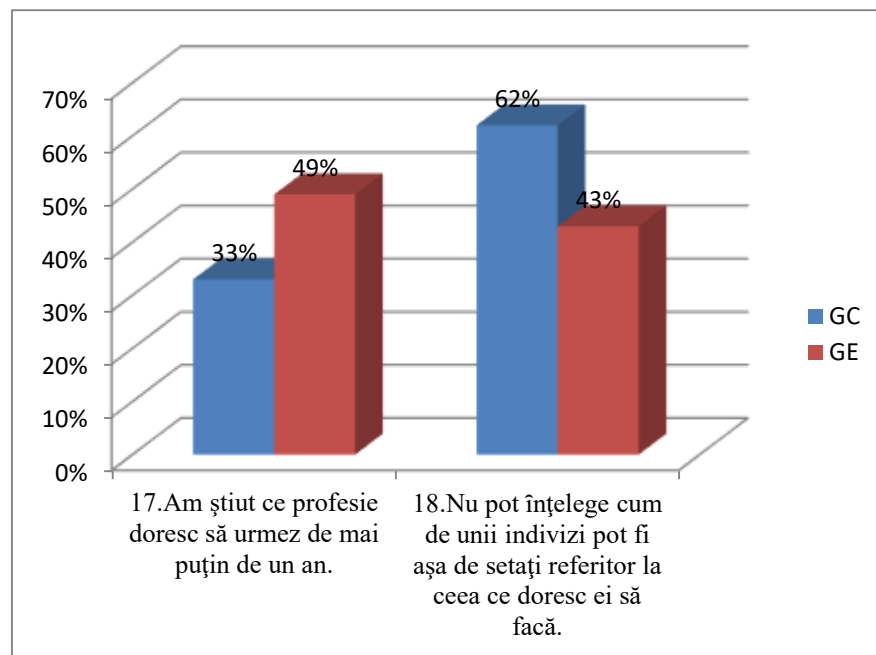

Fig. 3. 6. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 17 și 18) - experiment de constatare

Dificultățile de adaptare în context școlar pot avea drept premisă faptul că în jurul vârstei de 14 ani optica privind munca adulților devine mai emoționantă suprapusă cu măsura în care copiii devin conștienți de potențialele aspecte negative ale muncii cum ar fi insatisfacția, cerințele legate de program, rolul încordat; compară lumea muncii cu propriile abilități; devin din ce în ce mai conștienți că intrarea în rolul muncii și luarea deciziilor educaționale și vocaționale se arată din ce în ce mai mult drept sarcini ale dezvoltării imediate. În sensul vizat, părinții, profesorii, diriginții, consilierii școlari au misiunea de a ghida copiii adolescenți spre construirea unor cogniții și atitudini semnificative în privința modelului comportamental adoptat.

În continuare am aplicat elevilor incluși în cercetare *Chestionarul AISS* care a relevat următoarele rezultate prezentate în Tabelul 3.5.

Tabelul 3.5. Rezultatele adaptării elevilor (etapa de constatare)

	Grup	n	M	SD
Adaptare emoțională	control	63	8.11	2.676
	experimental	63	7.03	3.822
Adaptare socială	control	63	8.77	2.813
	experimental	63	7.80	3.779
Adaptare școlară	control	63	8.50	3.373
	experimental	63	7.44	3.555

Analizând la modul general rezultatele expuse în tabel, conchidem faptul că mediile ambelor grupuri ale cercetării, în toate cele trei sfere ale adaptării sunt mari, ceea ce semnifică un nivel mediu al adaptării. Pentru a obține un randament maxim, este necesar ca solicitările la care este supus elevul să fie în deplin acord cu posibilitățile de dezvoltare ale acestuia. După cum se poate observa, în etapa de constatare, elevii ambelor grupuri se aflau la începutul clasei a VIII-a, perioadă încărcată emoțional de importanța acordată pregătirii în vederea susținerii examenului de *Evaluare Națională*. Cheia succesului în procesul de adaptare la provocările acestui an de studiu și la o tranziție facilă spre liceu constă în gradul în care elevul va reuși să plece acasă, după fiecare zi de școală, cu conținutul pe deplin elucidat. Procesul de adaptare necesită efort și perseverență atât în perioada de succes, cât și în momentele dificile generate de necesitatea luării unei decizii privind traseul educațional, și, ulterior, profesional.

În Tabelul 3.6. sunt prezentate rezultatele obținute în funcție de coeficientul de corelație Pearson pentru factorii descriși în cadrul cercetării și anume *identitate vocațională și adaptare emoțională, socială și școlară a elevilor*.

Tabelul 3.6. Rezultate obținute în funcție de coeficientul de corelație Pearson pentru factorii: identitate vocațională și adaptare emoțională, socială și școlară

		Identitate total	Adaptare emo	Adaptare soc	Adaptare școlară
Identitate_total	r	1	-.269**	-.177*	-.185*
	p		.002	.048	.038
	N	126	126	126	126
Adaptare_emo	r	-.269**	1	.513**	.509**
	p	.002		.000	.000
	N	126	126	126	126
Adaptare_soc	r	-.177*	.513**	1	.350**
	p	.048	.000		.000
	N	126	126	126	126
Adaptare_școlară	r	-.185*	.509**	.350**	1
	p	.038	.000	.000	
	N	126	126	126	126

Identitatea vocațională este un predictor pentru adaptarea emoțională, socială și școlară. Dat fiind faptul că pentru o bună adaptare autorii chestionarului au indicat că trebuie obținute scoruri cât mai mici atunci corelația dintre factorii investigați este una negativă.

Pentru *adaptarea emoțională* s-a obținut un $r = -.269$, $p < .001$, semnificativ statistic, ceea ce arată că, pe măsură ce identitatea vocațională este mai dezvoltată, va scădea scorul adaptării emoționale (deci adaptarea emoțională se îmbunătățește) și invers, cu cât este mai nedevelopată identitatea vocațională, cu atât crește scorul adaptării emoționale (deci apar dificultăți de adaptare emoțională).

Pentru *adaptarea socială* s-a obținut un $r = -.177$, $p < .05$, semnificativ statistic, ceea ce arată că, pe măsură ce identitatea vocațională este mai dezvoltată, va scădea scorul adaptării sociale (deci adaptarea socială se îmbunătățește) și invers, cu cât este mai nedevelopată identitatea vocațională, cu atât crește scorul adaptării sociale (deci apar dificultăți de adaptare socială).

Pentru *adaptarea școlară* s-a obținut un $r = -.185$, $p < .05$, semnificativ statistic, ceea ce arată că, pe măsură ce identitatea vocațională este mai dezvoltată, va scădea scorul adaptării școlare (deci adaptarea școlară se îmbunătățește) și invers, cu cât este mai nedevelopată identitatea vocațională, cu atât crește scorul adaptării școlare (deci apar dificultăți de adaptare școlară).

În concluzie, analiza cadrului constatativ a condus la: evaluarea nivelului de adaptare școlară a elevilor; stabilirea nivelului de dezvoltare a identității vocaționale pentru subiecții cercetării; stabilirea corelației semnificative dintre identitatea vocațională și adaptarea

emoțională, socială și școlară; constatarea necesității implementării *Metodologiei de educație vocațională* pentru elevii claselor a VIII-a.

3.2. Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar

Un scop principal al programelor comprehensive de consiliere școlară este constituit de identificarea și abordarea modului de învățare al elevilor, obiectivele educaționale fiind strâns legate de procesele de dezvoltare personală, socială și fizică.

Se constată că adesea adolescenții sunt mai degrabă dezorientați decât orientați în carieră, subliniindu-se astfel nevoia stringentă a educației vocaționale, care să vină în sprijinul elevilor în propriul proces de clarificare a vocației, intereselor, abilităților, competențelor, valorilor pe de o parte, iar pe de altă parte pentru a înțelege în același timp multitudinea de factori cu rol activ în planificarea carierei și care au o influență în decizia lor. Așadar, evaluarea nevoilor de educație vocațională trebuie să fie întotdeauna proactivă, indicând astfel decalajele care există între situația actuală și situația dorită și apoi identificarea unor soluții optime care să amelioreze situația de fapt constatată.

Este recomandată utilizarea unui model de planificare în cinci etape, pentru a facilita implementarea unor programe sistematice de intervenție în dezvoltarea carierei. Aceste etape sunt: *1. Elaborarea unei argumentări și filosofii ale programului; 2. Definierea scopurilor și obiectivelor comportamentale ale programului; 3. Selecția proceselor programului; 4. Conceperea unui design de evaluare; 5. Indicarea reperelor programului.*

Achizițiile educaționale optime se realizează ca urmare a unui efort de echipă între profesori, părinți și consilierul școlar, astfel încât consultarea consilierului școlar cu profesorii, părinții și alți profesioniști pentru a asigura serviciile necesare în educația vocațională este esențială.

Inspirându-se din vasta literatură referitoare la dezvoltarea carierei, dar și pe baza unor documente reglatorii (Cadrul național de dezvoltare profesională, S.U.A.), autorii S. G. Niles și J. Harris-Bowlsbey au definit următoarele scopuri pentru elevii de gimnaziu/ din primii ani de liceu:

1. *„Sporirea capacității de înțelegere a propriei persoane*
 - a. *O mai bună înțelegere privind influența pe care o exercită un concept de sine pozitiv asupra comportamentului profesional*
 - b. *Formarea de abilități interpersonale mai complexe*
2. *Învățarea de modalități eficiente implicate în explorarea ocupațională și educațională*

- a. *Înțelegerea tranziției de la realizările academice la oportunitățile profesionale*
- b. *Înțelegerea relației dintre muncă și învățatură*
- c. *Formarea de abilități de localizare, înțelegere și utilizare a informațiilor despre carieră*
- d. *Formarea de abilități de căutare a unui loc de muncă*
- e. *Înțelegerea modului în care munca se relaționează cu nevoile și funcțiile economiei și ale societății*

3. *Formarea de abilități de luare a deciziilor eficiente*

- a. *Înțelegerea interrelaționării rolurilor de viață*
- b. *Aprofundarea cunoștințelor despre diferite ocupații și despre schimbarea rolurilor de gen masculin/feminin*
- c. *Înțelegerea procesului de planificare a carierei”.*

Etapa a II-a: Formarea: identitatea vocațională și adaptarea

Scopul Metodologiei este dezvoltarea identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

Elevii de astăzi, viitori adulți, vor fi nevoiți să se adapteze într-o societate în continuă schimbare, așadar este important ca educația vocațională să includă ca obiectiv major învățarea pe parcursul întregii vieți, nu doar promovarea clasei, absolvirea de la un ciclu de învățământ la altul sau finalizarea școlii.

Obiectivele Metodologiei:

- Autocunoașterea și descoperirea de către elevi a propriilor interese, aspirații și a potențialului de care dispun pentru a-și defini propria identitate;
- Dezvoltarea unei imagini de sine pozitive, a autoacceptării și a sentimentelor de prețuire personală;
- Dezvoltarea aptitudinilor sociale și a abilităților interpersonale, de colaborare, a capacității de a comunica;
- Formarea capacității de analiză a competențelor dobândite prin învățare, în vederea orientării spre o anumită carieră;
- Formarea abilităților de luare a deciziei privind alegerea școlii și a profesiei.

Grupul țintă a fost reprezentat de elevi ai claselor a VIII- a, cu vârsta între 13 și 16 ani, din trei unități de învățământ din județul Botoșani.

Strategiile didactice utilizate sunt: exercițiul, metode art-creative, 6 pălării gânditoare, dezbateră/forumul, brainstorming, shadowing, caracterizare, ilustrare, exemplificare, exerciții de consolidare, analiza SWOT, jocul de rol, dramatizare, studiul de caz, proiectul, povestirea,

cercul de discuții, portofoliul. O sinteză a metodelor și tehnicilor incluse în *Metodologia de educație vocațională* este redată în Tabelul 3.7. Ele pot fi folosite independent sau combinat.

Tabelul 3.7. Metode și tehnici ale Metodologiei de educație vocațională

Metode și tehnici
<ul style="list-style-type: none"> - „exercițiile de auto-cunoaștere și inter-evaluare desfășurate în clasă - vizitele în alte școli, în universități, întreprinderi și instituții în scop de cunoaștere, informare, orientare - discutarea preocupărilor de timp liber, a hobby-urilor, pasiunilor personale - prezentarea profesiilor părinților, - invitarea în școală de personalități, oameni de diferite profesii și prezentarea muncii lor - analiza diferitelor lucrări (autobiografii, jurnale), cărți, articole, emisiuni de radio și televiziune, filme documentare, ziare specializate în reportaje economice și despre muncă, a ziarelor de reclamă și a rubricilor de anunțuri etc. - încurajarea participării elevilor la cercurile de specialitate organizate în școală și/sau în afara ei - invitarea de directori de școli profesionale, de licee, rectori din instituțiile de învățământ superior, întâlniri cu foști elevi ai școlii și care au, în prezent, realizări profesionale remarcabile - simularea în clasă a diferitelor contexte de viață și profesionale” [47]
<ul style="list-style-type: none"> - „brainstorming, exerciții metaforice, dezbateri, discuții de grup, interviuri, sondaje de opinie, vizite la centre /cabinete de consiliere școlară sau de mediere a muncii
<ul style="list-style-type: none"> - metode pentru obținerea informațiilor despre elev: test psihologic, chestionar, observație, interviu, fișă școlară, analiza produselor activității, analiza SWOT, portofoliu; - metode de comunicare: convorbire, joc de rol, simulare, metoda narativă, metoda Philips 6/6; - metode de informare: profile ocupaționale, broșuri, lecturi personale, etc.; - metode de investigare a pieții muncii: vizite, metoda umbrei, utilizarea TIC, târguri educaționale/ de joburi, studiu/ analiză de caz; - metode de marketing personal și managementul informației: elaborarea unui CV, scrisoarea de intenție; baze de date despre instituții de educație și formare, etc.; - metode de planificare și dezvoltare a carierei: proiectul/planul personal de acțiune, evaluarea alternativelor, exerciții de clarificarea valorilor, bilanțul competențelor”[46].
<ul style="list-style-type: none"> - metode generale: brainstorming, joc de rol, dezbateri, interviu, portofoliu, proiecte, autoevaluare, studiu de caz, imagerie mentală; - metode specifice: vizite, Ziua porților deschise, Zilele carierei, viziune de filme, participări la târguri ale locurilor de muncă.

Activitățile sunt orientate spre oferirea de servicii de orientare și consiliere educațională/vocațională elevilor claselor a VIII-a. Acestea au fost gândite cu scopul de a sprijini elevii în formarea unei imagini clare asupra propriei identități vocaționale (cunoștințe, abilități, aptitudini și competențe) precum și în oferirea de asistență în realizarea unei planificări realiste a carierei, fie ea academică și/sau profesională, sub îndrumarea și sprijinul cadrelor didactice incluse la nivelul echipei de implementare. Rolul acestor activități este acela de a facilita o mai bună tranziție de la învățământul gimnazial la cel liceal, respectiv prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar. În acest sens, au fost formulate următoarele activități (Tabelul 3.8.):

**Tabelul 3.8. Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii
dificultăților de adaptare în mediul școlar**

Nr.	Activitate	Competențe specifice	Conținuturi
1.	Adaptarea școlară -între dorință și necesitate	<p><i>1.1 Identificarea resurselor personale ale oportunităților de dezvoltare specifice vârstei</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de prezentare a propriei persoane: „Să facem cunoștință, „Eu, în tablou”, „Portretul personal” -completarea unor chestionare pentru identificarea, explorarea și ierarhizarea nivelului adaptării școlare <p><i>1.2. Analiza factorilor declanșatori ai dificultăților de adaptare și a consecințelor asupra stării de bine</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> -Tipuri ale adaptării: emoțională, educațională, socială - Factori generatori ai dificultăților de adaptare școlară
2.	Interese, atitudini, valori	<p><i>1.1 Identificarea resurselor personale ale oportunităților de dezvoltare specifice vârstei</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - completarea unor fișe/chestionare pentru explorarea și ierarhizarea unui set de valori relevante pentru viața elevilor, pornind de la un set de întrebări de tipul: „Ce știi?, Ce pot? Ce vreau? Ce-mi place? ” 	<ul style="list-style-type: none"> -Fixarea scopurilor -Interese -Atitudini -Educația pentru valori
3.	Dezvoltarea încrederii elevilor în propriile capacități de învățare	<p><i>3.2. Manifestarea interesului pentru învățare, ca proces personal, autonom și continuu, în contexte formale, nonformale și informale</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - exerciții art-creative pentru ilustrarea unor situații de reușită/nereușită în învățare și valorizarea experiențelor de învățare din greșeli - descrierea/analiza SWOT/studii de caz ale unor situații concrete din viața elevilor care au condus la reușite/nereușite, cu evidențierea atitudinilor și comportamentelor care conduc la învățare eficientă prin joc de rol, teatru forum, fișe de autoevaluare -selecția și adăugarea în portofoliul personal de învățare a dovezilor privind autoevaluarea progreselor în învățare: feedback din partea colegilor, profesorilor, părinților; fișe de evaluare și autoevaluare, reflecții personale 	<ul style="list-style-type: none"> Reușită și eșec în învățare - Elemente de management al timpului: organizare, planificare - Mentalitate de creștere versus mentalitate fixă în învățare
4.	Nevoia de educație	<p><i>3.1 Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -evaluarea progresului în învățare pe perioade delimitate de timp, utilizând grafice, fișe de lucru, rapoarte de monitorizare - stabilirea unor noi obiective de învățare pe baza reevaluării 	<ul style="list-style-type: none"> -Eu și viitorul meu -Gândesc și acționez pentru reușită
5.	Depășirea obstacolelor în învățare	<p><i>3.2. Manifestarea interesului pentru învățare, ca proces personal, autonom și continuu, în contexte formale, nonformale și informale</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - descoperirea comportamentelor care favorizează formarea deprinderilor intelectuale; -descrierea unor situații concrete din viața elevilor care au determinat reușite/nereușite, cu evidențierea atitudinilor și comportamentelor care favorizează eficiența în învățare 	<ul style="list-style-type: none"> -Reziliența - Modalități eficiente de prevenire/remediere a dificultăților
6.	Caruselul meseriilor	<p><i>2.1 Analiza unor profesii din punct de vedere al responsabilităților, cerințelor de ocupare și a consecințelor asupra dezvoltării personale</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> -Cerințe ale unor ocupații și pregătirea necesară pentru

		- realizarea unor fișe, prezentări ale profesiilor, pe baza unor criterii date - analiza unor situații din mediu familiar vizând criteriile de alegere a unei anumite forme de educație și a carierei	practicarea lor - Opțiuni de carieră
7.	Motivație și vocație	4.1. <i>Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață</i> - realizarea unor proiecte vizând teme familiare elevilor pentru identificarea pașilor necesari în dezvoltarea identității vocaționale; - planificarea pașilor pentru consolidarea vocației	- Responsabilitatea față de decizii; - Interes pentru descoperirea vocației; - Flexibilitate în elaborarea proiectelor personale; - Orientare spre soluții pozitive
8.	Decizia și indecizia în alegerea vocațională	4.2. <i>Construirea unui plan personal de educație și carieră</i> - organizarea unor dezbateri despre rolul luării deciziei referitoare la educație și carieră	- Decizie versus indecizie - Viitorul meu – șansa mea – visul meu
9.	Planul personal de educație și carieră	4.3. <i>Elaborarea unui plan personal de educație și carieră</i> - exerciții vizând construirea unui plan personal prin care să fie atinse scopurile referitoare la educație, vocație și carieră; - aplicarea unor chestionare de interese profesionale, aptitudini, evaluare a identității vocaționale și discutarea rezultatelor obținute	- Vocația: factor esențial în elaborarea planului personal - Dezvoltarea identității vocaționale prin activități educaționale și de consiliere
10.	Planificarea carierei – un proces pe toată durata vieții	4.2. <i>Construirea unui plan personal de educație și carieră</i> - explorarea dirijată a unor surse de informații despre trasee educaționale; - realizarea unor desene, colaje pe tema „Orientarea spre viitor: încotro?”, având diverse surse de inspirație	- Modalități de educație vocațională; - Pregătirea pentru trecerea la o altă treaptă a școlarității – perspective și implicații

Durata de implementare (Anexa 11) a fost pe parcursul anului școlar 2020-2021, iar modalitatea de implementare a fost în cadrul activităților disciplinei *Consiliere și dezvoltare personală*. Activitățile vizând implementarea educației vocaționale la clasele de elevi a fost diseminată în cadrul Cercului Pedagogic al profesorilor itineranți/ de sprijin, din 21 mai 2021, de la școlile speciale din județul Botoșani, România (Anexa 10).

Analiza tematică a competențelor privind educația vocațională la nivelul gimnaziului /primilor ani de liceu dezvăluie cât este de important ca elevii să dobândească cunoștințele, abilitățile și înțelegerea necesare pentru a evolua profesional. Intervențiile care combină activitățile psiho-educaționale cu sarcinile experiențiale sunt utile în a-i sprijini pe elevi să gestioneze sarcinile de dezvoltare a identității vocaționale cu care se confruntă.

Exemple de activități în baza *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar* (extras, Anexa 8)

1. Titlul activității: Un jurnal captivant

Competențe:

3.1. Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate

4.1. Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață

Scop: Această activitate încurajează elevii să identifice interesele proprii și să le coreleze cu oportunitățile în domeniul profesional.

Obiectiv: Ajutarea elevilor în identificarea propriilor interese și conexiunea acestora cu potențialele opțiuni de carieră.

Introducere: Se subliniază importanța folosirii intereselor personale ca ghid în planificarea carierei: "Alegeți să faceți ceea ce vă pasionează și nu veți resimți efortul în nicio zi a vieții voastre." Concentrându-ne asupra aspectelor care ne aduc satisfacție, putem iniția identificarea activităților ce ar trebui să aibă loc în planurile noastre profesionale.

Activități: Elevii sunt ghidați să țină un jurnal în care să noteze modul în care își petrec timpul liber în cursul unei săptămâni. Când adaugă activitățile în jurnal, li se cere să acorde o notă de la 1 ("nu mi-a plăcut deloc") la 5 ("mi-a plăcut foarte mult"). În cazul în care este necesar, durata perioadei poate fi extinsă pentru o perspectivă mai amplă asupra preferințelor lor.

Dezbateri: Elevii au posibilitatea să discute activitățile care le plac și cele pe care nu le consideră atractive. În plus, sunt încurajați să analizeze motivele reacțiilor pe care le au în fața activităților desfășurate.

Concluzie: Profesorul poate contribui la înțelegerea elevilor în ceea ce privește modul în care interesele personale pot ghida explorarea viitoarei vocații și alegerilor educaționale și profesionale.

Evaluare: La încheierea activității, elevii sunt solicitați să identifice două activități care îi atrag și două strategii prin care își pot dezvolta în mod mai profund cunoștințele despre propriile interese.

2. Titlul activității: Viziune Circulară Asupra Vieții

Competențe :

3.1. Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate

4.2. Construirea unui plan personal de educație și carieră

Scop: Accentul se pune pe analiza modului în care elevii își împart timpul în prezent și cum își proiectează viitorul.

Obiectiv: Consolidarea cunoștințelor de sine în ceea ce privește vocația și asumarea rolurilor de-a lungul vieții.

Introducere: Elevilor li se propune să reflecteze asupra unei săptămâni tipice din viața lor și să împărtășească cum își petrec timpul. Împreună cu aceștia, se subliniază importanța alocării timpului pentru activități ce reflectă vocația, interesele și valorile personale.

Activități: Fiecare elev este invitat să creeze o diagramă circulară pe hârtie, ce poate fi considerată o "hartă a vieții". Se încurajează considerarea acestei diagrame ca o reprezentare grafică a modului în care își distribuie timpul într-o săptămână obișnuită (24 de ore pe zi, 7 zile pe săptămână). Elevii sunt încurajați să împartă diagrama în "sectoare", reflectând cât timp alocă fiecărei activități în săptămâna respectivă. După ce sectoarele sunt definite, li se cere să răspundă la întrebarea: "Ce concluzii pot fi trase din diagrama vieții tale, în ceea ce privește activitățile tale preferate și valorile pe care le apreciezi?"

Discuții: Elevii sunt grupați în echipe mici, unde își prezintă reciproc "hărțile vieții". Ulterior, ei împărtășesc în întreaga clasă reacțiile lor la împărțirea propriilor diagrame și comentariile colegilor privind segmentarea diagramelor proprii.

Concluzie: Se subliniază importanța elaborării unei "hărți a vieții" care să oglindească vocația, interesele și valorile personale. În cazul în care elevii nu au o astfel de diagramă, li se sugerează să analizeze cum pot ajusta activitățile pentru a reflecta mai fidel aceste aspecte.

Evaluare: Elevilor li se solicită să creeze o a doua diagramă, reprezentând viața lor de adulți (cu posibilitatea de a alege o vârstă specifică, cum ar fi 35 de ani). Li se cere să împartă "hărțile vieții" în sectoare, reflectând modul în care își doresc să își petreacă timpul în viitor, apoi să identifice modul în care aceste sectoare se corelează cu vocația, interesele și valorile lor. La final, trebuie să identifice cinci acțiuni pe care le pot întreprinde pentru a-și crește șansele de a transforma viitoarele "hărți ale vieții" în realitate până la vârsta de 35 de ani.

3. Titlul activității: Explorarea identității și a rolurilor de viață

Competențe:

3.1. *Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate*

4.1. *Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață*

Scop: Elevilor li se oferă ocazia de a reflecta asupra rolurilor de viață relevante pentru prezent și viitor.

Obiectiv: Implicarea activă a elevilor în definirea rolurilor de viață bazate pe vocație.

Introducere: Elevilor li se sugerează conceptul de "roluri de viață" și cum acestea influențează satisfacția personală. Importanța jucării efective a rolurilor (angajat, părinte, elev/student etc.) în relație cu satisfacția vieții este subliniată. Elevii sunt încurajați să identifice și să împartă exemple de roluri de viață.

Activități: Elevilor li se cer răspunsuri la următoarele întrebări:

1. Care sunt rolurile de viață importante pentru mine în prezent?
2. Care vor fi rolurile de viață importante pentru mine ca adult?
3. Cum pot să mă pregătesc pentru rolurile de viață importante pentru viitor?

Discuții: Elevii sunt organizați în grupuri mici, unde împărtășesc răspunsurile la primele două întrebări. Ulterior, sunt încurajați să exploreze modalități de pregătire pentru viitoarele roluri de viață pentru fiecare individ.

Concluzie: Se evidențiază importanța planificării pentru participarea în viitoarele roluri de viață. Elevii sunt îndrumați să enumere rolurile de viață pe care le doresc ca adulți și să identifice pași concreți în prezent și viitor pentru pregătirea lor.

Evaluare: Elevii sunt îndemnați să discute întrebările menționate împreună cu părinții/tutorii:

1. Ce roluri de viață joci în prezent?
2. Ce aspecte îți plac în fiecare rol de viață jucat?
3. Care sunt așteptările tale pentru rolurile de viață în viitor?
4. Ce așteptări ai pentru rezultatele aduse de rolurile de viață pe care le vei îndeplini ca adult?

Încheiere: Elevii sunt încurajați să considere cum aceste discuții pot influența dezvoltarea identității lor vocaționale.

4. Titlul Activității: Harta intereselor vocaționale

Competențe:

3.1. Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate

4.2. Construirea unui plan personal de educație și carieră

Scop: Elevii vor explora interesele lor și le vor conecta cu posibile opțiuni de carieră viitoare.

Obiectiv: Ajutarea elevilor să își identifice interesele și să își dezvolte un plan pentru explorarea lor în cadrul viitoarei cariere.

Introducere: Elevilor li se vor prezenta legăturile dintre interese și alegerile de carieră de succes. Se va sublinia importanța cunoașterii propriilor interese în definirea unei căi profesionale satisfăcătoare.

Activități:

1. **Explorarea intereselor:** Elevii sunt instruiți să alcătuiască o listă cu cinci activități pe care le găsesc interesante și să le descrie de ce le plac.
2. **Cercetarea ocupațiilor:** Fiecare elev va alege una dintre activitățile enumerate și va cerceta câteva ocupații sau cariere legate de acea activitate. Aceștia vor identifica cerințele și beneficiile fiecărei cariere.
3. **Conectarea intereselor:** Elevii vor analiza activitățile și ocupațiile cercetate și vor identifica modul în care interesele lor se potrivesc cu anumite domenii profesionale.
4. **Planificarea explorării:** Elevii vor crea un plan personal de explorare a intereselor lor. Acest plan poate include: vizitarea unor locuri de muncă relevante, participarea la

evenimente sau cursuri legate de domeniile respective, realizarea unor interviuri cu profesioniști etc.

Discuții: Elevii vor împărtăși rezultatele cercetării și vor discuta despre cum și-au conectat interesele cu posibilele cariere.

Concluzie: Se va sublinia importanța cunoașterii de sine în procesul de luare a deciziilor legate de carieră și cum planificarea explorării poate contribui la dezvoltarea unei căi profesionale satisfăcătoare.

Evaluare: Elevii vor prezenta planul lor de explorare a intereselor și vor explica modul în care intenționează să îl pună în aplicare.

Încheiere: Elevii vor fi încurajați să își continue explorarea intereselor și să își adapteze planul pe măsură ce descoperă mai multe despre diferitele domenii de carieră.

5. Titlul Activității: Descoperirea vocațională prin interviuri

Competențe:

3.1. *Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate*

4.1. *Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață*

Scop: Elevii vor intervieva persoane din diferite domenii de carieră pentru a afla mai multe despre cerințele, satisfacțiile și provocările acestor ocupații.

Obiectiv: Ajutarea elevilor să acumuleze cunoștințe practice și perspective directe asupra diferitelor cariere.

Introducere: Elevilor li se va explica importanța obținerii informațiilor direct de la profesioniști din diverse domenii, pentru a putea lua decizii informate legate de carieră.

Activități:

1. **Selectarea ocupațiilor:** Elevii vor alege cel puțin două sau trei domenii de carieră care îi interesează sau îi intrigă.
2. **Interviurile:** Fiecare elev va căuta și intervieva un profesionist dintr-unul dintre domeniile alese. Vor aborda subiecte precum: cerințele educaționale, experiența zilnică de lucru, satisfacțiile și provocările ocupației.
3. **Analizarea interviurilor:** Elevii vor reflecta asupra informațiilor obținute din interviuri și vor compara diferitele ocupații în ceea ce privește potrivirea cu propriile interese și valori.
4. **Prezentarea rezultatelor:** Elevii vor prezenta rezultatele interviurilor colegilor de clasă, împărtășind ceea ce au învățat despre diferitele cariere.

Discuții: Elevii vor discuta despre cum informațiile obținute i-au influențat înțelegerea asupra diferitelor cariere și cum aceste informații pot contribui la luarea unei decizii vocaționale informate.

Concluzie: Se va sublinia importanța obținerii de perspective reale asupra diverselor cariere pentru a lua decizii conștiente și bine fundamentate.

Evaluare: Elevii vor prezenta o scurtă prezentare a rezultatelor interviurilor lor și vor evidenția aspectele cheie ale fiecărei ocupații.

Încheiere: Elevii vor fi încurajați să continue să exploreze și să obțină informații din diverse surse pentru a-și dezvolta o înțelegere mai profundă a opțiunilor lor de carieră.

Concluzionând asupra activităților derulate, scopul acestora a fost: autocunoașterea și dezvoltarea personală; explorarea vocației; dezvoltarea identității vocaționale. Cadrele didactice au desfășurat activități de grup la clasă pentru a le oferi elevilor posibilitatea de a împărtăși experiențele și cunoștințele generale referitoare la vocație, identitatea vocațională, adaptare în mediul școlar și pentru promovarea indicatorilor prevenirii deficiențelor de adaptare, care se referă la: starea de bine, atitudine valorică, performanță academică. În cadrul activităților de educație vocațională, valoarea discuțiilor individuale a constat în oportunitatea de a analiza personalizat problemele și barierele pe care le întâmpină adolescenții în luarea deciziilor privind viitorul. Totuși, când timpul și resursele sunt limitate, este important să se caute modalități de grup pentru finalizarea planurilor de acțiune privind traseul educațional/profesional. Activitățile de grup se axează pe determinarea elevilor în conștientizarea responsabilității autoevaluării și a implementării planului în acțiune. În felul acesta, cadrele didactice care au desfășurat activități de educație vocațională au oferit astfel posibilitatea elevilor de a: lucra împreună și a împărtăși cunoștințele referitoare la descoperirea vocației; iniția propriile activități de explorare împreună cu alți elevi care au aceleași aspirații vocaționale. În activitățile de grup au fost emise și discutate idei și aspirații care au generat dezbateri între elevi, implicându-i și pe aceia care nu erau preocupați încă de explorarea vocațională. În cazurile în care unii elevi au înregistrat dificultăți și bariere personale, cadrele didactice i-au direcționat către profesorii consilieri școlari.

Activitățile de educație vocațională au fost proiectate pentru a-i sprijini pe elevi să-și identifice puncte tari și puncte slabe, ce le place și ce nu le place, precum și atitudinile valorice. Școala, la modul general, pe toată durata ei sprijină elevii în dezvoltarea abilităților și punctelor tari și prin fiecare experiență contribuie la îmbogățirea ființei umane. Pe măsură ce li se oferă oportunitatea de a reflecta asupra ideilor pe care le au, precum și asupra vocației pe care și-o pot fructifica, elevii manifestă autoeficiență.

Autocunoașterea este semnificativă în momentul în care elevii doresc să-și descopere vocația, să înțeleagă ce presupune aceasta și care sunt traseele educaționale și ocupaționale care le vor oferi nivelul de satisfacție urmărit. În acest context, activitățile au presupus identificarea calităților personale ale elevilor, a intereselor, atât în școală, cât și în activitățile și hobbyurile din timpul lor liber. Identitatea vocațională dezvoltată este esențială, dar aceasta este un lucru nu atât

de ușor de realizat, iar adolescenții trebuie să se autoanalizeze cu atenție, dar să primească feedback și de la cei din jurul lor.

Prin încurajarea dezbaterilor și a discuțiilor între elevi, aceștia au putut analiza avantajele explorării și alegerii unor trasee educaționale care pot conduce spre alegerea carierei potrivite ulterior. Elevii au discutat despre propriile preocupări referitoare la alegerile realiste privind viitorul lor, precum și despre modalități care să îi ajute în luarea deciziei cu privire la un plan de acțiune. Cadrele didactice s-au implicat în acțiunile elevilor de formare a unor scopuri și a planurilor vocaționale specifice (cu condiția ca elevii să aibă formate aspirații vocaționale provizorii și conceptul de sine). Luarea unei decizii privind viitorul a fost facilitată prin activitățile de grup. Elevii au fost solicitați să analizeze care dintre oportunitățile profesionale discutate în cadrul grupului li se potrivesc, ținând cont de factorii personali și opțiunile disponibile. În dezvoltarea identității vocaționale este nevoie ca elevii să se gândească la gestionarea tranziției (școală gimnazială-liceu/școală profesională) pentru prevenirea dificultăților de adaptare. Astfel, elevii au fost încurajați să-și stabilească scopuri pe termen scurt, prin care să poată acumula experiență relevantă și să acționeze spre atingerea ambițiilor vocaționale pe termen lung. Sprijinirea elevilor în a lua o decizie referitoare la dezvoltarea identității vocaționale s-a realizat în grupurile în cadrul cărora elevii au putut discuta ideile și aspirațiile. Elevilor li s-a solicitat să analizeze următoarele aspecte: experiențele anterioare de educație, preocupări, vocație precum și părerile celorlalți despre abilitățile lor; ce așteaptă de la o anumită profesie și ce pot oferi unui viitor angajator – în relație cu locurile de muncă disponibile în localitatea lor; ce preocupări au și ce le place să facă, precum și ce nu le place să facă; ce este important pentru ei: un salariu bun, siguranța locului de muncă, dezvoltarea profesională, statutul, lucrul în echipă; dacă preferă activități practice sau intelectuale; dacă le plac provocările și le place să-și asume responsabilitatea sau preferă o activitate mai puțin stresantă; ce fel de stil de viață își doresc; ce fel de loc de muncă își doresc; dacă au discutat cu cunoscuți despre tipul de activitate pe care o desfășoară aceștia; știu ce urmăresc să obțină din activitatea pe care o întreprind; cunosc oportunitățile de muncă existente (sau doar cred că le cunosc).

Alături de activitățile *Metodologiei de educație vocațională*, modalitățile prin care școala transmite valorile legate de vocație/muncă sunt:

- „cerințe legate de performanță – majoritatea școlilor promovează orientarea elevilor spre performanță și expertiză, însă modul în care ele definesc acest lucru diferă. De exemplu, unele școli definesc performanța prin dezvoltare personală, altele – prin notele școlare, influențând valoarea acordată acestor aspecte de către elevi.

- metodele de predare – pot să încurajeze valorizarea colaborării sau a competiției între elevi, în realizarea sarcinilor școlare sau de muncă.

- atitudinea profesorilor (autoritară sau democratică) față de elevi poate duce la valorizarea conformismului sau a responsabilității și a independenței în realizarea sarcinilor” [7, p. 150].

În ceea ce privește criteriile de evaluare, se impun următoarele precizări:

- evaluarea a avut în vedere progresul fiecărui elev și a fost realizată atât formativ, cât și prin evaluare sumativă;

- o atenție deosebită s-a acordat elaborării *Planului personal vocațional*, aceasta fiind integrat permanent în toate activitățile propuse.

Pentru elev, construirea unui plan/portofoliu personal contribuie la:

- „Conștientizarea nivelului său de dezvoltare într-un domeniu academic sau profesional;
- Conștientizarea abilităților și a competențelor sale;
- Dezvoltarea stimei de sine și a autoeficacității percepute;
- Clarificarea aspirațiilor și a scopurilor de viitor, prin analiza produselor activităților desfășurate;
- Organizarea realizărilor personale într-un anumit domeniu (de exemplu, activitatea sportivă, activitatea de cercetare într-un anumit domeniu) sau a realizărilor personale în general;
- Identificarea punctelor tari, care pot fi valorificate în promovarea personală;
- Identificarea modalităților de optimizare a competențelor academice și profesionale și de îmbunătățire a produselor activității” [apud 225, p. 37-38].

Concluzionând asupra oportunității de a implementa *Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* în mediul școlar, pentru o dezvoltare armonioasă și sănătoasă a elevului și pentru luarea deciziei vizând traseul educațional/profesional, am considerat ca fiind extrem de important ca elevul să parcurgă etape predefinite, și anume autocunoaștere, explorare școlar profesională, luarea de decizii de carieră, elaborarea planului personal vocațional și prevenirea dificultăților de adaptare în mediul.

3.3. Cercetarea experimentală de validare

Analiza globală a răspunsurilor obținute în urma aplicării *Scalei identității vocaționale* și în etapa de validare (clasa a IX-a, decembrie 2021), celor două grupuri implicate în cercetare, conduce spre următoarea deducție: valorile procentuale ale grupului experimental, pe itemi, sunt mai mici decât cele ale grupului de control în marea majoritate a cazurilor (excepție itemul 17). Valorile procentuale reflectă înregistrarea răspunsurilor „da” la itemii chestionarului, ceea ce contribuie la realizarea scorului total (cu cât scorul este mai mic, cu atât identitatea vocațională este mai bine dezvoltată). În continuare, analiza comparativă a datelor a permis să demonstrăm

schimbările semnificative vizând toate dimensiunile investigate privind identitatea vocațională și să stabilim o configurație a premiselor prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

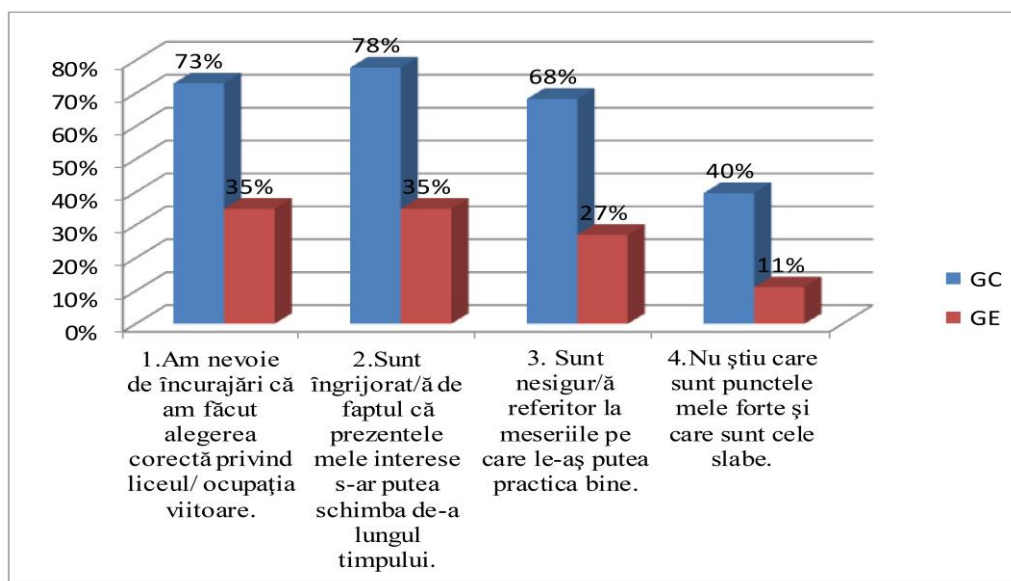

Fig. 3.7. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 1, 2, 3 și 4) - experiment de validare

Analiza cantitativă și calitativă a răspunsurilor oferite de elevi vizând nevoia de încurajări, îngrijorarea privind stabilitatea intereselor, nesiguranța referitor la meseriile practicate și necunoașterea punctelor forte/slabe (Figura 3.7) permite să afirmăm că prin implementarea *Metodologiei de educație vocațională* s-a contribuit la implicarea activă a elevilor GE în redescoperirea sinelui, în clarificarea opțiunilor vocaționale și autocunoaștere.

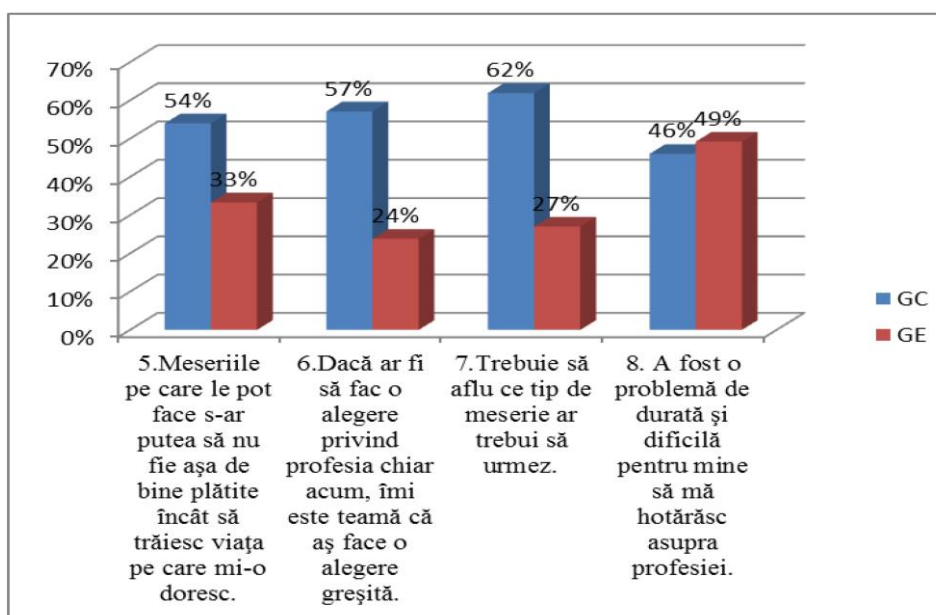

Fig. 3.8. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 5, 6, 7 și 8) - experiment de validare

Analiza rezultatelor comparative (GC, GE) prezentate în Figura 3.8. atestă diferențe valorice procentuale în privința expectanțelor privind remunerația corespunzătoare meseriilor potențial de îndeplinit (itemul 5, GC-54%, GE-33%), teama de a nu greși în alegerea imediată a profesiei (itemul 6, GC-57%, GE-24%), necesitatea stringentă de a afla tipul de meserie ce trebuie urmat (itemul 7, GC-62%, GE-27%) și existența dificultății privind hotărârea asupra profesiei (itemul 8, GC-46%, GE-49%). Se remarcă indecizia accentuată a elevilor GC (62%) privind tipul de meserie ce trebuie urmat și poate puțin surprinzător numărul elevilor GE (49%) referitor la dificultatea privind hotărârea asupra profesiei, dar acest rezultat se justifică prin prisma faptului că elevii au experimentat deja diverse stadii ale identității vocaționale.

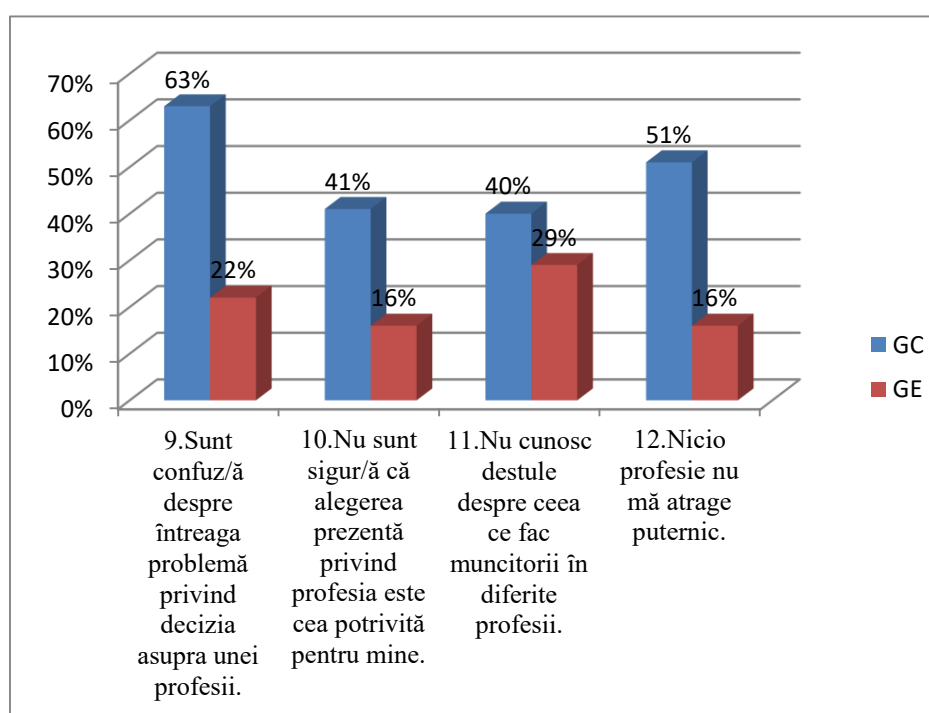

Fig. 3.9. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 9, 10, 11 și 12) -experiment de validare

Itemii 9, 10, 11 și 12 reflectă rezultate procentuale scăzute pentru elevii GE (22%, 16%, 29%, 16%) care au participat la activități din cadrul *Metodologiei de educație vocațională*. Confuzia despre problematica deciziei asupra unei profesii, nesiguranța alegerii prezente vizând profesia potrivită, slaba familiarizare cu atribuțiile și rolurile specifice diverselor meserii și lipsa atracției puternice privind o anumită profesie sunt chestiuni care necesită clarificări depline pentru elevii GC după cum reflectă rezultatele procentuale din Figura 3.9. (63%, 41%, 40%, 51%). La adolescenții din GC, identitatea vocațională este încă fragmentară, insuficient conturată, labilă, supusă unei permanente reconstrucții. În aceste condiții, aceștia se confruntă cu

difuzia identității (angajament și explorare resuse). Copilul se orientează după *modelele* din proximitatea sa, în timp ce adolescentul alege adesea modele îndepărtate spațio-temporal. De asemenea, copilul constată și imită modele în timp ce adolescentul le caută, le compară și le selectează. Sub influența mass-mediei, a influențelor culturale, în opțiunile tinerilor se impun mult vedetele, sportivii, cântăreții, personajele de filme în locul modelelor tradiționale (părinți, profesori). Dacă inițial manifestă preocupări tranzitorii în privința viitorului, ulterior adolescentul trece la căutări sistematice, de la o alegere romantică la una realistă, de la preluarea generală a unui model la selectarea și combinarea imaginativă a unui model propriu. Modelul precede constituirea idealului și reprezintă baza acestuia.

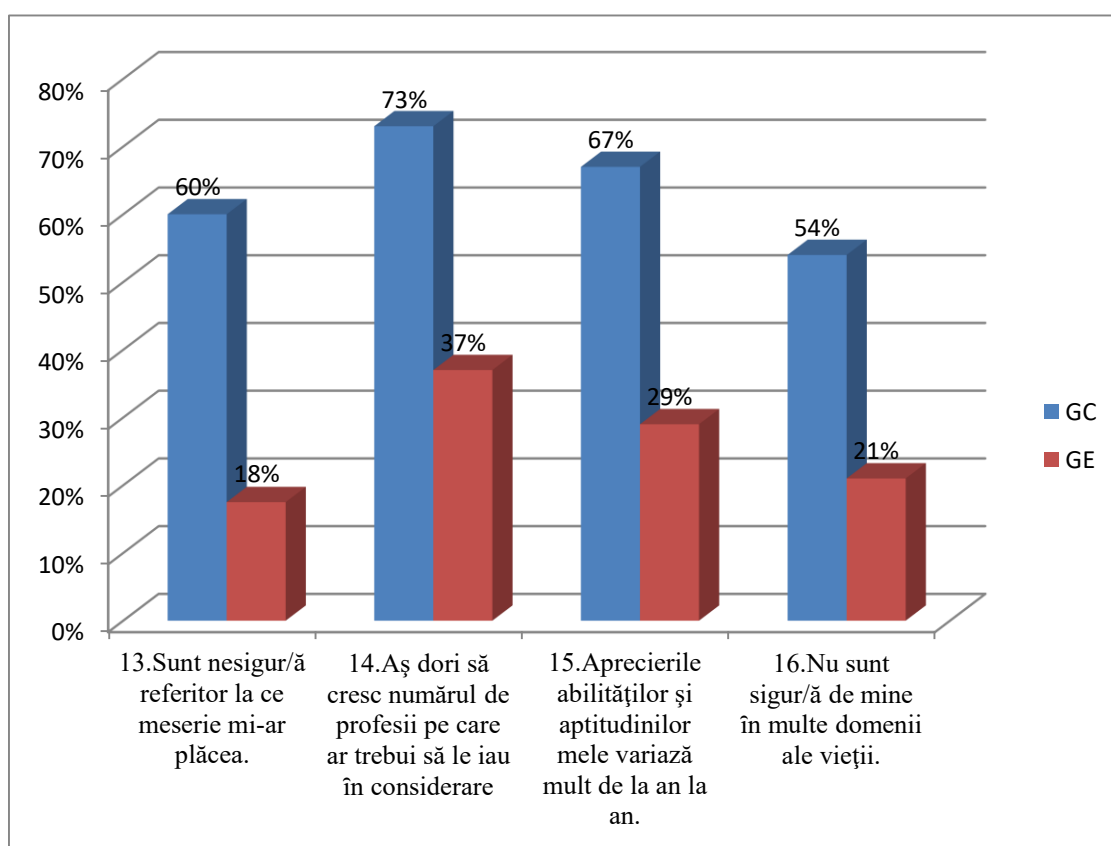

Fig. 3.10. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 13, 14, 15 și 16) -experiment de validare

Itemii 13, 14 fac trimitere la siguranța vis-a-vis de profesia îndrăgită („Sunt nesigur/ă referitor la ce meserie mi-ar plăcea”- 60% dintre elevii GC, 18% dintre elevii GE) și dorința de a crește numărul profesiilor luate în considerare („Aș dori să cresc numărul de profesii pe care ar trebui să le iau în considerare” - 73% dintre elevii GC, 37 % dintre elevii GE).

Inconsecvența privind aprecierile referitoare la abilitățile și aptitudinile elevilor (itemul 15) se manifestă la 67% dintre elevii GC, respectiv 29% dintre elevii GE, iar nesiguranța față de

propria persoană în multiple domenii ale vieții (itemul 16) la 54% dintre elevii GC, respectiv 21% dintre elevii GE, după cum reiese din prezentarea rezultatelor în Figura 3.10.

Pattern-urile privind dezvoltarea identității vocaționale sunt diferite la adolescenții din cele două grupuri experimentale (GC, GE) ca rezultat al sistemului de influențe multiple care au fost exercitate asupra elevilor. Identitatea vocațională a elevilor GE a ajuns astfel să fie rezultanta complexă a influențelor participării la activitățile *Metodologiei de educație vocațională* care odată selectate și internalizate se transformă, generând sentimentul complex al vocației.

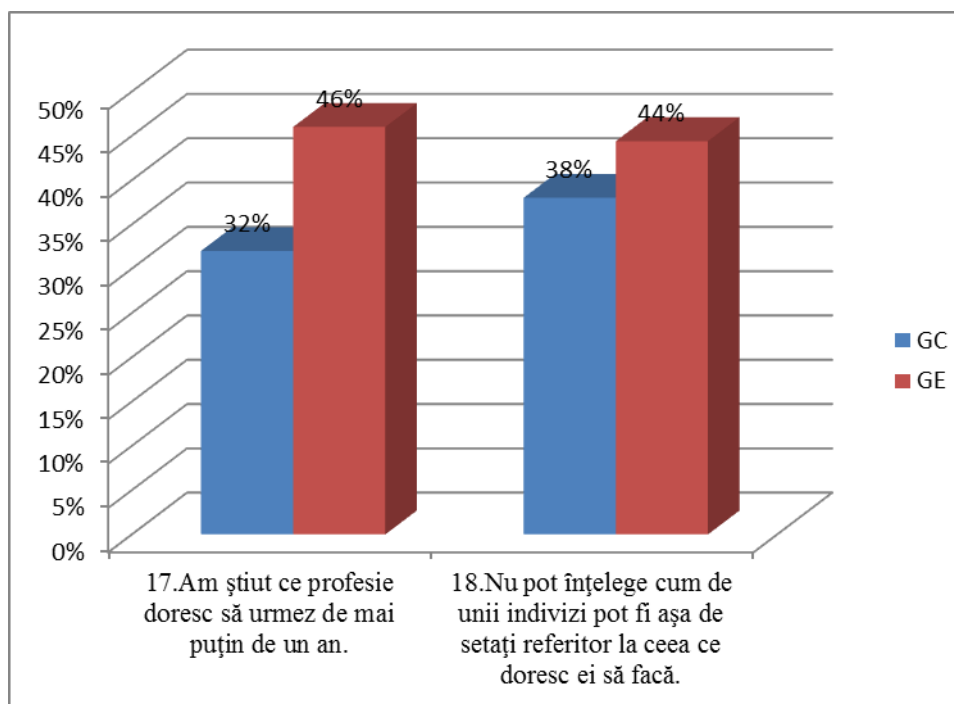

Fig. 3.11. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 17 și 18) - experiment de validare

Analizând Figura 3.11., autoclaritatea vocațională este prezentă la 32% dintre elevii GC, respectiv 46% dintre elevii GE (itemul 17), iar 38% dintre elevii GC, respectiv 44% dintre elevii GE, „nu pot înțelege cum de unii indivizi pot fi așa de setați referitor la ceea ce doresc ei să facă” (itemul 18). Formarea atitudinii responsabile față de traseul educațional și, ulterior profesional prin autocunoaștere, dezvoltare personală, managementul eficient al învățării și al carierei au fost aspecte surprinse în urma realizării *Metodologiei de educație vocațională*, pe dimensiunea prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar pe întreg lotul experimental.

Procesul identificării și al dezvoltării identității vocaționale presupune însă și raportarea la cei din aceeași generație, la grupul de aceeași vârstă. În cazul în care adolescentul are o

conștiință de sine mai înaltă decât modul în care este perceput de ceilalți, el se va simți izolat, căutând să găsească forme de exprimare proprie care să-i aducă admirația și acceptarea celorlalți. În acest mod, se explică teribilismele, manifestările de încăpățănare și de opoziție, crizele de originalitate, iar uneori chiar delincvența. De rând cu acestea, adolescenții cu o apreciere superioară de sine și integrați în colectiv prezintă conduite bazate pe încredere, își susțin și argumentează persuasiv opiniile, au mai puține dificultăți de adaptare, depășesc cu mai mare ușurință obstacolele, fiind mai înclinați spre inițiative proprii.

În continuare, analiza comparativă a datelor din cele două etape ale testării (EC, EV) a permis să demonstrăm schimbările semnificative vizând dezvoltarea identității vocaționale, pe care se reperează prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar.

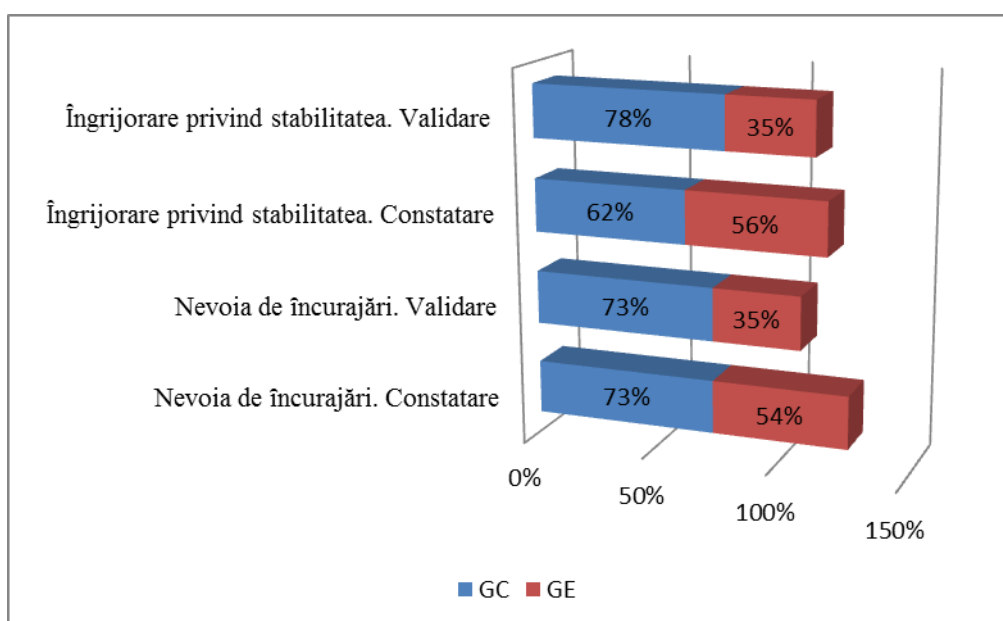

Fig. 3.12. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 1 și 2) –EC-EV

În urma realizării *Metodologiei de educație vocațională*, pe dimensiunea teoretico-practică inclusă în demersul formativ, observăm o modificare semnificativă pe întreg lotul experimental. Analiza cantitativă și calitativă a răspunsurilor oferite vizând îngrijorarea privind stabilitatea și nevoia de încurajări (Figura 3.12.) permite să afirmăm că prin implementarea *Metodologiei de educație vocațională* s-a contribuit la implicarea activă a elevilor și la creșterea încrederii în ei.

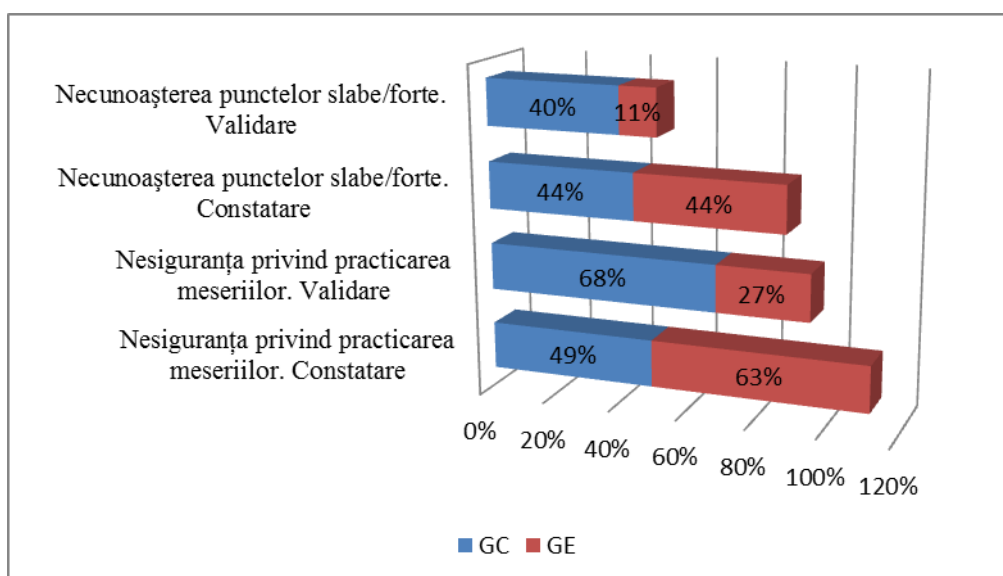

Fig. 3.13. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 3 și 4) –EC-EV

Analiza rezultatelor comparative din Figura 3.13. atestă o schimbare calitativă referitoare la *siguranța privind practicarea meseriilor* și *cunoașterea punctelor slabe/forte* de către elevii din GE după implementarea *Metodologiei de educație vocațională*, ceea ce permite să stabilim faptul că felul în care elevii își înțeleg identitatea vocațională fluctuează, variază în funcție de influențele educative și, mai ales, în funcție de importanța și de semnificația pe care le conferă acestora. Dezvoltarea vocațională este un proces continuu care implică căutare, obținere și procesarea informațiilor despre propria persoană și mediul său.

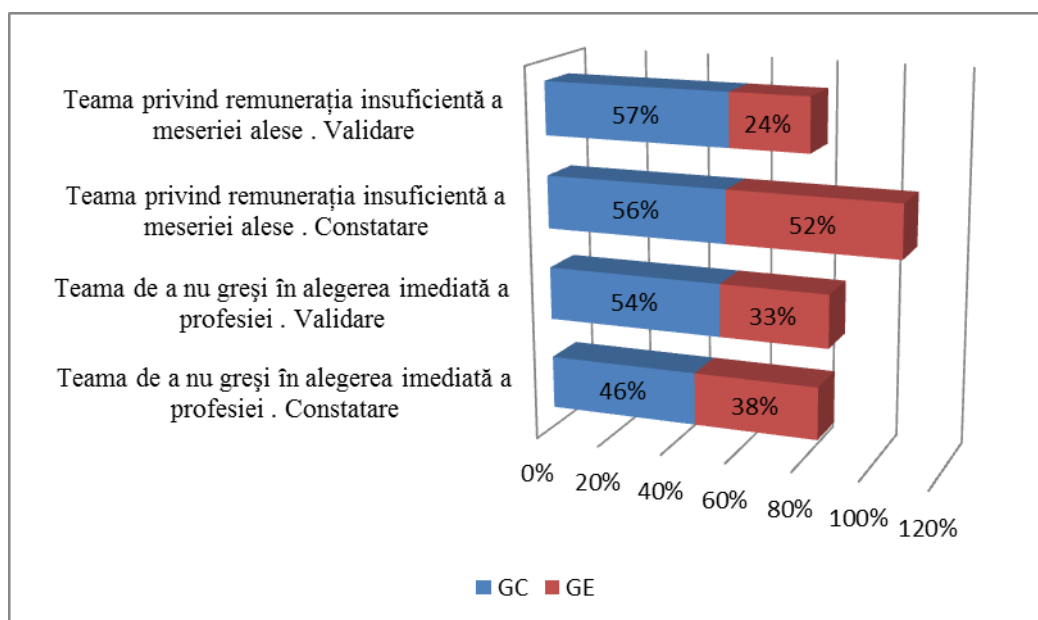

Fig. 3.14. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 5 și 6) –EC-EV

Analiza calitativă și cantitativă a rezultatelor experimentale reprezentate în Figura 3.14. pun în evidență schimbările survenite după implementarea *Metodologiei de educație vocațională*: *teama de a nu greși în alegerea imediată a profesiei* pentru elevii GE scade de la

38% în EC la 33% în EV, iar pentru elevii GC crește de la 46% în EC la 54% în EV; teama privind remunerarea insuficientă a meseriei alese pentru elevii GE scade de la 52% în EC la 24% în EV, iar pentru elevii GC crește de la 56% în EC la 57% în EV.

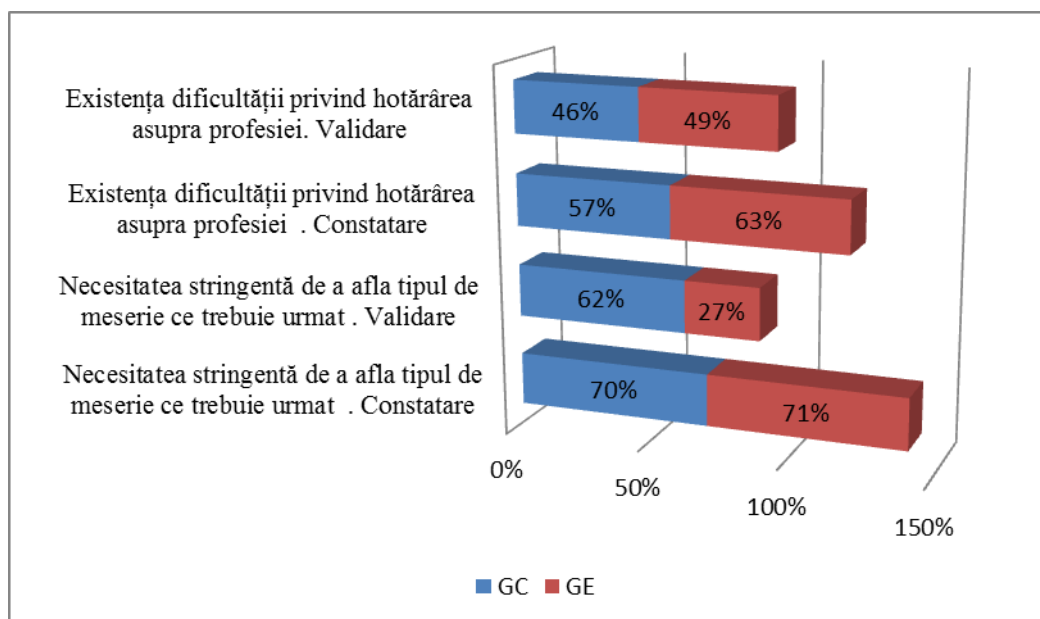

Fig. 3.15. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 7 și 8) –EC-EV

Alegerea unei cariere este una dintre cele mai complexe și importante decizii care trebuie luate în viața unei persoane. Rezultatele din Figura 3.15. pun în evidență faptul că încurajarea elevilor să exploreze și să formuleze un plan concret de dezvoltare vocațională este prin urmare, importantă, în special pentru a afla tipul de meserie ce trebuie urmat și hotărârea asupra profesiei. În contextul vizat, necesitatea stringentă de a afla tipul de meserie ce trebuie urmat pentru elevii GE scade de la 71% în EC la 27% în EV, iar existența dificultății privind hotărârea asupra profesiei scade de la 63% în EC la 49% în EV.

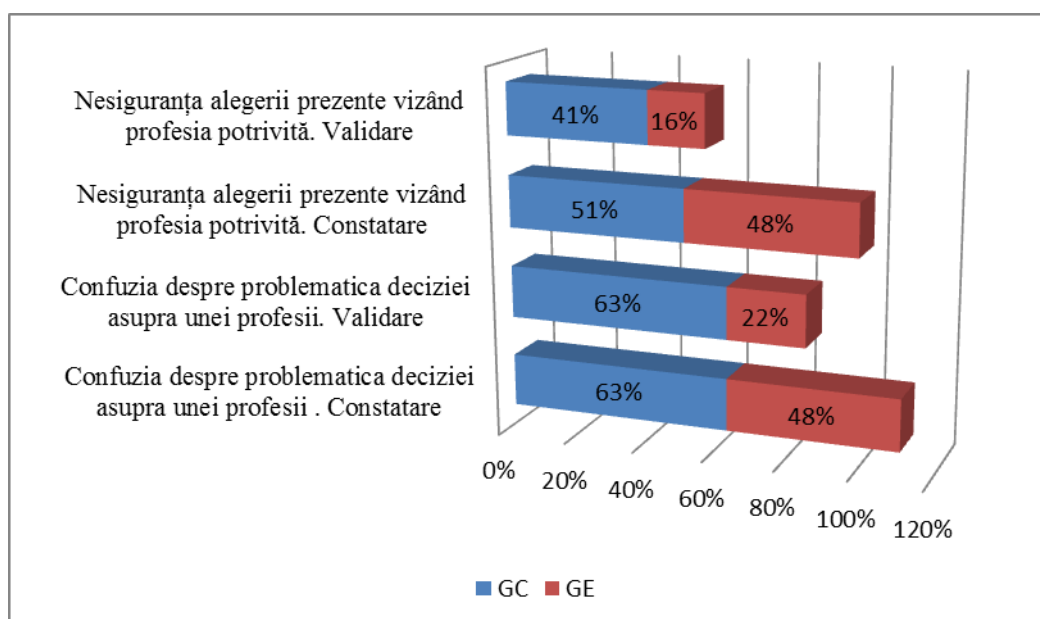

Fig. 3.16. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 9 și 10) –EC-EV

Adolescența este o perioadă a explorării, când dezvoltarea identității și planificarea viitorului apar ca sarcini importante de dezvoltare. Deși majoritatea adolescenților nu sunt implicați în mod semnificativ în procesul de luare a deciziilor de carieră în timpul clasei a VIII-a (EC: confuzia despre problematica deciziei asupra unei profesii: GC-63%, GE-48%; nesiguranța alegerii prezente vizând profesia potrivită: GC-51%, GE-48%) mulți s-au antrenat deja într-un proces de explorare profesională (EV: confuzia despre problematica deciziei asupra unei profesii: GC-63%, GE-22%; nesiguranța alegerii prezente vizând profesia potrivită: GC-41%, GE-16%) conform rezultatelor din Figura 3.16.

După ce elevii au luat o decizie legată de viitorul lor, factorii educaționali trebuie să susțină eficient planul acestora pentru a preveni dificultățile de adaptare în mediul școlar. Elevii pot elabora un plan de acțiune vocațional cu obiective SMART (simple, măsurabile, realizabile, realiste și în timp util) și, de-a lungul unei perioade de timp, vor acționa sistematic pentru parcurgerea acestui plan și realizarea obiectivelor vocaționale. Planul de acțiune trebuie să includă obiective vocaționale pe termen scurt, mediu și lung, etape de acțiune planificate și trebuie să fie revizuit și modificat în mod regulat pentru a lua în considerare potențiale schimbări.

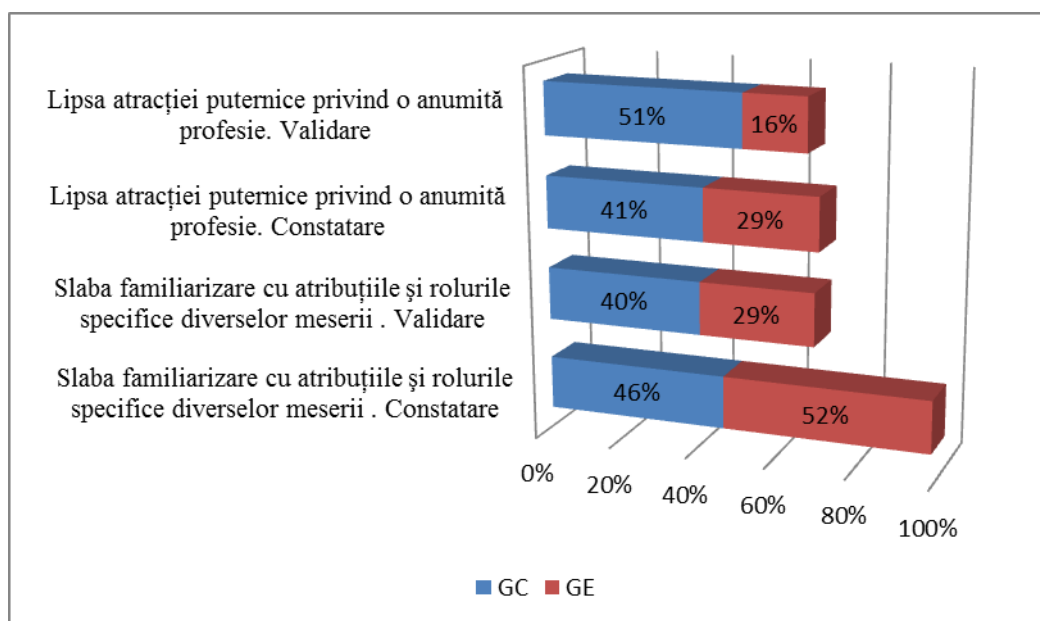

Fig. 3.17. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 11 și 12) –EC-EV

Dezvoltarea vocațională contribuie la realizarea de sine a adolescenților, inițial prin explorare vocațională - procesul culegerii informațiilor despre lumea profesiilor, luând în considerare interesele personale, și ulterior, prin alegerea unui traseu educațional/profesional adecvat fiecăruia. Explorarea vocațională poate fi intenționată, atunci când elevii reflectă la posibile profesii sau neintenționată, cum ar fi atunci când aceasta reiese din experiențele

dobândite în activitățile extracurriculare. Analiza calitativă și cantitativă a răspunsurilor (Figura 3.17.) oferite de elevii din GE reflectă faptul că slaba familiarizare cu atribuțiile și rolurile specifice diverselor meserii scade de la 52% în EC la 29% în EV, iar lipsa atracției puternice privind o anumită profesie scade de la 29% în EC la 16 % în EV.

Furnizarea de informații despre trasee educaționale, dezvoltarea abilităților de tranziție spre un alt nivel al școlarității susțin procesul de dezvoltare a identității vocaționale. Cadrele didactice trebuie să recunoască și să promoveze importanța studiului direcționat către propria persoană, deoarece acest lucru îi motivează pe elevi să își asume responsabilitatea pentru investigarea opțiunilor și a modurilor de a-și îmbunătăți singuri abilitățile pentru tranziție.

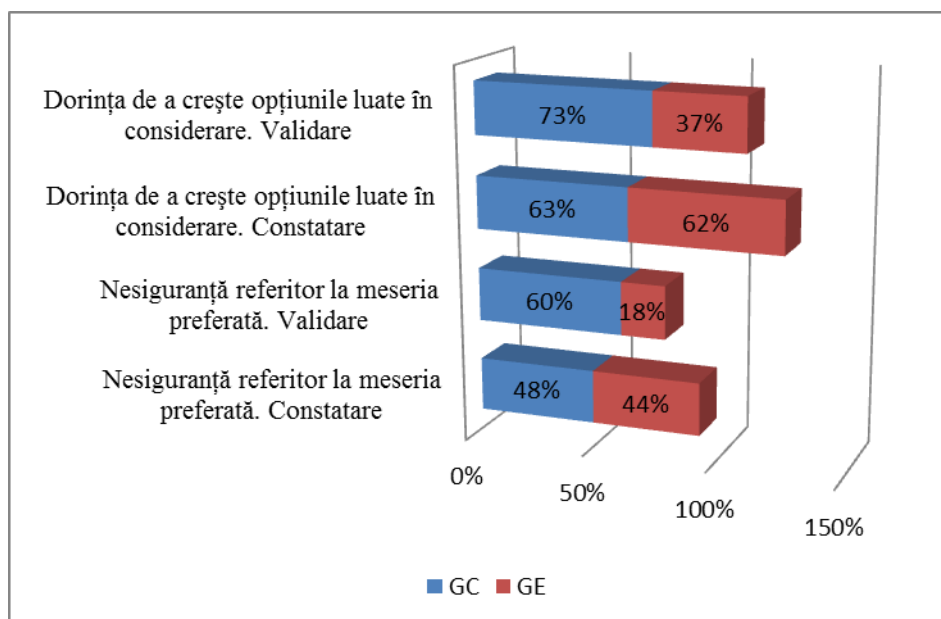

Fig. 3.18. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 13 și 14) –EC-EV

Teoriile multiple privind dezvoltarea vocațională vizează adolescența ca pe o perioadă esențială pentru explorarea și perfecționarea opțiunilor de carieră. Aceasta însă include în multe situații nesiguranță referitor la meseria preferată (EC:48%-GC, 44%-GE; EV:60%-GC, 18%-GE) și dorința de a crește opțiunile luate în considerare (EC:63%-GC, 62%-GE; EV:73%-GC, 37%-GE), după cum reiese din prezentarea rezultatelor din Figura 3.18.

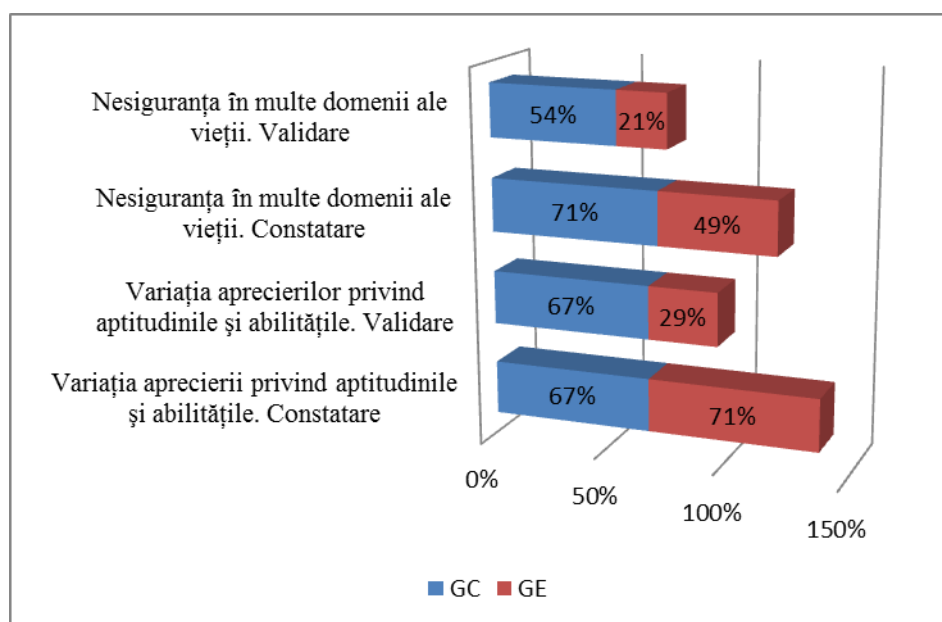

Fig. 3.19. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 15 și 16) –EC-EV

Interesele, valorile, aptitudinile și personalitatea constituie informații despre sine care contribuie la dezvoltarea identității vocaționale. Este de preferat ca atunci când se iau decizii privitoare la traseul educațional/profesional acestea să coincidă cu interesele proprii ale individului. Cu cât gradul de suprapunere este mai mare, cu atât sunt șanse mai mari ca adolescentul să fie mulțumit și motivat pentru activitate și să se adapteze contextului în care este plasat.

Rezultatele vizând variația aprecierii privind aptitudinile și abilitățile reflectă în EC că 67% din elevii GC, respectiv 71% din elevii GE sunt nehotărâți, iar în EV 67% din elevii GC, respectiv 29% din elevii GE ceea ce demonstrează eficiența *Metodologiei de educație vocațională* pentru elevii GE. „Congruența dintre interesele persoanei și școala/profesie aleasă determină: satisfacție academică/profesională; stabilitate în alegerea făcută și capacitatea mai bună de adaptare la modificările interne ale mediului; performanță academică/profesională; nivel scăzut de stres academic/ ocupațional” [50, p. 147].

Analiza rezultatelor reprezentate în Figura 3.19. pun în evidență în EC nesiguranța în multe domenii ale vieții pentru 71% din elevii GC, respectiv 49% din elevii GE, iar în EV pentru 54% din elevii GC, respectiv 21% din elevii GE.

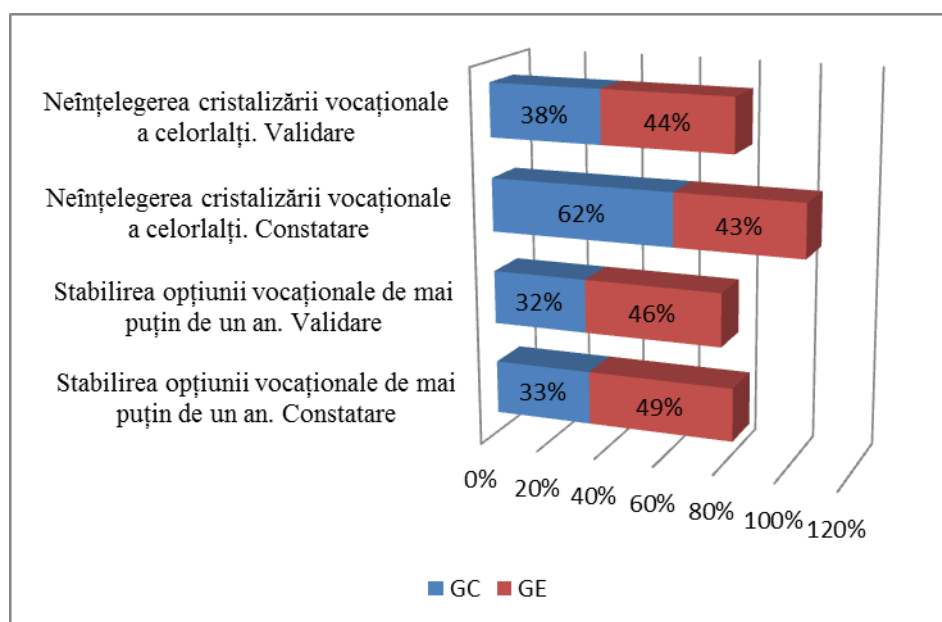

Fig. 3.20. Distribuția valorilor privind nivelul identității vocaționale (itemii 17 și 18) –EC-EV

Opțiunile academice și vocaționale, chiar dacă suportă influența contextului familial, a abilităților și intereselor proprii, se dezvoltă preponderent în cadrul școlar. Astfel, dezvoltarea identității vocaționale trebuie analizată în strânsă legătură cu contextul în care se desfășoară. Se observă în Figura 3.20. o reducere a numărului de elevi care au demonstrat o dinamică a scăderii incertitudinii vizând stabilirea opțiunii vocaționale de mai puțin de un an, de la 49% - rezultat înregistrat în EC, la 46% - rezultat obținut în EV.

Analiza calitativă și cantitativă a răspunsurilor oferite de elevii din GE reflectă faptul că neînțelegerea cristalizării vocaționale a celorlalți crește de la 43% în EC la 44% în EV, iar pentru elevii din GC scade de la 62% în EC la 38% în EV.

Etapa a III-a. Validarea: identitatea vocațională și adaptarea

Testul Kolmogorov Smirnov transmite informațiile necesare privind distribuțiile variabilelor testate. Astfel, pentru toate variabilele, în ambele momente ale testării s-au obținut valori ale lui $p > .05$, ceea ce înseamnă că toate variabilele urmează o distribuție normală. În tabelul 3.9., pe rândul **Asymp. Sig. (2-tailed)** se pot observa aceste valori ale lui p care sunt mai mari de .05 (Anexa 8).

Tabelul 3.9. Rezultatele testului One-Sample Kolmogorov Smirnov

	Decizie_t	Adaptare_	Adaptare_s	Adaptare_	
	otal_p	emo_p	oc_p	sco_p	
N	126	126	126	126	
Normal Parameters	Mean	10.4286	6.40	7.54	7.17

	Std. Deviation	4.83724	3.585	2.827	3.956
Most Extreme Difference	Absolute	.098	.092	.101	.100
	Positive	.078	.091	.101	.100
	Negative	-.098	-.092	-.094	-.090
Kolmogorov-Smirnov Z		1.095	1.038	1.136	1.127
Asymp. Sig. (2-tailed)		.182	.231	.151	.158

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

În scopul verificării dacă decizia asupra viitorului (identitatea vocațională) diferă în grupurile experimentale am aplicat testul t pentru eșantioane independente (**Independent Sample T-Test**, Anexa 9).

Analizând rezultatele, conform Tabelului 3.10, există diferențe semnificative în funcție de grupuri care au participat la studiu. În ceea ce privește decizia asupra viitorului, unde $t(124) = -6.386$, $p = 0.000 < 0.05$. Astfel elevii din grupul de control au medii semnificativ mai mici ($M=8.03$) față de elevii din grupul experimental ($M= 12.82$). Cei care au beneficiat de *Metodologia de educație vocațională* (grupul experimental) au înregistrat scoruri mai ridicate în ceea ce privește decizia asupra viitorului față de elevii care nu au beneficiat de această intervenție.

Pentru a verifica dacă există diferențe în ceea ce privește adaptarea emoțională, socială și școlară a elevilor în funcție de condiția de participare, s-a realizat același test statistic, Independent Sample T Test.

În tabelul 3.10., conform rezultatelor, se poate observa că există diferențe semnificative legate de adaptarea emoțională, unde $t(124) = 3.110$, $p = 0.002 < 0.05$. Așadar, elevii care au făcut parte din grupul de control dețin medii semnificativ mai mari ($M=7.37$) față de elevii din grupul experimental ($M=5.44$).

Pentru adaptarea socială s-au înregistrat diferențe semnificative între condițiile participării la studiu, astfel avem $t(124) = 2.713$ cu un $p = 0.008 < 0.05$. Elevii care au participat în grupul de control au medii semnificativ mai mari ($M=8.21$) la adaptarea socială față de cei care au participat în condiția experimentală ($M=6.87$).

Rezultatele adaptării școlare prezintă și ele diferențe semnificative între condițiile participării astfel încât avem $t(124) = 2.100$ cu un $p = 0.038 < 0.05$. Elevii care s-au aflat în grupul de control dețin medii semnificativ mai mari ($M=7.90$) față de elevii care s-au aflat în grupul experimental ($M=6.44$).

La o primă analiză, privind rezultatele celor trei tipuri de adaptare: emoțională, socială și școlară se poate afirma că intervenția nu a avut niciun efect asupra creșterii celor trei tipuri de adaptare. Interesant este faptul că autorii au prezentat grila analizei rezultatelor exact invers. Elevii care obțin scoruri mici la acest inventar prezintă de fapt o bună adaptare, iar cei care dețin scoruri mari înregistrează nivele mai scăzute de adaptare. Oglindind aceste aspecte asupra rezultatelor din cercetarea prezentă, elevii din grupul experimental au înregistrat medii semnificativ mai mici față de cei din grupul de control, ceea ce înseamnă că participarea la activitățile *Metodologiei de educație vocațională* i-a ajutat să devină mai adaptați pe cele trei arii.

Tabelul 3.10. Rezultatele testului Independent Sample T-test

Variabile	n	M	SD	t	df	p
Decizie_total				-6.386	124	.000
control	63	8.0317	3.86034			
experimental	63	12.8254	4.53851			
Adaptare_emoțională				3.110	124	.002
control	63	7.37	2.870			
experimental	63	5.44	3.975			
Adaptare_socială				2.713	124	.008
control	63	8.21	2.509			
experimental	63	6.87	2.986			
Adaptare_școlară				2.100	124	.038
control	63	7.90	3.788			
experimental	63	6.44	4.015			

Experimentul pedagogic a confirmat **ipoteza cercetării**: Se prezumă că există diferențe semnificative la nivel de dezvoltare a identității vocaționale, dacă elevii beneficiază de activități în baza *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*.

În concluzie, aplicarea unui program destinat elevilor claselor a VIII-a conduce la dezvoltarea identității vocaționale, ca dimensiune importantă a personalității și la prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar.

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. Validarea experimentală a implementării *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar* a presupus descrierea design-ului cercetării experimentale a dezvoltării identității vocaționale și a prevenirii dificultăților de

adaptare, la elevii claselor a VIII-a, în contextul pregătirii pentru susținerea examenului de Evaluare Națională (la sfârșitul clasei a VIII-a) și a trecerii la un alt nivel al școlarității.

2. Conținutul capitolului 3 înglobează *Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*, dimensiunea investigativ-experimentală de explorare a *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* a adolescenților și rezultatele experimentale.

3. Redarea rezultatelor experimentului de formare este corelată cu analiza impactului formativ al luării deciziilor privind traseul educațional la elevii claselor a VIII-a, ceea ce demonstrează atingerea scopului investigației și soluționarea problemei științifice.

Experimentul pedagogic a confirmat **ipoteza cercetării**: Se prezumă că există diferențe semnificative la nivel de dezvoltare a identității vocaționale, dacă elevii beneficiază de activități în baza *Metodologiei de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*.

În acest sens sunt definatorii diferențele mediilor între etapele constatare-validare pentru cele două grupuri ale cercetării: *identitate vocațională* (decizia asupra viitorului): constatare – 8.28 GC, 9.01 GE; validare – 8.03 GC, 12.82 GE; *adaptare generală*: constatare – 8.46 GC, 7.42 GE; validare – 7.82 GC, 6.25 GE.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea realizată vizează una dintre cele mai complexe și actuale probleme – *educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* în mediul școlar. Analiza, precizarea, determinarea și interpretarea aspectelor teoretice, a celor metodologice și practice, dar și sinteza rezultatelor obținute în cadrul experimentului pedagogic și prelucrarea cantitativă și calitativă a acestora, permit formularea următoarelor concluzii:

1. În contextual cercetării epistemologice s-a precizat și delimitat conținutul conceptelor și fenomenelor de bază: *vocație, educație vocațională, identitate vocațională, educație pentru carieră, consiliere vocațională, adaptare, dificultăți de adaptare*, inclusiv, s-a specificat esența orientărilor științifice și teoriilor referitoare la intervențiile în educația vocațională. Totodată, caracteristicile definiției ale noțiunilor de educație vocațională, consiliere și orientare în carieră au fost prezentate în plan comparativ pentru a evidenția congruența scopurilor. Review-ul și parcurgerea evoluției orientărilor științifice privind educația vocațională, au permis analiza perspectivelor modernă și postmodernă, ceea ce a contribuit la elucidarea teoriilor privind intervențiile în planificarea carierei.
2. Acțiunile investigaționale au elucidat perspectivele teoretico-practice ale identificării dificultăților de adaptare în context școlar și ale dezvoltării *identității vocaționale* a adolescenților, au permis elaborarea *Matricii de corelație vizând educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară*, favorizând reflecția asupra rolurilor adolescentului în context educațional. Studiul realizat a permis redarea listei comportamentelor adaptive, corespunzătoare perioadelor dezvoltării de creștere, respectiv explorare, care au fost corelate cu formele de identitate vocațională la adolescenți.
3. Prin abordarea noțiunii de *identitate vocațională* și cercetând ansamblul manifestărilor sale teoretico-aplicative, în special raportul ei cu procesul adaptării conduitei ființei umane, a fost precizată valoarea educațională a noțiunii respective, ca o construcție și reconstrucție continuă.
4. Elaborarea și argumentarea științifică a *Modelului pedagogic al dezvoltării identității vocaționale în prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar*, care prevede fundamentele teoretico-aplicative ale *educației vocaționale*, a asigurat realizarea demersului experimental. Atât *Modelul pedagogic*, cât și componenta definiției a acestuia la nivel praxiologic - *Metodologia de educație vocațională* din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare, și-au demonstrat fiabilitatea și posibilitatea de a fi completate și dezvoltate, ținând cont de ritmul alert al schimbărilor.

Analiza curriculumului în cadrul disciplinei *Consiliere și dezvoltarea personală*, a furnizat repere utile în revigorarea conținutului informațional și plasarea accentului pe *adaptabilitatea carierei și maturitate vocațională*. În conformitate cu aceasta, unitățile de conținut, sugestiile metodologice, strategiile de evaluare, elaborate cu rol proactiv și-au dovedit eficiența, atât la nivelul dezvoltării identității vocaționale, cât și în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar.

5. Rezultatele experimentului pedagogic au demonstrat dezvoltarea identității vocaționale a adolescenților prin participarea lor la activități de învățare care conduc la decizii profesionale luate în cunoștință de cauză. S-a observat că educația vocațională la nivel de elevi este receptivă la tranzițiile emoționale, fizice și contextuale cu care se confruntă aceștia; îi ajută să gestioneze responsabilitățile specific vârstei asociate formării identității în contextul de dezvoltarea a capacității de asumare a rolurilor de viață; contribuie la prevenirea și depășirea dificultăților de adaptare în mediul școlar. În acest sens sunt definitorii diferențele mediilor între etapele constatare-validare: *identitate vocațională* (decizia asupra viitorului): constatare – 8.28 GC, 9.01 GE; validare – 8.03 GC, 12.82 GE; *adaptare generală*: constatare – 8.46 GC, 7.42 GE; validare – 7.82 GC, 6.25 GE.

Astfel, rezultatele cercetării au confirmat soluționarea problemei științifice importante, care s-a axat pe valorificarea fundamentelor educației vocaționale, structurate în *Modelul pedagogic al dezvoltării identității vocaționale în prevenirea dificultăților de adaptare*, ceea ce a condus la dezvoltarea identității vocaționale a adolescenților (maturitate vocațională), la capacitate sporită de luare a deciziilor educaționale și ocupaționale, la o bună adaptare în mediul școlar, asigurând premisele unei dezvoltări armonioase a personalității elevilor.

În concordanță cu rezultatele expuse pot fi formulate următoarele **recomandări**:

La nivel **macrostructural**:

1. Racordarea politicilor naționale educaționale la cele internaționale, care vizează dezvoltarea intervențiilor în dezvoltarea carierei și elaborarea unor standarde naționale, cum ar fi

Cadrul național de dezvoltare vocațională.

2. Facilitarea unor activități extracurriculare care permit familiarizarea elevilor cu lumea muncii, a profesiilor, eventual, prin elaborarea unui **Model național** pentru programele de educație vocațională.

La nivel **microstructural**:

1. Includerea „Educației vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare” în lista disciplinelor opționale în învățământul gimnazial/liceal.

2. Aplicarea *Modelului pedagogic* la nivelul formării inițiale și continue pentru a înțelege mai bine cum să sprijine un elev/student care are neclarități cu privire la dezvoltarea vocațională; pot concepe lecții și consolida rigoarea academică prin infuzia de concepte privind educația vocațională.

3. Consilierii școlari, cadrele didactice și directorii unităților școlare pot utiliza rezultatele cercetării pentru a proiecta un *Program de educație vocațională* destinat elevilor, evidențiind competențele formate și instrumentele de evaluare a nevoilor elevilor.

4. Elaborarea unor workshop-uri pentru părinți pentru familiarizarea cu procesul educației vocaționale; investigarea impactului tehnicilor narative în intervențiile de educație vocațională și prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar; studierea rolului echipei multidisciplinare (cadre didactice, consilier școlar, profesor itinerant/de sprijin, alți specialiști) din unitatea școlară, cu stabilirea rolului cooperării și al implicării în dezvoltarea vocațională a elevilor constituie aspecte esențiale ce pot fi elucidate într-un **Ghid metodologic**.

Ca orice cercetare, și cea de față a conturat și unele **limite**.

În primul rând, în cadrul cercetării preexperimentale o limită a constat în mărimea redusă a eșantionului. Deoarece aceasta a fost realizată pe un număr restrâns de participanți (N=63), nu se poate discuta despre o validare extinsă a chestionarului.

În al doilea rând, o limită este legată de modul de administrare a chestionarelor (autoevaluare) care ar putea fi influențate de distorsiunea *dezirabilității sociale*, însă această opțiune a fost generată de contextul Pandemiei Covid-19.

BIBLIOGRAFIE

1. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar. În: Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice. Volumul V. Psihopedagogie și managementul educației. Chișinău, 2018. pp. 12-17. ISBN 978-9975-76-233-5
2. **ADĂSCĂLIȚEI, C., ADĂSCĂLIȚEI, A-M.** Analiza comunicării în educația vocațională. În: Revista Mentor XXI. nr. 1-2 (74-75), 2018. pp. 55-57. ISSN 1583-4158
3. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Activitățile de terapie educațională, ca modalitate de prevenire a dificultăților de adaptare. În: Exemple de bună practică din activitatea didactică. Anul VIII. Botoșani. vol. I/. nr. 16-17, 2018. pp. 15-18. ISSN 2068-7974
4. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Retrospectiva dezvoltării educației vocaționale: tendințe și perspective. În: Conferința anuală a doctoranzilor. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2018. pp. 14-22. ISBN 978-9975-46-376-8
5. **ADĂSCĂLIȚEI, C., ADĂSCĂLIȚEI, A-M.** Premise ale dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar. În: Educația din perspectiva valorilor. Ediția a X-a. Alba Iulia. București: Editura EIKON, 2018. pp. 337-342. ISBN 978-973-757-730-6; ISBN 978-606-711-902-2
6. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Aspecte ale adaptării și prevenirii dificultăților de adaptare în context educațional. În: Umanismul Educației Mileniului III. Ediția a X-a. Buzău. 2018. pp. 332-339. ISSN 2360-3666, ISSN-L 2360-3666
7. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Abordarea contemporană a educației vocaționale. În: Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Ediția a IX-a. Chișinău: ULIM, 2018. pp. 325-329. ISBN 978-9975-3277-5-6.
8. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Dezvoltarea identității vocaționale – premisă a prevenirii dificultăților de adaptare în învățământul liceal. În: Probleme actuale ale științelor umanistice. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, Vol. 18, Partea 1. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2019. pp. 163-172. ISBN 978-9975-46-235-8. CZU: 37.01
9. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Oportunități ale implementării programelor de educație vocațională în învățământul preuniversitar. În: Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice Psihopedagogie și Management Educațional. Vol. 5. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019. pp. 12-15. ISBN 978-9975-76-267-0
10. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Procesul de evaluare a identității vocaționale la adolescenți. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol.6. Partea 2. Cahul: Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți, 2019. pp. 145-146. ISSN 2587-3563

11. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Valențele dezvoltării vocaționale ca repere în educație, În: Educația din perspectiva valorilor. Ediția a XI-a. București: Editura EIKON, 2019. pp. 231-236. ISBN 978-606-49-0162-0
12. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Identitatea vocațională – factor determinant în prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar. În: The use of modern educational and informational technologies for the training of professional competences of the students in higher education institutions. Alecu Russo Balti State University, 2019. pp. 63-67. ISBN 978-9975-3369-3-2
13. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** The Relationship between Vocational Identity and Educational Adaptation at High School Students. În: Moldavian Journal for Education and Social Psychology. nr. 3(1), 2019. pp. 43-51. ISSN: 2559-7620. doi:10.18662/mjesp/09
14. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** An Integrative Approach to Vocational Identity and of the Prevention of School Adaptation Difficulties. În: Moldavian Journal for Education and Social Psychology. nr. 4(2), 2020. pp.20-27. ISSN: 2559-7620. <https://doi.org/10.18662/mjesp/4.2/19>
15. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Identitatea vocațională – conceptualizare și impact în dezvoltarea carierei. În: Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2020. pp. 139-145. CZU: 37.048.45:331.548
16. **ADĂSCĂLIȚEI, A-M., ADĂSCĂLIȚEI, C.** The Importance of Persuasive Communication in the Prevention and Overcoming of School Adaptation Difficulties. În: Cross-Cultural Studies: Education and Science. vol. 5. issue 4, 2020. pp. 7-17. ISSN-2470-1262. DOI: 10.24411/2470-1262-2020-00001
17. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Argumente științifice privind dezvoltarea vocațională și consilierea în carieră a adolescenților. În: Creativitate și dezvoltare personală: dimensiuni psihologice și filozofice" (coord. M. Rusu). Iași. Institutul Gh.Zane. 2020. pp. 94-99. CZU: 159.923-053.6+37.048.4
18. **ADĂSCĂLIȚEI, C.** Dezvoltarea identității vocaționale – premisă-cheie în orientarea elevilor spre viitor. În: Univers Pedagogic. Nr. 1 (69), 2021. pp. 80-84. ISSN 1811-5470. DOI: <https://doi.org/10.52387/1811-5470.2021.1.14>. CZU: 373.015
19. **AXINTE, R.** Consilierea elevilor pentru carieră. Perspective constructiviste. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2018. 250 p. ISBN 978-606-714-468-0
20. **BABAN, A.,** Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2009. 308 p. ISBN 973-0-02400-6
21. **BOGDAN-TUCICOV, A., CHELCEA, S., GOLU, M., GOLU, P., MAMALI, C., PÂNZARU, P.** Dicționar de psihologie socială. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 256 p.

22. BOIANGIU, C. Dezvoltarea intereselor ocupaționale la vârstă adolescentină. Teză de doctorat. Chișinău, 2018. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53469/boiangiu_carmen_thesis.pdf
23. BOLBOCEANU, A. Consiliere psihologică pentru orientare și dezvoltare în carieră. Ghid de aplicare. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2015. 92 p. ISBN 978-9975-48-071-0.
24. BORZEA POPOVICI, A. Integrarea curriculară și dezvoltarea capacităților cognitive. Iași: Polirom, 2017. 272 p. ISBN e-PUB 978-973-46-7058-1
25. BOBÂNĂ, GH. Abordări metodologice ale conceptului de identitate. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-52.pdf (accesat 23.03.2023)
26. CHETRARI, V. Problematika definerii conceptului de carieră și de proiectare a carierei. În: Studia Universitatis Moldaviae. nr. 9 (89), 2015. pp. 75-77. ISSN online 2345-1025.
27. COAȘAN, A., VASILESCU, A. Adaptarea școlară. Editura Științifică și Enciclopedică, 1988. 128 p.
28. COJOCARU-BOROZAN, M., ȚĂRNĂ, E., SADOVEI, L. Integrare socioprofesională prin discurs didactico-științific. Chișinău: UPSC, 2014. 236 p. ISBN 978-9975-46-218-1
29. CONSTANTIN, T. Evaluarea și consilierea personalului. Disponibil: <https://fliphtml5.com/yjqj/lkuf> (accesat 20. 11. 2022)
30. CRISTEA, S. Educația vocațională. În: Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională. nr. 2 (30), 2005. pp. 64-66. ISSN 1810-6455
31. CRISTEA, S. Dicționar enciclopedic de pedagogie, Volumul I, București: Editura Didactica Publishing House, 2015. 831 p. ISBN 978-606-683-295-3
32. CUCOȘ C. Pedagogie. Iași: Polirom, 2006. 463 p. ISBN 973-681-063-1
33. CURILOV, S. Adaptarea școlară a copiilor cu dizabilități prin prisma paradigmatelor teoretice în contextul procesului educațional incluziv. În: Revista de științe socioumane. nr.2 (39), 2018. pp. 74-83. ISSN 1857-0119
34. DANDARA, O. Orientarea școlară și profesională – dimensiune a educației pentru și prin profesie. În: Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională. nr. 2 (30), 2005. pp. 12-14 ISSN 1810-6455
35. DANDARA, O. Contextul sociocultural al evoluției conceptului de ghidare/proiectare a carierei. Disponibil: <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/1.-p.5-14.pdf> (accesat 28.03.2018)
36. DANDARA, O., COTRUȚA, A. Educația pentru carieră: abordări conceptuale. În: Studia Universitatis Moldaviae. Nr. 9 (109), 2017. pp. 38-42. ISSN 1857-2103
37. DRĂGAN, I. Interesul cognitiv și orientarea profesională. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972. 261 p.

38. DUMITRU, I. AL. Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă. Timișoara: Editura de Vest, Centrul Educația, 2000. 281 p. ISBN 973-36-0332-5
39. DUMULESCU, D. Cariera ca vocație: contribuții teoretice și empirice. Rezumat teză de doctorat. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2019.
40. ENEA, V. Intervenții psihologice în școală. Manualul consilierului școlar. Iași: Polirom, 2019. 697 p. ISBN 978-973-46-6358-3
41. GÂRDAN, M.M. Factori cognitivi și motivaționali în educația pentru carieră. Rezumat teză de doctorat. Cluj-Napoca, 2010.
42. GHERASIM, L.R., BUTNARU, S. Performanța școlară. Determinanți individuali și contextuali în adolescență. Iași: Polirom, 2013. 280 p. ISBN e-Pub: 978-973-46-4070-6
43. GROSU (DOBRESCU), A.I. Identitatea la adolescent. Rezumat teză de doctorat. Cluj-Napoca. 2014.
44. HOLBAN, I. Orientarea școlară. București: Junimea, 1973. 239 p.
45. ISAC, ȘT. în OPRIS, D., SCHEAU, I., MOȘIN, O. (editori). Modele de investiție în dezvoltarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice. București:Eikon, 2018. pp. 202-206. ISBN 978-973-757-730-6
46. JIGĂU, M. (redactor). Consilierea carierei. Compendiu de metode și tehnici. București: Sigma, 2007. 683 p. ISBN 978-973-649-340-9
47. JIGĂU, M. Consiliere și orientare. Ghid. Disponibil: <http://www.ise.ro/wp-content/uploads/2000/08/Ghid-Consiliere-si-Orientare.pdf> (vizitat 13.08.2019)
48. JINGA, I., ISTRATE, E. Manual de pedagogie București: Editura All, 2006. 567 p. ISBN 978-973- 571-632-5
49. LEMENI, G., MICLEA M. Consiliere și Orientare. Ghid de educație pentru carieră. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2010. 258 p. ISBN 978-973-7973-90-0
50. LEMENI, G., NEGRU, O. Planificarea carierei. În: Consiliere și orientare, Ghid de educație pentru carieră- Cluj-Napoca:ASCR, 2010. 258 p. ISBN 978-973-7973-90-0
51. LOZAN, A. Cariera: încotro ? În: Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională. nr. 2 (30), 2005. pp. 59-63. ISSN 1810-6455
52. MÎȘLIȚCHI, V. Adaptarea școlară: Ghid metodic. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2014. 330 p. ISBN 978-9975-76-139-0
53. MUSCĂ, A., ȚÎBU, S. Aria curriculară Consiliere și orientare. În: JIGĂU, M. (redactor), Consilierea carierei. Compendiu de metode și tehnici. București: Editura Sigma, 2007. 683 p. ISBN 978-973-649-340-9
54. NEGOVAN, V. Relația identitate profesională – model parental. În: Revista de pedagogie și asistență socială. nr. 16-17, 2004. pp.28-39.

55. NEGOVAN, V. Introducere în psihologia educației. București: Editura Universitară, 2006. 237 p. ISBN 973-749-00-0
56. NEGRU-SUBȚIRICĂ, O., POP, I.E. Asociații reciproce între identitatea educațională și identitatea vocațională: o investigație în trei etape. În: J. Youth Adolescence. Disponibil: <https://DOI/10.1007/s10964-017-0789-y> (accesat 31.07.2018)
57. NESTOR, I. Orientarea profesională. Partea 1. Organizare. București: Societatea Română de Cercetări Psihologice, 1939.
58. NICOLA, I. Tratat de pedagogie școlară, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996. 486 p. ISBN 973-30-4683-3.
59. PALADI, O. Orientările valorice și adaptarea psihosocială a adolescenților. Teză de doctor. Chișinău, 2022. 504 p. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2022/58697/oxana_paladi_thesis.pdf
60. PAPUC, L., COJOCARU, M., SADOVEI, L., RURAC, A. Teoria educației: suport de curs. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”. 2006. 149 p. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/18/Papuc%2C%20Ludmila%20-%20Teoria%20educatiei.%20Suport%20de%20curs.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
61. PAVLOV, Z. Nevoile adolescenților în contextul educației pentru carieră. În: Studia Universitatis Moldaviae. nr. 5 (85), 2005. pp. 77-85, ISSN: 1857-2103
62. PIAGET, J. Psihologie și pedagogie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972. 160 p.
63. PLANCHARD, E. Pedagogie școlară. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1948.
64. PLANCHARD, E. Cercetarea în pedagogie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972. 283 p.
65. PLEȘCA, M. Motivația de adaptare a studenților la mediul universitar. Disponibil: http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/879/PLESCA%2C%20M._MOTIVATIA_DE_ADAPTARE_A_STUDENTILOR_LA_MEDIUL_UNIVERSITAR.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accesat 27.03.2023)
66. PETROVSCHI, N. Integralizarea curriculară ca element cultural al învățării. În: Educația din perspectiva valorilor. București: Editura Eikon, 2018. pp. 70-74. ISBN 978-973-757-730-6; ISBN 978-606-711-902-2
67. POP, E.I. Dinamica identității în context educațional la adolescenți și adulți emergenți. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2015.
68. POPA-BUDA, L. Planificarea carierei elevilor. Rezumat teză de doctorat, 2010.
69. POPESCU-NEVEANU, P. Dicționar de psihologie. București: Albatros. 1978. 670 p.

70. PUZUR, E. Adaptarea psihosocială a studenților anului I din instituțiile de învățământ superior. Teză de doctor în psihologie. Chișinău. 2016, 179 p. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2016/23989/elena_puzur_thesis.pdf
71. RACU, A., RACU, S. Dicționar enciclopedic de psihopedagogie specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 312 p.
72. RĂDULESCU-MOTRU, C. Personalismul energetic. În: Opere alese I, București: Editura Academiei Române, 2005. 308 p. ISBN 973-27-1197-6.
73. RĂILEANU, O. Consilierea educațională ca factor de armonizare a relațiilor preadolescenți-părinți. Teză de doctorat. Chișinău, 2018.
74. RUDICĂ, T. Devierile comportamentale ale elevilor și combaterea lor. Eșecul la învățătură și prevenirea lui. În: Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice. Iași: Polirom, 2005. 319 p. ISBN 9736832139
75. RUS, A. Creșterea coeziunii de grup la elevii din clasa a V-a. Aplicații la disciplina Consiliere și dezvoltare personală. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2021. Disponibil: <https://teze.doctorat.ubbcluj.ro/doctorat/teza/fisier/6771>
76. SACALIUC, N. Problema adaptării școlare în clasa incluzivă. În: Conferința Științifico-Practică Internațională: Educația incluzivă: dimensiuni, provocări, soluții. Ediția a II-a. Universitatea „Alec Russo”, Bălți, 2016. pp. 318-323.
77. SILISTRARU, N. Valori ale educației moderne. Chișinău: IȘE, 2006. 176 p. ISBN 978-9975-9685-0-8.
78. ȘEVCIUC, M. Tendințe educaționale privind prevenirea și depășirea insuccesului școlar. În: Studia Universitatis. Nr. 5 (25), 2009. P. 50-55. ISSN: 1857-2103. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/8361 (24.04.2023)
79. ȘOVA, T., BEȚIVU, A. Abordări contemporane ale educației „nativilor digitali”. În: "Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane". Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol. Vol. 2, 2021. p. 332-340. ISBN 978-9975-76-345-5. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/332-340_0.pdf
80. TĂUȘAN, L. Adaptarea școlară. Demersuri aplicative la preadolescenți. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2014. 106 p. ISBN 978-973- 595-678-3
81. TOMȘA, GH. Consilierea și orientarea în școală. București: Viața Românească, 1999. 255 p. ISBN 973-683-284-2.
82. TURDA, S. E. Formarea identității vocaționale la adolescenți. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2021.
83. ȚĂRNĂ, E. Optimizarea procesului de adaptare a studentului în mediul universitar. Disponibil: http://www.academia.edu/6059353/Art._IȘE_docx (vizitat 10.02.2018)

84. ȚĂRNĂ, E. Adaptarea studentului la mediul universitar. Teza de doctor în pedagogie. Chișinău: UST, 2013.
85. VÎRLAN, M. Direcțiile de activitate ale psihologului școlar. Ghid. Chișinău: Centrul Editorial al UPS „I. Creangă”, 2005. 281 p. ISBN-13: 978-9975738317
86. ZUBENSCHI, M. Impactul activității profesionale în atingerea succesului vocațional. 2016. Disponibil:https://www.academia.edu/37659284/IMPACTUL_ACTIVIT%C4%82%C8%9AII_PROFESIONALE_%C3%8EN_ATINGEREA_SUCCESULUI_VOCA%C8%9AIONAL (accesat 20.09.2021)

87. ADAMS, G.R., BERZONSKY, M.D.(coordonatori) Psihologia adolescenței. Manualul Blackwell. Iași: Polirom, 2009. 701 p. ISBN 978-973-46-1303-8
88. AKOS, P., KONOLD, T., NILES, S. G. A career readiness typology and typal membership in middle school. În: Career Development Quarterly. Vol. 53. 2004, pp. 53-65. Disponibil: DOI:[10.1002/j.2161-0045.2004.tb00655.x](https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2004.tb00655.x)
89. ARCHER, S. L., WATERMAN, A. S. Identity in early adolescence: A developmental perspective. În: Journal of Early Adolescence. Nr. 3, 1983. pp. 203-214. ISSN : 0272-4316
90. ASHFORTH, B.E., FUGATE, M. Role transitions and the life span. In: B. E. Ashforth (Ed.). Role transitions in organizational life: An identity-based perspective, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2001. pp. 225–257. ISBN 978-080-58-2893-1
91. ATKINSON, R.L., ATKINSON, R.C., BEM, D.J., SMITH, E.E. Introducere în psihologie. Ediția a XI-a, București: Editura Tehnică, 2002. 542 p. ISBN 973-31-1398-0
92. ATLI, A. The Effects of Trait-Factor Theory Based Career Counseling Sessions on the Levels of Career Maturity and Indecision of High School Students. În: Universal Journal of Educational Research. Nr. 4(8), 2016. pp. 1837-1847. ISSN 2332-3205
93. BETZ, E. Developing and using parallel measures of career self-efficacy and interests with adolescents. In: F. Pajares & T. Urdan (Eds.), Self-efficacy beliefs of adolescents. Greenwich. CT: Information Age Publishing, 2006. pp. 45-74. ISBN 978-159-31-1366-7
94. BORBELYOVA, D. Adaptation to the school environment in early elementary education. In: Paidagogos Journal Paper. Nr. 2, 2016. pp. 206-228. Disponibil: <https://www.paidagogos.net/issues/2016/2/article.php?id=13> (accesat: 31.07.2018)
95. BRISBIN, L. A., SAVICKAS, M. L. Career indecision does not measure foreclosure. În: Journal of Career Assessment. Nr. 2, 1994. pp. 352-363. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/106907279400200403> (accesat 12.10.2022)

96. BROWN, B.B. Peer groups and peer culture. În: S.S. Feldman, G.R. Elliott (eds.) At the Threshold: The Developing Adolescent. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987. pp. 171-196. ISBN 978-067-40-5036-5
97. BROWN, S. D., RECTOR, C. C. Conceptualizing and diagnosing problems in vocational decision making. În: S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), Handbook of counseling psychology. Vol. 4. New York, NY: Wiley, 2008. pp. 392–407. ISBN 978-0-471-25031-9.
98. BUIS, B.C., FERGUSON, A.J., BRISCOE, J.P. Finding the „I” in „Team”: The role of groups in an individual’s pursuit of calling. In: Journal of Vocational Behavior. Nr. 114, 2019. pp. 88-99. ISSN 0001-8791
99. CARVALHO, C., MARTINS D., SANTANA L.E., FELICIANO L. Teacher Feedback: Educational Guidance in Different School Contexts. În: Procedia – Social and Behavioral Sciences. vol. 159, 2014. pp. 219-223. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.360>
100. CHAMANDY M., GAUDREAU P. Career doubt in a dual-domain model of coping and progress for academic and career goals. În: Journal of Vocational Behavior. Nr. 110, 2019. pp. 155-167. ISSN 0001-8791
101. CLAPAREDE, E. L’orientation professionele. Les problemes et ses methodes. Bureau International du Travail., 257 p. 1922
102. COERTESE, S., SCHEPERS, J.M. Some personality and cognitive correlates of career maturity. În: Journal of Industrial Psychology. nr. 30 (2), 2004. pp. 56-73. ISSN 0022-2046.
103. COOK, T. D., DENG, Y., MORGANO, E. Friendship influences during early adolescence: The special role of friends’ grade point average. În: Journal of Research on Adolescence. Nr. 17, 2007. pp. 325–356. <http://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2007.00525.x>
104. CREED, P. A., PRIDEAUX, L. A., PATTON, W. Antecedents and consequences of career decisional states in adolescence. În: Journal of Vocational Behavior. nr. 67, 2005. pp. 397–412. ISSN 0001-8791. doi 10.1016/j. jvb.2004.08.008 (accesat 6.07.2022)
105. CREMEN, S.N. Vocation as psyche’s call: a depth psychological perspective on the emergence of calling through symptoms at midlife. În: J. Educ. Vocat. Guidance. 2018. ISSN 0251-2513. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s10775-018-9367-4> (accesat 8.11.2020)
106. CROCETTI, E. Identity formation in adolescence: The dynamic of forming and consolidating identity commitments. În: Child Development Perspectives. Nr. 11, 2017. pp.145-150. ISSN 1750-8592. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/1073191115584969>
107. CROCETTI și colab. Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. În: Journal of Adolescence. nr. 31, 2008. pp. 207-222. ISSN 0140-1971.

108. DIENER, E., LUCAS, R., OISHI, S. Subjective Well-Being. The Science of Happiness and Life Satisfaction. În: Snyder, Lopez. Handbook of Positive Psychology. Oxford: University Press, 2005. pp. 63-73. ISBN 978-0195187243
109. DOESELAR, L., BECHT, A.I., KLIMSTRA, T.A., MEEUS, W.H.J. A review and integration of three key components of identity development. 2018. Disponibil: https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/72325/Becht_2018.pdf?sequence=1 (accesat 11.03.2020)
110. ERICKSON, E.H. E. H. Identity and the life cycle. New York, NY, US: W W Norton & Co. 1980. 144 p. ISBN 978-0393311327.
111. FLUM, H., BLUSTEIN, D. L. Reinvigorating the study of vocational exploration: A framework for research. În: Journal of Vocational Behavior. Nr. 56, 2000. pp. 380-404. ISSN 0001-8791.
112. FOUAD, N.A. Work and vocational psychology: Theory, research, and applications. Annual Review of Psychology. Nr. 58, 2007. pp.543–564. ISSN 0066-4308. Disponibil: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085713>
113. FREDRICKS, J.A., BLUMENFELD, P.C., PARIS, A. H. School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. Review of Educational Research. nr. 74(1), 2004 pp. 59–109. ISSN 0034-6543. Disponibil: <https://doi.org/10.3102/00346543074001059>
114. GORE, S., KADISH, S., ASELTINE, R. H. Jr. Career centered high school education and post-high school career adaptation. În: American Journal of Community Psychology. nr. 32, 2003. pp. 77–88. ISSN 0091-0562.
115. GOTTFREDSON, L.S. Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. În: Journal of Counseling Psychology Monograph. nr. 28, 1981. pp 545–579. ISSN 0160-7960. doi:10.1037/0022-0167.28.6.545
116. GUSHUE, G.V., SCANLAN, K. R. L., PANTZER K. M., CLARKE, C. P. The relationship of career decision-making self-efcacy, vocational identity, and career exploration behavior in African American high school students. În: Journal of Career Development. nr. 33 (1), 2006. pp. 19-28. ISSN 0894-8453. <https://doi.org/10.1177/0894845305283004>
117. GYSBERS N.C., HENDERSON P. Developing and managing your school guidance and program. USA. American counselling association. 2000. 354 p. ISBN 978-1556202028.
118. HARTUNG, P.J., PORFELI E.J., VONDRACEK F.W. Child vocational development: A review and reconsideration. În: Journal of Vocational Behavior. nr. 66, 2005. pp. 385-419. ISSN 0001-8791.
119. HERR, E.L. Career development and its practise: A historical perspective. Career Development Quarterly, 2001, nr. 3, pp. 1-16. ISSN 0889-4019.

120. HIRSCHI, A. Hirschi, A. Vocational identity trajectories: Differences in personality and development of well-being. În: *European Journal of Personality*. nr. 26(1), 2012. pp.2–12. ISSN 0890-2070. <https://doi.org/10.1002/per.812>.
121. HOLLAND, J.L., JOHNSTON, J.A., ASAMA, N.F. The Vocational Identity Scale: Diagnostic and Treatment Tool. In: *Journal Career Assessment*. Vol. 1. No. 1, 1993. p. 1-12. ISSN 1069-0727. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/106907279300100102>
122. HOLLAND, J. L. Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1997. 142 p. ISBN 978-0912950832.
123. HYEJIN AN, SEUNG-HEE LEE Career exploration behavior of Korean medical students. In: *Korean Journal Medical Education*. Nr. 29 (3), 2017. pp. 175-185. Disponibil: DOI: [10.3946/kjme.2017.63](https://doi.org/10.3946/kjme.2017.63) PMID: 28870020 PMCID: [PMC5583432](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/PMC5583432/)
124. JANTZER, A.M., STALIDES, D.J., ROTTINGHAUS, P.J. An exploration of social cognitive mechanisms, gender, and vocational identity among eighth graders. În: *Journal of Career Development*. nr. 36(2), 2009. pp.114–138. ISSN 1556-4891. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/0894845309345841>
125. JI, P.Y., LAPAN, R.T., TATE, K. Vocational interests and career efficacy expectations in relation to occupational sex-typing beliefs for eighth grade students. În: *Journal of Career Development*. nr. 31(2), 2004. pp. 143–154. ISBN 0894-8453. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/089484530403100205>.
126. KAPLAN, A., FLUM, H. Identity formation in educational settings: A critical focus for education in the 21st century. În: *Contemporary Educational Psychology*. nr. 37, 2012. pp.171-175. ISSN 0361-476X.
127. KAPPE, F. R. Determinants of success: A longitudinal study in higher professional education. (Doctoral dissertation). 2011. Disponibil: <https://research.vu.nl/en/publications/determinants-of-success-a-longitudinal-study-in-higher-profession>. (accesat 30.11.2022)
128. KIDD, M. Career counseling. In: *Handbook of Career Studies* (H. Gunz, M. Peiperl), Sage Publications, 2001. Disponibil: <https://books.google.ro/books?hl=en&lr=&id=x-lyAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA97&dq=vocational+guidance+theory,+orientations,+paradigms&ots=n-#v=onepage&q&f=false> (accesat 14.04.2019)
129. KLOTZ, V.K., BILLETT, S., WINTHER, E. Promoting workforce excellence: formation and relevance of vocational identity for vocational educational training. În: [Empirical Research in Vocational Education and Training](https://doi.org/10.1186/s40461-014-0006-0). Vol 6. No 6. 2014. Disponibil: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40461-014-0006-0> (accesat 2. 03.2020)

130. KLIMSTRA, T. A., LUYCKX, K., HALE III, W. W., MEEUS, W. H. J., VAN LIER, P. A. C., FRIJNS, T. Short term fluctuations in identity: Introducing a micro-level approach to identity formation. În: *Journal of Personality and Social Psychology*. Nr. 99(1), 2010. pp 191–202. ISSN 0022-3514.
131. KROGER, J. Dezvoltarea identității în adolescență În: *Psihologia adolescenței*. Manualul Blackwell. G.R. Adams, M.D.Berzonsky (coord). Iași: Polirom, 2009. 701 p. ISBN 978-973-46-1303-8
132. KRUMBOLTZ J. D., HAMEL, D. A. *Guide to career decision-making skills*. New York: Educational Testing Service, 1977. 68 p.
133. LANNEGRAND-WILLEMS, L., PERCHEC, C., MARCHAL, C. Vocational identity and psychological adjustment: A study in French adolescents and emerging adults. În: *Journal of Adolescence*. Nr. 43, 2015. pp. 1-10. ISSN 0140-1971.
134. LENT, R. W., BROWN, S. D., HACKETT, G. Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. În: *Journal of Counseling Psychology*. nr. 47(1), 2000. pp. 36–49. ISBN 0022-0167. Disponibil: <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.36> (accesat 28.05.2021)
135. LENT, R. W. A social cognitive view of career development and counseling. În: S. D. Brown, R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling*. Hoboken, NJ: John Wiley, 2005. pp. 101-127. ISBN 978-0-471-38455-4.
136. LENT R.W., BROWN S.D. Social cognitive model of career self-management: Toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. În: *Journal of Counseling Psychology*. nr. 60, 2013. pp. 557-568. ISSN 978-0-471-38455-4.
137. LUYCKX, K., SCHWARTZ, S. J., GOOSSENS, L., BEYERS, W., MISSOTTEN, L. Processes of personal identity formation and evaluation. În: Schwartz, S. J., Luyckx, K., Vignoles, V. L. (Eds). *Handbook of identity theory and research: Structure and processes*. New York: Springer, 2011, pp. 77-98. ISBN 978-1-4419-7988-9.
138. MARCIA, J. E. Development and validation of ego-identity status. În: *Journal of Personality and Social Psychology*. nr.3, 1966. pp. 551-558.
139. MARCIA, J. E. Identity in adolescence. În: J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology*. New York: Wiley, 1980. pp. 159-187. ISSN 0022-3514.
140. MARCIA, J. E Identity diffusion differentiated. În: M. A. Luszcz & T. Nettelbeck (Eds.), *Psychological development: Perspectives across the life-span*. Dordrecht, The Netherlands: Elsevier. 1989, pp. 123-137. ISBN 978-0444873976.

141. MARCIA, J. E. The status of the statuses: Research review. În: J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, J. L. Orlofsky (Eds.). *Identity: A handbook for psychosocial research*. New York: Springer-Verlag, 1993. pp. 22-41. ISBN 0-387-97864-8.
142. MARTIN, A. J., DOWSON, M. Interpersonal relationships, motivation, engagement, and achievement: Yields for theory, current issues, and educational practice. În: *Review of Educational Research*. nr. 79, 2009. pp. 327-365. ISSN 0034-6543. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.3102/0034654308325583> (accesat 12.06.2018)
143. MASTROTHEODOROS, S., MOTTI-STEFANIDI F. Dimensions of Identity Development Scale (DIDS): A test of longitudinal measurement invariance in Greek adolescents. În: *European Journal of Development Psychology*. nr. 14:5, 2017. pp. 605-617. ISSN 1740-5629.
144. MAULANA, R., OPDENAKKER, M.-C., BOSKER, R. Teacher-student interpersonal relationships do change and affect academic motivation: A multilevel growth curve modelling. În: *British Journal of Educational Psychology*. nr. 84, 2014. pp. 459–482. ISSN 0007-0998. Disponibil: <http://doi.org/10.1111/bjep.12031>
145. MATTHEWS, G., DEARY, I.J., WHITTEMAN, M.C. *Psihologia personalității. Trăsături, cauze, consecințe*. Iași: Polirom, 2012. 584 p. ISBN 978-973-46-3070-7
146. NILES, S.G., HARRIS-BOWLSBEY, J. *Career development interventions in the 21st century (4th edition)* Boston, MA: Pearson. 2013. 576 p. ISBN-13: 978-0132821393 Disponibil: <http://www.amazon.ca/Career-Development-Interventions-CenturyEdition/dp/0132658593> (accesat 25.02.2020)
147. NURMI, J.E. How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. În: *Delopmental Review*. nr. 11 (1), 1991. pp. 1-59. ISSN 0273-2297.
148. OLIVEIRA, I.M, TVEIRA, M.C., PORFELI, E.J. Career Preparedness and School Achievement of Portuguese Children: Longitudinal Trend Articulations, *Front Psychol*. Vol. 8 :618. 2017. ISSN 1664-1078. Disponibil: doi: 10.3389/fpsyg.2017.00618. eCollection 2017 (accesat 8.11.2020)
149. ORTHNER, D. K., AKOS, P., ROSE, R., JONES-SANPEI, H., MERCADO, M., WOOLLEY, M. CareerStart: A middle school student engagement and academic achievement program. În: *Children and Schools*. nr. 32, 2010. pp. 223–234. ISSN 1532-8759.
150. PHILLIPS, S. D., BLUSTEIN, D. L. Readiness for career choices: Planning, exploring, and deciding. În: *Career Development Quarterly*. nr. 43, 1994. pp. 63–74. ISSN 0889-4019.
151. PORFELI, E. J., LEE B., VONDRACEK, F. W., WEIGOLD, I. K. A multi-dimensional measure of vocational identity status. În: *Journal of Adolescence*. Nr. 14, 2011. pp. 853-887. ISSN 0140-1971.

152. RASKIN, P. M. Identity and the career counseling of adolescents: The development of vocational identity. În: S. L. Archer (Ed.). Interventions for adolescent identity development. Thousand Oaks, CA: Sage. 1994. pp. 155-173 ISBN 978-0803947879.
153. REEVE, J. Why teachers adopt a controlling motivating style toward students and how they can become more autonomy supportive. În: Educational Psychologist. nr. 44, 2009. pp. 159–175. Disponibil: <http://doi.org/10.1080/00461520903028990> (accesat 08.03.2022)
154. ROE, A. The psychology of occupations. New York, NY: John Wiley & Sons. 1956. 436 p.
155. RYFF, C., KEYES, C. The structure of psychological well-being revisited. În: Journal of Personality and Social Psychology. nr. 69, 1995. pp. 719–727 ISSN 0022-3514.
156. SAVICKAS, M. L. Career adaptability: An integrative construct for life-span, life-space theory. În: The Career Development Quarterly. nr. 45, 1997. pp. 247-259. doi: 10.1002/J.2161 - 0045.1997.tb00469.x
157. SAVICKAS, M. L. Career construction theory and practice. În: S. D. Brown, R. W. Lent (Eds.), Career development and counseling: Putting theory and research to work (2nd ed.). Hoboken, NJ: Wiley, 2013, pp. 147-183. ISBN 978-1-118-21371-1.
158. SAVICKAS, M. L. Life design: A paradigm for career intervention in the 21st century. În: Journal of Counseling and Development. nr. 90, 2012. pp. 13-19. ISSN 0748-9633.
159. SCHEIN, E. H. Career Anchors (discovering your real values), London: Jossey-Bass Pfeiffer. 1993. 400 p.
160. SCHMITT-RODERMUND, E., VONDRACEK, F. W. Breadth of interests, exploration, and identity development in adolescence. În: Journal of Vocational Behavior. nr. 55, 1999. pp. 298-317. ISSN 0001-8791.
161. SCHWARTZ, S. J. The evolution of Eriksonian and neo-Eriksonian identity theory and research: A review and integration. În: Identity: An International Journal of Theory and Research. nr. 1, 2001. pp. 7-58. . ISSN 1528-3488.
162. SILLAMY, N. Dicționar de psihologie Larousse. București: Univers Enciclopedic, 1998. 112 p. ISBN 973-9248-93-7.
163. SIMMONS, R.G., BLYTH D.A. Moving into Adolescence: The Impact of Pubertal Change and School Context, Aldine de Gruyter, Hawthorn, 1987. 252 p. ISBN 978-0202303025.
164. SINHA, A.K.P., SINGH, R.P. Consumable Booklet of AISS. National Psychological Corporation, 4/230, Kacheri Ghat, Agra – 282 004 (India), 2004. Disponibil: <https://pdfcoffee.com/adjustment-testpdf-pdf-free.html>
165. SKORIKOV, V.B., VONDRACEK, F. W. Vocational identity development: Its relationship to other identity domains and to overall identity development. În: Journal of Career Assessment. nr. 6, 1998. pp. 13-35. ISSN 1069-0727.

166. SKORIKOV, V. B. Adolescent career development and adjustment. În: *Career Development in Childhood and Adolescence*. Brill. pp. 237-254. E-Book ISBN: 9789460911392. 2007. DOI: https://doi.org/10.1163/9789460911392_015
167. SKORIKOV, V. B. Continuity in adolescent career preparation and its effects on adjustment. În: *Journal of Vocational Behavior*. nr. 70, 2007. pp. 8–24. ISSN 0001-8791.
168. SKORIKOV, V. B., VONDRACEK, F. W. Positive career orientation as an inhibitor of adolescent problem behaviour. În: *Journal of Adolescence*. nr. 30, 2007. pp. 131–146. ISSN 0140-1971.
169. SKORIKOV, V.B., VONDRACEK, F.W. Occupational identity. In: S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V.L. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research*. New York: Springer. Vol. 2, 2012. pp. 693–714. ISBN 978-1-4419-7988-9.
170. SUPER, D.E. Vocational maturity in mid-careers. În: *The Vocational Guidance Quarterly*. nr. 6, 1977. pp. 294-302. ISSN 0042-3114.
171. SUPER, D.E. A life-span, life-space approach to career development. În: *Journal of Vocational Behavior*. nr. 16(3), 1980. pp. 282-298. ISSN 0001-8791.
172. SUPER, D.E., SAVICKAS, M.L., SUPER, C.M. The life-span, life-space approach to careers. In: D. Brown, L. Brooks & Associates (eds.). *Career choice and development* (3rd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1996. pp. 121–178. ISBN 978-1555426981.
173. TAYLOR, K.M. POPMA, J. An examination of the relationships among career decision-making, self-efficacy, career salience, locus of control and vocational indecision. În: *Journal of Vocational Behavior*. nr. 37, 1990. pp. 17-31. ISSN 0001-8791.
174. TRICE, A.D., HUGHES, M.A., ODOM, C., WOODS, K., MCCLELLAN, N.C. The Origins of Children's Career Aspirations: IV. Testing Hypotheses from Four Theories. *The Career Development Quarterly*. Vol. 43, nr. 4, 1995. pp. 307-322. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1995.tb00436.x>
175. TRUONG, H. Q. T. High School Career Education: Policy and Practice. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*. Nr. 123, 2011. p. 1-28. ISSN 1206-8776.
176. VAN, ESBROECK R.; ATHANASOU, J. A. *International Handbook of Career Guidance*. Springer, 2008. 794 p. ISBN 978-1-4020-6230-9
177. VONDRACEK, F. W., SCHULENBERG, J., SKORIKOV, V., GILLESPIE, L. K., WALHEIM, C. The relationship of identity status to career indecision during adolescence. În: *Journal of Adolescence*. nr. 18, 1995. pp. 17-29. ISSN 0140-1971.
178. VONDRACEK, F. W., SKORIKOV, V. B. Leisure, school, and work activity preferences and their role in vocational identity development. *The Career Development Quarterly*. nr. 45(4), 1997. pp. 322–340. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1997.tb00537.x>.

179. VONDRACEK, F. W., SILBEREISAN, R. K., REIZLE, M., WIESNER, M. Vocational preferences of early adolescents: Their development in social context. În: Journal of Adolescent Research. nr. 14, 1999. pp. 267-288. ISSN 0743-5584.
180. WATTS, A.G., SULTANA, R.G. Career Guidance Policies in 37 Countries: Contrasts and Common Themes. Int J Educ Vocat Guidance 4, 2004. pp. 105–122. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s10775-005-1025-y> (accesat 4.09.2021)
181. WATTS, A.G., VAN ESBROECK, R. Career Guidance and Public Policy. In: International Handbook of Career Guidance Dordrecht: Springer, 2008. ISBN: 978-1-4020-6229-2. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6230-8_17
182. WENTZEL, K. R. Relations of social goal pursuit to social acceptance, classroom behavior, and perceived social support. În: Journal of Educational Psychology. nr.86, 1994. pp. 173–182. ISSN 0022-0663. Disponibil: <http://doi.org/10.1037/0022-0663.86.2.173> (accesat 21.09.2022)
183. WENTZEL, K. R. Social-motivational processes and interpersonal relationships: Implications for understanding motivation at school. În: Journal of Educational Psychology. nr. 91, 1999 pp.76-97. ISSN 0022-0663. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0663.91.1.76> (accesat 13.06.2021)
184. WESTENBERG, P. M., GJERDE, P. F. Ego development during the transition from adolescence to young adulthood: A 9-year longitudinal study. În: Journal of Research in Personality. nr. 33 (2), 1999. pp. 233-252. ISSN 0092-6566.
185. WIGFIELD, A., ECCLES, J., PINTRRICH, P. R. Development between the ages of eleven and twenty-five. În: D.C. Berliner, R.C. Calfee (eds.). The Handbook of Educational Psychology Macmillan, 1996, pp. 148-185. ISBN 978-0028972975.
186. WOOLLEY, M., BOWEN, G. L. In the context of risk: Supportive adults and the school engagement of middle school students. În: Family Relations. nr. 56, 2007. pp. 92–104. ISSN 0197-6664. doi:10.1111/j.1741–3729.2007.00442.x
- ***
187. Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, 2015. Disponibil: <https://www.mae.ro/node/35919> (accesat 13.05.2019)
188. Cadrul de Acțiune de la Dakar de la Forumul Mondial al Educației. Disponibil: <https://www.unesco.org/en/education> (accesat 21.04.2018)
189. Cartea albă privind viitorul Europei. Disponibil: https://commission.europa.eu/content/future-europe/white-paper-future-europe_ro (accesat 16.08.2021)
190. Codul Educației al Republicii Moldova. Disponibil: www.lex.justice.md (accesat 13.03.2022)

191. Convenția Drepturilor Copilului. Disponibil:https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/drepturile-copilului/conventia-onu-cu-privire-la-drepturile-copilului?gclid=CjwKCAjw5pShBhB_EiwAvmnNV3JcUjYTYihceakuLZYpPoGOPE8w09kPk86v0CkKwxQ77ml2JCoUtBoCus8QAvD_BwE (accesat 28.11.2018)
192. Cooperarea europeană în domeniul educației și formării profesionale (ET 2020). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:ef0016> (accesat 3.06.2019)
193. Curriculum Național. Aria curriculară Consiliere școlară și dezvoltare personală. Disciplina Dezvoltare personală. Clasele V-IX. Chișinău, 2018.
Disponibil:https://mecc.gov.md/sites/default/files/dp_gimnaziu_2018-08-24_curriculum_ghid.pdf
194. Declarația Asociației Internaționale de Orientare Școlară și Profesională de la Stockholm, 1995. Disponibil: <http://www.ise.ro/wp-content/uploads/2000/08/Ghid-Consiliere-si-Orientare.pdf> (accesat 13.08.2019)
195. Declarația de la Copenhaga, 2002.
Disponibil:http://www.tvet.ro/Anexe/2.Anexe/Copenhaga_ro.pdf (accesat 12.08. 2018)
196. Dicționarul Explicativ al Limbii Române.
Disponibil:<https://dexonline.ro/definitie/voca%C8%9Bie>, (accesat 27.07.2018)
197. Evaluarea situației actuale privind furnizarea serviciilor de orientare profesională și consiliere în carieră a elevilor din instituțiile de învățământ secundar. Studiu de referință. Chișinău, 2015. Disponibil:<https://ceda.md/wp-content/uploads/2018/03/Studiului-de-referin%C5%A3%C4%83-privindsitua%C5%A3ia-la-zi-%C3%AEen-domeniul-ghid%C4%83riiproiect%C4%83rii-carierii.pdf> (accesat 14.02.2019)
198. Hotărârea Guvernului Nr. 97 din 01.02.2013 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020. În: Monitorul Oficial al R.Moldova, 15.02.2013, Nr.31-35/149.
199. "Ce este identitatea vocatională?" Disponibil:<http://www.adolescenten.ro/ce-este-identitatea-vocationala/> (3.08.2018)
200. Domeniul educației și formării profesionale (EFP/VET). Disponibil: https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-vocational-education-and-training-vet_ro (vizitat 31.07.2019)
201. Legea Educației Naționale nr. 1/2011. Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 18 din 10 ianuarie 2011. Disponibil:<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/125150> (accesat 2.09. 2018)

202. Memorandum România Educată 2021.
Disponibil:https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Romania%20Educata/Memora%20Romania%20Educata%202021.pdf (accesat 8.10.2021)
203. Ordinul Nr.1158 din 04.12.2015 pentru aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a Centrului de excelență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.01.2016, Nr. 13-19/53.
204. Orientarea carierei - perspective europene – ghid metodologic pentru cadrele didactice. Iași:Ștef, 2016.
Disponibil:<http://www.cjraeiasi.ro/userfiles/files/Publicatii/GHID%20CARIERA%20PERSPECTIVE%20EUROPENE.pdf> (accesat 5.05.2020)
205. Planul de acțiune 2019-2030. Disponibil:<https://dezvoltaredurabila.gov.ro/planul-national-de-actiune-final> (accesat 18.03.2022)
206. Programa școlară pentru disciplina Consiliere și dezvoltare personală, Clasele a V-a – a VIII-a, 2017, Disponibil:<http://ise.ro> (accesat 9.07.2018)
207. Programul European de Consiliere Vocațională Axis Elite.
Disponibil:https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/99-106.pdf (accesat 23.02.2023)
208. Programul 28 de ore pentru cariera mea. Disponibil:<https://carte.psihologie.md/program-de-orientare-scolara-si-profesionala-28-ore-pentru-cariera-mea/> (accesat 5.11.2021)
209. Programul de orientare în carieră și educație antreprenorială (Joboteca)
Disponibil:<https://eu4moldova.eu/ro/program-de-orientare-in-cariera-si-educatie-antreprenoriala-pentru-elevi-si-profesori-din-25-de-scoli-cu-sprijinul-financiar-al-uniunii-europene/> (accesat 12.02.2023)
210. Proiectul Revocc II. Disponibil:<https://www.anofm.md/ro/node/19957> (accesat 26.04.2022)
211. Programul Motivați pentru carieră. Disponibil:<https://cjraesalaj.ro/program-de-consiliere-in-cariera-motivati-pentru-cariera/> (accesat 23.02.2023)
212. Programul Orientarea în carieră. Disponibil:<https://voloedu.ro/proiecte/> (accesat 15.02.2023)
213. Programul Orientare Profesională (Junior Achievement, România)
Disponibil:<https://www.jaromania.org/programe/orientare-profesionala> (accesat 12.02.2023)
- 214.https://www.ise.ro/wpcontent/uploads/2018/10/TE2012RaportAcomodareaCopilFinal_2012.pdf (accesat 3.05.2021)
215. STAN-POPA, M. Probleme actuale ale orientării școlare și profesionale ale elevilor din România. Rezumat teză de doctorat, 2011. Disponibil:
<https://www.scribd.com/doc/316763558/Stan-Popa-Mariana-Ro>

216. Rezoluția Consiliului Europei, 2004. Disponibil:[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:42010Y1204\(01\)#ntc3-C_2010327RO.01000501-E0003](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:42010Y1204(01)#ntc3-C_2010327RO.01000501-E0003) (accesat 5.03.2019)
217. Rezoluția Consiliului Europei, 2008. Disponibil:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2008:075:FULL&from=NL> (accesat 10.03.2019)
218. Strategia Națională de Sănătate 2014-2020. Disponibil: <http://old.ms.ro/?pag=13>
219. Strategia Națională „Moldova 2020”. Disponibil:<https://cancelaria.gov.md/ro/apc/strategia-nationala-de-dezvoltare-moldova-2020> (accesat 6.07.2021)
220. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020. Educația 2020. Disponibil:www.mecc.gov.md (accesat 14.03.2021)
221. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” Disponibil:https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/strategia_nationale_de_dezvoltare_moldova_2030-t.pdf. (accesat 27.10.2022)
222. DANDARA, O. Educația pentru carieră, conținut al educației de-a lungul vieții. În: Didactica Pro. Nr. 4-5 (110-111), 2018. pp. 27-30. ISSN 1810-6455. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/27-30_28.pdf (accesat 13.10.2019)
223. STEVENSON, L., MICLEA, M., OPRE, A. Orientarea în carieră. Ghid pentru profesori. București: Atelier Didactic, 2007. 152 p. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/45166327/Orientarea-in-cariera-ghid-pentru-profesori>
224. AFANAS, A. Managementul activității educative la clasa de elevi: aspecte teoretice și metodologice. Monografie. Chișinău: IȘE, 2015. 110 p. ISBN 978-9975-48-070-3. Disponibil:http://ise.md/uploads/files/1460559032_2.-managementul-activitatii-educative-la-clasa-de-elevi.pdf
225. AFANAS, A. Rolul consilierii și orientării școlare și profesionale în formarea-dezvoltarea personalității elevului. 2011., p. 268-270. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/268-270_4.pdf
226. ALBU, G. Repere pentru o concepție umanistă asupra educației. Pitești: Paralela 45. p.355. ISBN 973-697-330-1. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/456238060/Albu-G-Repere-pentru-o-conceptie-umanista-asupra-educatiei-pdf#>
227. DINU I. Paradigma Rousseau și educația contemporani. Iași: Institutul European, 2006. P.215. ISBN (10) 973-611-429-5. Disponibil: <https://xdocs.ro/doc/dinu-i-paradigma-rousseau-si-educatia-contemporanpdf-loxw225rx5nx>
228. VISAN, M. Istoria pedagogiei: educația între existență și esență umană. Iași : Casa Editorială Demiurg, 2013. ISBN 978-973- 1 52-266-1. Disponibil: .

<https://www.scribd.com/document/499205139/Mihai-Visan-Mihaela-Martin-Istoria-pedagogiei-Educatia-intre-existenata-si-esenta-umana-0-libgen-lc>

229. DAWIS, R. V., LOFQUIST, L. H. A psychological theory of work adjustment.

Minneapolis, MN: University of Minnesota Press. 1984. 198 p. Disponibil:

[https://vpr.psych.umn.edu/sites/vpr.umn.edu/files/2022-](https://vpr.psych.umn.edu/sites/vpr.umn.edu/files/2022-05/Dawis_Lofquist%201984%20A%20Psychological%20TWA.pdf)

[05/Dawis_Lofquist%201984%20A%20Psychological%20TWA.pdf](https://vpr.psych.umn.edu/sites/vpr.umn.edu/files/2022-05/Dawis_Lofquist%201984%20A%20Psychological%20TWA.pdf)

230. JAMES P. SAMPSON Jr., G. W. PETERSON, J. G. LENZ, R. C. REARDON. A Cognitive Approach to Career Services: Translating Concepts Into Practice. *The Career Development Quarterly*. Vol. 41. Issue 1. 1992. p 67-74. Disponibil: [https://doi.org/10.1002/j.2161-](https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1992.tb00360.x)

[0045.1992.tb00360.x](https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1992.tb00360.x)

231. YOUNG R. A., VALACH L. Action theory: An integrative paradigm for research and evaluation in career. In Athanasou J., Perera H. (Eds.), *International handbook of career guidance* (2nd ed., pp. 797–814). 2019. Springer-Science.

Disponibil: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-25153-6-37>

ANEXE

ANEXA 1 Glosar de termeni

vocație= înclinație imperioasă pentru o activitate profesională sau artistică la o persoană care posedă aptitudini necesare (Dicționarul de psihologie Larousse)

identitate vocațională= reflectă cunoștințele ce privesc modele stabile a intereselor cu privire la carieră, obiectivelor și abilităților, și iese din integrarea experiențelor de viață (J.L. Holland)

adaptare= ansamblul de procese și activități prin care se trece de la un echilibru mai puțin stabil, între organism și mediu, la un echilibru mai stabil (P. Popescu-Neveanu)

adaptare socială= produs al acumulării și condensării în timp a interacțiunii interpersonale (perceptive, comunicative, simpatetice), caracterizat printr-o serie de transformări și ajustări mutuale ale trăsăturilor de personalitate și conduitelor indivizilor participanți la interacțiune (Dicționarul de psihologie socială)

adaptare școlară= proces complex proiectat și dirijat de cadrul didactic în vederea realizării unor raporturi optime între elev și mediul educativ/didactic (S. Cristea)

educația pentru carieră = program planificat de activități curriculare și experiențe de învățare. Scopul său este de a-i ajuta pe tineri să-și dezvolte cunoștințele și abilitățile necesare pentru a face alegeri de succes și a administra tranziția de la perioada de studiu la un loc de muncă (L. Stevenson)

orientare în carieră= este o intervenție realizată de un consilier instruit care îi ajută pe tineri să exploreze o gamă de opțiuni, pentru a corela informațiile cu propriile lor nevoi și circumstanțe și a lua decizii legate de orientarea în carieră, adică a progresa în învățare sau/și muncă (L. Stevenson)

consilierea în carieră= proces în cadrul căruia consilierul și persoana consiliată (clientul) se află într-o relație dinamică și colaborativă care se centrează pe identificarea și atingerea scopurilor de carieră ale persoanei conciliate (L. Stevenson)

orientare școlară și profesională = sistem de acțiuni și măsuri, în care un individ sau un grup este ajutat să-și aleagă instituția de învățământ, respectiv profesia, în concordanță cu înclinațiile și aptitudinile proprii și cerințele sociale (V. Chetrari).

cariera= ansamblul ocupațiilor caracterizate prin instruire și experiență, în care o persoană accede la poziții superioare care necesită mai multă responsabilitate și competență (Gh. Tomșa)

matrice= abordare sau un instrument care ajută la organizarea și planificarea instruirii sau evaluării. Aceasta poate implica stabilirea legăturilor între competențele sau obiectivele de învățare, metodele de predare, resursele educaționale și modalitățile de evaluare pentru a asigura o experiență de învățare coerentă și eficientă.

metodologie= vizează ansamblul metodelor și procedeele didactice utilizate în procesul de învățământ

ANEXA 2 Evoluția și semnificația conceptului de educație vocațională

Descifrarea semnificației conceptului *educație vocațională* necesită analiză pornind de la perspectiva istorică, raportându-ne permanent la ideea stabilirii specificului pedagogic. Review-ul și analiza abordărilor privind esența conceptului au surprins numeroasele fațete ale acestuia de-a lungul unei perioade istorice semnificative, din medii diferite: *ghidare vocațională, selecție, orientare profesională, orientare școlară, ghidare în orientarea școlară și profesională, ghidare în carieră, planificarea carierei, consiliere și orientare, consiliere educațională, consiliere vocațională, consilierea carierei*.

Astfel, chiar de la începutul secolului XX apar școala americană și cea europeană de ghidare în carieră. Evoluția acestui concept a fost influențată ulterior prin perfecționarea domeniului și prin modificările survenite în contextul socioeconomic.

Conform literaturii de specialitate termenul *Vocational Guidance* este folosit pentru prima dată în 1908 în Statele Unite, la Boston, unde a fost deschis un birou care, sub îndrumarea lui T. Parsons, avea drept obiectiv informarea și instruirea persoanelor șomere în găsirea unui loc de muncă. Aceeași denumire o purta și procesul de testare a persoanelor asupra compatibilității cu munca realizată.

Analiza cercetărilor care au avut în prim plan fenomenul supus discuției relevă că începând cu anul 1922, în numeroase țări europene au fost organizate oficii, cabinete și birouri de orientare profesională. În aceste instituții erau efectuate, la început, examene psihologice și medicale, care presupuneau realizarea unor măsurători din punct de vedere antropometric, fiziologic și psihologic. Profilul individual trebuia corelat cu profilurile profesiilor. Din cauză că nu existau descrieri precise ale profesiilor, se făcea apel la practicieni, care examinau profilul individual și analizau datele culese cu ajutorul interviului. Aceștia erau solicitați să decidă dacă profilul individual corespundea aptitudinilor clientului și apoi să acorde sfatul de orientare.

Studierea literaturii de specialitate reflectă că de la Ed. Claparede a rămas distincția, acceptată și în zilele noastre (din anii 20' până în anii 90'), între selecție și orientare. „Avem orientare atunci când este vorba de a alege o carieră pentru un individ și avem selecție când alegem indivizii pentru o anumită carieră” [apud 35, p. 7]. Astfel, printre școlile europene, cea franceză reușește să se impună atât printr-un specific al abordării, dar și prin terminologia caracteristică. Deja la sfârșitul anilor 20' orientarea profesională este considerată drept parte integrantă a procesului educațional și unele elemente ale acestui fenomen sunt plasate în instituția de învățământ [35, p. 6].

În anul 1938, Franța a inițiat un proiect de relansare a formării profesionale. Astfel, a fost înființat un serviciu public de orientare profesională, care avea rolul de a elibera un certificat de

orientare profesională, în urma unui examen psihologic și medical. Certificatul includea un sfat de orientare, dar clientul nu era obligat să îl urmeze. La acest tip de examen s-a renunțat în anul 1987. După război a fost dezvoltată o modalitate de examinare mai suplă, care includea:

- sinteza informațiilor culese pe parcursul interviului desfășurat cu tânărul și cu familia acestuia; interviul cu tânărul era semidirectiv și se urmărea identificarea gradului de dezvoltare a personalității și motivației acestuia, iar consilierul dispunea de ghiduri, care semnalau aspectele care trebuie explorate;
- testarea psihologică individuală sau în grup (cu teste de inteligență și de aptitudini, chestionare de interese profesionale);
- completarea unei fișe școlare cu informații furnizate de profesori, care includeau observații psihologice referitoare la aptitudinile școlare, trăsăturile de caracter, interesele subiectului, informații despre familia acestuia;
- examinarea medicală ale cărei rezultate erau consemnate într-o fișă, care putea semnala contraindicații pentru anumite profesii.

Acest tip de examinare solicita din partea consilierului un volum mare și a fost înlocuit ulterior cu un scurt interviu, ședințe de informare și educație pentru orientare [46, pp. 185-186].

„Școala” românească este influențată mult de către „școala” franceză în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, atât sub aspect lingvistic cât și în privința unor evoluții ale sistemului de învățământ. În tratarea problemei privind orientarea profesională se remarcă aceeași subordonare. În lucrarea „*Orientarea profesională*” editată la București în 1939, I. Nestor prezintă fenomenul studiat în parametrii conceptuali și terminologici ai sferei franceze: „Orientarea profesională constituie, fără îndoială, una dintre cele mai însemnate ramuri ale psihologiei aplicate și, alături de selecțiunea profesională, ea este chemată să organizeze sistematic productivitatea omului, marcând prin aceasta pașii cei mai siguri către meliorismul social” [57, p. 11].

În perioada interbelică problema orientării profesionale ocupă un rol fundamental în formarea personalității și în România, un indicator în acest sens fiind crearea Institutului Românesc de Organizare Științifică a Muncii. În Institutele și Laboratoarele Psihotehnice, înființate în anii 30’ erau pregătiți profesioniști în domeniul orientării, se publicau studii și cercetări științifice, erau elaborate instrumente și metode psihologice de evaluare. De asemenea, au fost create Oficiile de Orientare Profesională, care erau subordonate metodologic Institutelor Psihotehnice și aveau misiunea de a realiza examinări psihologice și medicale, de a sprijini (re)orientarea școlară și profesională a tinerilor și adulților [57, p. 187].

Din sinteza literaturii de specialitate, am constatat că noțiunea de *educație vocațională* este utilizată cu sensul pe care îl propunem, tendința fiind însă de a întâlni concepte sinonime,

care au în alcătuirea lor termenul *carieră*: *ghidare în carieră*, *consiliere pentru carieră*, *orientare în carieră*, *educație în carieră* sau un altul, cel de *consiliere vocațională*. Astfel, se impune să reținem principalele delimitări teoretice ale termenilor menționați, folosiți în spațiul european și american.

Termenul *guidance* este, de obicei, tradus în franceză ca *orientation* și în germană, *Beratung*. Însă termenul *Beratung*, cum este folosit în Germania, nu acoperă aceleași sarcini și activități, așa cum este înțeles prin *guidance* în spațiul anglo-saxon, după cum remarcă autorii A.G. Watts și R. Van Esbroeck [181]. În comunitatea franceză din Belgia, cuvântul *orientation* este înlocuit, uneori, prin *guidance*, fiind folosit chiar ca un concept francez obișnuit, dar nu corespunde cu ceea ce semnifică termenul în S.U.A. sau Anglia.

Același lucru este valabil și pentru termenul *counselling*. În Franța, câțiva termeni și descrieri sunt folosiți pentru a acoperi parțial aspectele consilierii. Termenul *aide* (ajutor) este folosit frecvent, combinat cu cuvântul *psychologique* (psihologic). Totuși, alți autori (de exemplu Blanchard, 1996) folosesc termenul *conseil* (sfat), de asemenea în combinație cu termenul *psychologique* sau alți termeni ca *educational*. Însă, în comunitatea de vorbitori francezi din Belgia, termenul *counselling* este folosit de practicienii în carieră ca un cuvânt francez standard, deși acoperă un conținut foarte diferit cu ceea ce este înțeles în S.U.A. [176, p.3]. Diversitatea în comunitatea globală privind *ghidarea în carieră* (*career guidance*) este legată nu doar de diferențele culturale și lingvistice, dar și din cauza multor schisme în domeniul psihologiei și ghidării vocaționale. O primă separare, conform autorilor M. Savickas și Baker, a debutat încă din 1930 cu „începuturile distanțării psihologilor interesați de individ, de cei interesați de industrie” [ibidem].

Studiind literatura de specialitate pentru analiza conceptului *educație vocațională*, autoarea O. Dandara precizează faptul că aceasta „se identifică, de fapt, cu orientarea școlară și profesională și doar în lucrările apărute în anii '90 ai sec. XX și recent, în contextul educației formale, educația pentru profesie este deseori încadrată în educația tehnologică, abordare influențată de aspectul tehnicist al competențelor noastre, dictată de revoluția tehnico-științifică” [35, p. 12].

Autorul B. Law [apud 53] rezumă caracteristicile activităților de educație vocațională/ a carierei (*careers education*) și orientarea carierei (*careers guidance*), propunând o analiză comparativă a acestora, pe care o redăm în tabelul A.1:

Tabelul A.1. Analiză comparativă educația vocațională/ a carierei – orientarea carierei [53, p. 526]

Criterii	Educația vocațională	Orientarea carierei
<i>Contact</i>	Activitățile se desfășoară în grup, fiind favorizate procesele specifice interacțiunii în cadrul grupului.	Activitățile au loc individual sau în grupuri mici, beneficiind de procesele de inter-relaționare umană.
<i>Relevanță</i>	Pune accentul pe învățarea în general, relevantă pentru grup.	Subliniază rolul învățării diferențiate, importante pentru individ.
<i>Fundamente</i>	Programul de învățare este pregătit în avans.	Programul este negociat de client împreună cu consilierul.
<i>Dezvoltare</i>	Învățarea se desfășoară în mod progresiv, de la cunoștințe, competențe fundamentale spre cele avansate.	Învățarea se bazează pe experiență, pornind de la ceea ce clientul are nevoie să facă <i>acum</i> .
<i>Rezultate</i>	Dezvoltarea unui cadru general pentru învățare, dar capabil să includă și să sprijine răspunsurile individuale.	Pregătirea unei persoane pentru a face față unor probleme specifice sau decizii ale momentului prezent.

În analiza retrospectivă a termenului de *educație vocațională*, constatăm că în literatura de specialitate se regăsesc cu predilecție sintagmele de *orientare profesională*, *orientare școlară*, respectiv *orientare școlară și profesională*.

Pedagogul belgian E. Planchard, clarifică aspectele specifice *orientării școlare*, respectiv *profesionale* în lucrarea „*Pedagogie școlară*”, editată în anii 50’ ai secolului al XX-lea: „Orientarea școlară nu se deosebește de orientarea profesională, decât în sensul că nu este direct legată de alegerea profesiunii, ci comportă un anumit număr de procedee metodice pentru a ajuta pe fiecare individ să-și dezvolte cât mai bine personalitatea prin anumite studii. Este anterioară orientării profesionale propriu-zise și îi este subordonată” [63, p. 157].

În perioada anilor 50’ - 60’ din secolul XX are loc o schimbare terminologică și conceptuală în orientarea profesională – aceasta devine atât profesională, cât și școlară, fapt determinat de consolidarea diversității timpurii și de tendința spre sporirea gradului de funcționalitate a achizițiilor școlare.

În lucrarea *Cercetarea în pedagogie*, apărută în 1967, E. Planchard revine asupra noțiunii de orientare profesională, spunând că aceasta este „forma unanim admisă și organizată, dar aceasta nu reprezintă, la drept vorbind, psihologia școlară cu toate că are puncte de contact cu ea. Dacă s-a generalizat destul de repede, în opoziție cu psihologia propriu-zis școlară, aceasta se datorează faptului că s-au văzut avantajele imediate și mai ales cele sociale” [64, p. 120].

În *Principiile și practica orientării școlare și profesionale de la Asociația pentru îndrumarea vocațională națională (Principes et Pratique de l’orientation scolaire et professionnelle de la National Vocational Guidance Association)*, același autor citează: „Orientarea școlară este făcută prin procedee intenționale și metodice, pentru a ajuta dezvoltarea intelectuală

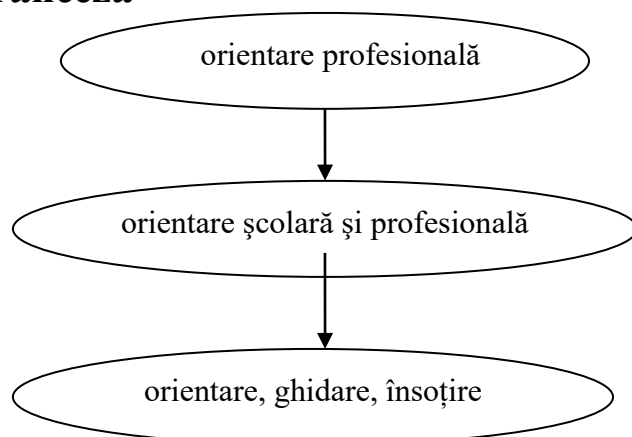
și formarea personalității fiecărui individ. Dat fiind că pregătirea pentru carieră implică alegerea studiilor, alegerea programelor și alegerea școlilor sau a altor centre de pregătire, este evident că orientarea profesională nu poate fi separată de orientarea școlară [ibidem, p. 127].

În mediul românesc, prin filiera francofonă pătrunde și este acceptată în a doua jumătate a sec. XX sintagma *orientare școlară și profesională*. V. Lăscuș, în lucrarea *Cercetări asupra opțiunii profesionale*, apărută la București în 1972 definește opțiunea profesională ca aspect al orientării școlare și profesionale [apud 35, p.9].

În lucrarea „*Interesul cognitiv și orientarea profesională*”, apărută la București în 1975, autorul I. Drăgan a pus în evidență, prin cercetare, rolul pe care-l joacă interesele cognitive în procesul orientării școlare și profesionale, în formarea opțiunilor și aspirațiilor școlare și profesionale, în luarea deciziei și opțiunii finale (prezentarea la admitere într-o școală sau alegerea unei profesii) [37, p. 57].

În ceea ce privește evoluția conceptelor relaționate problematicii noastre, O. Dandara [35] propune o sinteză a reperelor teoretice și metodologice elaborate de trei centre principale de cercetare: francez, american, sovietic/rus, pe care le redăm în figura 1.1:

A. Școala franceză

B. Școala americană

C. Mediul sovietic, apoi rus

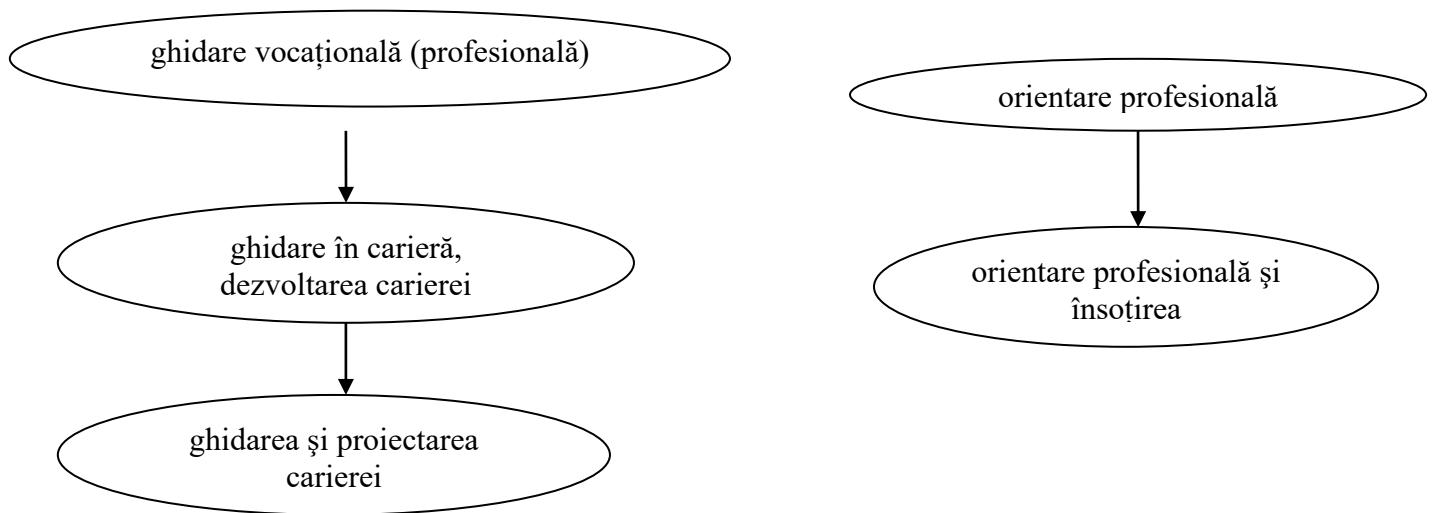

Fig. A.1. Evoluția conceptului în contextul socioeconomic și cultural [O. Dandara]

La ora actuală se utilizează cu predilecție noțiunea de *consiliere și orientare* și nu cea de orientare școlară profesională. M. Stan-Popa, referindu-se la realitatea socială contemporană conchide că „conceptele de *vocație, orientare școlară și profesională și carieră* au fost raportate teoretic și analitic la transformările majore din sfera realității economice, sociale și psihologice la care se referă” [78, p. 4].

În corelație cu cele expuse, prezentăm abordări ale conceptelor *ghidare în carieră, consilierea carierei, orientare în carieră (consilierea și orientarea carierei), educație pentru carieră*.

În Republica Moldova, lansarea sintagmei *ghidarea în carieră* a suportat reconfigurări provocate de reflecțiile științifice asupra fenomenului, punând accentul nu doar pe aspectul profesional, dar și pe cel educațional.

Din analiza efectuată cu referire la termeni corelativi educației vocaționale, deducem preponderent utilizarea sintagmei *consilierea carierei*, care reprezintă „ansamblul activităților care îi ajută pe elevi să-și conștientizeze propriile calități și abilități, astfel încât să-și îmbogățească resursele și opțiunile în relația cu sistemul educațional, piața muncii și viața, în general și se referă la:

- ansamblul activităților prin care se urmărește furnizarea de informații privind profilurile și formele de școlarizare, posibilitățile de calificare profesională, dinamica pieței muncii;
- ca proces educativ, este de lungă durată care trebuie să înceapă cât mai devreme în viața copilului;
- adecvarea nevoilor personale cu cerințele societății;
- oferirea de mijloace și informații importante pentru definirea propriului proiect de carieră și de viață” [204, p. 34].

Trebuie să punem în evidență faptul că *orientarea în carieră* se referă la „activitățile desfășurate în școală cu elevii, având drept scop oferirea de informații privind posibilitățile de continuare a studiilor, mai ales după terminarea clasei a VIII-a” [ibidem, p. 30].

Din literatura studiată, identificăm faptul că problematica *orientării în carieră* a evoluat prin extinderea și îmbogățirea *orientării școlare și profesionale*.

Conform autoarei O. Dandara care îl citează pe M. Jigău, se propune o accepție destul de largă a conceptului dat: „*Educația pentru carieră* include adesea și subiecte care nu sunt direct legate de exercitarea unei profesii, precum viața de familie, petrecerea timpului liber, creșterea și educația copiilor, economia familială, chestiuni legate de valori și calitatea vieții, modul de a face față situațiilor dramatice din viață: deces, divorț, cataclisme naturale, șomaj, etc” [36, p. 29].

După cum am menționat, un termen sinonim *educației vocaționale* utilizat în prezent este cel de *consiliere vocațională*. Este nevoie să aducem în prim-plan delimitarea pe care o realizează autorul T. Constantin [29, p. 99] în contextul consilierii profesionale, unde se diferențiază două aspecte:

- *consiliere vocațională/ ocupațională* – consilierea în vederea orientării școlare și profesionale, cea care se realizează predominant la nivel gimnazial și liceal și facilitează alegerea profesiei;
- *consilierea pentru carieră/ managementul carierei* – consilierea angajatului în vederea dezvoltării profesionale, cea care se realizează după ce persoana a optat pentru o anumită profesie și are o calificare în acest sens, în vederea integrării lui profesionale și facilitării evoluției profesionale viitoare.

Corelat cercetării noastre, în context internațional, termenul VET (Vocational Education and Training) desemnează în unele traduceri *educație vocațională și formare*, însă acesta se referă preponderent la Educație și Formare Profesională, reprezentând „un element esențial al sistemelor de învățare pe tot parcursul vieții, ajutându-i pe cetățeni să obțină cunoștințele, abilitățile și competențele cerute de anumite ocupații sau de piața muncii, în general” [200].

De rând cu cele menționate, S. Cristea definește *asistența psihopedagogică* „o activitate de îndrumare teoretică, metodologică și practică a actorilor educației (elevi, cadre didactice, părinți, reprezentanți ai comunității educative, etc.), în cadrul unor unități conexe dezvoltate ca organizații interșcolare, teritoriale și locale, integrate la nivelul sistemului de învățământ” [31, p. 152].

Așadar, în literatura de specialitate se vehiculează termeni multipli în legătură cu intervențiile de educație vocațională, consiliere și orientare în carieră.

ANEXA 3 Extras din Programa școlară pentru disciplina *Consiliere și dezvoltare personală*, clasele V-VIII

Tabelul A.2. Extras din Programa școlară pentru disciplina *Consiliere și dezvoltare personală*, clasele V-VIII (<http://programe.ise.ro>)

Domeniu de conținut: Managementul carierei				
	Clasa a V-a	Clasa a VI-a	Clasa a VII-a	Clasa a VIII-a
Competență generală	4. Luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații			
Competențe specifice	4.1. Recunoașterea oportunităților pe care le oferă educația pentru alegerea carierei 4.2. Identificarea unor ocupații din domenii diferite de activitate și a beneficiilor acestora pentru persoană și pentru societate	4.1. Compararea unor trasee educaționale din perspectiva alegerii carierei 4.2. Analiza unor ocupații din perspectiva responsabilităților, condițiilor de lucru și a consecințelor asupra stilului de viață	4.1. Formularea unor scopuri personale referitoare la educație, carieră și stil de viață 4.2. Evaluarea corespondenței dintre aspirațiile personale, cerințele unei ocupații și nivelul de educație necesar	4.1. Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață 4.2. Construirea unui plan personal de educație și carieră
Conținuturi	<ul style="list-style-type: none"> • Rolul educației în alegerea unei cariere • Ocupații și domenii de activitate • Beneficiile ocupațiilor pentru individ și pentru societate: remunerație, perspective de angajare, stilul de viață, prestigiu, rezolvarea unor probleme globale 	<ul style="list-style-type: none"> • Trasee educaționale, ocupații și cariere • Caracteristicile unor ocupații: conținut, responsabilități, condiții de lucru, instrumente/ echipamente de lucru, calități personale necesare și contraindicații în anumite ocupații • Criterii de alegere a unei cariere: satisfacția profesională, prestigiul social, cererea pe piața muncii, educația necesară, salariul 	<ul style="list-style-type: none"> • Scopuri personale referitoare la educație, carieră și stil de viață. Dimensiunea de gen în educație și carieră • Aspirații personale, cerințe ale unei ocupații și nivelul de educație necesar pentru exercitarea acesteia • Opțiunile de carieră: relația dintre informațiile despre sine (caracteristici personale, abilități, interese, valori legate de muncă), nivelul de educație și alegerea carierei 	<ul style="list-style-type: none"> • Trasee educaționale din perspectiva alegerii carierei: niveluri educaționale (liceu, școală profesională), cerințe de admitere, filiere, profiluri și specializări • Formularele de opțiuni pentru admiterea în clasa a IX-a: caracteristici și modalități de completare • Luarea unei decizii: conținut, proces, etape, context • Planul personal de educație și carieră: scop, obiective, strategii de realizare, termene, resurse, obstacole

Tabelul A.3. Asocierea competențelor generale cu competențele specifice conexe educației vocaționale (<http://programe.ise.ro>)

Competențe generale	Competențe specifice corespunzătoare
3. Reflectarea asupra motivației și eficacității strategiilor pentru progres în învățare	3.1. Gestionarea eficientă a motivației, timpului și efortului pentru învățare în contexte variate
	3.2. Manifestarea interesului pentru învățare, ca proces personal, autonom și continuu, în contexte formale, nonformale și informale
4. Luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații	4.1. Argumentarea luării unei decizii personale legate de educație, carieră și stil de viață
	4.2. Construirea unui plan personal de educație și carieră

ANEXA 4 Fișa de cunoaștere a elevului

Școala _____ Clasa _____

Numele și prenumele elevului _____

Domenii de interes: _____

Meseria preferată: _____

Anii de studiu necesari pentru a o obține: _____

1.Învățătura					
Elev slab	1	2	3	4	Elev bun
Nu se interesează de învățatură	1	2	3	4	Învață cu interes
Citește puțin	1	2	3	4	Citește mult
Nu prezintă flexibilitate	1	2	3	4	Prezintă flexibilitate
2.Conduita					
Încăpățânat	1	2	3	4	Docil
Indisciplinat	1	2	3	4	Disciplinat
Conflicte frecvente cu colegii	1	2	3	4	Absența conflictelor
Conduită necorespunzătoare	1	2	3	4	Conduită liniștită
Activism ridicat (neastâmpărat)	1	2	3	4	Potolit, liniștit în mișcări (astâmpărat)
Nonconformist (nu se supune ușor educației)	1	2	3	4	Conformist (se supune ușor educației)
3.Activismul					
Activism scăzut	1	2	3	4	Activism ridicat
Slabă capacitate de organizare	1	2	3	4	Bun organizator
Spirit de inițiativă scăzut	1	2	3	4	Spirit organizator
Îi place să fie condus, îi urmează pe ceilalți	1	2	3	4	Ocupă o poziție de lider, conducător
Autoritate scăzută	1	2	3	4	Autoritate înaltă
Se sustrage de la sarcini	1	2	3	4	Îndeplinește cu plăcere sarcinile
4.Comunicarea					
Nepopular	1	2	3		Foarte popular
Închis în sine, cu puțini prieteni	1	2	3		Comunică mult, are mulți

					prieteni
Timid, sfios	1	2	3		Nu se teme să se manifeste în fața celorlalți
Ascuns în sine	1	2	3		Deschis
Influențează negativ colegii	1	2	3		Influențează pozitiv colegii
5.Particularități specifice de personalitate					
Alarmant, neliniștit, neîncrezător	1	2	3	4	Liniștit, încrezător în sine
Se subestimează	1	2	3	4	Se supraapreciază
Modest, trece neobservat	1	2	3	4	Ambițios
Nu este simpatizat de colegi	1	2	3	4	Este foarte simpatizat de colegi
6.Situația în familie					
Climat ostil. Familie conflictuală	1	2	3	4	Climat cald, familie prietenoasă
Părinții nu colaborează cu școala	1	2	3	4	Familia colaborează cu școala
Control slab sau sever asupra copilului	1	2	3	4	Control corect asupra copilului
Implicare exagerată în viața copilului	1	2	3	4	Implicare normală în viața copilului

ANEXA 5 Chestionarul “Adaptare versus dificultăți de adaptare” aplicat la debutul liceului (autor C. Adăscăliței)

Pentru întrebările/afirmațiile de mai jos, alegeți o singură variantă de răspuns, care vă caracterizează cel mai bine:

1. Comparativ cu învățământul gimnazial, cum vi se pare învățământul liceal?
 - este mai greu la liceu
 - este mai ușor la liceu
 - nu observ o mare diferență
2. Considerați că disciplinele pe care le studiați la liceu sunt:
 - mai grele decât cele din gimnaziu
 - mai ușoare ca cele din gimnaziu
 - la fel de grele ca cele din gimnaziu
3. Referitor la pregătirea/ învățarea pentru ore:
 - parcă aveam mai mult timp să mă pregătesc pentru ore anul trecut
 - am la fel de mult timp
 - aș dori mai mult timp să mă pregătesc pentru ore
4. Sunt mai solicitante activitățile din liceu, față de cele din gimnaziu?
 - da
 - nu
 - nu știu
5. Aveți dificultăți în înțelegerea unor discipline noi?
 - am mari dificultăți
 - nu am dificultăți
 - câteodată, înțeleg mai greu
6. Cum v-ați acomodat cu noii colegi?
 - repede
 - mai greu decât credeam
 - nu îmi plac deloc noii colegi
7. Cum v-ați acomodat cu noii profesori?
 - repede
 - greu (sunt exigenți)
 - sunt la fel ca cei din gimnaziu
8. Ați dori să abandonați școala?
 - poate, mai târziu
 - nu, deloc
 - nu știu ce să zic

ANEXA 6 Scala identității vocaționale (J.L. Holland, D.C. Gottfredson și P. Power)

1. Am nevoie de încurajări că am făcut alegerea corectă privind liceul/ ocupația viitoare.
2. Sunt îngrijorat/ă de faptul că prezentele mele interese s-ar putea schimba de-a lungul timpului.
3. Sunt nesigur/ă referitor la meseriile pe care le-aș putea practica bine.
4. Nu știu care sunt punctele mele forte și care sunt cele slabe.
5. Meseriile pe care le pot face s-ar putea să nu fie așa de bine plătite încât să trăiesc viața pe care mi-o doresc.
6. Dacă ar fi să fac o alegere privind profesia chiar acum, îmi este teamă că aș face o alegere greșită.
7. Trebuie să aflu ce tip de meserie ar trebui să urmez.
8. A fost o problemă de durată și dificilă pentru mine să mă hotărâsc asupra profesiei.
9. Sunt confuz/ă despre întreaga problemă privind decizia asupra unei profesii.
10. Nu sunt sigur/ă că alegerea prezentă privind profesia este cea potrivită pentru mine.
11. Nu cunosc destule despre ceea ce fac muncitorii în diferite profesii.
12. Nicio profesie nu mă atrage puternic.
13. Sunt nesigur/ă referitor la ce meserie mi-ar plăcea.
14. Aș dori să cresc numărul de profesii pe care ar trebui să le iau în considerare.
15. Aprecierile abilităților și aptitudinilor mele variază mult de la an la an.
16. Nu sunt sigur/ă de mine în multe domenii ale vieții.
17. Am știut ce profesie doresc să urmez de mai puțin de un an.
18. Nu pot înțelege cum de unii indivizi pot fi așa de setați referitor la ceea ce doresc ei să facă.

ANEXA 7 Chestionarul adaptării școlare a elevilor (A.K.P. Sinha, R.P. Singh)

AISS – Adjustment Inventory of School Students (AISS) -

- preluat din literatura de specialitate și tradus -

Răspunde cu DA/NU:

1. (a) Ți este mereu frică de ceva din școală?
2. (b) Eviți să te întâlnești cu colegii tăi?
3. (c) Uți repede ceea ce ai citit?
4. (a) Presupunând că colegii tăi fac ceva nerezonabil în necunoștință, te superi pe ei?
5. (b) Ești timid/ă?
6. (c) Ți este frică de teste?
7. (a) Te îngrijorezi că profesorul te mustră pentru greșelile tale?
8. (b) Eziți să pui o întrebare atunci când nu înțelegi ceva?
9. (c) Ți este greu să înțelegi lecțiile predate în clasă?
10. (a) Ești gelos/geloasă pe acei prieteni pe care profesorul îi apreciază foarte mult?
11. (b) Când niște profesori de-ai tăi sunt împreună, mergi acolo fără complexe?
12. (c) Poți să scrii lecțiile predate în clasă corect?
13. (a) Ți invidiezi pe acei colegi pe care îi consideri mai buni decât tine?
14. (b) Te simți uneori ca și cum nu ai avea niciun prieten în școală?
15. (c) Caști în timpul lecțiilor?
16. (a) Când vezi niște elevi că vorbesc, crezi că te bârfesc pe tine?
17. (b) Te împrietenești cu toți ușor?
18. (c) Ești mulțumit/ă cu metoda de predare a profesorilor de la această școală?
19. (a) Ți exprimi furia atunci când nu ești implicat într-un program la școală?
20. (b) Când vorbesc niște elevi împreună, li te alături de bunăvoie?
21. (c) Crezi că profesorii nu acordă atenție problemelor tale?
22. (a) Ești des trist sau mâhnit la școală?
23. (b) Ți place să lucrezi alături de colegi?
24. (c) Ești mulțumit cu progresul tău școlar?
25. (a) Simți că profesorii te neglijează?
26. (b) Încerci să atragi atenția profesorilor asupra ta la ore?
27. (c) E o povară pentru tine să înveți ceva?
28. (a) Te-ai obișnuit și încerci să îi faci rău unui coleg când se plânge despre tine?
29. (b) Preferi des să fii singur/ă?
30. (c) Sunt profesorii tăi întotdeauna pregătiți să rezolve problemele tale referitoare la neclarități ale lecțiilor?
31. (a) Ești des nemulțumit/ă de școala ta?
32. (b) Stabilești relații de prietenie cu elevii din școală?
33. (c) Te laudă profesorii?
34. (a) Încerci să te gândești la greșelile tale?
35. (b) Ți place să stai în locurile din față în clasă?
36. (c) Ai adesea note mici la testări?
37. (a) Ai resentimente când profesorii îți pun o întrebare la ore?
38. (b) Te împaci cu colegii tăi?
39. (c) Ți place ideea de a avea mai multă vacanță?
40. (a) Te enervezi când unul dintre colegii tăi glumește cu tine?
41. (b) Participi la activitățile școlare?
42. (c) Te certă des cu colegii tăi?
43. (a) Mergi uneori acasă înainte de încheierea orelor?
44. (b) Participi la activități sportive la școală?
45. (c) Unii dintre profesorii tăi te mustră la lecții?
46. (a) Ai deseori îndoieli asupra altora din școală?

47. (b) Ți este rușine să vorbești cu colegii mai mari din școală?
48. (c) Te uiți la profesori cu respect?
49. (a) Arăți aroganță față de un lucru bun venit din partea unui coleg cu care nu te înțelegi?
50. (b) Ai prietenii apropiate la școală?
51. (c) Ești atent la lecțiile predate?
52. (a) Ai resentimente față de profesorii tăi când iei note mici?
53. (b) Ești mereu gata să-ți ajuți colegii sub orice formă?
54. (c) Împrumuți cărți și reviste de la bibliotecă și le citești?
55. (a) Ți este mereu frică să te întâlnești cu colegii mai mari?
56. (b) Ți place să îi enervezi pe ceilalți elevi?
57. (c) Iei parte la dezbateri?
58. (a) Te simți deprimat/ă când întâlnești elevi din alte clase?
59. (b) Împrumuți bucuros/bucuroasă cărți sau caiete când solicită colegii?
60. (c) Ești interesat/ă de lucrurile privitoare la educație?

Inventory table of three problem areas [197]

Adjustment Area – Domenii ale adaptării școlare

1. Emotional: 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37,40, 43, 46, 49, 52,55, 58
2. Social: 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59
3. Educational: 3, 6 , 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48, 51, 54, 57, 60

Total 60

Interpretarea scorurilor obținute (conform Manualului de administrare)

Adaptare emoțională: Scoruri ridicate indică emoții stabile. Elevii cu scoruri mici tind să fie instabili.

Adaptare socială: Elevii cu scoruri mari sunt supuși și retrași. Scoruri mici indică comportamente agresive.

Adaptarea școlară: Elevii cu scoruri mari sunt bine adaptați programului curricular și extracurricular. Elevii cu scoruri mici sunt slab interesați de programul școlar.

ANEXA 8 Metodologia de educație vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar

Vizat,
Inspector de specialitate,
Prof. Mihaela-Sorina Barbacaru

METODOLOGIA DE EDUCAȚIE VOCAȚIONALĂ DIN PERSPECTIVA PREVENIRII DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ÎN MEDIUL ȘCOLAR

Propunător: prof. Adăscăliței Cristian
Prof. de sprijin Școala Gimnazială Nr. 1, Dorohoi

Argument

Educația vocațională este un construct educațional în care individul este sprijinit în a se autocunoaște și a utiliza ulterior aceste informații pentru a deveni util și eficient în cadrul societății din care face parte. Acest lucru implică din partea individului dezvoltarea capacității de explorare a propriului profil vocațional și al potențialului său, dar și a limitelor pe care el le are, a problemelor cu care se confruntă și identificarea unor soluții realiste și raționale pentru rezolvarea acestora sub supervizarea unui specialist.

Modalitățile de realizare a educației vocaționale actuale, în concordanță cu specificul contextului social, presupun și apelul la diferite instituții și surse de informare. Sursele care conțin informații despre profesii, ocupații pot fi grupate în următoarele categorii [204]:

➤ educaționale: conțin informații despre tendințele pe piața educațională și rețeaua instituțiilor de învățământ. Din această categorie fac parte: instituții (*Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Inspectoratul Școlar Județean, Centrul Județean de Resurse și Asistență Educațională*)

și surse (*Standarde de pregătire profesională, târguri educaționale, Ziua Porților deschise, platforme educaționale, Curriculum pentru educație tehnologică*).

➤ vocaționale: conțin informații despre ocupații (Standardele Ocupaționale, Profilurile ocupaționale, târguri de job-uri).

➤ de carieră: conțin informații despre gestiunea propriei cariere, materiale destinate autoformării abilităților de comunicare în carieră (materiale promoționale ale diferitelor instituții de învățământ, firme; site-uri web, fișe de post).

Metodele și tehnicile cu care se lucrează în *Educația vocațională* sunt preluate atât din practica educațională, cât și din practica de consiliere și orientare.

[\[https://www.ccdmaramures.ro > download > consi.\]](https://www.ccdmaramures.ro)

A. Metode generale aplicabile la orele de Educație vocațională

1. Brainstorming – este o metodă de soluționare a unei probleme, prin emiterea cât mai multor idei, într-o atmosferă stimulativă. Se pornește de la două principii fundamentale:

- (1) orice persoană este capabilă să producă soluții;
- (2) cantitatea de informație vehiculată va duce la creșterea calității soluției.

Variante ale brainstorming-ului:

a) brainstorming cu atribuiri de roluri – se atribuie roluri diferite elevilor pentru a produce idei din mai multe perspective.

b) Philips 6-6 – presupune divizarea clasei în grupuri de câte șase elevi, care încearcă să găsească soluții la o problemă dată timp de 6 minute, la sfârșitul cărora moderatorul fiecărui grup prezintă lista cu soluțiile obținute.

2. Jocul de rol – metodă în care participanții adoptă poziții diferite de poziția lor sub aspectul personalității, motivației, rolului sau background-ului. Aceasta le permite familiarizarea cu alte perspective asupra unei situații.

3. Dezbateră – prezentarea argumentelor pro și contra unei idei. Elevii pot fi împărțiți în două grupe sau pot să lucreze în perechi pentru a prezenta și argumenta pozițiile diferite față de o anumită problemă.

4. Interviuul – reprezintă o listă de întrebări formulate pentru a obține informații cu privire la atitudini, cunoștințe și opinii ale unor persoane față de anumite probleme. Ele pot fi realizate individual sau în grup, direct sau prin intermediul telefonului. Există trei tipuri de interviuri:

- (1) structurate, unde toate întrebările care vor fi adresate de intervievator sunt dinainte stabilite;
- (2) semi-structurate, unde intervievatorul poate adresa și alte întrebări decât cele stabilite;

(3) nestructurate, unde intervievatorul are o listă de probleme pe care le va aborda în conversație fără a avea întrebări clar stabilite de la început.

5. Realizarea de postere, dicționare, afișe – presupune utilizarea unor mijloace artistice (colaj, pictură, grafică) pentru transmiterea unei idei la care aderă grupul. Elevii pot folosi: decupaje din ziare, slogane scrise pe bucăți de hârtie, fotografiile, diverse materiale și obiecte care pot fi cuprinse în astfel de produse.

6. Portofoliul - cuprinde cele mai relevante produse ale activității elevului în raport cu un anumit scop. În orele de educație pentru carieră se recomandă utilizarea portofoliului de dezvoltare. Acesta cuprinde produse ale elevului care scot în evidență procesul care a avut loc în dezvoltarea sa, în relație cu atingerea unui scop.

Componentele unui portofoliu:

a) pagina de introducere, care cuprinde numele persoanei și date de identificare (adresa, vârsta, școala – acestea sunt actualizate atunci când intervin modificări);

b) o sumarizare a conținutului portofoliului;

c) produse ale activității sale, însoțite de o scurtă descriere privind:

Ce a învățat din activitatea respectivă?

De ce a ales această activitate pentru portofoliu?

Suportul primit în realizarea activității (lucru în echipă, asistența din partea învățătoarei, a profesorilor, părinților, prietenilor).

Perioada de timp în care a fost realizată activitatea.

d) planuri și scopuri de carieră.

7. Realizarea de proiecte – presupune analiza unei situații reale care poate fi îmbunătățită, identificarea situației dorite și specificarea modalităților prin care se poate ajunge la situația dorită. În cadrul proiectului se specifică strategiile de remediere, dar și resursele necesare: timp, suport, resurse personale, etc. Din acest punct de vedere este important ca proiectul să fie aplicabil și realist.

8. Autoevaluarea – reprezintă procesul de reflecție asupra comportamentelor proprii și a rezultatelor obținute, în scopul monitorizării progresului în atingerea unui obiectiv stabilit sau ca suport al procesului de autocunoaștere. În autoevaluare se pot utiliza: chestionare, reflectarea asupra produselor proprii, activități de autocunoaștere, etc. Rezultatele autoevaluării se discută în grup doar în măsura în care elevul are nevoie de suportul colegilor sau este de acord să împărtășească reflecțiile sale.

9. Studiul de caz - presupune analiza în grup a unor scenarii reale pe anumite teme sau probleme. Studiul de caz se poate realiza în scris sau oral și vizează dezvoltarea abilităților de identificare a aspectelor relevante ale unei situații și a implicațiilor acestora.

10. Imagieria mentală – reprezintă un exercițiu care solicită elevii să își imagineze anumite situații și îi ajută să se focalizeze pe propriile dorințe, aspirații și trăiri relaționate cu situația imaginată.

B. Metode de grup specifice Educației vocaționale

1. Vizitele în întreprinderi sau instituții educaționale – reprezintă o modalitate directă de a facilita accesul elevilor la informații utile legate de: structura organizațională a unei instituții sau întreprinderi, obiectul de activitate, sarcinile concrete de lucru, relațiile de muncă, etc. Vizitele pot să aibă obiective specifice.

2. Ziua porților deschise – constă în vizite organizate la firme sau instituții publice sau private, care își prezintă cu diferite ocazii: angajații, serviciile oferite, produsele realizate, etc. Cu acceptul conducătorilor instituțiilor vizitate pot fi simulate ședințe de lucru, cursuri sau activități pe diverse teme.

3. Zilele carierei – sunt organizate sub formă de întâlniri cu reprezentanții părinților sau ai diferitelor firme sau instituții, invitați în școli pentru a prezenta cât mai multe informații despre cariera lor și despre specificul locului în care muncesc. Acestea pot avea o temă propusă chiar de către elevi.

4. Vizionare de filme educaționale pe tema carierei – pot fi activități de sine stătătoare sau pot acompania o temă de discuție. Activitatea se finalizează în general cu analiza în grup situației prezentate.

5. Participare la seminarii, expoziții, târguri – vizează familiarizarea elevilor cu termeni de specialitate din diverse domenii de activitate, dar și stimularea interesului față de acestea.

6. Participare la târgurile de locuri de muncă – elevii au posibilitatea să observe care este tendința pieței muncii (care sunt cele mai căutate locuri de muncă, care sunt meseriile cele mai solicitate, etc.) și care sunt cerințele angajatorilor (pregătire profesională, calificare, specializare, experiență profesională), etc. și chiar să participe în cadrul acestora la seminarii educative.

7. Redactarea de materiale de promovare personală (carte de vizită, scrisoare de intenție, Curriculum Vitae) – creează elevilor posibilitatea de a exersa deprinderile esențiale pentru prezentarea calităților personale și profesionale.

ANEXA 9 Analize statistice

Alpha Cronbach Instrument Decizie

Reliability Statistics		Case Processing Summary			
Cronbach's Alpha	N of Items		N	%	
,864	18	Cases	Valid	126	83,4
			Excluded ^a	25	16,6
			Total	151	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Alpha Cronbach Instrument Adaptare

Reliability Statistics		Case Processing Summary			
Cronbach's Alpha	N of Items		N	%	
,848	60	Cases	Valid	126	83,4
			Excluded ^a	25	16,6
			Total	151	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Kolmogorov-Smirnov

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test					
		Decizie_total_p	Adaptare_emo_p	Adaptare_soc_p	Adaptare_scolara_p
N		126	126	126	126
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	10,4286	6,40	7,54	7,17
	Std. Deviation	4,83724	3,585	2,827	3,956
Most Extreme Differences	Absolute	,098	,092	,101	,100
	Positive	,078	,091	,101	,100
	Negative	-,098	-,092	-,094	-,090
Kolmogorov-Smirnov Z		1,095	1,038	1,136	1,127
Asymp. Sig. (2-tailed)		,182	,231	,151	,158

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
Decizie_total_p	126	10,4286	4,83724	1,00	18,00
Adaptare_emo_p	126	6,40	3,585	0	14
Adaptare_soc_p	126	7,54	2,827	2	16
Adaptare_scolara_p	126	7,17	3,956	0	16

Independent Sample T-Test

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Decizie_total_p	Equal variances assumed	1,341	,249	-6,386	124	,000	-4,79365	,75066	-6,27942	-3,30788
	Equal variances not assumed			-6,386	120,888	,000	-4,79365	,75066	-6,27980	-3,30750
Adaptare_emo_p	Equal variances assumed	11,283	,001	3,110	124	,002	1,921	,618	,698	3,143
	Equal variances not assumed			3,110	112,826	,002	1,921	,618	,697	3,144
Adaptare_soc_p	Equal variances assumed	2,952	,088	2,713	124	,008	1,333	,491	,361	2,306
	Equal variances not assumed			2,713	120,419	,008	1,333	,491	,360	2,306
Adaptare_scolara_p	Equal variances assumed	1,293	,258	2,100	124	,038	1,460	,695	,084	2,837
	Equal variances not assumed			2,100	123,580	,038	1,460	,695	,084	2,837

Group Statistics

Grup		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Decizie_total_p	control	63	8,0317	3,86034	,48636
	experimental	63	12,8254	4,53851	,57180
Adaptare_emo_p	control	63	7,37	2,870	,362
	experimental	63	5,44	3,975	,501
Adaptare_soc_p	control	63	8,21	2,509	,316
	experimental	63	6,87	2,986	,376
Adaptare_scolara_p	control	63	7,90	3,788	,477
	experimental	63	6,44	4,015	,506

Descriptive Statistics

Grup		N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
control	Decizie_total	63	3.00	13.00	8.2857	2.45231
	Adaptare_emo	63	3.00	14.00	8.1111	2.67673
	Adaptare_soc	63	3.00	17.00	8.7778	2.81382
	Adaptare_scolara	63	2.00	15.00	8.5079	3.37387
	Valid N (listwise)	63				
experimental	Decizie_total	63	3.00	17.00	9.0159	2.80260
	Adaptare_emo	63	2.00	17.00	7.0317	3.82255
	Adaptare_soc	63	1.00	17.00	7.8095	3.77964
	Adaptare_scolara	63	2.00	17.00	7.4444	3.55500
	Valid N (listwise)	63				

Descriptive Statistics

Grup		N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
control	Decizie_total_p	63	2.00	18.00	8.0317	3.86034
	Adaptare_emo_p	63	1	14	7.37	2.870
	Adaptare_soc_p	63	3	16	8.21	2.509
	Adaptare_scolara_p	63	0	14	7.90	3.788
	Valid N (listwise)	63				
experimental	Decizie_total_p	63	1.00	18.00	12.8254	4.53851
	Adaptare_emo_p	63	0	14	5.44	3.975
	Adaptare_soc_p	63	2	13	6.87	2.986
	Adaptare_scolara_p	63	0	16	6.44	4.015
	Valid N (listwise)	63				

ANEXA 10 Produse ale activității elevilor

Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed) - Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode]

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View Format

Remove Background Corrections Color Artistic Effects Reset Picture Compress Pictures Change Picture

Picture Styles

Picture Border Picture Effects Picture Layout

Bring Forward Send Backward Selection Pane

Align Group Rotate

Height: 14.6 cm Width: 23.2 cm

Slide 1 of 9 "Default Design" English (U.S.)

Orientarea Spre Viitor

EDUCAȚIE

CURIOSITATE

VALORI

INTERESE

ABILITĂȚI

VICIULINE

CARIERA

74%

18:00 11-Aug-22

Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed) - Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode]

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Paste Copy Cut New Slide Section Clipboard Slides

Layout Reset

Font Paragraph

Text Direction Align Text Convert to SmartArt

Drawing

Shape Fill Shape Outline Shape Effects Find Replace Select

Slide 2 of 9 "Default Design" English (U.S.)

Educația

- Educația este un fenomen social care a însoțit istoria omenirii de la începuturile ei și va continua să existe de-a lungul existenței acesteia.
- Ea conservă și transmite experiența de cunoaștere teoretică și practică, valorile culturii și civilizației de la o generație la alta.

"Educația este știința de a asculta aproape orice fel de spuse fără a-ți pierde stăpânirea, sau încrederea în tine însuși."
Winston Churchill

74%

18:01 11-Aug-22

Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode] - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Paste Copy Copy - Format Painter Clipboard New Slide Section Slides Layout Reset Section Slides

Font Paragraph Drawing

Meserie

- Complexul de cunoștințe profesionale obținute prin școlarizare și prin practică, necesare pentru executarea anumitor operațiuni de transformare și prelucrare a obiectelor muncii, pentru executarea de lucrări sau prestarea anumitor servicii, de regulă, în cadrul unei ierarhii funcționale.

Slide 3 of 9 "Default Design" English (U.S.) 74% 18:03 11-Aug-22

Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode] - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Paste Copy Copy - Format Painter Clipboard New Slide Section Slides Layout Reset Section Slides

Font Paragraph Drawing

Arhitectura

- Un arhitect este un profesionist autorizat care organizează spațiul. [Lumea artei poate defini „spatiu“](#) diferit față de lumea științifică. Dar profesia de arhitectura a fost întotdeauna o combinație de artă și știință.

Slide 4 of 9 "Default Design" English (U.S.) 74% 18:03 11-Aug-22

Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode] - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Layout -> Reset Section -> New Slide -> Section ->

Font Paragraph Drawing Editing

Contabil

- Contabilitatea este știința și arta stăpânirii afacerilor, în care scop se ocupă cu "măsurarea, evaluarea, cunoașterea, gestiunea și controlul activelor, datoriilor și capitalurilor proprii.

Slide 5 of 9 "Default Design" English (U.S.) 74% 18:04 11-Aug-22

Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode] - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Picture Tools -> Format

Layout -> Reset Section -> New Slide -> Section ->

Font Paragraph Drawing Editing

IT-ist

- Probabil ai auzit și tu că IT-ul este un domeniu foarte complex și în continuă schimbare, căutat atât pentru joburile faimos de bine plătite, cât și pentru satisfacțiile profesionale pe care acestea le oferă.
- Ce e bine de știut este că nu toate joburile din IT implică programare. Există joburi în acest domeniu destul de bine plătite, pentru care nu ai nevoie de cunoștințe de *coding*. Dar dacă le ai, atunci acestea te vor ajuta foarte mult, indiferent dacă lucrezi în IT sau nu.

Slide 6 of 9 "Default Design" English (U.S.) 74% 18:04 11-Aug-22

Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode] - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Layout Reset Section Slides

Font Paragraph Drawing Editing

Antreprenor

Un **antreprenor** este o persoană fizică sau juridică care se obligă, pe baza unor clauze și condiții contractuale, să execute (întreprindă) diferite lucrări (industriale, de construcții etc.) în beneficiul altei persoane sau **organizații**, în schimbul unei sume de bani dinainte convenite. El este un tip de agent **economic** reprezentativ în **economia de piață** care adoptă un comportament întreprinzător, de esență activă și inovatoare, specific sistemelor economice bazate pe concurență, risc și inițiativă privată.

Slide 7 of 9 "Default Design" English (U.S.) 74% 18:05 11-Aug-22

Orientarea Spre Viitor [Compatibility Mode] - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

File Home Insert Design Transitions Animations Slide Show Review View

Layout Reset Section Slides

Font Paragraph Drawing Editing

General/Ofițer

- Un **ofițer** este un membru al **fortelor armate** care are o poziție de autoritate, comandă și control.
- Ofițerii desemnați au poziții de autoritate, comandă și control în timp ce ofițerii nedeseamnați au doar poziții de autoritate și control.

Slide 8 of 9 "Default Design" English (U.S.) 74% 18:05 11-Aug-22

*Proiect realizat de elevii clasei a VIII-a, Școala Gimnazială Nr. 1, Dorohoi, jud. Botoșani
An școlar 2021-2022*

Tabel nominal privind participarea cu materiale a cadrelor didactice la activitatea de Cerc
 Pedagogic
 – 21.05.2021

Nr. crt	Numele și prenumele	Denumirea materialului prezentat	E-mail/ Semnătura
1.	Adăscăliței Cristian	„Program de educație vocațională în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar”	adascalitei.cristian@yahoo.com
2.	Diaconescu Adrian	PPT:”Exemple de bune practici din activitățile profesorilor de sprijin/itineranți” Referat:„Descoperirea și cultivarea vocației personale prin activități practice”	sadiaconescu@yahoo.com ,
3.	Adăscăliței Andra- Mirabela	Padlet:„Educația vocațională – provocări și soluții”	adascaliteiandra@yahoo.com
4.	Baboi-Drăgan Luminița	PPT: „Diseminarea proiectului ERASMUS+ - BETTER TEACHERS FOR THE BEST OF STUDENTS ”2019-1-RO01-KA101-062079 Barcelona, Spania Exemple de bune practici:„Educația vocațională realizată prin activități extracurriculare în cadrul proiectului POCU: „LA ȘCOALĂ CU BUCURIE”	baboi_luminita@yahoo.com
5.	Rebenciuc Adina	Referat -Modele de abordare a educației elevilor cu cerințe educative speciale	matudora@yahoo.com
6.	Blenteș Cătălina	Referat:„Educația vocațională și dificultățile de adaptare a elevilor cu CES”	cblentes@yahoo.com
7.	Ivașcă Anamaria	Referat:„Educația vocațională”	anamaria_martiniuc@yahoo.com

Responsabil Cerc Pedagogic,
 Prof. Ungureanu Pansela

Material prezentat în cadrul Cercului Pedagogic

CERCUL PEDAGOGIC al cadrelor didactice itinerante și de sprijin

21.05.2021

**EDUCAȚIA VOCAȚIONALĂ DIN
PERSPECTIVA PREVENIRII
DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ÎN
MEDIUL ȘCOLAR**

Slide 1 of 16 | "Office Theme" | English (U.S.) | 81% | 18:18 | 11-Aug-22

Activități prof. itin. Adascalțiței Andra-Mirabela:

Planșe pentru Caserolă
Un Recurs Pe Toată Durata Vieții

Planșă 1: Cum să găsim un grup și să organizăm activitatea?

Planșă 2: Cum să găsim un grup și să organizăm activitatea?

Planșă 3: Cum să găsim un grup și să organizăm activitatea?

Planșă 4: Cum să găsim un grup și să organizăm activitatea?

Slide 2 of 16 | "Office Theme" | English (U.S.) | 81% | 18:18 | 11-Aug-22

CERC PED MAI 2021 SPS1 PILLAT_DORHOJI_w (Protected View) - Microsoft PowerPoint (Product Activation Failed)

Protected View This file originated from an internet location and might be unsafe. Click for more details. Enable Editing

DESCOPERIREA ȘI CULTIVAREA VOCAȚIEI PERSONALE PRIN REALIZAREA DE LUCRĂRI PRACTICE

Se cunoaște că o parte din insatisfacțiile elevilor cu CES / dificultăți de adaptare-învățare se distorează imagini de sine scăzute (perioada pandemică constituind un obstacol major) credinței că nu pot realiza lucruri apreciate de ceilalți, ducând la multe blocaje și chiar regres - cu mari riscuri de a crea sau menține disfuncționalități și după terminarea școlii. Pentru a spon respectul de sine, simțirea cu valorificarea abilităților și capacităților individuale, acești elevi sunt implicați în diverse activități (individuale sau de grup) care le pot pune în valoare sau le pot dezvolta abilități fundamentale, pe lângă crearea unui confort psihono-emotional, activități ce îi vor ajuta pe viitor să urmeze o meserie sau să își aleagă un profil pe măsura posibilităților, facilitând astfel adaptarea la mediul social și profesional. Ei au învățat să privească cu atenție mediul în care trăiesc (concentrare și spirit de observație), să preia, conceapă, dezvolte unele modele (analiză imaginativă și creativitate structurală), să asambleze, structureze componentele și spațiul de lucru în moduri proprii (spirit de inițiativă și organizare), totul într-un cadru relaxat, fără a se teme de erori sau observări. Activitățile de stimulare cognitivă completează și se completează cu cele de dezvoltare personală, cu cele de consiliere educațională, vocațională și orientare profesională, grantele fiind deosebit de flexibile, iar rezultatele generale mai bune. Valorificarea, explorarea, dezvoltarea potențialului personal au capatat valențe noi sub îndrumarea cadrelor de sprijin, prin colaborarea dintre elev, familie, școală. Astfel, activitățile cadrului de sprijin trebuie adaptate conținutului mult și trans disciplinar (reunind principii, noțiuni, fenomene din sfera științelor matematice și ale naturii, comunicării în limba maternă și chiar și în limbi străine (engleza), utilizării tehnologiilor IT, educației tehnologice și activităților de preprofesionalizare, design industrial, ergonomiei muncii cu elemente din sfera neuroștiințelor și psihologiei aplicate, psihoterapie, consiliere). Verbo precum a face, a experimenta a exersa, crea, dezvolta, verifica se împletesc cu a înțelege, dozi, cauta, planifica, colabora etc, contextele în care sunt complementare fiind extrem de diverse.

Deoarece elevii cu CES din școala au avut libertatea de a alege / experimenta ei înșiși teme (primind doar indicații personalizate generale) sau de a lucra după modele, chiar și în perioada online, aceștia au realizat până acum, peste 70 de lucrări, majoritatea expuse temporar în cadrul cabinetei, pentru care au primit aprecierea celor din jur, stimulându-i ca astfel de activități să se cogălească în eventuale hobby-uri, să încerce și continue să își pună întrebări, să caute răspunsuri la ceea ce pot, știu și doresc să facă în viață. Pentru mai toți elevii cu dificultăți de învățare, delictenta mentală, orizontul vocațional și carieră viitoare sunt legate de formarea și dezvoltarea abilităților practice, utilizate în meseri căutate pe piața muncii, viitorul constituind o mare provocare. Faptul că elevii cu CES învață mai ușor prin joc, IAC, imitație, exemplificare, stimulare polisenzonală și participarea activă la arteterapie, terapie de grup mic, este folosit de profesorul învățământului primar, în cabinetul de specialitate (și nu numai), pentru a desfășura activități precum cele bazate de formarea și dezvoltarea abilităților manuale și de intelect, ca - de exemplu, a:

- imagina, transpune grafic, studiază și realizează modele geometrice simple și apoi de complexitate medie, comparând cu obiecte din mediul ambiant (forma ale activități - terapie prin desen tehnic, modelare 2D-3D)
- identifica, alege, combina, aplica (prin diverse tehnici) culori (cromoterapie)
- imagina, discuta, alege materialele, planifica etapele de lucru și realiza, crea prin metode, tehnici și procedee specifice (quilling, origami, puzzle etc)
- gasi, propune, exersa operații tehnologice / faze precum: trasarea, șablonarea, împletirea, tăierea, îndoirea, lipirea, șlefuirea, vopsirea hârtiei, lemnului, platicului și.a.
- deprinde abilități de autoevaluare și evaluare a propriilor realizări (circumscrie unu plan de dezvoltare personală și al carierei)
- deveni conștient de necesitatea adaptării și existenței în societatea modernă, super-tehnologizată, a rămâne motivat și a se automotiva, cultivându-și curiozitatea, entuziasmul, dorința de autodepășire și (auto)realizare

Întă câteva imagini din anul școlar curent în care elevii au realizat diverse lucrări / fișe în contextul celor mai sus menționate:

Dashboard | Padlet

Educația vocațională - provocări și soluții

Cercul profesorilor de sprijin/tineranti - 21 mai 2021

Educația vocațională reunește totalitatea acțiunilor vizând orientarea în carieră, consilierea în carieră și educația pentru carieră.

Chiar dacă alegerile privind profesia se cristalizează mai ales în perioada învățământului liceal, există studii care demonstrează necesitatea implementării educației vocaționale încă de la clasele primare.

Conform modelului DOTS, creat de către autorii Law și Watts (1977), programele de educație vocațională includ o serie de aspecte fundamentale: - conștientizarea posibilităților; oportunități, exigențe, interes, avantaje oferite; - cunoașterea de sine: capacități, aptitudini, deprinderi, nevoi, valori și interese; - luarea deciziilor: învățarea modalităților de luare a unei decizii realiste; - dezvoltarea capacității de a face față schimbărilor prin punerea în aplicare a deciziilor și asumarea consecințelor acestora.

În argumentarea importanței și necesității curriculumului axat pe dimensiunea dezvoltare personală și vocațională este abordarea contemporană centrată pe elev și pe opțiunile acestuia pentru învățare, conform intereselor și capacităților sale, în vederea pregătirii pentru o societate dornică să-l integreze, dar care, la rândul său, revendică anumite standarde.

Exemple de programe de educație vocațională:
<http://carte.psihologie.md/program-de-orientare-scolara-si-profesionala-28-ore-pentru-cariera-mea/>
<http://craesalaj.ro/program-de-consiliere-in-cariera-motivati-pentru-cariera/>

ANEXA 11 Certificat de implementare

Școala Gimnazială „Mihail Kogălniceanu” Dorohoi

Nr. 1328/8.06.2021

Adresa: 715200 Dorohoi, Aleea Dumbrava Nr.2, telefon/fax: 0231 610134

E-mail: scoala8dorohoi@yahoo.com

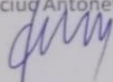
Web: www.scoala8dorohoi.ro

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

Prin prezenta, se confirmă că d-l **Adăscăliței Cristian**, doctorand la Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă” din Chișinău, în perioada anului școlar 2020-2021, a realizat un program de cercetări științifice în cadrul Școlii Gimnaziale „Mihail Kogălniceanu” Dorohoi, în scopul elaborării tezei de doctor cu tema “Educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar”, prin implicarea elevilor claselor a VIII-a A, a VIII-a B și a VIII-a C. Grupul experimental a fost reprezentat de elevii clasei a VIII-a A, prin activitățile desfășurate de către prof. consilier școlar Iftimiciuc Antoneta, prin implementarea Programului de educație vocațională în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare elaborat de d-l Adăscăliței Cristian.

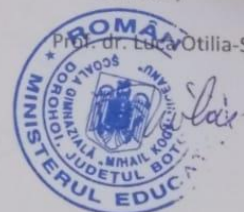
Prof. consilier școlar,

Iftimiciuc Antoneta

Director,

Prof. dr. Luca Otilia-Stela

Școala Gimnazială Nr. 1, Dorohoi

Nr. 1430/23.06.2021

Adresa: 715200 Dorohoi, Stroe Buican, Nr.2, telefon/fax: 0231 611266

E-mail: scoaladorohoi@yahoo.com

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

Prin prezenta, se confirmă că d-l **Adăscăliței Cristian**, doctorand la Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, în perioada anului școlar 2020-2021, a realizat un program de cercetări științifice în cadrul **Școlii Gimnaziale Nr. 1 Dorohoi**, în scopul elaborării tezei de doctorat cu tema "**Educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar**", prin implicarea elevilor clasei a VIII-a. Grupul experimental a participat la activitățile desfășurate de către prof. itinerant Adăscăliței Andra-Mirabela, prin implementarea *Programului de educație vocațională în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* elaborat de d-l Adăscăliței Cristian.

Director,

Prof. Ivănescu Veronica

Școala Gimnazială „Leon Dănăilă”, Darabani

Nr. 1663/25.06.2021

Adresa: 715100 Darabani, 1 Decembrie Nr.76, telefon/fax: 0231 631465
E-mail: leondanaila_scoala@yahoo.com

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

Prin prezenta, se confirmă că d-l **Adăscăliței Cristian**, doctorand la Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă” din Chișinău, în perioada anului școlar 2020-2021, a realizat un program de cercetări științifice în cadrul **Școlii Gimnaziale „Leon Dănăilă” Darabani**, în scopul elaborării tezei de doctorat cu tema “**Educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar**”, prin implicarea elevilor claselor a VIII-a A, a VIII-a B și a VIII-a C. Grupul experimental a fost reprezentat de elevii clasei a VIII-a A, prin implementarea *Programului de educație vocațională în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare* elaborat de d-l Adăscăliței Cristian.

Director,

Prof. Hrimiuc Galia

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Adăscăliței Cristian, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat „**Educația vocațională din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar**” sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Adăscăliței Cristian

Semnătura: _____

Data: _____

CURRICULUM VITAE

Informații personale

Nume / Prenume **Adăscăliței Cristian**

Adresă(e) Str. Dumbrava Rosie, nr. 1, bl. F18, et. 4, ap. 10, Dorohoi, jud. Botosani

Telefon(oane) 0761 655616

E-mail(uri) adascalitei.cristian@yahoo.com

Naționalitate Romana

Data nașterii 26 aprilie 1981

Sex masculin

Locul de muncă / Domeniul ocupational **Învățământ special**

Experiența profesională

Perioada Septembrie 2008 – prezent

Funcția sau postul ocupat Profesor itinerant, titular din 2015

Activități și responsabilități principale Educarea elevilor cu C.E.S.

Numele și adresa angajatorului Scoala Profesională Specială „Ion Pillat” , Dorohoi

Tipul activității sau sectorul de activitate Învățământ

Educație și formare

Perioada 2017-prezent

Calificarea/ diploma obtinuta Doctorand, Univ. Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, R. Moldova

Perioada August 2019

Calificarea/ diploma obtinuta Gradul II în învățământ (media 8,50)

Perioada Iulie 2015

Calificarea/ diploma obtinuta Definitivare în învățământ (nota 8,10)

Perioada 2013-2014

Calificarea/Diploma obtinuta Nivelul II Psihopedagogic Postuniversitar

Numele si tipul institutiei de învățământ/ furnizorului de formare Universitatea „Stefan cel Mare”, Suceava

Perioada 2008 - 2010

Calificarea / diploma obținută Psihologie - Master „Consiliere psihologica si educationala”-zi (media examenului de disertatie 9,50; media anilor de studiu 9,28).

Disciplinele principale studiate / competențe profesionale dobândite Tehnici de comunicare, Consilierea familiei, Consiliere scolara, Tehnici de consiliere si terapie de grup, Evaluare psihologica in consiliere

Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare Universitatea „Spiru Haret”

Perioada **2004 - 2008**

Calificarea / diploma obținută Licentiat in Asistenta Medicala Generala (media examenului de licenta 9,24)

Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare U.M.F. „Gr. T. Popa”, Iasi

Perioada **2005 - 2008**

Calificarea / diploma obținută Licentiat in Psihologie (media examenului de licenta 8,20; media anilor de studiu 9,67)

Disciplinele principale studiate / competențe profesionale dobândite Psihologia varstelor, Defectologie si logopedie, Testarea personalitatii, Psihologia comunicarii

Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare Universitatea „Spiru Haret”

Perioada **1995-1999**

Calificarea / diploma obținută Diploma de bacalaureat (media examenului de bacalaureat 7,85)

Disciplinele principale studiate / competențe profesionale dobândite Matematica, fizica, geografie, limba română

Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare Grup Școlar Industrial, Dorohoi

CURSURI DE FORMARE PROFESIONALA

Perioada **Iulie –August 2017**

Calificarea / diploma obținută „Management educational”, 25 credite, Adeverinta nr. 6781 din 4.08.2017

Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare Casa Corpului Didactic, Botosani

LIMBI VORBITE

Autoevaluare <i>Nivel european (*)</i>	Înțelegere		Vorbire		Scriere	
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	Exprimare scrisă	
Limba italiana	B1 Utilizator independent	B1 Utilizator independent	B1 Utilizator independent	B1 Utilizator independent	A1 Utilizator elementar	
Limba engleza	C1 Utilizator experimentat	C1 Utilizator experimentat	C1 Utilizator experimentat	B2 Utilizator independent	B2 Utilizator independent	

(*) [Nivelul Cadrelui European Comun de Referință Pentru Limbi Străine](#)

Competențe și abilități sociale Abilități dezvoltate de lucru cu copii, deschis colaborării

Competențe și aptitudini organizatorice Bun îndrumător, organizator a diverselor activități de lucru în grup

Competențe și aptitudini de utilizare a calculatorului O bună stăpânire a aplicațiilor Microsoft și pachetului Office, a programului SPSS

Alte competențe și aptitudini Hobby: lectura

Permis(e) de conducere Categoria B

Publicații:

Articole în reviste din străinătate

1. ADĂSCĂLIȚEI, A.-M., ADĂSCĂLIȚEI, C. *The Importance of Persuasive Communication in the Prevention and Overcoming of School Adaptation Difficulties*. In: The American scholarly journal Cross-Cultural Studies: Education and Science (CCS&ES). Volume 5, Issue I, March 2020. p. 7-17. ISSN-2470-1262 (DOAJ). DOI: 10. 24411/2470-1262-2020-00001. <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-persuasive-communication-7-in-the-prevention-and-overcoming-of-school-adaptation-difficulties/viewer>

Articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil:

1. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Dezvoltarea identității vocaționale – premisă-cheie în orientarea elevilor spre viitor*. În: Univers Pedagogic. Nr. 1 (69), 2021. pp. 80-84. ISSN 1811-5470. DOI: <https://doi.org/10.52387/1811-5470.2021.1.14>. CZU: 373.015 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/127191
2. ADĂSCĂLIȚEI, C. *The Relationship between Vocational Identity and Educational Adaptation at High School Students*. Moldavian Journal for Education and Social Psychology, vol. 3, No. 1, 2019, p. 43-51. ISSN: 2559-7620. <https://doi:10.18662/mjesp/09> (RePEc, CEEOL, EBSCO).
3. ADĂSCĂLIȚEI, C. *An Integrative Approach to Vocational Identity and of the Prevention of School Adaptation Difficulties*. Moldavian Journal for Education and Social Psychology. Vol. 4. No. 2, 2020, p. 20-27. ISSN: 2559-7620. <https://doi.org/10.18662/mjesp/4.2/19> (CrossRef; RePEc; CEEOL; KVK; WorldCat; Google Scholar)
4. ADĂSCĂLIȚEI, C. *The Relationship between Vocational Identity and Educational Adaptation at High School Students*. Moldavian Journal for Education and Social Psychology, vol. 3, No. 1, 2019, p. 43-51. ISSN: 2559-7620. <https://doi:10.18662/mjesp/09> (RePEc, CEEOL, EBSCO).
5. ADĂSCĂLIȚEI, A.-M., ADĂSCĂLIȚEI, C. *Analiza comunicării în educația vocațională*. În: Revista „Mentor XXI”. Revistă de informare și formare educațională. Nr. 1-2 (74-75). ISSN 1583-4158; Botoșani. 2018. p. 55-57
6. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Aspecte ale adaptării și prevenirii dificultăților de adaptare în context educațional*. În: „Umanismul Educației Mileniului III”. Ediția a X-a. Buzău, 2018. pp. 332-339. ISSN 2360-3666, ISSN-L 2360-3666
7. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Activitățile de terapie educațională, ca modalitate de prevenire a dificultăților de adaptare*. În: Exemple de bună practică din activitatea didactică . Anul VIII. nr. 16-17, vol. I/ 2018. Botoșani. pp. 15-18. ISSN 2068-7974

Articole în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare):

1. ADĂSCĂLIȚEI, C., ADĂSCĂLIȚEI, A.-M. *Premise ale dezvoltării identității vocaționale din perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare în mediul școlar*. În: Educația din perspectiva valorilor (ed.: Dorin Oprea, Ioan Scheau, Octavian Moșin). Tom 14. Summa Paedagogica. Editura EIKON. 2018. p. 337-342. ISBN 978-606-711-686-1. 372 p.
2. ADĂSCĂLIȚEI, A.-M., ADĂSCĂLIȚEI, C. *Elemente privind educația vocațională și comunicarea persuasivă în dezvoltarea educațională și profesională a elevilor*. În: Conferința Internațională „Asigurarea egalității de șanse prin management educațional și servicii de asistență psihopedagogică în context european”, Ediția a II-a, 2019, Arad. Editura Pro Universitaria, București, p. 115-120 ISBN 978-606-26-1063-0,
3. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Valențele dezvoltării vocaționale ca repere în educație*. În: Educația din perspectiva valorilor. Ediția a XI-a. Chișinău. Editura EIKON. București, 2019. pp. 231-236. ISBN 978-606-49-0162-0

4. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Implications of vocational education in self-realization of adolescents*. În: *Realizarea de sine - adaptare și integrare socială*. Volumul I, 30 octombrie 2019, Chișinău: Editura Ars Longa, 2019, pp. 168-175.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/165294
5. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Argumente științifice privind dezvoltarea vocațională și consilierea în carieră a adolescenților*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale*, ediția a-XI-a, „Creativitatea și dezvoltarea personală: dimensiuni psihologice și filozofice”. Iași: Academia Română, Institutul de Cercetări Economice și Sociale, „Gh. Zane”. Editura Performantica. 2020. p. 94-99. ISBN 978-606-685-717-8.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/121605

Articole în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova):

1. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Abordarea contemporană a educației vocaționale*. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane* în: Conferința Științifică Internațională ULIM, Chișinău, ediția a IX-a, 6-7 decembrie 2018, pp. 325-329. ISBN 978-9975-3277-5-6.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/85153
2. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Identitatea vocațională - conceptualizare și impact în dezvoltarea carierei*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului”*, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Seria 22. Vol. 2, 2020. p. 139-145. ISBN 978-9975-46-449-9.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/117375

Articole în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională:

1. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar*. În: *Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice*, 10-11 martie 2018, p. 12-17. Volumul V. Psihopedagogie și managementul educației. Chișinău, 2018. 233 p. ISBN 978-9975-76-233-5
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/95820
2. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Retrospectiva dezvoltării educației vocaționale: tendințe și perspective*. În: *Materialele conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetărilor UPSC*, vol. II „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului”, Chișinău: USPC, 2018. (Tipogr. UPS „I. Creangă”), p. 14-22, ISBN 978-9975-46-376-8.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/166057
3. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Oportunități ale implementării programelor de educație vocațională în învățământul preuniversitar*. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*, Universitatea de Stat din Tiraspol, 1-2 martie 2019, pp. 12-15. Volumul V, Psihopedagogie și Management Educațional. 225 p. ISBN 978-9975-76-267-0
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/92820
4. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Identitatea vocațională – factor determinant în prevenirea dificultăților de adaptare în mediul școlar*. În: *The use of modern educational and informational technologies for the training of professional competences of the students in higher education institutions (PROFADAPT)*, Alecu Russo Balti State University. 2019. 315 p. ISBN 978-9975-3369-3-2. pp. 63-66.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/102889

Articole în lucrările conferințelor științifice naționale:

1. ADĂSCĂLIȚEI, C. *Dezvoltarea identității vocaționale – premisă a prevenirii dificultăților de adaptare în învățământul liceal*. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice*. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor. Vol. 18. Partea 1. Chișinău. pp. 163-172. ISBN 978-9975-46-235-8. CZU: 37.01

https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/131470

2.ADĂSCĂLIȚEI, C. *Procesul de evaluare a identității vocaționale la adolescenți*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Vol.6. Partea 2. 2019. Cahul. pp. 145-146. ISSN 2587-3563.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/90694